Cennette Kim Kimdir?

GIOVANNI BANDINI

Mitoloji Dizisi

İLYA

İLYA **MİTOLOJİ - TARİH DİZİSİ - 11**
Adı **Cennette Kim Kimdir**
Yazarı **Ditte ve Giovanni Bandini**
Çeviren Özden Saatçi-Karadana
Gen.Yayın Editörü Sevim Korkmaz Dinç
Orijinal Adı "Who's Who im Himmel"
Yayın No 33

© Copyright 2000, Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH&Co.KG Münich/Germany

© Copyright 2004, İlya İzmir Yayınevi, İzmir

5846 Sayılı Yasaya göre tüm hakları İlya İzmir Yayınevine ait olup kısmen veya tamamen, izin alınmadan basılamaz.

ISBN 975-6249-62-5

Baskı Birinci Baskı
2005-İZMİR

Basıldığı Yer İlya İzmir Yayınevi Matbaası

Adres: İLYA İZMİR BASIM YAYIN MEDYA YAPIM DAĞ.PAZ. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
R.Tulga Cd. No: 11 Çamdibi/İZMİR
Tel-Fax: (0232) 462 75 86 - (0232) 462 32 19
ilyayayinevi@mynet.com

CENNETTE KİM KİMDİR

Ditte ve Giovanni Bandini

Almanca'dan Çeviren
Özden Saatçi-Karadana

İLYA

İsis, Odin, Hera veya Şiva; tanrıçaların ve tanrıların biz ölümlüler arasında elde ettikleri bu popülaritenin azalmamasının sebebi, her şeyden önce onların sahip oldukları insanüstü güçler ve aslında oldukça insani olan karakter özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Elinizde bulunan kitap kendilerini geçmiş zamanlardan beri bizlere, kutsal yazıtlar, ilhamlar ve kişisel haberleşme yöntemleriyle; merhametli ve acımasız; sevgi dolu ve kudurmuş; öksüz ve çılgın; anlayış dolu ve kesinlikle espri yeteneğine sahip olmayan; kendini beğenmiş, kıskanç, yardımsever ve eli açık yaratıklar olarak tanıtan 200'den fazla tanrıça ve tanrıyı takdim etmektedir.

Ditte Bandini 1956'da doğmuştur, etnoloji, dinler tarihi ve indoloji (Hint-bilimi) konularında öğrenim görmüştür. Serbest yazar ve çevirmen olarak da çalıştığı gibi, Heidelberg Bilim Akademisi'nde de çalışmaktadır.

Giovanni Bandini 1951'de doğmuştur, indoloji, karşılaştırmalı din bilimleri ve Hint sanat tarihi konularında öğrenim görmüştür. Heidelberg Üniversitesi'nde ders vermekte ve 1981'den beri serbest çevirmen olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Agni'den Zhang Zaowang'a 11

Çevirmenin Özgeçmişi 379

Babalarımız için:

Allah ve Athene'yi seven Volker için,

Ve

Giovanni'ye aslında Thorstein diye hitap etmek isteyen Mario'ya.

Bize verdiği ipuçları ve dersler için Olaf Benzinger'e tüm kalbimizle teşekkür etmek istiyoruz.

// om ganesha ya namah //

GİRİŞ

Uzun süre önce, ama aslında çok fazla da zaman önce değil, Hindistan'da kutsal bir adam yaşardı, Şiva'ya tapınanlardandı. Bir eve sahip değildi, onun yerine sağda solda dolaşır ve insanların ona hediye ettikleriyle beslenirdi ve gecenin karanlığı çöktüğünde, neredeyse orada sabahlardı. Bir akşam, uzun yürüyüşünden yorgun düşmüş bir halde küçük bir köye vardı ve orada bulunan çok daha küçük Şiva tapınağına giderek uykuya daldı.

Ertesi gün rahip, Linga'ya saygılarını sunmak için çiçekler ve tütsülerle oraya vardığında, bu kutsal adamı en kutsal mekânda otururken gördü: elleri başının arkasında kenetlenmiş, ayaklarını ise üst üste atarak taştan erkeklik organının üzerine uzatmıştı.

"Yüce kişi," diye konuşur rahip, "biliyorum ki siz çok büyük, kutsal bir kişisiniz ama izninizle şunu söyleyeyim: Sizce de tanrının bedensel sureti olan Linga'yı ayak taburesi olarak kullanarak biraz ileri gitmiyor musunuz?"

"Hiç sorun değil dostum," diye cevap verir kutsal kişi. "Şayet bana Şiva'nın olmadığı bir yer gösterirsen, ben de ayaklarımı seve seve oraya uzatırım."

Fakat dünya sadece tanrıyla dolu değildir –tanrılıklarla da doludur. Duyduğumuz kadarıyla sırf Japonlar'ın bile sekiz

milyon tanrıları varsa, totalde ne kadar olması gerektiğini ancak hayal edebiliriz. Bu nedenle her şeyden önce şunu söylemek istiyoruz ki, var olan ölümsüzlerin sonsuz sayılarından dolayı ve bizim kuvvetlerimizin de bize ayrılmış olan sayfalar kadar sınırlı olma sebebinden dolayı, tanrıların oldukça küçük bir bölümünü burada tanıştırabiliriz sizlere.

En önemli tanrılık mertebeleriyle kendimizi kısıtladığımızı söylemek istemiyoruz – çünkü böyle bir şeyi nasıl kıstaslayabiliriz ki- burada gösterilenler nispeten daha tanınmış ve haklarında daha çok belge bulunanlardır. Bu veya başka bir sebeple buradan elleri boş ayrılan, değinmediğimiz bütün tanrıların affına sığınırız! Özellikle Afrika'nın, Asya'nın, Avustralya'nın ve Amerika'nın kayıtlı olmayan halklarının tanrıça ve tanrılarına karşı oldukça ihmalkâr davranmak zorunda kaldık. Bunun sebebi de, hemen hemen her kabilenin kendilerine has ilahları olmasından ve bu sebepten de bu tarz bir kitabın içerisinde bunların herhangi birine yeterli bilgilerle yer veremeyecek olmamızdan kaynaklandı.

Burada dile getirdiğimiz tanrılıkların sayısı az olsa da, okuyucu kısa sürede dünyada da olduğu gibi "cennette" de hem öyle hem böylelerinin olduğunu keşfedecektir, İştar veya Durga gibi dişi iblisler, Loki gibi ne idüğü belirsizler, Ares gibi beyinsiz kas yığınları, Bres gibi kafası boş yakışıklılar, Ahura Mazda veya Vişnu gibi her şeye kadir olanlar ve Huitzilopochtli gibi kana susamış canavarlar, ki bunların deniz aşırı ülkelerde yaşamalarından dolayı mutlu olabiliriz. Biz burada hepsine adaletli davranmaya çalıştık, ama itiraf etmeliyiz ki bazı durumlarda kendimizi taraf tutmaktan da pek alıkoyamadık.

Bu hatamızdan dolayı kendimize koyduğumuz hedefi şaşırmadığımızı ümit ediyoruz: söz konusu tanrılar hakkında okuyucuya mümkün olduğunca canlı, anlaşılır bir tablo sunmaya çalışmak. Bu amaçla her bir karakteri –ne zaman mümkün olduysa- davranışlarına göre tasvir etmeyi veya daha basit dile getirecek olursak: onlar hakkında bir yığın, kuru ikonografik din-tarihiyle ilgili veya herhangi başka soyut veriler vererek anlatmaktansa, onlar hakkında hikâyeler anlatmayı daha uygun gördük.

Bölümlerde genellikle tanrılardan şimdiki zamandan bahsediyoruz ve bunun da çok mantıklı iki sebebi var. Çünkü burada bizim çıkış noktamız, onların hepsinin var olduğudur ve hiçbir şeyin, ama gerçekten de hiçbir kanıtın birinin diğerinden daha fazla var olduğunu göstermemesidir. İkincisi ise, onların –en azından çoğunun- ölümsüz olmasından kaynaklanıyor. Ve onların arasında da bir zamanlar vurulmuş, parçalanmış veya başka herhangi bir nedenle hayata veda etmiş olanlar da nasıl olsa yeraltına gidip orada met ve yaban etiyle (veya başka yöresel tatlarla) hayatlarına rahat rahat devam etmekteler.

Fakat şimdi her kim eski Yunanlılar öldü, dolayısıyla onların tanrıları da kayboldu diyorsa, mümkün olan en kısa zamanda Hellas'a gitsin ve orada hâlâ binlerce yıl öncesinde olduğu gibi keçilerin zeytinliklerde otladığı ve cırcır böceklerinin şarkılar söylediği yerleri görsünler. Orada Büyük Pan'ın hâlâ yaşadığını hissedecektir ve birçok küçük sunağın da ispat ettiği gibi çobanlar da bunun farkında. Bunun için de gerçekten tüm kalbimizle müteşekkiriz, çünkü bazı tanrıların arkasından bir gözyaşı dahi dökmeyecek olsak da, Pan bizim açıklanmış favorilerimizden bir tanesidir.

Sempatimizin kime ait olduğunu da biz biliyoruz –ama her kim bunu kendisi açısından değerlendirmek ve kendisi karar vermek istiyorsa da Heraklit'ten küçük bir değişiklik yaparak şunu aktarabiliriz:

İçeri buyrun, çünkü burada tanrılar var!

Kullanım Amaçlı

Burada anlatılan değişik veriler ve bilgiler arasında yatay bağlantılar kurabilmek için iki değişik işaret kullandık:

* (Mesela Zeus*) işareti, söz konusu tanrı hakkında bilgilerin kendi bölümünde bulunabileceği anlamına geliyor.

** (Mesela Hera**) işareti, burada verilen bilgilerin o anda ele alınan olaylarla ilgili ek bilgiler olduğunu gösterir.

A

Agni

"Aracı, kurban rahibi-kurban tanrısı/hazineleri getiren ulak Agni'ye şükrediyorum!"

Bu kıta –Hintliler'in en eski ve en kutsal kitabı "Rig-Veda" böyle başlar –ateş tanrısının İsa'dan iki bin yıl önce ve sonraları ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Yer ile gök arasındaki iletişimin sadece kurbanlar aracılığıyla kurulduğu bir dönemde, Agni'nin evlerdeki görevlerinin yanısıra oldukça önemli bir görevi vardı, o da insanların hediyelerini –ve dileklerini– tanrılara ulaştırmak.

O esas olarak iyicil ve yumuşak bir tanrıdır. Dış görünümü gösterişli ve pırıl pırıldır, üç başındaki sakallar uzundur ve alevlerden oluşur, başka türlü nasıl olabilir ki zaten. Yedi diliyle önüne çıkan her şeyi yalar ve geride bir şey bırakmaksızın yutar. Agni çok yaşlıdır ama hep gençtir ve neredeyse inanılmaz bir güçtedir. Diğer tanrılara oranla insanlara daha dosttur. Her evde yaşadığı için ölümlülerin sıkıntılarını ve dileklerini gökyüzündeki meslektaşlarından daha iyi bilir. Veda dinine özgü gösterişli ve törensel kurban eylemlerinin modası geçtikten sonra da insanlar, en azından evle ilgili işlerde, sorunlar söz konusu olduğunda yardım almak, daha doğrusu belirli konularda yetkili olan diğer

tanrılara hediyeleri ulaştırabilmek için ona güvenmeye devam etmişlerdir.

Bu aracılık görevi nedeniyle Agni insanlar, tanrılar ve cinler tarafından aynı ölçüde şımartılır ve korunur, aynı zamanda bir bilge kâhin olarak görüldüğünden de çoğu zaman kendisine danışılır. Zaman zaman bu durum bazı sorunlar da yaratabilir:

Vaktiyle bir cin Puloma adında bir kıza âşık olur. Ama anne ve babası onu Bilge Bhrigu ile evlendirir. O zaman cin Agni'ye başvurur ve şöyle der: "Sen ateş tanrısı, sana bir soru soruyorsam sen de bana dürüst bir yanıt vermelisin. Ben bu Puloma'yı seviyorum ve düşünce olarak onunla çoktandır evliyim. Ama babası onu şu Bhrigu'ya verdi. Peki bu durumda Puloma gerçekte kime ait?"

Bunun üzerine Agni, onun gerçi Bhrigu ile evlendiğini, ama bu evliliğin Hint usullerine göre yapılmadığını söyler. Bunu duyan cin kendini bir domuza dönüştürür ve Puloma'yı kaçırır. Bundan kısa bir süre sonra Puloma öylesine inanılmaz güzellikte bir çocuk doğurur ki, cin korkar ve onun kocasına dönmesine izin verir. Bu üzücü olaya kimin neden olduğunu öğrenen öfkeli Bhrigu, Agni'yi o andan itibaren vahşi bir obur olması ve toprağın yarattığı ne var ne yoksa yutması için lanetler.

Ateş tanrısı bu lanete öylesine üzülür ki, bir köşeye gizlenir ve bir daha ortaya çıkmaz. O zaman üç dünyada – gökte, yerde ve yeraltında– kargaşa meydana gelir, çünkü insanlar ve tanrılar ateşsiz ve güneşsiz kalmışlardır. Ancak Brahma bu konuyla ilgili laneti ortadan kaldırıp Agni'nin dokunduğu her şeyin temizlendiğini söylemesi üzerine, çok üzülmüş olan Agni teselli bulur ve gizlendiği yerden çıkarak

yeniden gündelik işine geri döner.

Ahura Mazda

Ahura Mazda (ya da daha sonraları Ormazd adıyla anılan) Zerdüştçülük'ün en büyük tanrısıdır, "bilge tanrı", tartışmasız dünyanın yaratıcısı ve mutlak iyidir. Ayı ve yıldızları yörüngesine oturtmuştur, ayın düzenli olarak büyüyüp küçülmesini sağlar, o suyu ve bitkileri, sabahı, öğleni ve geceyi yaratmış, rüzgâra ve bulutlara hız, dünyaya da bir temel kazandırmıştır. Onun 68 adını anmak bile öylesine etkilidir ki, kötü ruhlar ve cinler anında lanete uğrar ve hiçbir kötü büyü etkisini gösteremez. Bu nedenle Ahura Mazda'ya "bilge", "birçok şeyi gören", "iyileştiren", "ışık saçan" ve "en iyi tanrı" denir.

Hızlı atlarla dörtnala koşan güneş, onun sağ, ay ise sol gözü olarak kabul edilir. Onlarla dünyayı gözlemler ve kötü niyetli muhalifi Ehrimen'in (daha kötü niyetli olunamaz) çok fazla zarar vermemesine dikkat eder. Kendisi herkese karşı iyi niyetli, tüm canlılara hoşgörülü, merhametli ve bunun ötesinde her şeyi bilendir. Ehrimen siyahlığı, karanlığı, kötülüğü, aşağılığı ve aptallığı temsil ederken, Ahura Mazda ışığı, parlaklığı, iyiliği, yüceliği ve aklı simgeler.

Kendisine inananları Ahura Mazda iyiliklerin, iyi düşüncelerin ve güzel sözcüklerin yolundan dosdoğru büyük mutluluğa götürür. Bu "bilge tanrı"ya, dünyanın düşünce ve ahlaki açıdan aydınlanması konusunda gösterdiği övgüye değer çabalarında bir yarı-tanrı ordusu tarafından yardım edilir. Ameşas Spentas ya da "ölmez erenler" (daha doğrusu hayırseverler) gibi. Bunların her biri doğruluk, adalet, dindarlık ve itaat gibi erdemleri simgeler.

Onların yardımıyla insanları iyileştirmeye, onları mümkün olduğunca Ehrimen'in etkisinden korumaya ve onlar için mutlu bir yaşamın temellerini oluşturmaya çalışır. Bunda en önemli rolü sığır oynar. İyiliğin kötülüğü yenmesi ve gerçek gelişmenin mümkün olabilmesi için sığırın bakılması, korunması ve sevilmesi gerekir. Sığıra saygı duyulması Ahura Mazda'yı mutlu eder, o zaman sağ gözü güneş ile gülümser ve ülkeye bereket gelir.

Allah

⟶ Yahve - Tanrı - Allah

Amaterasu

Güneş-tanrıçası sadece Japon hanedanlığının atası değildir, o "gökyüzünde parlayan, büyük, yüce tanrı" aynı zamanda Şintoizm'in de en üstün tanrısıdır. Amaterasu, kendisinden başka birçok çocuk dünyaya getiren, bunların arasında ay-tanrısı Mikoto* ve fırtına-tanrısı Susanoo* da vardır, ata-tanrı çifti Izanami ve Izanagi'nin* kızıdır. Susanoo kız kardeşini sert şakalarla kızdırmanın, adeta onu yıldırmanın dışında bir şey düşünmeyen hoyrat bir adamdır. Amaterasu Susanoo'nun olgunlaşmamış ruhunun neden olduğu bu darbeleri anlayışla karşılar ve yaptıklarını hoş görmeye hep hazırdır. Ama günün birinde o fazla ileri gitmiş. Sadece şaka olsun diye derisi soyulmuş, üzerinden kanlar akan bir atı dokuma odasına atınca Amaterasu dehşet içinde muhteşem mağarasına kaçmış ve bir süre oraya kapanmış.

Bu olay pahalıya mal olmuş. Amaterasu'nun mağarada kaldığı sürede tabii ki güneş doğmamış ve yeryüzü karanlığa

gömülmüş. Sekiz yüz tanrı önce saçlarını başlarını yolmuş, ama bunun faydası olmayınca, bir araya gelerek kriz masası oluşturmuş. Uzun konuşmalar sonunda Amaterasu'yu yeniden meydana çıkarabilecek kurnaz bir plan düşünmüşler. Önce "uzun öten horozları" çağırmış ve mağaranın önünde durup *uzun uzun* ötmelerini emretmişler. Sonra kutsal bir Sakaki ağacını alıp üzerine hediyeler, mücevherler ve bir ayna asarak mağaranın kapısının yanına yerleştirmişler. Bir ata-tanrı "etkili büyük dua" Norito'yu okumuş ve tanrıça Ameno Uzumeno Mikoto çok komik, müstehcen bir dans sergilemiş. Toplanan tüm tanrılar öylesine içten ve sesli gülmüşler ki gökkubbe sallanmaya başlamış.

Amaterasu mağarasında çok şaşırmış ve merakla acaba dışarıda neler oluyor diye kendi kendine sormuş. Dikkatli bir biçimde kapıyı aralamış ve ilk olarak aynada kendisini görmüş. Tabii o gördüğünün kendi yüzü olduğunu anlamamış ve bir rakibin söz konusu olduğunu düşünmüş. Tehlikeye karşı koymaya hazır bir durumda hemen mağaradan çıkmış, bunun üzerine tanrılar onun arkasından geri dönüş yolunu kapatacak bir ip germişler.

Güneşlerini yeniden elde eden tanrılar, Susanoo'yu bu tür şakaları bir daha yapmaması için cezalandırmaya koyulmuşlar. Önce el ve ayak tırnaklarını çekmiş, sonra günahlarına karşılık bin sofra kurdurmuş ve sonunda onu sonsuza dek gökyüzünden yeraltı dünyasına kovmuşlar.

Nihayet huzura ve barışa kavuştuktan sonra, tanrılar Amaterasu yönetiminde yeryüzü düzenini kurmaya başlamışlar. Orada yaşayan kötü ruhlar ve tanrılara karşı sürdürülen ve savaş tanrıları Futsunushi ve Takemikazuchi'nin iyiler lehine kazandıkları uzun bir

savaştan sonra Amaterasu torunu Nigino** Mikoto'yu aşağıya "sazlıkları bol ülke Çin'e" göndermiş ve onu şu törensel sözcüklerle Japon hanedanlığının atası ilan etmiş:

"Sonbahara özgü, diri bin beş yüz sazlık başağının bulunduğu bu ülke soyumun evlatlarının hükümdarlık edeceği bölgedir. Sen, benim bağımsız, şanlı torunum, oraya git ve orayı yönet! Muhteşem hanedanlığın gelişimi ve başarısı gök ve yeryüzü gibi sonsuz olsun."

Bu tanrısal görevin bir simgesi olarak güneş tanrıçası ona üç kutsal krallık amblemini de vermiş. Ninigi büyük maiyetiyle Takachiho dağına inmiş ve dağ tanrıçası Fuji-san ile evlenmiş ve onun torununun oğlu sonunda ilk tenno (*) olmuştur.

Ninighi'nin Amaterasu'dan teslim aldığı üç kutsal krallık ambleminin en değerli olan aynası bugün bile tanrıçanın Ise'deki tapınağında saklanmaktadır.

Ammon

Sonraları Mısır'ın büyük tanrılarından biri konumuna gelen Ammon, birçok diğerleri gibi başlangıçta küçük bir tanrıydı: Thebae kentinde oturuyordu ve önceleri sadece oradaki hükümdarlar tarafından saygı görüyordu. Ama zamanla kültü yayıldı ve kısa bir süre sonra tüm ülkede sevildi ve sayıldı. Akhenaton'un onu tüm diğer tanrılarla birlikte Aton* lehine ortadan kaldırma girişiminin gerçekleşmemesinden sonra, onun halefi –adı "Aton'un yaşayan kopyası" anlamına gelen– genç yaştakı Firavun Tutankhaton adını "*Ammon*'un yaşayan kopyası" olarak değiştirerek düzeni yeniden sağladı ve

(*) İlk imparator. (Ç.N.)

Tutankhamon olarak tarihe geçti.

Oysa Ammon özellikle sansasyonel bir tanrı, böylesine bir saygınlığı elde edecek etkili eylemleri gerçekleştirmiş biri olarak tanımlanamaz. Hayır, o sadece esinti tanrısıdır. Bu görev ilk bakışta her ne kadar mütevazı ve önemsiz bir izlenim uyandırsa da, kendi içinde büyük bir potansiyel barındırır. Çünkü soluk da bir esintidir ve birine egemen olan diğerine de egemendir.

Bu nedenle Ammon yeryüzünde var olan tüm canlılara egemen, dolayısıyla yaratıcı tanrı ve baştanrıdır. Ayrıca merkez ve yeni krallığın firavunları onu krallığın tanrısı konumuna getirmişlerdi. Krallar zaferlerini ona borçluydu ve bu nedenle onun adına sayısız tapınak yaptırdılar, bunların arasında yüzyıllar boyunca sürekli genişletilen Karnak Tapınağı da vardır.

Ammon'un ayırıcı özelliklerinden biri –tacında parlaklığı ile dikkati çeken iki tüy– birbirine yakınlığı itibarıyla hava ile güzel bağdaştırılabilir; ama bir diğer özelliğini açıklamak pek kolay değildir: Kafasının iki tarafında güzel kıvrımlı koç boynuzları vardır. Tabii koçların havada uçtuğuna pek sık rastlanmaz, bu yüzden de bize Ammon'un tarih öncesi dönemlerde bir çoban ya da çayır tanrısı olduğunu düşünmekten başka seçenek kalmıyor; ya da Diodor'un ileri sürdüğü gibi bu boynuzların ona gücünün, büyük iktidarının ve başarısının bir sembolü olarak takıldığı tezini kabul etmemiz gerekir.

Her şeye rağmen başka bir açıklama daha söz konusudur: Aktarıldığı üzere Herakles tanrıdan –Yunanlılar da ona aynı biçimde, yani Zeus Ammon olarak tapıyorlardı– kendisini tanrısal bedeni ile göstermesini istemiş. Tanrının

kendisini göstermesinin ne gibi etkileri olabileceğini çok iyi bilen Ammon (belki de Zeus** olarak Semele ile yaşadığı felaketi anımsamıştır) iyice düşünüp taşındıktan sonra, şaşkınlık içindeki ölümlünün önüne kendisini bir koç postuna sarmalayarak çıkmış. Bu sırada koçun kafasını da yüzüne tutuyormuş.

Ammon'a tapınmanın çok eskilere dayandığını Pindar'ın bu tanrıya bir resim adadığı ve onu ululayan bir şiir yazdığı gerçeği ortaya koyuyor. Ama tanrıyla ilgili en önemli referans Büyük İskender'e ait: 332 yılında Libya çölünün ortasındaki Siwa vahasında bulunan ona ait kehanet merkezini ziyaret etmiş. Genç fatih oraya giderken tüm ordusunu kaybetmeyi göze almış olsa da bilindiği gibi bu tür ayrıntıların kararlarını etkilemesine izin vermemiştir. Ammon rahipleri onu gördüklerinde, ondan öylesine etkilenmişler ki onu stante pede tanrının oğlu, böylelikle de firavun ilan etmişler. Bu yorucu yolculuk en azından İskender için boşuna olmamış.

Vahada kutsal bir güneş çeşmesi varmış, suyu şaşırtıcı bir özelliğe sahipmiş: Su öğlenleri soğuk, geceyarısında sıcak, sabah ve akşamları ise ılık akıyormuş. Tapınağın yakınında şifalı olması nedeniyle önemsenen ve tanrıdan dolayı *ammoniakon* denilen şifalı tuz çıkartılıyormuş –daha sonra (kimyasal olarak aynı gruptan olmasa da) "Amonyak" bundan türetilmiştir. Ayrıca kıvrımlı biçimleri nedeniyle koç boynuzunu anımsatan Ammonitlerin de büyük Mısır tanrısı Ammon'un adını taşıdıkları unutulmamalı.

An

Enlil* yer ve onun öneminden sorumluyken, An ("yukarı"

ya da "gök") gök tanrısıdır ve bu yüzden –"coğrafi" olarak da– Sümer tanrılarının en önemlisidir.

Belki de insanlardan çok uzakta olmasından, onun yer tanrıçası Urasch'la mı yoksa Antum ("gök tanrıçası") diye biriyle mi evli olduğu tam olarak bilinmemektedir. Ama kesin olarak bilinen onun çok sayıda tanrının babası olduğudur, bunların arasında büyük Innina* (onu öylesine babalıkla ilgili olmayan duygularla sevmiştir ki, daha sonra birinci eşi konumuna getirmiştir) da vardır, bazı cinler de kendilerini onun çocuğu olarak tanımlar.

An özellikle Uruk kentinde saygı görmüş, ama bu, korku içeren, kesinlikle sevgi ile yumuşatılmış bir saygı değildir. Bu gök-tanrısı insanlar için çok yabancı, çok sevimsiz ve tahmin edilemeyecek kadar tehlikelidir. Ona ait tasvirlere sahip olmamamız ve onun aslında nasıl göründüğünü bilmememiz belki de bu duruma uygun, bilindiği kadarıyla sadece sembolik olarak –muhtemel sınır taşlarında– bir tahtta "oturan" boynuzlu bir güç biçiminde gösterilmiştir.

An, egemenliğini kaptıran, zalim diğer başka göksel baştanrıların kaderini yaşamıştır: Dünyaya gelen ilk oğlu, Enlil, zamanla insanlara yararlı olma konusunda onu geçmiştir ve bu hikâye burada Uranos'unkinden* farklı olarak, önemli organların kaybı söz konusu olmaksızın sonlansa da, An geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Anahita

Yunanlılar'ın "İran Artemis"i olarak andığı Anahita Zerdüşt inancının en önemli tanrılarındandır. O, "tertemiz" (adının sözcük anlamı böyle) kadın kahraman sular tanrıçasıdır, daha

somut olarak: Yıldızlardan dökülüp yeryüzündeki tüm nehirleri besleyen doğaüstü bir kaynağın, mistik bir nehrin tanrıçası.

Su tanrıçası görevine uygun olarak hava üzerinde de egemendir. Bu yüzden rüzgârı, yağmuru, bulutu ve doluyu simgeleyen ve bizzat Ahura Mazda'nın* kendi elleriyle yarattığı dört beyaz at, onun güçlü beyaz kollarıyla kullandığı arabasını çeker. Ama Anahita sadece güçlü değildir, güzeldir ve güzel giyinmeyi de bilir. "Avesta"da yazılanlardan onun beli yüksek bir elbise ile bunun üzerine otuz kunduz kürkünden oluşan altın gibi parlayan bir palto giydiğini öğreniyoruz. Küpeleri, gerdanlığı ve sekiz parçalı yüz elmasla kaplı tacı altındandır. Elinde bir demet dal tutar, tabii ayakkabılarının da altın bağcıkları vardır.

Suyun, bitkilerin, hayvanların ve insanların gelişimi için çok gerekli bir koşul olması nedeniyle, Anahita bereket tanrıçası olarak da görülür. Evlenmek isteyen kızlar ondan yardım istemiş, bir eş ve "kahraman bir ev erkeği" dilemiş, hamile kadınlar kolay bir doğum ve sağlıklı bir bebek istemişlerdir –çünkü o "erkeklerin spermlerini ve kadınların rahimlerini mükemmelleştirir".

Bütün bunlar yetmezmiş gibi savaşçıların sağlığı ile de ilgilenir ve savaşa gittiklerinde onlara destek olur. Güvenilir, cesur savaşçıları ve güzel atları temin eder, dolayısıyla zaferin de hep ona saygı duyanlardan yana olmasını sağlar. Ayrıca genel olarak kendisine gereksinim duyanlara yardım eden ve destek veren; ülkeyi de bizzat savunan koruyucu tanrıça olarak kabul edilir.

Aynı zamanda bilgi ve kutsallık verebileceği rahip ve bilginleri de himaye etme görevi vardır.

Bu tartışılmaz çok yönlülük Anahita'yı geniş çapta ünlü bir tanrıça yapmıştır. Bu nedenle sadece vatanı İran'da değil, Ermenistan (burada Anahit olarak), Anadolu ve Suriye'de de tanınmış ve sayılmıştır. Tanrıça kendisine tapanlardan esrarengiz, sütle karıştırılan, sarhoş edici ve sadece gündüzleri sunulabilecek bir içki (*haoma*) bağışlamalarını istemiştir. Ayrıca bu içkinin kullanılması için sadece rahiplere müsaade edilmiştir; bu konuda arada istisnalar söz konusu olsa da Anahita'nın Haoma'sı *bir* grup insan için kesinlikle tabu olmuştur: Kadınlar için.

Kadınlar bundan haklı olarak alınabilecekken, tersi olmuş, soylu aileler, kendilerini tanrıça adına yabancılara sunabilmeleri için bekar kızlarını Anahita'nın tapınağına göndermek konusunda yarışmışlardır. Ancak bir süre tapınak fahişeliği yaptıktan sonra evlenmelerine izin verilmiştir.

Anahita'ya sadece soylu kızlar değil, krallar bile kul köle olmuştur: Sasani hanedanlığının kurucusu I. Ardaşir, bağlılığını göstermek için tanrıçanın tapınaklarından birine, yendiği düşmanlarının kafalarını astırmıştır. Fakat genelde onun adına ilkbahar ve sonbaharda kutlanan bayramlarda daha çok hayvanlar adanmış ve kurban edilmiştir: Öncelikle alnı meşaleyi andıran bir sembolle damgalanan güzel inekler tercih edilmiştir.

Anat

Anat kişiliği ile sanki Herakles'in kuşku uyandıran "her şeyin babası" olma sözünün gerçekliğini kanıtlamak istiyor gibidir: Çünkü o hem bereket hem de savaş tanrıçasıdır. Ona özellikle Suriye'de, ayrıca Mısır'da da –bazen sevgi bazen korkuyla– tapınılmıştır. O bir genç kız güzelliğindedir ve iki çift kanadı

ve güneşi çerçeveleyen bir çift boynuzuyla oldukça çekicidir, bu yüzden eski metinlerde Baal'ın* onun cinsel çekiciliğinden ne denli etkilendiğine sık sık değinilir.

Bazıları onun aynı zamanda erkek kardeşi olduğunu ileri sürseler de, Baal onun her şeyden çok sevdiği eşidir. Belki de özellikle bu nedenden –bkz. İsis* ve Osiris– ilişkileri öyle içtendir ki Anat sevgilisi ölünce gerçek anlamda ümitsizliğe kapılmıştır; terbiyeli Mısırlı kız kardeşinin aksine kendini tamamen kaybetmiş, yüzünü tırmalamış, saçlarını yolmuş, hiç çekinmeden hüngür hüngür ağlamış –ve katilden, ölüm tanrısı Mot'tan öcünü almak için yemin etmiş.

Baal'i gömdükten sonra, yeraltı dünyasına çekilmiş ve burada kişiliğinin diğer yönünü göstermiş. Çıldırmış gibi Mot'a saldırmış, onu parça parça edinceye kadar kılıcıyla doğramış. Bununla tatmin olmamış, ölünün parçalarını tek tek toplamış, yakıp küllerini kuşlar için tarlalara savurmuş. Bununla bir yandan eşinin öcünü almış, öte yandan Baal gerçekten yeniden hayat bulmuştur.

Bu durumda Anat'ın acımasız gaddarlığı, kocasının ölümüne duyduğu üzüntü ve öfkeyle açıklanabilir gibi görünse de, başka durumlarda söz konusu öfke patlamalarına onun çabuk kızan mizacının neden olduğu dışında bir açıklama olamaz. Bir kez öyle öfkelenmiş ki dileğini hemen yerine getirmeyecek olursa, kendi babası yaşlı El'i** kafasını koparmakla tehdit etmekten kaçınmamış.

Hırsının asıl nedeni, zanaat tanrısı Kotar'ın bilge hakim Danel için yaptığı, Danel'in de kahraman oğlu Aqhat'a hediye ettiği olağanüstü güzellikteki bir yaymış. Anat bu yayın mutlaka kendisine ait olmasını istemiş ve Aqhat'a bunun karşılığında birçok altın ve gümüş teklif etmiş. Ama o

tanrıçaya bu yayın hangi malzemelerden yapıldığını en ufak ayrıntısına kadar anlatmış ve ona Kotar'dan bunun tıpatıp aynısını yaptırmasını söylemiş. Ama Anat *bu* yaya sahip olmayı kafasına koymuş bir kez, sonunda Aqhat'a yaya karşılık ölümsüzlük önermiş. Kahramanlar alışılageldiği üzere aptal olduklarından, Aqhat bu cömert teklifi de kabul etmemiş, bununla da yetinmeyip kendisini ölümsüz kılabilme yetisine sahip olmadığı için tanrıçayı kendini aldatmakla suçlamış. Dahası öfkeden deliye dönmüş halde Anat'a o yayı zaten kullanamayacağına dair cinsel ayrımcılıkta bulunmuş.

Anat'ın babasını, eğer bu dünyalıya gereken cezayı vermeyi onaylamadığı takdirde korkunç bir dayakla tehdit etmesinin nedeni buymuş. Babasının onayıyla sabırsızlık içindeki Anat, yardımcılarından birine akbaba şekline girip o sırada her şeyden habersiz Aqhat'ın tepesinde uçuşan normal, ölümlü akbaba sürüsüne karışmasını emretmiş. Tanrısal akbaba kahramana saldırmış ve onu parçalara ayırmış.

En azından bu olayda yaptığından pişmanlık duymuş ağlamış, dünyanın kendi işlediği suçtan dolayı bereketsiz olmasından duyduğu utancı ifade etmişken, başka olaylarda bu hassasiyeti göstermemiştir. Örneğin sadece zevk olsun diye tüm hükümdarlıklardan çok sayıda kahraman ve savaşçıya kıymış, onların kanları içinde bata çıka yürümüş, Hintli arkadaşı Kali* gibi onların kafalarından kolyeler yapmış. Sonunda bu katliamlardan sıkılınca, sanki hiçbir şey yokmuş gibi davranmış, ellerini yıkamış ve adamlarından geriye kalanların hepsini doğrudan denize atmış.

Belki de bir savaş tanrıçası için uygun olan ama pek de sempatik olmayan bu karakter özelliği, onunla ilişkide dikkatli olunması gerektiği sonucunu çıkartıyor ve III.

Ramses gibi kralların onu kendi "kalkanları" olarak tanımlamalarını ve onun adına tapınaklar inşa ettirip kurbanlar sunarak onun koruması altına girmelerini de anlaşılır kılıyor.

Ama sıradan insanlara da destek olmuştur; örneğin kurtlara karşı kendisini korumak isteyen her Mısırlı aşağıdaki duayı okurmuş:

"Dur, kötü kurt!
Önce Anat seni döverek öldürecek
Sonra yüce tanrı ön ayaklarını kesecek!"

Anu

⟶ An

Anubis

Mısırlılar'ın zavallı tanrısı Anubis'in bugüne dek ne olduğu tam olarak açıklanamayan bir kafası vardır. Birileri onun köpek, diğerleri çakal, başkaları ise kurt kafası olduğunu söyler. Anlaşıldığı kadarıyla, Anubis'in nasıl olup da bir köpek-kurt-çakal kafasına sahip olduğu pek bilinmiyor. Ama kesin olan şey, kimin çocuğu olduğudur: İsis'in çok sevdiği kız kardeşi Neftis, İsis'in kocası (ve erkek kardeşi) Osiris'i seviyormuş ve onun için öylesine çıldırıyormuş ki, onu bir hile ile kandırıp kendisini karısı zanneden Osiris'ten hamile kalmış: Anubis.

Neftis hamile kaldığını anladığında kız kardeşinden korkunç utanmış ve bu ayıbı ortaya çıkmasın diye bebeği doğar doğmaz gizlice terk etmiş. Her şeyi bilen İsis sadece kız kardeşinin yatağında kocasının beyaz nilüfer çiçeğinden

çelengini bulmakla kalmamış, aynı zamanda çocuk olayını da derhal sezinlemiş. Her zamanki iyiliği ile Neftis'i affetmiş; av köpeklerine bebeği aratmış ve o bulunduktan sonra yanına getirtmiş. Bazılarının iddia ettiği gibi örneğin Anubis'in köpek başı, çocukluğunda yaşadığı bu iz bırakan olayın anısıdır.

İsis çocuğu sevgiyle büyütmüş, Anubis de değişmez bir bağlılık ve özveriyle ona minnettar kalmış. Her zaman onun yanında olmuş, öldürülen kocası Osiris'in parçalarını aramak için tüm Mısır'ı boydan boya dolaşırken bile. Sonuçta parçaların izini sürüp bulan da o olmuş. Hayvan başının nedeninin de bu olduğu söylenir.

Ama en azından *bir* olasılık daha söz konusudur: Yani Anubis de Osiris ve İsis gibi ölüler ülkesiyle yakından bağlantılıdır. Ölüler mahkemesinde yürekleri değerlendirmek onun yükümlülüğündedir, ölülerin bozulmaması için ilaçlanmasını o denetler, dolayısıyla mumyalama sürecinden sorumlu olup "Ölüm Odasının" da efendisidir. Ölüm kitabındaki bir bölüm şu sözlerle başlar: "Mumyalayıcı, tanrı odasının hükümdarı Anubis konuşuyor."

Bununla birlikte ölüleri gözetler –hem de tam bir köpek gibi. Bu nedenle Mısır'daki kaya mezarlarının girişine Anubis çoğu kez siyah bir köpek biçiminde resmedilmiştir. Orada nöbet tuttuğu sürece hiçbir kötü güç içeri giremez.

Anubis'in bir köpeğe özgü sadık karakterini, Yukarı Mısır'da Sako'da anlatılan bir öykü çok açık ortaya koyar. Bu öyküye göre Anubis'in karısının pek hoşlanmadığı için ahlakdışı davranışlarla suçladığı Bata adında bir erkek kardeşi varmış. Bu suçlama yüzünden Anubis'e karşı kendini temize çıkarmak için kendini hadım etmekten başka bir yol

bulamamış. Bu olay hallolduktan sonra uzaklara gitmeyi tercih etmiş ve Sedir Ovası'na gitmek için yola koyulmuş. Ama önce kardeşiyle aralarında onun yaşayıp yaşamadığını gösterecek bir işaret belirlemişler.

Sedir Ovası'na vardığında kalbini oradaki ağaçlardan birine asmış ve tanrıların isteği üzerine kesinlikle sadık olmayan –belki de hadım edilmiş bir erkeğe bağlı kalmak istemediğinden– olağanüstü güzel bir kadınla evlenmiş. Mısır kralı tesadüfen onun bir tutam saçını bulduğunda, onun aşkından yanıp tutuşmaya başlayınca, kadın uzun süre tereddüt etmemiş: Eline bir balta almış ve doğrudan kocasının hayat ağacını kesivermiş ve Bata ölmüş.

İyi Anubis aralarında kararlaştırdıkları işaretten kardeşinin öldüğünü öğrenmiş, onun kalbini bulmuş ve onu yeniden hayata döndürmüş. Ama daha güvende olabilmesi için Bata'yı bir boğaya dönüştürüp onu bu halde sarayına götürmüş. Günün birinde dikkatsizliği sonucu Anubis'in karısı onu fark etmiş ve kayınbiraderinden kesin olarak kurtulmak için o güzel hayvanı anında kurban ettirmiş. Ama bir kez daha yanılmış, çünkü yere düşen iki kan damlasından iki güzel ağaç yetişmiş ve o bunları da kısa yoldan halletmek isteyip kestirince, ağzından içeri bir kıymık girmiş ve onu hamile bırakmış. Dünyaya getirdiği çocuk Bata'dan başkası değilmiş.

Artık intikam sırası ona gelmiş, büyüyüp kral olur olmaz kötü kalpli yengesini öldürtmüş ve ağabeyi Anubis'i veliaht ilan etmiş.

Ape-huci-kamuy

Ateş tanrıçası Ape-huci-kamuy Japonya'nın ilk yerlileri olan

Ainu'ların en yüce tanrısıdır ve bununla da salt ışık ve ısı veren değildir. İnsanlar, hastalıklardan korunmalarını, bir uğursuzluk yaşamamalarını, doğumlarda her şeyin yolunda gitmesini ona borçludur. Tartışmalı konularda akıl soruları ve sonunda ne yapılması gerektiğine karar veren odur. Ahlak ve düzenin korunmasının yanısıra herkesin evinde yeterince yiyeceği olmasını da o sağlar.

Ateş tanrıçası topluluğun tümü için büyük bir önem taşımasına rağmen, her bir Ainu konutunun merkezinde mevcuttur. Bu yüzden eski dönemlerde ocak öylesine kutsal bir yerdir ki, evin kadını dikkatsizlik sonucu gece ateşin sönmesine neden olursa, bu boşanma nedeni olarak görülürdü.

Aslında ilk ateş kıvılcımından oluşan Ape-huci-kamuy, dünyanın yaratıcısı Kotan-kar-kamuy'un* kendisi için yaptırdığı eve yerleşmek için binlerce binlerce yıl evvel dünyaya inmiş. Ve şimdi de tüm diğer Ainu kadınları gibi boş zamanlarında ocağın yanında oturup dokuma yapıyor ve belki de yaşama biçimiyle onlardan hiç ayırt edilmediği için insanlara bu kadar yakındır. Ateş tanrıçası fazlasıyla evcimendir. Hemen hemen hiç evden dışarıya çıkmaz. Ona yönetilen ama kendi yetki alanına girmediği için yerine getiremediği duaları –aynı Hintli meslektaşı Agni* gibi– yetkili diğer tanrılara iletir. Kendisine ait olmayan sunuları da sadakatla sahiplerine iletir.

Tanrılarla iletişim kurma konusundaki her çabada baştan sona insanların yanındadır –hatta atalarından biri arınmak istendiğinde, bu doğrudan yapılmaz, hep onun, ateş-tanrıçası Ape-huci-kamuy üzerinden yapılırdı.

Aphrodite

Eğer Athena'nın akıllı olmasının nedeni Zeus'un* kafasından doğması ise, o zaman Yunan aşk tanrıçası Aphrodite, en azından dolaylı olarak da olsa, Uranos'un* "üreme organından" (Hesiodos'a göre) doğduğu için oldukça erotiktir. Zeus'un babası Kronos* annesi Gaia ile birlikte şeytani bir plan yapar, olaydan habersiz baba karısını ziyarete geldiği gece erkeklikten yoksun edilecektir. Bir tırpanla Kranos'un "en değerli parçasını" keser ve yayı iyice gererek onu denizin köpüklü dalgalarına atar. Orada bir süre yüzer, uzun süre su üstünde sürüklenir, ta ki bir köpük dalgası yükselip tanrısal uzvu alana kadar: O an bakire genç kız doğar: Bu da Aphrodite'den başkası değildir.

Yeni doğan gün gibi güzel dalgalardan çıkmış ve bir midyenin üzerinde önce Kythera adasının sahiline oradan da tüm tanrıların kendisini sabırsızlıkla beklediği ve karaya çıkar çıkmaz ona hayranlıkla tapınıldığı Kypros'a, günümüz Kıbrıs'ına sürüklenir. Ayak bastığı her yerde topraktan güzel çiçekler fışkırır, çünkü Hesiodos'a göre tüm "kız cilveleri, gülüşmeleri, oynaşmaları, sevmenin ve sevişmenin tadı, büyüsü" ondadır.

Bu nedenle istisnasız herkes ona kul köledir –en azından tüm erkekler. Tahmin edilebileceği gibi kadınlar başlangıçta hiç şüphesiz bu yeni ziyaretçiden memnun değildirler. Ama sonunda onlar da onun etkisinden kurtulamaz, çünkü Homeros'un bir şiirinde anlattığı gibi, o şöyledir,

> "tanrılarda tatlı bir özlem uyandıran ve ölümlü
> insan kitlelerini boyunduruğu altına alandır, gökyüzündeki
> kuşlar bile ve tüm hayvanlar, ister karada, ister denizde olsun:
> Herkes onun arzularını yerine getirir."

Ama bu dümdüz bir çizgide devam eden galibiyet değildir, çünkü üç tanrıça sert bir şekilde aşkın çekiciliğine karşı koyar: Athena, Artemis* ve Hestia*. Ve Hera* da sonunda ona tam olarak düşman olur –o da, Paris'in ünlü elmasını kendisine değil de Aphrodite'ye verdiği zaman. Bu Aphrodite'nin Troyalılar'ı, kıza küçümsenen Athena'nın Yunanlılar'ı etkin bir biçimde desteklemesiyle, mutsuz Hera'nın da bulduğu her fırsatta Troyalılar'ı aşağılamasıyla sonuçlanır.

Sonunda *onun* Troya Savaşı'nı çıkarması nedeniyle, Aphrodite'nin tüm yeteneklerine hem yararlı hem de zararlı denebilir. Çepeçevre yaydığı sevgi, ortaya çıkardığı arzular bazılarına felaketler de yaşatabilir. Aşk bunun dışında her şeyi –anne baba, çocuklar, eş– unutturabilecek, hatta bu nedenle suç işletebilecek şiddette olursa, o zaman Euripides ile dua etmek gerekebilir: "Ah, Tanrıça! Sakın bana altın yayın şiddetli özlem okunu fırlatma! Sen, alnımın yazısı bana sadık kal, tanrıların en güzel hediyesi!"

Yine de Aphrodite'nin büyüsüne karşı koymak tam anlamıyla imkânsızdır, sadece doğaüstü güzelliği ve takan herkesi dayanılmaz kalan "büyülü memeliği" (Hera**) dışında özel bir merhemi de vardır. Bununla mutlu ettiği kişi, memnun olabilir. Vaktiyle pek hoş olmayan giysilerine rağmen, Midillili (Lesbos) çirkin ve yaşlı bir kadın olarak kendisini karaya çıkaran Phaon adındaki salcıya teşekkür diye bu merhemden vermiş. Büyülü madde sayesinde o kadar yakışıklı olmuş ki bütün kadınlar ona gönül vermiş ve ünlü şair Sappho da onun yüzünden kendini bir kayadan denize atarak öldürmüş.

Güzeller güzeli, neredeyse her erkeği elde edebilecek

Aphrodite'nin neden özellikle topal demirci Hephaistos* ile evlendiği insanı düşündürebilir. Acaba bunun nedeni, onun elleriyle, Aphrodite'nin simgelediği şeyi, yani güzelliği yaratması mıdır? Anlaşıldığı üzere kısa bir süre sonra kendisi de bu evliliği pek inandırıcı bulmaz, çünkü onu her fırsatta aldatır. Sevgililerinin bazılarına çok bağlanır, bazılarına daha az. Tam anlamıyla âşık olduğu ise Adonis'tir, Adonis avlanırken bir yaban domuzu tarafından öldürüldüğünde, onu kaybetmiş olmanın üstesinden gelemez. Ancak yalvarmaları üzerine, yeraltı tanrıçası Persephone*, ölü sevgilinin yılın altı ayını yeryüzünde geçireceğini itiraf edince, biraz teselli bulur.

İhanete uğrayan Hephaistos genel olarak sükunetini korur ve karısının kendisine yutturmak istediği evlilik dışı çocuklara da bir şey demez –örneğin Hermes'le dünyaya getirdiği Hermaphroditos, Anchises'den doğurduğu Aeneas ya da Styks, Hymenaios ve Priapos. Ares** ile yaşadığı, hatta beş çocuk doğurduğu, Eros da bunların arasındadır, aşk macerasında Hephaistos'un sabrı tükenir: Sık delikli bir ağ yapıp Aphrodite'nin yatağına takar ve Ares gelene kadar bekler. İki sevgili birbiriyle eğlenmeye başladığı an, Hephaistos ağı üzerlerine atar ve ağı sıkıca bağlar. Sonra diğer tanrıları çağırır, herkes kıkır kıkır gülerek suçüstü yakalananların etrafını sarar ve onlarla adamakıllı dalga geçer.

Bir efsaneye göre Ares bu olaydan sonra öylesine sarsılmış ki, serbest bırakıldığında kaçıp Trakya'ya yerleşmiş.

Bu yüz kızartıcı hikâye Aphrodite'nin sevilmesini elbette etkilemez. Tüm Yunan dünyasında insanlar onu, "insanların ve tanrıların mutluluğu"nu, gökyüzünün ve bereketli toprağın yaşam saçan tanrıçası olarak sevmiş ve

saymıştır. Ona özellikle tütsü araçları sunarlar, çünkü tütsü ve kaliteli yağların kokusu onun kalbini (neredeyse) her şeyden çok mutlu eder. Aşkı simgeleyen kuşları, güvercinleri de çok sever, hele kazları çok daha fazla –belki de bir zamanlar doğduğu "dingin denizin tanrıçası" olduğu için. Buna uygun olarak denizciler iyi bir yolculuk ve sağ salim eve dönmek için özellikle ona dua ederler, çünkü Lucretius didaktik şiirinin en başında yazdığı gibi:

> "Yaklaşırken sen, ey tanrıça, rüzgârlar uçuşur, gökyüzünde dağılır bulutlar, sevimli toprak tanrıçası ayağının altına kokulu çiçeklerden bir halı serer, denizin kokusu sana gülümser, huzurlu bir ışık yayılır her yana gökyüzünde."

Apollon

Atletik, iri gövdesi ve buklelerin çerçevelediği kusursuz güzellikteki yüzü ile Yunan tanrısı Apollon sadece dış görünümüyle bile Hephaistos'un* tam karşıtıdır –karakter olarak da aynı şekilde. O her gün demirhanesinde çalışırken Apollon birçok şeyle aynı anda ilgilenir, öylesine çok yönlüdür ki insan onun bütün bunların yanısıra yaşadığı sayısız aşk ilişkisine nasıl zaman ayırabildiğine şaşırır. Sahip olduğu yetilerinden birinin –okçuluk– gösterdiği gibi savaşmaktan hoşlanır ve her önemli savaşa katılır. Belki ayıp olacak ama ek olarak belirtmek gerekirse Yunanlılar'ın en ünlü ve en sevilen tanrılarından biri olan Apollon Troya Savaşı'nda Troyalılar'ın yanında savaşmış ve bu fırsatla Yunan ordularına oklarından biriyle veba salmıştır!

Aslında hastalıklar ve salgınlar konusunda çok bilgilidir, kendisine ya da sevgililerine engel olmaya çalışan herkese hastalık saçar. Buna karşın gerektiğinde iyileştirir

de –ve bu yetisini oğlu, hekim tanrısı Aesculapius'a* (ya da Asklepios) bırakmıştır.

Bunun yanısıra hayvanların da koruyucusudur, bir kez kendisi de Kykloplar'ı öldürdüğü için bir yıl boyunca Teselya Kralı Admetos'un sürülerine çobanlık yapmak zorunda kalmıştır.

Ama en bilinen yanı, "sanat perilerinin önderi" ve güzel sanatların koruyucusu olmasıdır, bu özelliği nedeniyle kardeşi Hermes'in* yaptığı lir ile kendini ortaya koymaktan hoşlanır ve genelde lir ustası olarak görülür.

Genel olarak mı? Tam anlamıyla değil: Çünkü bazen zavallı bir ahmak, Apollon'dan daha iyi müzik yapabileceğini iddia etme küstahlığında bulunur. Bir tanrı olarak bu tür budalalıklar karşısında yücelik göstermesi gerekirken bu tür olaylarda Apollon öfkeye kapılır ve biraz ruhsuz olan yönünü sergiler: Örneğin Marsyas'ın böyle bir olayda derisini yüzdürmüştür (bu konuda Athena'ya bakınız)!

Eski çağlara dayanan bu insanlık dışı acımasızlık örneği kendisine tapanların onunla ilgili oluşturmaktan hoşlandıkları imajla çok ters düşüyor: sakin, soylu, aydınlık, müzik ve şiir sanatını koruyan, ışık saçan kahraman imajıyla. Örneğin annesi Leto'nun karşısında on dört çocuğuyla aptalca övündüğü için Tantalos'un kızı Niobe'ye de oldukça acımasız davranmış. Annesinin onurunun kırıldığından haberdar olunca (annesi sadece onu ve ikiz kardeşi Artemis'i* öne sürebiliyormuş), hiç duraksamadan Niobe'nin yedi oğlunu almış, Artemis de yedi kızını, Niobe'nin anında övünecek hiçbir şeyi kalmamış.

Apollon'un karşıtlıklar içeren yapısı, geleceği haber veren tanrı olmasıyla da açıklanabilir. Bir zamanlar keçi

ayaklı Pan'dan kendisine kâhinlik sanatını öğretmesini istemiş, bunun üzerine Delphoi tapınağına gitmiş, orada Python ejderini öldürmüş ve kâhinliği üzerine geçirmiş. Rahibe Pythia onun sadık kulu olmuş. Başka bir kadına, Troyalı Kassandra'ya, onun sevgisini kazanmak umuduyla bizzat bilicilik yetisini armağan etmiş. Ama Kassandra onun aşkına karşılık vermeyi bir an bile düşünmemiş ve tanrı da verdiği sözden dönemeyince, kimsenin onun kehanetlerine inanmamasını sağlayacak bir madde eklemiş –ve bu lütuf bir lanete dönüşmüş.

Başka bir kâhin kadın, Sibylla da Apollon'un gösterdiği iyilikler yüzünden hayatından bezmiş. Tanrı onun da bir isteğini yerine getirmiş ve ona elinde ne kadar kum tanesi taşıyabilirse, o kadar yıl ömür bağışlamış. Ama o ne yazık ki aynı zamanda sonsuz gençlik istemeyi unutmuş. Yüzyıllar boyunca yaşlandıkça yaşlanmış, buruşmuş, küçücük bir şeye dönüşmüş. Sonunda bir şişeye konmuş ve kendisine "Sibylla ne istiyorsun?" diye sorulduğunda, o sadece, "Ölmek istiyorum" yanıtını verirmiş.

Apollon'un o parlak görünümü karşısında ona hemen teslim *olmayan*, ayrıca cömert hediyelere rağmen tüm güçleriyle kendilerini ona karşı savunan sadece bu iki kadının olmayışı çok şaşırtıcı. Yine de tüm aşk maceraları kötü sonuçlanmaz, çünkü her zaman onun hoşuna giden herhangi bir kadın, bir Nympha ya da tanrıça hep bulunur ve zaman içinde arkasına dönüp baktığında hatırı sayılır sayıda aşk ve evlat görebilir.

Kendini sadece kadınlarla da sınırlamaz; bu yüzden vaktiyle Spartalı Prens Hyakinthos'a âşık olmuş. Ama bu delikanlıdan aynı ölçüde hoşlanan batı rüzgârı bu sevgiyi öyle

kıskanmış ki günün birinde ikisi disk atmada yarışıp eğlenirken bazı etkili yöntemlerle araya girmiş: Hızla eserek Apollon'un diskinin yönünü değiştirerek onun Hyankinthos'un kafasına çarpmasını ve onu öldürmesini sağlamış. Delikanlının yere akan kanlarından güzelim sümbül çiçeği açmış.

Dünyanın Apollon'un mutsuz geçen aşkına borçlu olduğu tek bitki bu değildir. Sevgiye karşı sürekli açlık duyan ve belki de bu nedenle hiç evlenmeyen Apollon günün birinde güzeller güzeli bir Nympha olan Daphne'ye yanaşmaya çalışmış. Önce, kadın kılığına girip bu güzelle ve onun oyun arkadaşlarıyla yakınlık kuran rakibi Leukippos'u alışılmış radikal yöntemlerle devre dışı bırakmış: Nymphalar'dan birine, bir kez hep birlikte çıplak suya girmelerini önermiş. Bu öneri büyük bir coşkuyla karşılanmış ve beklenen son gelmiş: Leukippos'un foyası ortaya çıkmış ve öfkeli kızlar tarafından parça parça edilmiş.

Apollon'un önünde engel kalmamış, ama erkeklerden kaçan Daphne'nin bu pervasız adama evet demeye hiç mi hiç niyeti yokmuş. Ama o kesinlikle kızın peşini bırakmamış ve günün birinde onu öylesine köşeye sıkıştırmış ki kız toprak ana Gaia'dan* yardım istemek zorunda kalmış. Kız o an bir defne ağacına dönüşmüş, hem korkuya kapılan hem de çok üzülen tanrıya kaybettiği sevgilisi için bir iyilik yapmak adına bu ağacı kutsamanın dışında bir seçenek kalmamış. O günden sonra defne ağacını kendi kutsal ağacı olarak kabul etmiş, bu yüzden de defne ağacı kâhinliğin, şairliğin ve genel olarak onurun simgesi kabul edilmiştir.

Apsu

⟶ Marduk

Ares

Onu kimse sevmez, Yunan savaş tanrısını –kendi öz babası Zeus* bile; bir keresinde ona kelimesi kelimesine "Olymposlu tanrılar arasında" en nefret ettiği tanrının o olduğunu bile söylemiş. İşinin gücünün hep hırgür, kavga, çarpışma ve savaş olduğunu, ayrıca katlanılmaz inatçılığının aynı annesi Hera'ya* benzediğini de eklemiş.

Homeros da devasa Ares'i aynı nedenle sevmemiş, onu birçok kez bir cin ile kıyaslamış ve –aynı şekilde kavgacı olan– Athena'nın* bu zalimden ne kadar üstün olduğunu vurgulamıştır. Onda sadece öldürmekten zevk duyma, kan dökmekten hoşlanma, asıl amacın savaş olması söz konusuyken, *Athena*'nın hedefinde hep savaşçı çözümleri kutsamasa da, en azından anlamlı kılan, yüce bir amaç vardır. Yunan dünyası da Ares'i pek sevmemiş –akılsızca, körü körüne çarpışmayı Yunanlılar genelde hor görmüşler– bu nedenle de onun için hiç tapınak inşa etmemiş, sadece birkaç bayram adamışlardır.

Ayrıca akıllı ve temkinli Athena birçok kez onu yenebildiyse de –örneğin bir keresinde onun boynuna sınırtaşı asarak yapmıştı bunu– Ares vaktiyle Troyalılar yanında savaşmıştır. Ares'in her fırsatta kendisi gibi savaşçılara kıymet veren, asıl vatanı Trakya'ya dönmesine de haliyle şaşmamak gerek.

Sadece eski Trakyalılar değil kadınlar da kaba, acımasız erkek gücünden, Rambo türünde akılsız bir kas yığınından hoşlanırlar ve bu nedenle de Ares'e karşı koyamayan yeterince kadın vardır. Çocuklarından ikisinin adının Dehşet (Phobos) ve Korku (Deimos), en sevdiği hayvanların akbaba ve kurt olması ve bu hayvanları kutsal sayması, onun felaketlerin,

salgınların, bitkilerdeki bozulmanın tanrısı olması, bu hanımları rahatsız etmez. Sonuçta tam anlamıyla bir erkeklik sembolüdür: Uzun boyludur, yapılıdır, pırıl pırıl gözleri vardır, tepeden tırnağa silahlıdır, bukleli saçlı, başında miğfer, bir elinde mızrak diğerinde kalkan vardır.

Hayranlarından biri de Aphrodite'dir.** Bu yakışıklı maçoya hayrandır ve ona sayısız çocuk doğurur, bunlardan ikisi de –özellikle– Eros ve Harmonia'dır. Bu zina ilişkisi, ancak Hephaistos'un* Helios* aracılığı ile bu aşk ilişkisini öğrenmesi ve iki sevgiliye bir tuzak (Aphrodite**) hazırlamasıyla son bulur. Bazıları bu olaydan sonra Hephaistos'un boşanmayla aynı anlama gelen davranışı gösterip Zeus'tan düğün hediyelerini geri istediğini (herhalde gelinin gerçek "babası" Uranos'un* kesilmiş hayalarını isteyemezdi), eşinin eline bir öpücük kondurup onu, onunla evlenmek isteyen Ares'e bıraktığını, Aphrodite'ye sinirlenmeye devam etmektense bu çözümün Hephaistos için hiç şüphesiz daha iyi olduğunu söyler. Buna karşın biz Ares'in bu utanç verici olaydan sonra değişiklik olsun diye yine Trakya'ya kaçtığını, Aphrodite'nin de genel anlamda bir temizlik yaşamak için Kıbrıs'a gittiğini iddia eden Homeros'a inanıyoruz.

Artık bir boşanmanın konusu edilmez, ama Ares'in "cezadan kurtulmak için aceleyle kaçması" nedeniyle Hephaistos'un uğradığı ahlaki zararı ödemek Poseidon'a* düşer.

Rambo Ares, korkak.

Artemis

Titan kızı Leto, Zeus tarafından hamile bırakılınca kıskanç

Hera* onun her yerde ejder Python (Apollo**) tarafından izlenmesinin dışında, güneşin doğduğu hiçbir ülkede doğum için sığınak bulamamasını da emretmiş.

Doğal olarak her yerden kovulan Leto sonunda güney rüzgârı tarafından, o zamana dek denizlerde yüzen bir ada olan Delos'a götürülür ve orada nihayet konuk olarak kabul edilir. Deniz tanrısı Poseidon* bu küçük adayı güneş görmemesi için büyük dalgalarıyla örter ve onu toprağın dibine mıhlar ve Leto bir hurma ağacının yanında ikiz tanrılar Apollon* ve Artemis'i dünyaya getirir.

Yunanlı tanrıça Artemis de erkek kardeşi gibi güzeldir ama içe dönük, yabani ve gururludur. Aslında kolaylıkla Hera*, Aphrodite* ve Athena ile rekabet edebilirdi, ama böyle düzeysiz bir rekabete tenezzül etmez –ve bir ölümlünün kararınaysa hiç boyun eğmez. Hepsinden çok daha bağımsız olan, en çok özgürce ormanlarda ve dağlarda dolaşmaktan hoşlanan bu hayvan ve av tanrıçasına sürekli soylu köpekler ve bir sürü genç kız eşlik eder ve o erkeklerle her türlü yakın ilişkiden kaçınır. Sadece erkek kardeşi ve özellikle Zeus ile içten, hiçbir çekişmenin bozamadığı bir ilişkisi vardır.

Küçüklüğünde, şair Kallimachos böyle anlatır, bir gün babasının kucağında oturuyormuş ve babası ona kendisinden ne dilediğini sormuş. O da şöyle yanıt vermiş:

"Baba, lütfen izin ver hep kız olarak kalayım, çok yönlü üne sahip olayım –Phoibos bunlara erişemesin!

Işık yaymama izin ver ve bırak renkli elbisemin boyu dizlerimde olsun: Yabani hayvanları avlayıp öldürmek istiyorum!

Ve bana Okeanos'un kızlarından altmış tane ver, hepsi dokuz yaşında olsun, bekaret kemerleri olmasın."

Ayrıca yirmi tane deniz perisi istemiş, ama öyle sıradan periler değil, Girit Adası'ndaki Amnisos'tan olmalılarmış. Onlar Artemis'in avlanmadığı zamanlarda, onun çizmelerinin bakımını yapıp hayvanlarını beslemelilermiş. Ve şöyle devam etmiş:

"Bana bütün dağları hediye et. Ama şehirleri kendi isteğine göre ver; çünkü Artemis oralara çok sık gitmeyecektir. Ben dağlarda kalmak istiyorum."

Zeus'un bu tür ufak tefek şeyler karşısında gözünü kırpmadan evet dediğini ve sevgili kızına hemen otuz şehir vaat edip onu yolların ve limanların koruyucusu ilan ettiğini söylemek gereksiz olacak.

Çoğu kez Artemis'in en belirgin karakter özelliğinin acımasızlığı olduğu söylenir. Bu iddia –kardeşi Apollon için gerçekten geçerlidir– Artemis için pek doğru değildir. Doğru olan şudur: Tanrıça avlanır, öldürür, avcılara ve kurban bayramlarında hayvan kesen herkese yardım eder. Ama hayvanlara yapılan her türlü eziyetin kararlı bir biçimde karşısındadır. Okları hedefi vurur, hiç şaşmaz –ama onlar Homeros'un dediği gibi acıya neden olmayan "yumuşak oklardır" –ve hiçbir şeyi kaçırmayan gözleriyle avcıların avlarına gerektiği gibi davranmalarına, ölmek üzere bulunan hayvanlara fazla acı çektirmemek için son öldürücü darbenin nasıl indirildiğine dikkat eder ve hatta onlara bu sanatı bizzat öğretir. Ve bu kurala uymayanın sonu gerçekten kötüdür: Çünkü ona kısasa kısas kuralı uygulanır.

Bu nedenle Artemis adil bir tanrıçadır: Gerektiğinde cezalandırır ama genelde yakınına ona adanan tapınakların yapılmış olduğu pınarların suyu gibi temiz ve durudur. Kesinlikle kız oğlan kız olarak kalmak istemesi ve maiyetindeki

tüm kızları da cinsel ilişkiden uzak tutma insafsızlığını göstermesi işte bu temizlik ihtiyacından kaynaklanır. Onlardan biri, Kallisto, sözünü tutmayıp Zeus'a teslim olup hamile kalınca, Artemis onu ceza olarak bir ayıya dönüştürmüş ve eğer Zeus hemen araya girip onu yanına alıp daha sonra büyük ayı takımyıldızı yapmasaymış Artemis köpeklerini onun üzerine saldırtıp öldürtecekmiş. Oysa başı beladayken büyük avcı Aktaion'a kimse yardım etmez. Artemis perileriyle birlikte nehirde yüzerken o da tam o sırada oradan geçiyormuş, bu güzel manzaraya bakmaktan kendini alıkoyamamış. Tanrıça bu küstah, şehvet düşkünü adamı fark edince, onun daha sonra arkadaşlarına avcı bakireyi çıplak gördüm diye övünmesini ne olursa olsun engellemek istemiş: Onu bir geyiğe dönüştürmüş ve av köpeklerini üstüne salıp parçalatmış. İtiraf etmek gerekirse, bu tür davranış biçimi insana acımasızca gelebilir, ama eğer Aktaion bir centilmen (ya da biraz daha akıllı) olsaydı, bir anlık bir bakıştan sonra sessizce oradan uzaklaşırdı. Apollon* tamamıyla kendini beğenmişlik yüzünden Marsyas'ın canlı canlı derisini yüzdürürken Artemis'te söz konusu olan tanrısal saflığın cinsellikle kirletilmesini önlemektir.

Hem de bir bakireye toprak ve bereket tanrıçası olarak tapınılması şaşırtıcı gelebilir –özellikle de Antik Çağ'ın yedi harikasından biri olan Efes'teki ünlü Artemis Tapınağı'nda küçük hayvanları himayesine aldığı gibi küçük, çaresiz insan yavrularını da korur Artemis. Bu nedenle doğumlardan önce, hamilelerin doğumunda yanında olması için kendisinden yardım istenirmiş, Atinalılar küçük kızlarını "dişi ayılar" olarak tanrıçanın himayesine sokmak için yarışırken, Spartalılar onun adına "sütnine" bayramı düzenlemiştir. Genel olarak Artemis'e çok geniş bir bölgede insanlar

tapınaklar, bayramlar, ilahiler ve şiirlerle saygı göstermişlerdir. Milattan önce yedinci yüzyılda şair Alkman, köy yaşamı ve kızlara özgü bir uğraş içindeki tanrıçayı şu sözcüklerle betimlemiştir:

"Çoğu zaman dağların zirvelerinde görünüyorsun,
büyük alevler içindeki törenden tanrılar hoşlandıkça,
elinde altından büyük bir içki kadehi
aynı çobanlarınki gibi
kadehe aslan sütü dolduruyorsun
ellerinle büyük,
yağsız peynir hazırlamak amacıyla
Argos'u öldüren Hermes için."

Äskulap, Asklepios

"Bir zamanlar korkunç bir veba Latium bölgesinin havasını zehirlemiş, bu hastalık yüzünden tüm bedenler solgun ve kansızmış. İnsanlar ölümlerin çokluğundan usanıp insani çabalar ve tıp sanatıyla bir şeyin çözümlenmediğini görür görmez, tanrılardan yardım isteme yoluna gitmişler ve dünyanın tam ortasında bulunan Delphoi kâhinlik tapınağına, Phoibos'un kehanetine dönmüşler."

Ovidius'un burada sözünü ettiği dönem İsa'dan önceki üçüncü yüzyıldır, çaresizlerin Pythia'dan aldıkları öneri ise onların Apollon'un* oğlu Asklepios'u –ya da Romalılar'ın Äskulap dedikleri– getirmeleri yönündedir. Roma Senatosu, hekim tanrısının nerede olduğunu araştırmış ve onu bulunduğu yer olan Epidavros'taki tapınağından Tiber Adası'na getirmesi için elçiler göndermiş.

Ama mesele öyle basit değil, çünkü Romalılar'ın önce Epidauros şehir meclisi üyelerinden tanrıyı beraberinde

götürmek için izin almaları gerekmiş ve onlar da aralarında kesinlikle uzlaşamamışlar. Birileri, böyle bir durumda yardımı esirgememeleri gerektiğini düşünürken, diğerleri "kendi sağlığından olmamak adına" tanrıyı vermemek gerektiğini öne sürmüş. Tartışma uzamış ve akşam olmuş. Ama gece Äskulap elçilerden birinin rüyasına girmiş.

Sol elinde asası, sağ eliyle sakalını sıvazlayarak dostça ona şunları söylemiş: "Korkma! Geleceğim ve tanrı simgemi de terk edeceğim. Sen kıvrım kıvrım asaya sarılan şu yılana iyi bak ve onu yeniden gördüğünde tanıyabilmen için iyice belleğine yerleştir! Ben kendimi ona dönüştüreceğim. Ama ben daha büyük olacağım ve tanrıların bedenlerine yakışır büyüklükte ortaya çıkacağım."

Ertesi gün Yunanlılar tanrının gelecekte nerede yaşamak istediğini bizzat Asklepios'tan öğrenmek için tanrının tapınağının önünde toplanmışlar. O sırada hareketleriyle sunağı, tanrının tasvirini ve zemini titretip, ateş saçan gözleriyle tapınağın tam ortasında doğrulan bir yılan tıslayarak belirmiş. Rahip yılanın tanrının kendisi olduğunu hemen anlamış ve orada bulunanları saygı göstermeye davet etmiş ve herkes ona saygılarını sunmuş.

Äskulap-Yılanı başıyla onları onaylamış, veda ederek sunağa bakmış, tapınağı selamlamış ve kıvrıla kıvrıla şehirden geçerek limana gidip Romalılar'ın gemisine binmiş. Çok sevinen elçiler, halatları çözmüş ve değerli yükleriyle denize açılmışlar. Tiber nehrinin ağzına geldiklerinde, hekimlik tanrısı ayakta olan herkes tarafından dostça karşılanmış. Nehir boyunca çabucak inşa edilen sunaklarda tütsüler yakılmış, kurbanlık hayvanlar kesilmiş.

Tanrısal yılan birden kafasını kaldırmış ve kalabileceği

uygun bir yer aramış. O sırada nehir ikiye ayrılmış ve bir adayı çevrelemiş.

"Latinler'in ladinden yapılmış gemisinden iner Phoebus soyundan yılan ve yine tanrı şeklini alıp yasa son verir, halka ve kente sağlık getirerek."

Äskulap'ın vaktiyle yerleştiği yerde bugün hâlâ bir hastane bulunmakta, asaya sarılı yılan da günümüzde hâlâ tabibler birliğini simgelemektedir.

Astarte

Ugarit tanrıçası Astarti, Aştoret ya da daha sonraları denildiği gibi Astarte, sadece vatanı Suriye'de büyük bir sevgi görmemiş, Kenanlılar ve İsrailliler de onu içten sevmişlerdir. Bilge Süleyman'ın bile bu tanrıçanın çekiciliğine duyarsız kalmayışını, 1. Krallar Kitabı kralın bunaklığına dayandırmaya çalışsa da, bununla ataerkil bir propaganda yapıldığını rahatlıkla düşünebiliriz: "Yaşlandığında [Hz. Süleyman], eşleri onun yüreğini yabancı tanrılara vermeye eğilimlidirler, öyle ki onun yüreği babam Davut'un yüreği gibi tamamen RAB'bı, Tanrısına adanmaz. Bu nedenle Hz. Süleyman, Saydalılar'ın tanrıçası Astarte'ye ve Ammonlular'ın iğrenç ilahı Molek'e hizmet etti." (11, 4-5)

Kipling'den edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Hz. Süleyman güzel ve akıllı kadınlardan hoşlanırmış, bundan yola çıkarak daha Alzheimer hastası olmadan Astarte'ye bir zaafiyet geliştirmiş ve bu büyük tanrıçaya duyduğu sevgi yüzünden kendisiyle yarışan müttefikleriyle kavga etmeyi bile göze almış olabilir. Astarte daha sonraki dönemlerde boşuna Aphrodite* ile eşit tutulmamıştır. Çok güzeldir ve

bu yüzden de anlaşılacağı üzere bedenini büyük ölçüde gizlemeye gerek duymaz. Çıplak ya da üzerinde sadece bir etek ya da mücevherle hayvanlara biner –genellikle bir aslan, leopar ya da sadece bir ata binerek etrafta dolaşır ve bu görünümüyle tahmin edilebileceği gibi insan ve hayvanlarda şehvetli duygular uyandırıp onların cinsel açıdan rahat davranmalarına neden olur. Bu yüzden hem sürülerin, hem de yabani hayvanların gerçek anlamda bereket tanrıçasıdır.

Eski çağlarda insanlar kurbanlarını, tanrıçanın bizzat içinde yaşadığı, kutsal su kaynaklarına ya da söz konusu kaynakların yakınında evi kabul edilen taşların yanına getirirlermiş. Kendisi meyve ve tarım ürünlerini de sever, ama en çok kanlı kurbanlardan hoşlanır, bu yüzden de ona kuzular ve diğer hayvanların gelişimini sağlamasına karşılık olarak her sürüden ilk doğan hayvan kurban edilirmiş. Ama ona tapanlar sadece hayvan kurban etmekle yetinmemiş – ona kendi ilk dünyaya gelen çocuklarını da kurban etmişlerdir. Gezer'de (günümüz İsrail'inde) Astarte'ye adanmış menhirlerin yakınlarında bu şekilde öldürülmüş yüzlerce bebek kalıntısına rastlanmıştır. Bu tür kurban törenleri, doğal olarak soyun devamını sağlaması amacıyla seks partileriyle noktalanırmış.

Ama Astarte'nin görevleri insan ve hayvan yaşamının sadece bu yönüyle sınırlı değildir. Biniciliğe karşı olan özel eğilimi bile onun aynı zamanda bir Amazon olduğunu gösteriyor. O, savaşlarda kralını koruyan gerçek bir savaş tanrıçasıdır ve öylesine usta bir savaşçı ve binicidir ki adlarından biri "Ata Hakim", diğeri de "Savaşların Hanımefendisi"dir. Bu özelliğiyle öyle ünlüdür ki Eski Ahit'te bile buna değinilmiştir. Filistliler Samuel'in ölüsünü bulduklarında ("o, sünnetsiz-

lerin" eline düşmemek için kendi kendini öldürmüştür) kafasını kesip, zırhını çıkarıp tüm ülkede dolaştırmışlar.

Sonra da "[onlar] onun silahlarını Astarte'nin evine koyup cesetini ise Beytşean kentinin duvarına çaktılar." (1. Sam. 31, 10)

Astlik

Adının sözcük anlamı "Küçük Yıldız" olan Astlik'e vatanı Ermenistan'da öncelikle aşk ve bereket tanrıçası olarak tapınılmıştır, çoğu kez Yunanlı Aphrodite* ile kıyaslanmasının nedeni de budur. Astlik halk tarafından büyük bir sevgi görür ve yılda bir kez ona adanan ve bu çerçevede insanların birbirini –gül tanrıçasının en çok sevdiği çiçek olması nedeniyle– gül suyuyla ıslattığı bir şenlik düzenlenir. Ülkede 300 yılı civarında yaşanan zorla Hıristiyanlaştırma sürecinden sonra bile hiçbir değişiklik yapılmaksızın bu şenliğin kutlanmasına devam edilmiş ama Astlik'in kendisi Nuh'un kızı ilan edilip Pagan tanrıçası statüsünden kurtarılarak "dini topluluğa dahil edilmiştir".

Bu amaç için yazılan efsanede Nuh'un tufandan sonra iki çocuğu daha olduğu anlatılır: Maniton ve Astlik. Ama o bu gerçeği tanrıya itiraf etmekten utanmış ve o da ceza olsun diye ikisini "kahraman" haline getirmiş.

Astlik'in kadın kahraman olarak yeni görevi Nymphalar ve periler üzerinde tek yetkili olmaktır, onlarla sadece ormanlarda dolaşmayı ve ölümlü erkekleri baştan çıkarmayı önemsemesinin dışında, özellikle geceleri berrak pınarlarda yüzmekten hoşlanır –bu orada yaşayanların çok iyi bildikleri bir durumdur. Ermenistan'daki bir yerleşim bölgesinin adı

günümüzde bile çevrildiğinde "Astlik'in suya girdiği yer" anlamındadır, çünkü vaktiyle buradaki delikanlılar güzeller güzeli peri topluluğunu suda oynarken daha iyi gözlemleyebilmek için bir kurnazlık yapıp suyun yakınında bir yerde büyük bir ateş yakmışlar, cinsel duyguları uyanan delikanlılar çevredeki ağaçların gölgelerine saklanırken, tanrıça ve oyun arkadaşlarını bu ateş sayesinde mükemmel bir biçimde görülebilmişler. Ama Astlik kendisinin edepsizce bir eğlence aracı haline getirildiğini nihayet fark edince, korkunç öfkelenmiş ve ceza olsun diye o çevreyi yoğun bir sisle kaplamış.

Ve duyduğumuza göre, o gün bugün orada bir daha hiç görünmemiş.

Athena

Pallas Athena tanrılar tanrısı Yunanlı Zeus'un* en sevgili kızıdır –babasının başını oldukça ağrıtmasına rağmen.

Çünkü Zeus bir sabah oldukça keyifsiz uyanmış. Hayatında hiç olmadığı kadar başı ağrıyormuş. Bir süre ağrının geçebileceğini ummuş ama aksine ağrı gittikçe şiddetlenmiş ve artık dayanamayınca tanrıların habercisi olarak görev yapan Hermes'i* çağırmış. "Koş" diye bağırmış. İnleyerek kafasını tutuyormuş, "Çabuk Etna'ya koş ve bana Hephaistos'u* getir!" demiş.

Hermes var gücüyle koşmuş ve kısa bir süre sonra, her zamanki alışılmış çalışma aletlerinin yerine bu sefer çifte baltasını yanına alan demirciyle geri dönmüş.

"Haydi," diye emredercesine Hephaistos'a bağırmış, "bütün gücünle kafama vur. Haydi, durma, aptal, kafatasımı yar!"

Demirci vurmak istemiş istemesine ama titreyerek baltayı indirmiş ve mırıldanarak: "Cesaret edemiyorum, Kralım," demiş.

Zeus ona bir kez daha itaat etmesi gerektiğini söyleyip kızınca, o da söz dinleyip kollarını kaldırmış ve bütün gücüyle vurmuş: Tanrılar tanrısının kafatası genişçe açılmış –ve güzeller güzeli bir kız dans ederek dışarı çıkmış. Kafasında pırıl pırıl bir miğfer, üzerinde parlak bir zırh varmış, elinde de bir kalkan ve mızrak. Böylece Pallas Athena doğmuş, erdemli savaş, sanat ve akıl tanrıçası!

"O an korktu", Homeros'un dizelerinde anlattığı gibi, "görüntüsünden tüm tanrılar, Aigis (*) taşıyan Zeus'un ölümsüz başından nasıl çıktığını, elinde sivri uçlu kargıyı nasıl salladığını görünce, baykuş gözlünün öfkesiyle Olympos korkuyla sarsıldı, çevresindeki toprak şiddetle uğuldadı, koyu renkli büyük dalgaların taşmasıyla deniz azgın azgın kabardı; dalgalar sahile vurdu; Hyperion'un yakışıklı oğlu bakire Pallas Athena sonunda onların omuzlarından tanrısal silahı alıncaya kadar güneşin atlarının oldukları yerde hareketsiz kalmalarını sağladı. Zeus, aklın efendisi buna sevindi.

Bu arada değinmek gerekirse, Zeus'un onun yüzünden sorunlar yaşaması boşuna ve haksız değildir: Sonuçta o ilk eşi Metis'i ("Bilgelik"), Athena'ya hamileyken hiç duraksamadan yutmuştu!

Athena sadece olağanüstü sabırlı, ağırbaşlı Odysseus'u yolculuklarında korumakla kalmamış, temkinli ve akıllı öğütleriyle her zaman başka kahramanların da yanında olmuştur, birçok kentin, öncelikle de onun adını taşıyan

(*) Aigis: Tanrı Zeus'un kalkanının adı. (Ç.N.)

Atina'nın kurucusu ve koruyucu tanrıçası olarak çok geniş bir bölgede insanlar tarafından sevilmiş ve sayılmıştır. Atina'da Akropolis'in en ünlü yapısı Parthenon ona, kızoğlan kıza adanmış ve Yunanistan için belki de en karakteristik ağaç olan zeytin ağacı da onun adına kutsanmıştır.

Pallas Athena sürekli sadece "Baykuş Gözlü" olarak adlandırılmakla kalmaz, aynı zamanda geleneksel inanca göre bilgelik konusunda kendisiyle yarışabilecek baykuşlarla da yakın bir ilişkisi vardır. Buna karşın örümceklere olan bağı farklıdır ve galiba bu ölçüde övgüyü hak etmez: Athena sadece bir kahraman gibi savaşmakla, ustalık, marangozluk, demircilik ve araba yapımı gibi "erkeklere özgü" zanaatların koruyucusu olmakla kalmaz, o, zarif parmaklarıyla en olağanüstü el işlerini yapar, ister dokuma, nakış ya da dikiş söz konusu olsun. Evet, Yunanlı hanımlar bu tür becerileri eskiden ondan öğrenmişler. O, sadece o, onların ustasıymış.

Ama vaktiyle Lydia'da adı Arakhne olan bir kız yaşarmış. Bu kız nakış yapmada, dikiş dikmede ve kilim dokumada öylesine ustaymış ki dağdan, ormandan periler onun elleriyle yarattıklarını izleyebilmek için yanında çalışırlarmış.

"Söyle bize," diye sormuşlar merakla, "böyle güzel dokumayı sana kim öğretti?"

"Bunu bana kimse öğretmedi," diye cevap vermiş kız. "Ben kalbimle ve parmaklarımın sabrıyla dokuyorum."

Ağızlarını tutamayan periler tabi bu haberi kendilerine saklayamamış ve duyduklarını hemen Athena'ya iletmişler.

Athena'nın birçok erdemi vardır, ama kibirlidir de, perilerin anlattığından hiç hoşlanmamış. Kocakarı kılığına

girip Arakhne'nin evine gitmiş, kapıyı çalmış ve kızdan bir parça ekmek istemiş. Beklediği gibi içeri buyur edilir edilmez ince işlemeleri övmeye başlamış. İkiyüzlülük yapıp sadece Athena'nın onu bu sanatta geçebileceğini söylemiş.

O zaman Arakhne düşüncesizce ağzından, eğer Athena gelir kendisiyle nakışta yarışırsa çok memnun olacağını kaçırmış. Çünkü *o* aksine tanrıçayla boy ölçüşebileceğine çok içten inanıyormuş!

"Beyaz saçlarımın bilgeliğine kulak ver," diye cevap vermiş Athena. "Bu kadar kibirli olma, tanrılarla boy ölçüşmekten sakın, yoksa pişman olabilirsin."

Ama akılsız Arakhne oralı olmayıp ısrar edince, Athena kendi gerçek haline dönüşmüş ve şoka giren kızı yarışa davet etmiş. İkisi de günlerce gecelerce tezgâhın başına geçmiş ve muhteşem nakışları bitene kadar yorulmak bilmeden dokumuşlar. Ama Athena bir bakışta Arakhne'nin dokumasının güzellik ve kusursuzlukta kendininkinden aşağı kalmadığını görmüş.

Öfkeye kapılıp onun dokumasını parçalara ayırmış ve ağlamakta olan kıza küstahlığının bedelini hemen orada yaşamıyla ödemesi gerektiğini söylemiş. Sel gibi akan gözyaşlarından etkilenip kararını biraz yumuşatmış ve Arakhne en azından ölümden kurtulmuş, ama hayatı kelimenin tam anlamıyla pamuk ipliğine bağlanmış. O büyülü sözleri söyleyip kızı siyah bir örümceğe dönüştürmüş! O günden beri (Arachnidae olan bilimsel adıyla bu öykünün doğruluğunu tam anlamıyla kanıtlayan) örümcekler çalılıkların, çimenlerin ve çiçeklerin üzerine incecik ağlarını örerler –ve Athena'nın da bundan böyle bir rekabetten endişelenmesine gerek kalmamıştır.

Bir tanrıça için oldukça hırslı ve kıskanç sayılabilecek bu karakter özelliği sadece Athena'da değil, genelde birçok Yunan tanrısında mevcuttur. Apollon* da benzer şekilde, ama öte yandan yine Athena'ya dayanan bir olayda, yetenek açısından kendisiyle boy ölçüşebilecek bir rakipten acımasızca öç almıştı.

Tanrıça, günün birinde gezinti yaparken bir geyiğin içi boşalmış kemiğini bulmuş, can sıkıntısından üzerine birkaç küçük delik açmış ve bu şekilde ortaya çıkan kavalı dudaklarına götürmüş. Yeni çalgıdan çıkan hoş seslerden büyülenmiş bir halde buluşunu gururla diğer tanrıçalara göstermiş. Bundan dolayı onu öveceklerine, kıskançlar kıkırdamaya başlamışlar.

"Gülecek ne var?" diye sormuş Athena kızarak.

"Baksana, kavalı çaldığın zaman yanakların nasıl da şişiyor!" diye cevap vermişler zalimce.

O an Athena bir derenin suyuna eğilip kavalı çalarken yüzüne bakmış ve yanaklarının gerçekten tuhaf bir biçimde şiştiğini görünce, kavalı öfkeyle çalılıklara atmış.

Rastlantı bu ya, bir süre sonra Marsyas, bir Satyr, çimenlerin arasında kavalı bulmuş, denemiş ve kısa bir süre sonra öyle güzel melodiler çalmaya başlamış ki kendisi ve ustalığıyla gurur duymuş ve zorlu bir rakip olan müzik tanrısı Apollon ile yarışmayı göze almış. Apollon tamam demiş ve ikisi büyük bir dinleyici kitlesi önünde var gücüyle çalmışlar: Tanrı lirini, Marsyas da kavalını. Sonunda Apollon orada bulunanlara kimin dinletisinden hoşlandıklarını sormuş. Anında herkes onu yarışmanın galibi ilan etmiş; sadece Kral Midas Marsyas'ın ödülü hak ettiğini ileri sürmüş.

Öfkeden deliye dönen Apollon bunun üzerine kendisini

bir tanrıyla kıyaslamaya cesaret eden Marsyas'ı bir ağaca bağlamış ve canlı canlı derisini yüzmüş. Keçi ayaklı bir herifin kavalından çıkan cızırtılı sesleri, Apollon'un lirinden çıkan tanrısal nağmelerden daha güzel sanacak kadar kötü kulakları olan Midas'ın kulaklarını ise eşek kulakları haline getirmiş.

Atirat

Batı Sami topluluklarının tanrıçası Atirat örneğin bir Anat* kadar çarpıcı karakteri olmayan –hem iyilik hem kötülük konusunda– silik bir kişiliktir. Resmi anlamda her ne kadar ondan daha üstün olsa da, kült olarak onun kadar önemli olmamıştır. "Deniz Tanrıçası Atirat" adının açılımı budur, eşi El* ile birlikte sadece diğer tanrıları değil, tüm canlıları da yaratmıştır ve doğru söylemek gerekirse, tüm çocuklarına aşırı düşkündür. Onlarla öylesine ilgilidir ki belki de çocuklarından kötü bir haber getiriyor olabilir diye bir ulağı görmesi bile dizlerinin bağının çözülmesi için yeterlidir: o zaman eski bir metinde yazdığı gibi ayakları titrer, "her yanı sarsılır" ve tüm gözeneklerinden ter fışkırır. En azından bir keresinde bu korkunun boşuna olduğunu görmüş kendisine bolca altın ve gümüş armağanlar getiren Baal* ve Anat felaket habercileri olarak ortaya çıkmışlar –pek tabii bu davranışlarının ardında başka bir niyet de yok değilmiş. Atirat'a kocası El'den bir sarayın inşası için izin alması konusunda ricada bulunmuşlar, güzel hediyeler ve kocasının düşmanının yakışıklılığından büyülenen Atirat eşeğine binmiş ve yola koyulmuş.

El bu ziyarete çok sevinmiş, çünkü giderek artan güçsüzlüğü nedeniyle Atirat tarafından kesintiye uğratılan cinsel

ilişkilerinin yeniden düzelebileceğini ummuş. Ona kur yapmış ve sonunda karısının kendisine müteşekkir kalacağı beklentisiyle sarayın inşaatını onaylamış. Ama Atirat yüz vermemiş, çünkü o zaten uzun zamandır daha genç ve bazı konularda daha aktif olan bir adam aramaktaymış ve fırsat doğar doğmaz Baal'e yanaşmış. Hiç beklemediği bir şey, Hava Tanrısı onunla ilişkiye girmeyi reddetmiş ve Atirat istediğini tehditler yoluyla elde etmeye çalıştığında bile dediğinden dönmemiş.

Öfkeden kudurmuş bir halde oradan uzaklaşır uzaklaşmaz, Baal (kesinlikle bir beyefendiye yakışmayacak şekilde) karısının bu davranışını kocasına anlatmak üzere El'in yanına koşmuş. Ama yaşlı tanrı, ona Atirat ile yatmasını, arkasından da onu iyice aşağılamasını emrederek onu susturmuş. Baal denileni yapmış ve Atirat'ı bir süreliğine evlilik dışı ilişkilerden kurtarmış. Atirat mahçup bir halde El'e geri dönmüş ve pişmanlık içinde ondan af dilemiş.

Aton

Aton aslında eski Mısır'ın güneş tanrısı Ra'dan başkası değildir; o kişileştirilmiş güneştir ve dolayısıyla da tanrının bir tezahürüdür. Bu nedenle Aton sadece başlangıçta insan (ama şahin başlı) şeklindedir; saygınlığı artar atmaz, kendisini sadece ışıkları ellerinde son bulan güneş kursu olarak tasvir ettirmiştir. Bu ellerle tüm canlılara ışık ve yaşam bağışlar, kendisi de ona bu büyük hizmet karşılığında teşekkür olarak verilen sunuları kabul edermiş.

Onun en önemli hayranı, bildiğiniz gibi onun asıl koruyucusu 18. Hanedanlığın Kralı, Firavun IV. Amenotep'tir, Aton'un adını, en sevdiği tanrıyı onurlandırmak için "Aton

hoşnuttur" anlamına gelen Akhenaton adıyla değiştirmiştir. Bunu da yeterli bulmamış, Aton'u Mısır'ın tek tanrısı ilan etmiş, onun adına sayısız tapınaklar yaptırmıştır, özellikle de Aton'a yakışır şekilde her sabah kurbanlar verilen orta Mısır'daki başkent Amarna'da.

Ama Aton'un tek tanrı olarak mutluluğu uzun sürmemiştir: Ölümlü koruyucusu ruhunu teslim eder etmez, diğer tanrılar giderek yeniden eski haklarını elde etmiş ve Aton da yine yüzyıllar boyunca olduğu haline dönmüştür: Güneş kursuna.

Atum

Yaratıcı tanrı Atum vaktiyle Kahire'nin kasabalarından biri ve o dönemde bölge başkenti ve "dokuz tanrının" ikametgâhı olması nedeniyle çok önemli olan Heliopolis'te oturuyormuş. Burada –güneş tanrısı Ra'nın yanında– insanlar tarafından büyük saygı görüyormuş, zaten insanlar ve diğer tüm tanrılar varlıklarını ona borçlularmış.

Başlangıçta sadece bir kargaşa mevcutmuş –yer ve gök henüz birbirinden ayrılmamışmış ve bu nedenle de adı "kendi kendine oluşmuş" anlamına gelen Atum bir küçük tepe olarak Heliopolis yakınlarında sudan fışkırmış. Bu küçücük toprak parçası çok sonraları insanlar tarafından bir taş dikilerek belirgin kılınmıştır. Aynı tanrı gibi, sözde bir öbek topraktan oluştuğu için, kutsal bokböceği de Atum ile özdeşleştirilir.

Yasal yollardan daha başka tanrılar yaratabilecekken, "kendi kendine oluşan", eşi olmadan kelimenin tam anlamıyla kendi kendine eliyle dokunmuş ve hemen ilk tanrı çiftini döllemiş: hava tanrısı Şu ve nem tanrıçası Tefnut'u, onlar da toprak tanrısı Geb'i* ve gök tanrıçası Nut'u* yaratır. Ama bu

konuda daha çekingen olanlar, Atum'un Şu'yu nefes vererek, Tefnut'u da öksürerek ortaya çıkardığını iddia ederler. Her ne olmuş ise olmuş ama ilk anlatılanlara göre Atum'un "kendi kendine eşleşme" için kullandığı el, daha sonra karısı olarak görülmüş ve ikisi birlikte bir tanrı çifti olarak tasarlanmıştır.

Atum, insan biçiminde olmayı tercih eder ve "iki ülkenin", yani Aşağı ve Yukarı Mısır'ın hükümdarı olduğunun simgesi olarak çifte taç takar –yani aynı firavunların taktığı gibi. O da onlar gibi "sarayında", tapınağında oturmuş ve tanrıların veliahtı olan torunu Geb'e iktidarı bırakmış –ta ki insanlar doğru inançtan sapıp daha milattan önce Kahire'yi inşa etmek için Heliopolis'in tek tek taşlarını sökene kadar. Geriye sadece güneş tanrısı Ra'nın yerini işaretleyen yirmi metre yüksekliğindeki dikilitaş kalmış.

Bu zavallı, evsiz barksız Atum'un şimdi nerede oturduğunu bilmek isteyenler, akşam güneşini izleyebilirler. Çünkü Atum onun şekline bürünmüş, insaflı görüntüsüne rağmen ona saygılı davranılması önerilir, daha önce karanlık yeraltı dünyasındaki ümitsiz yaşamından şikayet eden Osiris'i*, kendisini tarihteki ilk yılana dönüştürüp dünyayı da geçmişindeki ilk kargaşada batırmakla tehdit etmiştir.

Audu Kaderre

Nijerya'da yaşayan Haussalar'ın baştanrısı Audu Kaderre vaktiyle her şeyi yaratmış, yeryüzünü, gökyüzünü ve güneşi de. Ama sonuncusu öyle sıcak olmuş ki herkes onunla karşılaşmamak için ondan uzak durmuş, kimse onu istememiş. Bu yüzden üzülen güneş, beyaz bir koç ile birlikte taştan bir sandığın içinde suyun altında yaşamaya başlamış. Sonunda tüm bizonların liderinin eşi olan Ra ona acımış.

Kocasına güneşi yanına almak istediğini, neticede kocasının fırtına yaparken ona ihtiyacı olduğunu söylemiş.

Kocasının itirazlarına aldırış etmeden Ahu Kaderre'ye gitmiş ve ondan güneşi istemiş. Baştanrı başını sallamış ve ona güneşi memnuniyetle alabileceğini ama onu her gün gökyüzüne çıkarmak için beş yüz işçiye ihtiyacı olacağını açıklamış. Bunun üzerine Ra, sorun yok diye cevap vermiş ve güneşi gökyüzünde canının istediği yerde tutup tutamayacağı şeklinde bir soru yöneltmiş.

"O senin," demiş Audu Kaderre, "onunla canın ne istiyorsa yapabilirsin."

Ertesi gün Ra güneşi beş yüz güçlü erkekle gökyüzüne çıkarmış; o dönemde gökyüzü yere çok yakın olduğundan, sıcak ışınlar yüzünden tüm bitkiler yanmış. Böyle olunca Ra hemen güneşi almış ve onu yine koçunun yanına taş sandığa kapamış. Bu yüzden çok kısa bir gün geçiren insanlar bundan hoşlanmamışlar. Audu Kaderre'ye şikayette bulunmuşlar, o da Ra ile konuşmuş ve sonunda ikisinin aklına dahiyane bir fikir gelmiş, ilkin gökyüzünü biraz yukarı kaldırmak, ikinci olarak da bu ateş topunun çok fazla aynı yerde kalması sonucu orayı yakmaması için hareketli hale getirmek.

Ve o günden beri Haussalar'ın dilinde güneşe Rana denir.

Avalokiteshvara

⟶ Guanyin

Aynurakkur

Japonya'nın yerlileri olan Ainular'ın tüm tanrıları arasında

en büyük saygıyı gören ve mitoslarda en çok önemsenen tanrı Aynurakkur'dur. İnsanlara bugün sahip oldukları (daha doğrusu şimdi artık sahip olamadıkları) ve yapabildikleri her şeyi o vermiştir –tek bir sözcük söyleyecek olursak o insanlara kültürü bağışlamıştır. O onların öğretmeni, kılavuzu ve kahramanı olmuş, bu yüzden de onun her sözcüğü olduğu gibi aktarılmış, eylemlerinden hiç söz edilmemiştir.

Annesi aynı derecede saygı duyulan ateş tanrıçası Apehuci-kamuy'dur*. Babasının kim olduğu tartışmalıdır, çünkü güneş tanrısı, şimşek tanrısı ve özellikle de çiçek tanrısı seçenekleri vardır. Her neyse, annesinin küçük evine yıldırım düşmüş ve karaağaç şekline girmiş olan Apu-huci-kamuy'u ateşe vermiş. Oğlan doğduğunda annesi ona kendi ağaç kabuğundan güzel bir giysi yapıp onu yetiştirmek için yeryüzüne inmek zorunda kalan teyzesi güneş tanrıçasına emanet etmiş.

Bizim genç kahramanımız büyüyüp yakışıklı bir adam olunca, uzun süre nişanlısını kaçıran cinlerle savaşarak gücünü kanıtlamak zorunda kalmış. Bu süreçte dünya neredeyse çökmek üzereymiş. Ama o amacına ulaşıp nişanlısına kavuşur kavuşmaz, özel hayatı düzene girince, hemen asıl görevinin başına dönmüş. İnsanları uygarlaştırmak. Onlara belirli aletlerle bir işin nasıl önemli derecede kolaylaştırılabileceğini göstermiş, yeni teknikler geliştirmiş ve bunları insanlara anlatmış; bir de Ainular'ın o gün bugün adına uygun olarak kuşaktan kuşağa aktardıkları mitoslar ve şarkılar armağan etmiştir. Onlar, Aynurakkur'un söylediği her şeyi bir yasa olarak kabul etmişler ve o da kendisi olmadan da insanların bu yasalara uyacaklarından emin olunca sevgili eşiyle gökyüzüne geri dönmüştür.

B

Baal

Ba'l sözcüğü Sami dillerinde sadece "efendi, sahip" anlamına geldiğinden, Yakın Doğu'da söz konusu yerin "Baal" diye adlandırıldığı çok sayıda yerel tanrı vardır, örneğin Baal-Sayda ya da Baal-Lübnan gibi. Ama özellikle eski Suriye'nin hava ve fırtına tanrısı bu adla, daha doğrusu tam olarak "Baal-Hadad" adıyla geniş bir bölgede tanınmış ve yüceltilmiştir. Yapay sulamanın mümkün olamayacağı kadar az sayıda nehrin bulunduğu bir ülkede yağmuru sağlayan tanrı tabii ki çok önemlidir. O; "dünyanın hükümdarı, efendisi", ürünün iyi olup olmamasına, ülkede kıtlığın oluşup oluşmayacağına, insan ya da hayvanların yeterince yiyeceğe sahip olup olmayacağına karar verirmiş.

Bu nedenle Baal aynı zamanda bereket tanrısıdır ve hayvanı, yani simgesi de çiftleşmekten hoşlanan boğadır. Kendisi "büyük yabani boğa" olarak tanımlanmış, bu şekilde ya da ayakta bir boğanın üzerinde tasarlanmıştır. Ama önemli bir tanrı olmak Baal'e yetmemiş: en *önemli* tanrı olmak istemiş. Bu yüzden o dönemin baştanrısı El* ile bir kavgaya girmiş, onu yenmiş ve tahtına oturmuş. Ama El yenilgisine rağmen kesinlikle yönetimi bırakmaya razı olmamış ve bu yeniyetme ile başedebilecek bir müttefik aramaya başlamış. Uygun bir aday olarak deniz tanrısı Jamm'ı seçmiş ve onu

iktidarı zorla ele geçiren Baal'e karşı savaşmak konusunda yeterince motive etmek için, Jamm'ı resmen kendi oğlu ilan edip onun için bir saray bile yaptırmış.

El'in planı başarılı olmuş, bu ayrıcalıklarla biraz başı dönen Jamm, öfkeli yüz ifadesine sahip birkaç haberci göndermiş tanrılar toplantısına, Baal'i vermelerini istemiş. Haberciler, Jamm'ın emri doğrultusunda her ne kadar tanrılar önünde bilinçli olarak referans yapmasalar da, El, (tabi hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranıyormuş) onların bu şaşırtıcı isteklerine evet derken, diğer tanrılar ürkerek başlarını öne eğmişler.

Ama Baal korkak olmadığından, önce elçilere sonra da bizzat deniz tanrısına saldırmış, el sanatlarını koruyan tanrı Kotar'a sihirli silahlar yaptırdığı için çetin bir savaştan sonra Jamm'ı yenmeyi başarmış. Böylece El kesin olarak yenilgiye uğramış ve Jamm'a da haddi bildirilmiş.

Bu arada Baal gücünün sembolü olarak Sapan Dağı'nda, Orontes Çayı'nın döküldüğü yerde büyük bir saray yaptırmaya karar vermiş. Başlangıçta El buna onay vermek istememiş, ama önce kendi kızı Anat* kendisini dayakla tehdit edip sonrasında büyük tanrıça Atirat* ona Baal'in hem tanrıların yeni kralı olduğunu hem de hayat bağışlayan yağmuru isterse yağdırmayabileceğini söyleyince bu noktada da diretmekten vazgeçmiş.

İnşaat görevi verilen Kotar, Lübnan'dan sedir ağaçları, altın ve gümüş getirtmiş ve yıldırım hızıyla harika bir saray yapmış. Sarayın kaba inşaatı bittiğinde, içinde büyük bir ateş yakmış ve yedi gün boyunca sarayın büyük alevler içinde yanmasını sağlamış. Ateş küle dönüşünce sarayın duvarları aşağıdan yukarıya kadar som altın ve gümüş gibi parlamış.

Ama yapı ustası sarayda pencere olmamasını tuhaf bulmuş –ve ancak Baal ile birçok kez tartıştıktan sonra uzlaşmış. Neden bu tür bir düzenlemeye gerek duyulduğunu tam olarak kimse bilmiyor ama Baal'in istediği olmuş ve eşi Anat ile birlikte çevresi bulutlarla kaplı dağın zirvesine azametle taht kurmuş. Açılış için tüm tanrılara dumanlı bir parti vermiş.

Büyük adamların her zamanki kaprisli haliyle Baal bir süre sonra, böyle penceresiz dünya hükümdarı olmanın pek o kadar güzel olmadığını düşünmüş ve Kotar da gülerek ona en azından bir pencere yapmak için işe koyulmuş. Baal nihayet en büyük arzusuna kavuşmuş: Herkese tepeden bakmak ve düşmanlarıyla dalga geçmek, özellikle de ona ciddi anlamda karşı koyan tek tanrıyla –ölüm tanrısı Mot ile.

Baal bu tanrıya eğer kendisi gibi onun da tanrılar ve insanların efendisi olduğunu iddia etmeyi sürdürürse, bundan böyle ona vergi ödemeyeceğini söylemiş.

Bu tehdit üzerine öfkeli Mot dost görünüp baştanrıyı kendisine, yeraltı ülkesine davet etmiş. Onun onuruna muhteşem bir ziyafet vermek istediğini duyurmuş. Baal zevkle kabul etmiş ve yola koyulmuş; Mot'un ricası üzerine rüzgârı, yağmuru, yedi oğlan, üç eş ve sekiz domuzuyla birlikte ölüler ülkesine gitmiş, –orada Mot tarafından önce soyulmuş sonra da haince öldürülmüş.

Yağmur olmadığından tarlalar kurumuş, yeryüzünde yaşam kalmamış. Tanrılara gelince hepsinden önce El ve karısı mutlu olmuş –Baal'in karısı Anat onlara haberi aşağıdaki acı sözlerle verirken çok iyi bildiği gibi:

"Şimdi Atirat ve çocukları sevinsin,
Tanrıça ve tüm ailesi,

Çünkü güçlü Baal öldü,
Canından oldu hükümdar, dünyanın efendisi."

Mutluluk içinde ellerini ovuşturan tanrılar yeni bir kral seçmek için hazırlığa başlamışlar. Sadece Anat** çok mutsuzmuş. Acı acı ağlıyormuş, kocasını gömmüş ve onun öcünü almak için harekete geçmiş. Bu gibi durumlarda biz insanlar arasında söylenenin aksine Anat'ın öcü Baal'in *tamamıyla* yaşama dönmesini sağlamış. Böylece bir süre, bazıları bu sürenin yedi yıl olduğunu söyler, bitkilerin yeterince nem, insan ve hayvanların da yeterince besin elde etmesi garanti altına alınmış. Çünkü Mot yeniden yaşama dönmüşse de, bu süre içinde gücünü yitirmiş ve hiçbir şey yapamamış. Ama bu sürenin bitmesiyle öç almanın dışında bir şey düşünemez olmuş ve tahtını geri alan Baal'in huzuruna çıkıp onu düelloya davet etmiş.

Soylu düello, hızla kavga edenlerin birbirlerini ısırıp tekmelemekten çekinmedikleri kötü bir dövüşe dönüşmüş, ta ki tanrıça Schapsch araya girip Mot'u uyarana kadar. Eğer dövüşmeye devam ederse El'in onun tüm yetkilerini elinden alacağını söylemiş. O zaman Mot durmuş; Baal dalgalı saçlarını ve boğa boynuzlarıyla silahlandırılmış olan miğferini düzeltmiş, biraz sarsılmış ama o an için zafer kazanmış olarak tekrar tahtına oturmuş ve hükmetmeye başlamış.

Bakkhos (Baküs)

Romalı şarap tanrısının adı sadece Yunanca *bakchos* adının Latin diline uyarlanmış biçimi, Dionysos'un* adlarından biridir. O zaman bu ikisinin birçok konudaki benzerliğine de şaşmamak gerekir. Ama yaşamı çocukluğundan itibaren

neredeyse bir zafer geçidi olan Dionysos'un aksine Baküs'ün işi başlangıçta Romalılar'la pek kolay olmamıştır.

Onlar için tanrı, derin bir saygıyla yüceltilen insanlarla arasında saygılı bir mesafenin korunduğu, insanların arasına karışmayan bir varlıkmış. Oysa Baküs'e tapanlar düzenli olarak tanrıyla karışır, tanrı onların içlerine girer, yani tam anlamıyla onların düzeyine iner ve kudurmuşcasına kendinden geçtikleri bu süreçte tanrıyı içlerinde taşırlarmış. Ama bu tür rezillikler mümkün olduğunca bastırılır ya da olabildiğince örtbas edilirmiş, öyle ki Baküs'ün bir zafer alayıyla Romalılar'ın gönüllerini fethettiği söz konusu bile olamazmış. Resmi şarap bayramları genel olarak Jüpiter'in onuruna düzenlenirmiş, aşağı İtalya'dan alınan Bacchanalia denen şarap ayinleri zamanla çok fazla yandaş bulmaya başlayınca İ.Ö. 186 yılında yasaklanmış ve üst düzeydeki görevlilerle şaka yapılamayacağının anlaşılması için bu tanrıya tapan 7000 kişi hemen mahkemeye çıkarılmış ve büyük bir bölümü ölüme mahkum edilmiş.

Bu olayın sonrasında Baküs ne özel ne de "uysallaştırılmış haliyle" resmi alanda sevgisinden bir şey kaybetmemiştir. Bağcılar bağbozumunda ona kurbanlar sunmuştur, çünkü şarabın gerçek tanrısı Jüpiter değil odur. Ona sevgiyle "şarabın hakimi sevimli Liber" adını takmış, yani onu "Özgür" anlamına gelen eski Latince adıyla anmışlardır.

Bu adın Baküs'ün çok ilgi duyduğu çocuklarla (Latince *liberi*) ve gençlerle bir bağlantısı olması mümkün. Kendisi de gençtir, sakalsız, güçlü kafasında asmadan bir taç taşıyan yakışıklı bir genç adam ve özellikle onun geleneksel bayramı olan, mart ayında kutlanan Liberalia özünde bir gençlik bayramıdır. O günden sonra on dört - on yedi yaşındaki

delikanlılara, erkekliği simgeleyen Toga giydirilir, sonra da içki âlemine katılmalarına izin verilirmiş.

Baldr (Balder)

Eğer gerçekten mükemmel bir tanrı var olduysa, o zaman bu kesinlikle Kuzey Cermen soyundan gelen Baldr olmalı; kuzey mitolojisinin başlıca kaynağı olan 'Edda Metni' büyük bir hayranlıkla ondan söz eder.

"Onun hakkında sadece iyi şeyler söylenebilir: En iyi odur ve herkes onu över. Yüzü öyle güzel, öyle parlaktır ki sanki ışık saçar. Bir bitki öylesine ışıltılıdır ki Baldr'in kaşlarına benzetilir, en parlak bitkidir o: Buradan yola çıkarak saçlarının ve bedeninin güzelliğini tahmin edebilirsin. O Aslar'ın (*) en bilge, en güzel konuşan ve en insaflısıdır."

Burada ima edilen bitki bilindiği gibi yabani papatyadır ve eğer Baldr'in kaşları ve kirpikleri bu bitkinin çiçekleri kadar beyazsa, o zaman onun bir albinoya (**) benziyor olması gerekirdi. Bununla beraber öylesine parlak bir güzelliği varmış ki kafası güneş gibi parlarmış.

Sözü edilen çarpıcı erdemlerine bakıldığında anne ve babası olan Odin* ve Frigg'in bu harika çocuklarına tam anlamıyla taptıkları kolayca anlaşılır. O, onların her şeyi, gözbebeği ve aralarındaki en sıkı bağdır. Karakterine uygun olarak onu ışığın, temizliğin ve güzelliğin tanrısı olarak yüceltmişler, o evini kötülerin en az bulunduğu yer olan Breidablik'te ("çok parlak") yaptırmış. Onu aynı şekilde çok seven karısı, ona daha sonra yargıç tanrısı konumuna

(*) As'lar: Cermen mitolojisinde iki büyük tanrı ailesinden biri. (Ç.N.)
(**) Albino: Derisi ve saçları beyaz, gözleri kırmızı adam. (Ç.N.)

yükselen oğlu Forseti'yi doğurunca, aile mutluluğu da tamamlanmış olmuş. Ama dünyada hiçbir şey mükemmel değildir ve Baldr gibi her açıdan kusursuz olan birinin de sadece dostları ve hayranları yoktur, onu kıskananlar da vardır.

Bir gün Baldr bir felaketi haber veren rüyalarından şikayet etmeye başlamış. Bu rüyalar tekrarlanınca tanrı korkmuş ve bundan anne ve babasına söz etmiş, onlar da hemen Aslar'ı toplantıya çağırmışlar. Toplantıda Odin'in bu kâbusların ne anlama geldiğini öğrenmesi için yeraltı, ölüler ülkesine gitmesine karar vermişler.

Odin, Sleipnir adlı atını eyerlemiş ve yola çıkmış, Niflheim'a varmış ve orada ölü bir cadıyı aramış. Bu cadı bir falcıymış, ondan bilgi almak için onu bir büyüyle yaşama döndürmüş. Cadı ona Baldr için yeraltı dünyasında her şeyin hazırlanmış, dehlizlerin altınla doldurulmuş ve baldan yapılan içkinin de hazır beklediğini söylemiş; çünkü Baldr, Odin'in kör oğlu Hödr tarafından bir dalın yardımıyla öldürülecekmiş.

Odin, oldukça korkmuş ve endişe içerisinde eve döner dönmez diğer tanrılara öğrendiklerini anlatmış ve hepsi Baldr'ın tüm tehlikelere karşı korunması gerektiğine karar vermiş. "O zaman Frigg, ateş ve sudan, demir ve tüm madenlerden, taştan ve topraktan, hastalıklardan ve zehirden, ayrıca tüm dört ayaklı hayvanlardan, kuşlardan ve solucanlardan oğluna kötülük etmemeleri için söz almış."

Tanrıçanın konuştuğu tüm varlıklar ona istediğini yapmak üzere söz vermişler ve Frigg bu mutlu haberi diğer Aslar'a iletmiş. Olayı akışına bırakıp kendi işleriyle ilgilenmek yerine, tanrılar birdenbire aralarında vücuduna hiçbir cismin

giremeyeceği birinin bulunmasını oldukça ilginç bulmuşlar ve aynı çocuklar gibi yeni ve güzel bir oyunla eğlenmenin dışında daha önemli ve akıllıca bir şey yapamaz olmuşlar: Baldr'ı çağırtıp ortalarında durmasını istemişler. Birileri, ellerinde silah olarak ne varsa onunla ona ateş etmiş, başkaları canının istediği gibi vurmuş ve kimileri de ona taş atmış. Ve ona bunların hiçbirinin bir şey yapmadığını görünce çok sevinmişler, çünkü "ne yaparlarsa yapsınlar, ona zarar gelmiyormuş."

Ama uzun zamandır bundan hoşnut olmayan biri varmış; Loki. O, örnek tanrı Baldr'ın yenilmezmiş gibi bir de yaralanamaz oluşuna çok kızıyormuş, bu nedenle yaşlı bir kadın kılığına girip Frigg'e gitmiş. Ona Baldr'ın neden bir türlü yaralanamadığını sormuş, o da ona herkesten söz aldığını, bu nedenle ona hiçbir şeyin zarar veremeyeceğini söylemiş. O zaman Loki, "Peki *herkes* mi Baldr'ı korumak üzere yemin etti?" diye araştırmaya başlamış.

Ve her şeyden habersiz –belki de saf demek gerekir– Frigg şöyle cevap vermiş: "Valhalla'nın doğusunda adı ökseotu olan bir bitki var, bana yemin edebilecek kadar büyümemişti."

Loki öğreneceğini öğrenmiş: Frigg'in ayrıntılı tarifi sayesinde ökseotunu bulmuş, onu yerinden sökmüş ve hâlâ Baldr ile oynayıp eğlenen tanrıların yanına dönmüş. Bu çevrenin dışında duran tek kişi kör Hödr imiş ve Loki onu sorgulamaya başlamış. Neden sen de diğerleri gibi Baldr'a ateş etmiyorsun diye sormuş dost görünerek, Hödr tam olarak onun nerede durduğunu bilmediğini, ayrıca bir silahı olmadığını söylemiş. Loki ona ökseotu dalını vermiş ve tam olarak nereye nişan alması gerektiği konusunda talimat vermiş.

*Hödr dalı atmış ve Baldr düşüp ölmüş, "ve bu tanrılar ve insanların başına gelen en büyük felaket olmuş". Loki dı-*şında herkes çılgına dönmüş ve korkudan taş kesilmiş. Ve yeniden konuşmayı başardıklarında öyle şiddetli ağlaşmışlar ki bu sefer yine dilleri tutulmuş. Ayrıca kutsal topraklar üzerinde olduklarından, başlangıçta katili de mahkum edememişler. Bu nedenle Loki'den** öç alma işi daha sonraya bırakılmış.

Kendilerini bir parça toparladıktan sonra Frigg içlerinden kimin Hel'den* fidye karşılığında Baldr'ın serbest bırakılmasını istemek için yeraltı ülkesine gitmeye hazır olduğunu sormuş.

Oğlu Hermod bu görevi üstlenmek istemiş; babasının atı Sleipnir'i eyerlemiş ve yola çıkmış.

Bu sırada diğer Aslar ölüyü katafalkın üstüne koyup onu kendi gemisinde yakmak üzere denize götürüyorlarmış. Ama gemiyi yüzdürmeye çalıştıklarında, taşıt üzüntüden yerinden kımıldamamış ve yardım için bir dişi dev çağırmak zorunda kalmışlar. Baldr'ın tabutu nihayet gemiye çıkarıldığında onu çok seven eşi Nanna'nın kalbi dayanmamış ve yere yığılmış. O zaman o da eşinin yanına koyulmuş, odun yığını ateşlenmiş, Thor* çekiciyle ateşi kutsamış, bunu yaparken ayağına dolaşan bir cüceyi de hemen onlarla birlikte öte dünyaya göndermiş.

Anlatıldığına göre güzel ve onurlu bir cenaze töreni yapılmış, çünkü şan şöhret sahibi herkes gelmiş –kırağı ve dağ devleri bile Baldr'a son görevlerini yerine getirmişler. Odin ölen oğlu için sihirli halkası Draupnir'i bağışlamış – bu, çok kötü âşık olan Freyr'in** daha sonra sevgilisi dev kız Gerd'i baştan çıkarmaya çalıştığı aynı yüzüktür.

Hermod'un özel görevi başarısızlıkla sonuçlanmış ve Baldr sonsuza dek yeraltı ülkesinde kalmış –bu da tanrılar için sonun başlangıcı anlamındaymış: Işık tanrısıyla birlikte asıl mutluluklarını da yitirmişler ve Loki de hak ettiği cezadan kaçamadıysa da, Aslar için bu çok kötü hikâye kaçınılmaz dünyanın sonu, yani Ragnarök olmuştur.

Bastet

Mısır Tanrıçası Bastet, kedi türü hayvanları öylesine sever ki henüz kedi Mısır'ı yurt edinmemişken bile bir dişi aslan olarak ya da en azından bir aslan başı ile, sonraları da genellikle kedi başıyla ortaya çıkmış. Bu özel eğilimi onu, aslanlarla aynı yakınlıkta olan tanrıça Tefnut ve Sachmet* ile yakın bir ilişki içine sokar.

Sachmet'in aksine Bastet hiç kızmayan ve öfkelenmeyen, bilakis aynı hayvanı kedi gibi daima soğukkanlı ve yapısı itibarıyla keyifli kalabilen sevimli ve yardımsever bir tanrıçadır. Kedi güneşte yatmaktan nasıl hoşlanırsa, Bastet de güneşin hoş, sevindirici bir görüntüsü olarak görülür – aynı zamanda ayın gözü olarak da. Bunun yanısıra merhem tanrıçasıdır ve bu yüzden Mısırlı hanımlar için çok anlamlıdır.

Belki de tehlikesiz ve yumuşak karakteri nedeniyle Bastet Mısır'da çok sevilmiş, özellikle doğu Nil deltasında bulunan Aşağı Mısır'ın 18. bölge başkenti Bubasti'de onun adına neşeli törenler düzenlenmiştir. En azından daha sonraki dönemlerde bu tür bir bayramın nasıl geçtiğini Heredotos "Historien" adlı eserinde şöyle anlatır:

"Tek tek kayıklarla geliyor, büyük bir halk yığını, kadın ve erkek karmakarışık. Bazı kadınlar kaynana zırıltısıyla sesler çıkarıyor, bazı erkekler yolculuk sırasında kaval çalıyor

ve diğer kadın ve erkekler şarkı söyleyip el çırparak onlara eşlik ediyor. Yolculuk sırasında bir şehirden geçiyorlarsa, kayıklarını kıyıya yöneltiyor ve şunları yapıyorlar. Söylediğim gibi bazı kadınlar kaynana zırıltıları ile sesler çıkarıyor, diğerleri o şehrin kadınlarına seslenip onlarla alay ediyor, yine başkaları dans ediyor, diğerleri kalkıyor ve soyunuyor. Ve bunlar nehir kenarında bulunan her şehirde tekrarlanıyor.

Bubasti'ye vardıklarında büyük kurbanlar sunularak kutlama başlıyor ve bu kutlamada yılın geri kalan kısmında tüketilen şaraptan çok daha fazla şarap tüketiliyor. Toplanan insanların sayısının kadınlar ve erkeklerin, çocuklar buna dahil değil, yaklaşık yedi yüz bin kişi olduğu söyleniyor."

Bel

—▷ Marduk

Bhairava

—▷ Shiva; Brahma.

Bixia yuanjun

Çin "Tan Kızıllığı Prensesi", iddiasız bir biçimde "Hanımefendi" olarak da adlandırılır, kafasında kanatları açık üç kuştan oluşan tacını taşır, bir masanın önünde durup elinde doğum kütüğünü tutar, çünkü tüm halkın çoğalması onun yetki alanıdır: O göksel annedir, hamileliğin ve doğumun göksel koruyucu tanrıçasıdır. Eski dönemlerde hamile kadınlar ya da hamile kalmak isteyenler ona başvururmuş. Ama Bixia yuanjun anlaşılan işinde öylesine başarılıymış ki asırlar geçtikçe görevleri de bir hayli çoğalmış. Bir zaman

sonra sadece anneler ya da anne olmak isteyenler değil, ondan havanın değişmesini isteyen çiftçiler, terfi edilmeyi bekleyen memurlar, davacılar ve ekonomik ya da başka başarılar elde etmek isteyen tüm insanlar, onun tapınaklarına kutsal ziyaretler için gitmeye başlamış.

Bragi (Brage)

Odin*, tanrılarından her birine, arzu ederlerse kendilerine tapanlarla ya da gözettikleri başkalarıyla paylaşabilecekleri bir yetenek bağışlamış. Güzel İdun'un kocası, kendi öz oğlu Bragi'ye de büyük çabalar harcayarak dişi bir devden aldığı, içip sonra evde tükürerek çıkardığı (Odin**) şair içkisini hediye etmiş.

Bragi bu hediyeye çok sevinmiş, zaman zaman bir yudum ikram ettiği birkaç özel insan dışında, bu değerli içkiyi kendisine saklamış. İçkiyi sürekli içmesi Bragi'nin hiçbir zaman ruhsuz bir şey söylememesini, daha doğrusu öylesine iyi şiirler yazmasını sağlamış ki Odin onu sarayının ozanı ilan etmiş. Bu unvana sahip biri olarak diğer işlerinin yanı sıra görevi her yeni kahramanlar kafilesini güzel sözcüklerle karşılamakmış: "Girin Valhalla'ya (*)" –ne kadar mükemmel bir söz– "şehit olmanın keyfini çıkarın ve Aslar'la birlikte kutsanmış bal şarabından için."

Odin'in verdiği çok sayıda ziyafete Bragi hep katılmak zorundaymış, zira o ortamın can sıkıcı olmasını engellermiş. Hazinesi sadece sonsuz kahramanlık hikâyeleri değilmiş – onları onun kadar iyi anlatan da yokmuş, zaten sözcükler onun diline kazınmışmış!

(*) Valhalla: İskandinav cenneti. (Ç.N.)

Deniz tanrısı Eger'in (Ägir) Aslar'ın onuruna verdiği ziyafete kötü bir üne sahip olan huysuz Loki'nin** gitmesini engellemeye çalışan da oymuş. Loki kendini attırmayıp Odin ile olan kan kardeşliğini öne sürüp sonuçta içeri girmeyi başarınca, lütufkâr şair hükümdar şu dizeleri söylemiş:

"Kıskançlıktan Aslar'ı kızdırma diye,
ben servetimden atımı ve yüzüğümü veriyorum
Bragi'nin ganimeti ise bir kılıç;
tanrıların gazabından sakın!"

Loki'nin bu cömert teklife cevabı düpedüz hakaret olmuş. Ona küfür etmiş, korkaklıkla suçlamış. Diğer zamanlarda çok sakin olan Bragi, tüm konuklar önünde yapılan bu hakaret yüzünden öfkeye kapılmış. Burada, bu salonda oturmuyor olsaymış, Loki'nin böyle bir yalanın bedelini başıyla ödeyeceğini söylemiş. Loki de bunun üzerine:

"Koltukta cesursun, ama eyleme geçmekte gevşek,
Bragi, sen koltuk süsü!
Eğer öfkeliysen, biriyle dövüş!
Atak olan düşünüp taşınmaz."

Loki belki de bu suçlamada pek haksız değildi, ama Bragi'yi temize çıkarmak için bir şiir tanrısının sonuçta öncelikle şiir konusunda usta olması gerektiğini söylemek gerekir, kesinlikle kılıç kullanımında değil; ne olursa olsun diğer tanrılar bu utanç verici olayı kibarca görmezlikten gelmişler. Aynı insanların yaptığı gibi onlar da Bragi'ye saygı göstermeye devam etmişler. Hatta insanlar tarafından öyle büyük bir saygı görmüş ki yeni ilan edilen bir hükümdara rahipler tarafından *bragafull* sunulduktan sonra tahta oturabilirmiş. Dolu olan bu kadehi geleceğin kralı tutar, Bragi

adına bir adak adar ve bir dikişte sonuna kadar içermiş. (Eğer arada kadehi ağzından uzaklaşırsa bunun kötü bir alamet olduğu kabul edilirmiş.) Ancak bundan sonra tahtına otururmuş.

Brahma

Halkın inancına (bahda) göre Brahma (Hint) dünyanın yaratıcısı, Vişnu* onun koruyucu tanrısı ve Şiva da yıkıcı tanrı olarak düşünülür. İddia edilen bu görev dağılımı onların arasında bir hiyerarşi ve değer farkı varmış izlenimi uyandırıyor: Oysa en önemli sanat –hatta hiç yoktan– bir şey yaratabilmektir; sanat eserini korumak bundan daha az bir beceri gerektirir; bunu parçalara bölmeyi ise herkes yapabilir.

Oysa gerçek çok farklıdır. Brahma dünyayı yaratmadan önce Vişnu'nun* göbeğinden çıkan bir lotustan doğar ve onun her ne olarak olursa olsun göbeğinden doğmadan önce –her koyu inançlının bildiği gibi– Şiva** tarafından varlığının düşünülmüş olması gerekir.

Öyle ya da böyle, Brahma olsa olsa ikinci sınıf bir tanrıdır, bu da kendi adına yapılmış diyebileceği tapınakların çok az sayıda olmasından anlaşılıyor. Üstlendiği en önemli görev, Brahmanlar'ın en kutsal metinleri olan Veda'ları korumasıdır, bu nedenle de sürekli dört elinden birinde bir kitapla –tespih dışında– tasarımlanmıştır. Eşi Sarasvati* bu açıdan ona çok uygundur: Çünkü o bilgelik tanrıçasıdır. Brahma, dört kolunun dışında, üzerine bindiği hayvanı kazdan ve dört uysal uysal bakan kafasından da tanınabilir. Aslında başlangıçta *beşinci* kafası da varmış; ama onu Şiva kesip koparmış –çok da haklı olarak, şimdi görüleceği gibi.

Tarih öncesi dönemlerde Vişnu ve Brahma, her biri kendi başına, inzivaya çekilip münzevi hayatı yaşarlarmış. Çok oturmaktan bacakları uyuşmaya başlayınca, kalkıp biraz gezintiye çıkmışlar. Tesadüfen karşılaşmışlar, tanışmışlar, laf lafı açmış, sonunda ikisinden hangisinin daha büyük tanrı olduğu konusunda tatlı tatlı kavgaya tutuşmuşlar. Bu kavganın tam ortasında aniden dev bir fallus (Linga) çıkmış karşılarına, şunları söyleyen tanrısal bir ses duymuşlar: "Kavga etmenize gerek yok. İçinizden kim bu Linga'nın sonuna ulaşabilirse, o daha büyük tanrıdır." O zaman Vişnu** daha önce denediği yaban domuzu kılığına girmiş, fallusun üzerine atlayıp aşağı doğru inmeye başlamış; buna karşın Brahma kazına binerek fallusun üzerinde yukarı doğru uçmaya başlamış.

İnmişler çıkmışlar, inmişler çıkmışlar ve bir süre sonra Vişnu yorulmuş ve bu işten vazgeçmiş. Brahma bir pandanu çiçeği bulana dek bir süre daha uçmuş. Sevinerek çiçeği koparmış ve fallustan kayarak aşağıya inmiş ve fallusun ucuna ulaştığını, bu nedenle de daha büyük tanrı olduğunu kanıtlamak için Vişnu'ya göstermiş. Şüpheyle Vişnu çiçeğe Brahma'nın doğru söyleyip söylemediğini sormuş. Ama o daha önce her türlü dalkavukluğu yaparak çiçeği kendisi için yalan söylemeye ikna ettiğinden, çiçek Brahma'nın iddiasını doğrulamış.

Vişnu şüphelenmeye devam etmiş ve tanıklık yapmak üzere Şiva'yı* çağırmış. O zaman büyük tanrı, gök gürültüsüyle Bahirava ("dehşetli") olarak Linga'dan çıkmış ve Brahma'nın yalancılığını ortaya çıkarmış ve ceza olarak onun beşinci kafasını kesip koparmış; o günden sonra kafatasını dilenci çanağı olarak hep yanında taşımış.

Bres

İrlandalı tanrı Bres öncelikle çok yakışıklıdır ve bu nedenle de kadınlar konusunda başarılıdır. Ayrıca bitkilerin sırlarını da iyi bilir, çoğu zaman bereket tanrısı olarak gösterilmesinin nedeni budur –tam olarak nasıl bir ilgisinin olduğunu kimse çok iyi bilmese de.

Ne yakışıklılığından ne de doğayla olan yakın bağından Bres'in iyi bir karakteri olduğu sonucu çıkarılmamalıdır; o daha çok katlanılması zor bir şımarıktır. Yakışıklılığından çok etkilenen tanrı eşlerinin tümü, onun, bir savaşta paramparça edilen Nuandu* yerine yedi yıllığına kendi kralları olmasını sağlamışlar.

Bir zaman sonra hepsinin bu seçimden pişmanlık duyması için yeterince nedeni varmış: Çünkü Bres insanlara zulüm eden ve dayanılmaz bir cimri olarak gerçek yüzünü göstermiş. Tanrılar onun için tüm angaryaları üstlenmek, kaleler inşa etmek, ateş için odun sağlamak zorundalarmış. Tuatha Dé Danann'lardan* onları iflasın eşiğine getiren vergiler talep etmiş ve tüm bu çabalar karşılığında onlar yeterince yiyecek bile elde edememişler, çünkü Bres, anlatıldığı üzere, onların bıçaklarının "yağlanmasına fırsat" dahi vermemiş. Onları özellikle kötü etkileyen ise artık bira içmemeleri olmuş, zira kutlama gibi bir şey düşünmek olanaksızmış. Bres bu tür olayları –bunun için gerekli olan şairleri, bardenleri ve müzisyenleri de aynı şekilde– israf olarak görüyor ve onlardan hiçbirini sarayında çalıştırmıyormuş.

Kuzeyli bir kral için neredeyse en kötü kusur sayılabilecek bu davranış tabii cezasız kalmamış. Onun küçümsediği bu meslek grubuna mensup biri, şair Cairbre onu bir gün ziyaret ettiğinde, Bres onu karanlık bir odada

yerde yatırmış, ona yemek için sadece bir parça kuru ekmek vermiş, ısınabileceği bir ateşi dahi çok görmüş. Bu rezalet cimriliğin üzerine Cairbre İrlanda'nın ilk hicvini yazıp onu öylesine nefret dolu sözlerle aşağılamış ki bu nedenle Bres gittikçe güç kaybetmiş. Kısa bir zaman sonra hakimiyetinden diğerleri de bıkmışlar ve en sonunda yanındaki tanrılar onu "gönüllü" olarak ayrılmaya zorlamışlar. Peki o zaman bizim kahramanımız ne yapmış? Kollarını açmış kendisini bekliyorlar umuduyla hemen düşmanlarına –Fomorier'lere– koşmuş.

Bu ihaneti ona pek yarar sağlamamış, çünkü Lug tanrıları tarafından yönetilen savaşta Fomorier'ler hezimete uğratılmış ve diğer birçok kişiyle Bres tutsak edilmiş. Bunun sonucunda Bres'e ne olduğu konusunda kaynaklar tam olarak hemfikir değildir. Bir tarih yorumuna göre bağışlanmış –ama birçok hizmet karşılığında: Tanrılara yıl boyu süt veren inekler tedarik etmek, üç aylık mahsulü garantilemek ve son olarak da o andan itibaren istenildiğinde tanrılara ve insanlara hangi günün toprağı işlemek, tohum ekmek ve ürün kaldırmak için uygun olduğunu önceden söylemek koşuluyla.

Brigit (Brigite)

Brigit ya da Brigid, "Yüce", İrlanda halk inancında günümüzde bile oldukça önemli bir rol oynamaktadır. 1 Şubat günündeki bayramı türlü türlü geleneklerle, özellikle evi ve evin sakinlerini her türlü kötülüğe karşı korumak için samandan haçlar örülerek kutlanır. Bu "Brigit Haçları", gamalı haç biçimiyle tanrıçanın güneşle ve ateş öğesiyle ne kadar yakın bir ilişki içinde olduğunu ortaya koyuyor. Onun bayramı geleneksel Kelt takviminde kış mevsiminin sonunu

belirtir: Ateşin ve güneşin temizleyici gücü yeni yılın gelişini kolaylaştırır ve çiftçiler de ekin için Brigit'in iznini almak isterler. Ama Brigit sadece tarlalara değil aynı zamanda hayvanlara ve insanlara da verimlilik bağışlar. Tanrıça kadınlara da, eğer lütufkâr bir ruh halindeyse, hamile kalma ve pek sancılı olmayan ve başarılı bir doğum konusunda yardımcı olur.

Brigit'in yapabildikleri ve görevleri (Minerva* ile kıyaslanması boşuna değildir) bunlarla kesinlikle bitmez. Dagda'nın* gerçek kızı olarak onun sayısız yeteneğini almış ve çeşitli sanatlarla uğraşmıştır, ama özellikle metallerin işlenmesi ve şiir yazmakla. Doğal olarak da sadece demirciler ve genel anlamda el emekçilerinin değil rahiplerin, şairlerin ve kahramanlık şarkıları okuyan şarkıcıların da koruyucu tanrıçasıdır.

Esinlenilen sözcüklerin ve ocağın sıcaklığı bir ateş ve güneş tanrıçasının karakterine uyarken, Brigit'in suya olan sevgisi tuhaf bir etki uyandırabilir; ama gerçek olan onun kendisini İrlanda sularının, özellikle de kaynaklarının koruyucusu olarak hissetmesi ve hiç kimsenin bunları kirletip kutsiyetlerini bozmasına izin vermemesidir. Ve bu noktada Brigit'in başka önemli bir niteliği daha açığa çıkıyor: O, hastalıkları iyileştirmesini de bilir. Bugün bile İrlanda'da onun birçok su kaynağının belirli acıları dindirdiği hatta tam anlamıyla tedavi ettiği söylenir –ama tanrıçaya uygun bir kurban sunmak ve orada gereken saygıyı göstermek koşuluyla.

Bütün bu yükümlülüklerinin yanısıra Brigit evlenmek için de vakit bulabilmiştir. Ama bu konu için pek de sempatik olmayan bir adam seçmiştir: yakışıklı ama aşırı cimri –ve diğer tanrılar tarafından oldukça sevimsiz bulunan– Bres'i**.

Bu ilişki de pek başarılı olmuş gibi görünmüyor, çünkü ikisinin oğlu Ruadan erken bir yaşta hayatını kaybetmiştir. Tek çocuğunun kaybı üzerine teselli bulamayan Brigit ağlama krizine girer, feryat eder ve böylece günümüzde bile uygulanan geleneksel yas törenlerini (caoin, keen) başlatmış olurlar.

Brigit'in İrlandalılar tarafından ne kadar çok sevilip sayıldığını, Hıristiyan misyonerlerin onun kültünü yok edememeleri sonucunda onu "azize" ilan etmek zorunda kalmaları da gösteriyor.

C

Ceres

Ceres, Romalılar'ın tarım tanrıçasıdır. Aynı Yunanlı kız kardeşi Demeter gibi toprak anadır ve çiftçilerin tarlalara ekip yetiştirdikleri her şeyin büyümesinden ve gelişmesinden sorumludur. İnsanların çok eski zamanlardan beri ona saygı duyması ve onu sevmesi de bu durumda çok anlaşılır –çünkü Ovidius'un 'Değişimler'de yazdığı gibi:

> "Toprağı saban ile ilk Ceres sürdü,
> buğdayı ve kansız yiyeceği ülkeye ilk o
> armağan etti. Yasaları ilk koyan o. Her şey
> onun hediyesi. Onun için şarkı söylemek istiyorum. Tanrıçaya
> layık bir şarkı söyleyebilmeyi ne kadar çok isterdim."

Demek ki Ceres Romalılar'a tahılı, özellikle tanrıça Vesta'ya* hizmet eden rahibelerin Vestalislerin tuz ile birlikte bir sunu hazırladıkları kaplıca buğdayını armağan etti. M.Ö. yaklaşık 600 yılında bir kitabede bu önemli "hububat" ile tanrıçanın adı yazılıdır, tanrıçanın kendisi genel olarak kafasında başaklardan yapılmış bir çelenk ile tasvir edilmiştir. Genel anlamda bitki ve hayvanların bereketinden sorumlu olan Tellus'tan* farklı olarak Ceres kendini sadece toprağın verdikleriyle sınırlar, bu yüzden de insanlarla çok daha yakın bir ilişki içindedir.

Ama sorumlu olduğu alan zamanla genişlemiş ve Ovidius'un yukarıda belirttiği gibi geniş anlamda hukuku da içine almıştır. Ceres Romalılar'da özellikle kadınların ihmal edilmemesi ve haklarının korunması için çabalamıştır. Örneğin yasanın izin verdiği nedenlerin dışında bir nedenle boşanan erkek, servetinin bir bölümünü eşine ve tanrıçaya bırakmak zorundaydı. Yasa koruyucusu olarak tanrıça, o yumuşak anaç yönünün dışında bir yönüyle görünür, çünkü bu konuda çok ciddidir. Yasaların çiğnendiği ve ihlal edildiği durumlarda acımasızca cezalandırır ve öç alır. Günümüze kadar gelmiş olan lanetlemek üzere yazılmış tabletler, Ceres'in ne kadar büyük bir öfkeyle birinin peşine düşebildiğinin kanıtıdır.

Koruması altında olanların, çiftçilerin mülkiyetine karşı işlenen suçu özellikle çok katı bir biçimde cezalandırır. Gizlice başkasının tarlasına girip bir şeyler almaya cesaret eden ve yakalanan birine bu pahalıya mal olur. Ceres'in öfkesinden korunmak ve onun gönlünü almak için o kişi hemen en yakındaki ağaca asılır.

Farklı görevleri nedeniyle Ceres genelde bir elinde bir asa ya da meşale, diğerinde ise bir sepet dolusu en çok sevdiği çiçek gelincik çiçeği bulundurur. Bir yerden bir yere giderken kanatlı yılanların ya da ejderhaların çektiği bir araba kullanır –bunlar eski tasvirlerin de gösterdiği gibi onun çok yakın olduğu hayvanlardır.

Ceres'in büyük gücü eski Roma'da birçok alanda hissedilir. Aynı diğer tanrılar gibi sadece kendine ait bir rahibi, Flamen Cerialis'i ve sonraları rahibeleri olmamış, on iki hizmete hazır tanrı da kendisine bağlanmıştır. Bunlardan her biri tarım konusunda belirli bir görevi yerine getirmek

zorundaydı ve dolayısıyla da çiftçinin yılın belli bir döneminde yaptığı işin koruyucu tanrısıydı. Bu nedenle tarlanın birinci, ikinci ve üçüncü sürülüşünden sorumlu biri vardı. Ve yine tohum ekmede tarla adağı için birine, yabani otların biçilmesi için bir başkasına ve ekinlerin kesilmesinde de yine bir başkasına başvurmak gerekiyordu.

Ceres'e başlangıçta halkın toplantı yerinin yakınında bulunan bir yer çatlağında tapınıldıysa da, onun ve bazıları tarafından çocukları kabul edilen tanrılar Liber (Bacchus**) ve Libera adına Aventinus tepesinde güzel bir tapınak inşa edilmiştir. Ceres, bu yeni ikametgâhını yaşanan büyük bir kıtlık sonucu tanrıçanın bu yolla merhamete gelebileceğini öneren Sibylla'nın kehanetine borçludur.

Ceres'in ülke halkının dışında Romalı yaşlı saygıdeğer hanımlardan da saygı görmesi ve her yıl ağustos ayında özel bir bayramla kutlanmasının asıl nedeni onun sevgi dolu anne rolüdür. Aynı meslektaşı Demeter'in** kızı Persephone** gibi onun kızı Proserpina da ölüler ülkesi tanrısı Pluto tarafından kaçırılmıştır. Kaybettiği çocuğu için tuttuğu yas, onun o fedakâr ve diğer her şeyi geri plana atan sevgisi, soylu Romalı hanımların kalbini fethetmiştir. Bu nedenle Ceres sadece yasanın ve düzenin koruyucusu olarak değil, aynı zamanda çocuğuna bağlı örnek anne modeli olarak da büyük saygı görmüştür.

Eğer bu büyük tanrıçaya en iyi nasıl tapınılacağını soracak biri çıkarsa, o zaman Ovidius'tan alıntı yapabiliriz:

> "Buğday, bir miktar tuz ve yakmak üzere tütsüleri
> tanrıça adına kutsal ateşin alevlerine atın;
> eğer tütsü yoksa o zaman zifte batırılmış meşaleler yakın:
> En küçük armağanlar, içtenlikle sunuluyorsa eğer,

lütufkâr Ceres için büyük sevinçtir. Sizetek giymiş kullar, kurban bıçaklarınızı sığırdan uzak tutun. Sığır tarlayı sürmeli tembel domuzu kurban edin!"

Cernunnos

Kelt tanrısı Cernunnos'un en belirgin özelliği geyik boynuzudur. Bununla ve boynunda bir kolyeyle, zaman zaman bağdaş kurarak tasvir edilmekten hoşlanır. Ünlü Gundestrup kazanı üzerinde bu durumda tasarlanmıştır, bir elinde halka, diğerinde kendisine sürekli eşlik eden boynuzlu yılan. Etrafında ayrıca birçok farklı hayvan vardır, özellikle de bir geyik. Sadece bu resimden bile Cernunnos'un doğayla sıkı bir ilişkisi olduğu anlaşılıyor. Somut olarak büyüme ile ilgilenir, bitkilerin ve hayvanların gelişimi, öz sular ve güçlerle. Kendisine eşlik eden yılan da aslında tüm dünyada yaşamın sürekli yenilenmesini sembolize eder –belki de *sonsuz* yaşamı demek gerekir.

Hayvanların ve bitkilerin efendisi olarak Cernunnos eski dönem insanları için önemli bir rol oynamıştır. Bir av olayının başarılı olup olmaması, kendiliğinden yetişen ya da tarlada yetiştirilen ürünlerin gelişip büyümesi sadece onun merhametine kalmıştır. Keltler'in onu içinden paralar dökülen bir çuvalla tasvir etmelerine de şaşmamak gerekir: Bol av hayvanı, sağlıklı küçük ve büyükbaş hayvan ve iyi ürün sonuçta onlar için zenginlik ve dolayısıyla mutluluk ile aynı anlama geliyordu.

Ama bu geyik tanrıyı hiddetlendiren, neredeyse ölüm cezasına çarptırılmış sayılırdı, çünkü tarlaları kuruyan, hayvanları ölen ve avda şansı olmayan biri nasıl yaşayabilir? İddia edildiği gibi ölüler dünyası ile olan bağlantısı bundan

kaynaklanmıyor olabilir ve bu da onun toprakla olan yakın ilişkisine açıklık getiriyor.

Chac (Çak)

Chac, Mayalar'ın yağmur tanrısı –daha doğrusu dört yağmur tanrısıdır, çünkü göğün her yönü için bir tanrı vardır. Her biri kendi başına Chac iken hepsi birlikte de Chac adını taşır; bu durumda Hıristiyan misyonerlerinin kutsal üçlü anlayışlarıyla pek etkili olamamaları çok normal. Bu çok yönlü tanrı bunun yanısıra gök gürültüsü ve şimşek konusunda da yetkilidir, bunun bir sembolü olarak kendisini elinde bir yılan ya da balta ile betimlemekten hoşlanır. Chac kendisine uzun yıllar tapınılmış olan tanrılardan biridir, çünkü İ.Ö. 1. yüzyılda da tanınıyordu, günümüzde bile ona başvuruluyor.

Chac sadece canı istediğinde yağmur yağdırıp canı istemediğinde yağdırmadığı için değil, aksine insanlara her zaman için fırtına ve dolu yaşatabilme gücüne sahip olduğundan Mayalar onu kendilerine özgü sunularla yumuşatmaya ve iyi bir ruh haline sokmaya çalışmışlardır: Çocuklarla. Çocuklar ona baştapınağı *Cenote*'de sunulurdu, Yucatan Yarımadası'ndaki Chichen İtza'da, yeraltında, doğal olarak oluşmuş silindir biçimindeki çukurda (çöküntü sonucu oluşan bir çukur).

Chandra

⟶ Soma

Chang Tsao-wang

⟶ Zhang Zaowang

Chnum (Hunum, Khunum)

Birçok Mısır tanrısı, dünyayı ya da canlıları yaratmış olma konusunda ihtilaf halindedir. Bunlardan biri de Chnum'dur. O, çömlekçi tornasında çocukların bedenlerini biçimlendirdiğini ve bu olay sonrasında onların sperm yoluyla anne karnına ulaştıklarını öne sürer. Sonrasında doğum tanrıçası Heket'e de doğumda yardımcı olur. Bu nedenle ona önceleri çocukların koruyucu tanrısı olarak da tapınılmıştır.

Gençliğinde Chnum en sevdiği hayvan olan koçun şeklini almıştır; sonraları ise insan bedeni ve bir koç kafasıyla ortaya çıkmıştır. Aynı bu hayvan gibi Chunum da bereket dağıtıcısı olarak kabul edilmiştir, Nil'in hemen ilk şelalesinin altında yer alan adada, Elephantine'de nehrin kıyılara taşıp çevredeki toprakların sulanmasını ve verimli çamurla kaplanmasını o sağlamıştır tabii. Burada, mitolojik bir Nil kaynağının saptandığı bu yerde Chunum bu kaynağın bağışlayıcısı olarak özel bir saygı görürdü.

Nil nehrinin sol kenarında yer alan, tapımı konusunda ikinci ana merkez olan Yukarı Mısır kendi Latopolis ya da Esneh'de Chunum'un başka bir özelliği, yaratıcı tanrı olma özelliği vurgulanmıştır. Çünkü burada insanlar onun Re*, Şu ve Gebb gibi diğer yaratıcı tanrıları kendi şahsında birleştirdiğine inanmışlardır, bu yüzden de çoğu zaman dört kafayla tasvir edilmiştir.

D

Dagda

Dagda ("iyi tanrı") adeta Keltler'in Zeus'u* ya da Odin'idir, İrlanda tanrılarının en yücesi, "tanrılar tanrısıdır". O, Danu'nun* oğlu ya da erkek kardeşidir, bu tam olarak bilinmemektedir ve kendisi Brigit* ve Oengus'un babasıdır. Dagda eski İrlanda'da saygı duyulan neredeyse tüm erdemleri sembolize eder, çünkü o sadece bilge, doğru ve cesur değil aynı zamanda tüm sanat dallarında bilgi sahibidir ve özellikle de önemli bir büyücüdür. Verdiği öğütler benzersizdir, o dürüst, adil ve güvenilirdir. Bir sopası vardır, bir ucu hayat verirken diğer ucu öldürür. Bu sopa öylesine büyük boyutlardadır ki gezintiye çıktığı zamanlarda onu tekerlekler üzerinde arkasından çekmek zorunda kalır. Bu tekerleklerin bıraktığı iz güvenilir rivayetlere göre "kasaba sınır hendekleri kadar derindir".

Bu gizemli silahın yanısıra Druide'lerin tanrısının, kendisi böyle de anılır, bir de sihirli bir harpı vardır. Bu harple üç farklı melodi çalınabilir: Biri sevinç ve kahkaha, ikincisi üzüntü, üçüncüsü de uyku yaratır. O an çaldığı melodiye göre mevsim değişir, bu bağlamda Dagda doğanın da efendisidir. Canının isteği doğrultusunda kolayca zamanı da durdurabilir ve doğal olarak hava durumu ve ürünü de etkileyebilir.

Her şeyden anlayan ve her şeyi bilen en büyük tanrı ve tanrılar tanrısı olarak Dagda, insanın düşünebileceği tüm becerilere ve erdemlere sahiptir–daha başka birçok özelliği vardır. Kendisinin korkunç derecede çirkin olması da bu durumda çok garip. Bu yetmezmiş gibi aşırı yemek düşkünlüğü ve bu nedenle de koskocaman bir göbeği vardır. Sanki bu kusurunu iyice göstermek için altından şişman kaçının göründüğü kısa bir önlük giyer.

Onun bu zaafından tabii ki herkes haberdarmış ve bir keresinde düşmanları olan cin Foromier'lerle görüşmeci olarak bir süre kaldığında, onlar onu aşağılamaya çalışmış. Ona seksen ölçü süt, yağ ve undan bir pelte pişirmişler, kuru üzüm yerine bu karışıma bütün olarak keçi, domuz ve koyunları atmış ve bu karışımı topraktaki derin bir çukura dökmüşler. Ve Dagda'yı eğer bu lezzetli yemeği son kırıntısına kadar yiyip bitirmez ise ölümle tehdit etmişler. Bizim tanrılar tanrısı bu sözü ikiletmemiş bile: Kötü Fomorier'lerin verdiği kaşığı almış ve neşeli bir halde girişmiş yemeğe ve çukurda bir şey kalmayınca duvarlardaki kalıntıları da kazımış.

Ama bu güzel yemek onu bir parça yorgun düşürmüş ve onu kısa bir şekerleme yapmak zorunda bırakmış. Bunun ardından kadın cinlerden biriyle geçirdiği aşk saatinde de erkekliğini kanıtlayamamış ve pek kin tutamayan bu hanım onu kendi halkına karşı olan savaşta büyülü güçleriyle desteklemekten geri durmamış.

Dagda'nın oburluğuna, tüm Tuatha Dé Danann'ların* faydalandığı üçüncü sihirli nesnesi çok uygundur: diğer âlemdeki törenlerde hep hazır duran ve herkesin karnı doymuş bir halde eve dönmesini sağlayan "hiç kurumayan"

adındaki hiç tükenmeyen içecek kabı. Bunun dışında Dagda üzerinde sürekli olgun meyveler bulunan üç ağaca, istenildiği kadar kesilip kızartılabilen ve her seferinde yine canlanan bir domuza sahiptir.

Tıkabasa tok olmadığı zamanlarda Dagda, yer ve yeraltı tanrıçalarıyla, onların insanlara iyi niyet beslemesini sağlamak için sevişmekten hoşlanır. Onlardan bazılarıyla evlenmiştir bile, ama sadakat konusunu pek dikkate almaz, çünkü korkunç Morrigan'la* bile kırıştırmıştır. Yukarıda değinilen cinin aksine o Dagda'nın aşk ilişkisinden memnun kalmış ve tüm savaşlarda sadakatle sürekli onun yanında yer almıştır.

Daikoku

Daikoku, Japonlar'ın yedi mutluluk tanrısından biridir. Uzmanlık alanı, kendini o şekilde sunmaktan hoşlandığı tasvirlerden kolayca anlaşılır: iki çuval pirincin üzerinde durur, sağ elinde mutluluk çekici, sol omuzunda da başka bir çuval vardır. Kısacası: O tüccarların ve iş adamlarının koruyucusudur ve bu bağlamda da kesinlikle zenginlik tanrısıdır.

Danu, Dana

Danu, Dana ya da Anu, Tuatha Dé Danann'ların İrlandalı tanrılar soyunun ninesi, bunun da ötesinde toprak anadır, daha doğrusu İrlanda'nın anasıdır. Killarney (Munster) yakınlarındaki iki tepe onun göğüsleri olarak tanımlanır ve her biri üzerinde bulunan Cairn (taş yığını) meme ucunu simgeler. Yani insanlar Danu'nun ülkeleri üzerine yayılarak uzandığını ve bu şekilde bedeniyle ülkeyi koruyup kolladığını

düşünürler.

Dünyadaki tüm canlılar (ya da en azından İrlanda'dakiler) –bunlar ister diğer tanrılar, periler ya da insanlar olsun– onun çocuğudur. Onların hepsine hayat bahşeder ve zamanı geldiğinde tekrar kucağına geri çağırır. Danu iyi kalpli bir annedir ve çocuklarının gerekli her şeye sahip olmalarını sağlar. Ama kim ona karşı duyulması gereken saygıda kusur eder, onun bedeninin kutsallığını bozar, kaynak sularını kirletir, akla dayalı nedenler olmaksızın ağaçları keserse, o tanrının başka bir yönüyle tanışır. Günümüzde bile en azından köyde yaşayan yaşlı insanlar belirli ağaçların, özellikle de akdikenin kesilmemesi gerektiğini bilirler. Bu yazılı olmayan yasayı çiğneyen birisinin bu olaydan sonra atının ayağı kırılır ya da kendi başına bir felaket gelirse kimse şaşırmaz.

Danu günümüzde dahi İrlandalılar'ın diğer ülkelerin halklarına kıyasla doğaya daha saygılı davranmalarını sağlar ve bunun karşılığında onları bol miktarda küpe çiçekleri, yağlı somon balıkları, özlü çimenlerle ödüllendirir –ve sonuçta da viski ve Stout ile!

Demeter

Yunanlılar tanrıçaları Demeter'e birçok şey borçludur –büyük bir olasılıkla diğer tanrılardan çok daha fazla. O, toprak ana, Kronos'la* Rheia'nın kızıdır, onlara çeşitli tahıl türlerini armağan eden, bunları nasıl yetiştireceklerini, koruyacaklarını, ürünü nasıl toplayıp sonrasında işleyeceklerini de öğreten odur. Bunlarla yetinmeyip genç bitkilere olgunlaşana kadar bir şey olmasın diye bizzat dikkat eder, onların gelişimi için havanın uygun olmasını, yağmurun yumuşak düşmesini,

güneş ışınlarının onları yakmamasını ve hiçbir hastalığın onlara zarar vermemesini sağlar. Ürün toplandığı zaman buğdayıp biçilip toplanıp dövülmesine, öğütülüp ekmek yapılmasına da yardım eder. Bütün bu işlerin yapımında gereken aletleri de insanlar için bizzat kendisi bulmuştur. Demeter için özellikle turna kuşunun kutsal kabul edilmesi de bu durum için çok uygundur: Turna gelişiyle ilkbaharın ve tohumların büyümesini sağlayan yağmurun müjdecisidir.

Bütün bu söylenenlerden sonra, her yıl sonbaharda kutlanan ürün kaldırma şenliklerinin, her zaman elinde bir çift başakla tasarlanan bu tanrıçaya adanmış olması çok doğal. Eski dönemlerde Yunanistan'da en yaygın olan bayram, Thesmophoria onun –ve kızının– adına yalnızca bayanlar tarafından kutlanırdı. Bunun nedeni yeni ekinin ekilmesiydi, Demeter'in de onayı için onun adına domuzlar kurban edilirdi. Kadınlar aynı zamanda kendi doğurganlıkları ile ilgili olarak ya da hamileyseler mutlu bir doğum için dua ederlerdi.

Bu durumda Demeter sevecen, yumuşak, her zaman yardım etmekten hoşlanan ve insanlarla yakın bir ilişkisi olan kendi içinde huzurlu bir tanrıça gibi görünüyor. Ama bu her zaman böyle olmamış, hatta Demeter'i tanımakta zorluk çekilecek bir dönem de yaşanmış: O zamanlar çaresizlik içinde bir yerden bir yerlere savrulup durmuş ve sonunda toprağın bereketi kalmamış, çünkü her şeyden çok sevdiği kızı Persephone* ile ilgili duyduğu endişe dışında hiçbir şeyle ilgilenmiyormuş.

Ona (kendi erkek kardeşi Zeus'tan* dünyaya getirdiği kızına) her zaman kopmaz bir bağla bağlıdır –yeraltı tanrısı Hades bu güzel kıza göz koyup onu karısı yapmaya karar verene dek. Genç tanrıça günün birinde menekşe toplamak

için annesinden uzaklaştığında, Hades kızı yakalamış. Demeter'in son duyduğu şey kızının çaresiz çığlığı, son gördüğü ise gözünün önünden geçerek kaybolup giden Hades'in arabası olmuş.

Acılar içindeki Demeter yas giysilerini giymiş, eline bir meşale almış ve çocuğunu aramaya koyulmuş. Yememiş, içmemiş, dokuz gün boyunca kızının hiçbir yaşam belirtisine rastlamaksızın dünyada dolaşmadık ülke bırakmamış. Yolda hayaletler ve ay tanrıçası Hekate* ile karşılaşmış, ama o da yalnızca çığlığı duymuş, dolayısıyla ona başka bir yardımda bulunamamış.

Bir keresinde uzun süreli başarısız bir aramanın ardından bitkin düşmüş bir halde Eleusis'deki bir çeşmenin yanında otururken, Kral Keleos'un kızları su almak için gelmiş. Kızlar yaptıkları şakalarla onu neşelendirip bir parça yemek yemesini sağlayınca, Demeter de Kral'a teşekkür amacıyla dadı olarak çalışmaya başlamış. Onun küçük prensine bakıp korumuş ve bir gün sadece iyilik olsun diye onu ölümsüz yapmaya karar vermiş. Bu nedenle çocuğun bütün bedenine Ambrosia sürmüş ve bir ateşin üzerinde tutmuş. Tam o sırada Kraliçe içeri girmiş ve sözde dadının yaptığını görmüş ve bağırmaya başlamış.

Kadının aptalca davranışına canı çok sıkılan Demeter Kral'a ve ailesine kendisini tanıtmış ve ancak onlar Demeter adına bir gün içinde bir tapınak inşa ettirdiklerinde onlarla barışmış. Persephone'yi aramak için yine yollara düşmeden önce yüreği sızlayarak bir süre bu tapınakta yaşamış.

Sonunda güneş tanrısı Helios ona neler olduğunu anlatmış. Demeter kızına yardım edemeyeceğini anladığında

kızgın ve yorgun bir halde dağlara çıkıp saklanmış. O andan itibaren ekinler, çiçekler ve ağaçlar kurumaya başlamış, onun yokluğunda yağmur da yağması gerektiği gibi yağmamış, güneş de acımasızca tohumları yakmış. Bunun sonucunda büyük bir kıtlık başgöstermiş, insanlar ve hayvanlar ölmüş, artık tanrılara da kurbanlar adanamıyormuş, o zaman Zeus bu duruma acilen müdahale etmesi gerektiğini anlamış. Hemen kardeşi Hades'i arayıp bulmuş ve onunla bir anlaşma yapmış. Bundan böyle Persephone'nin yılın yalnızca üçte birini kasvetli eşinin yanında ama geri kalan zamanı da Demeter'in yanında yeryüzünde geçirmesi kararlaştırılmış.

Bunun üzerine Demeter çok mutlu olmuş ve dağlardan çıkıp insanların arasına dönmüş ve o günden beri de kişisel yarar gözetmeksizin onlara destek oluyor.

Devi

Devi bir özel isim değildir ve yalnızca "tanrıça" anlamına gelir –zaten o da tam anlamıyla öyledir. O tek başına Şiva'nın gücünün (Shakti) belirimidir. Onsuz Şiva yalnızca boş bir kılıftır. Bu her şeyi yaratan, koruyan, mahveden bir güçtür ve aynı zamanda var olan ve olmayan her şeyin de temelidir.

O aynı zamanda tanrısal ana (Kali*), sevgili (Sati, Parvati*) bakire (Kumari) ve çocuktur, ama en çok savaşçı, cinlerin öldürücüsü beliriminden hoşlanır. Bu durumda – Durga* olarak– dünyanın kurtarıcısı –ve büyüklü küçüklü sayısız Hindu tanrıçası olarak da kendisinin seçtiği bir yerin ve o yerde yaşayan insanların koruyucu tanrıçasıdır. O tam anlamıyla bir Hindu tanrıçasıdır.

Diana

O hayvanların efendisi, ay, av ve kadınların tanrıçasıdır. Zira o sadece hayvanların değil insanların doğurganlığı ile de ilgilidir. Bu nedenle ona eski çağlarda bekarların bir an önce evlenmeleri, yeni evlenenlerin çocuk sahibi olmaları ve hamilelerin de sorunsuz bir doğum yapmaları için tapınılmıştır.

Diana sonuçta çok evcil sayılabilecek sorunları gidermek için çabalasa ve genel olarak yardımına gerek duyulduğunda yardımını esirgemese de o, Yunan Artemis'inin eski İtalyan kız kardeşi olarak aslında vahşi doğaya, orada bulunmaktan çok hoşlandığı dağlara ve ormanlara aittir. Bu nedenle de kendisine çoğunlukla ormanlarda tapınılmıştır – ve sadece kadınlar tarafından değil, erkekler ve genel anlamda tüm insan grupları açısından da.

Onun kültünün özelliği, özgür insanlar kadar kölelere de açık olmasıdır, bu nedenle köleler ona en ateşli tapanlar arasında yer alırlar.

Latium bölgesindeki kutsal Aricia korusundaki ünlü tapınağında sadece firar eden köleler güvenli bir sığınak bulmamış, rahip bile onlarla aynı konumda kabul edilmiştir. Çok eskilere dayanan –ve bu bağlamda da oldukça barbar sayılabilecek olan Diana tapımının en belirgin özelliği tapınağa başrahip olabilmek için kendinden önceki başrahibi kutsal koruluktan aldığı bir ağaç dalıyla öldürmek zorunda olduğu gerçeğidir; bu olayı başarıyla gerçekleştiren korunun yeni kralı oluyordu.

Diana'ya duyulan saygı büyüktür, Aricia'daki tapınağı aynı zamanda Latinler'in de buluşma yeridir. Livius'un aktardığı bir öykü tanrıçanın eski İtalya'da ne kadar büyük

bir güce sahip olduğunu ortaya koyar. Bu öyküye göre Sabinler'in yanında oldukça güzel, beyaz bir inek yaşıyormuş. Bu hayvanı Diana'ya kurban etmeyi kim başarırsa, o kendi halkına en yüksek yetkiyi sağlayacakmış. Nihayet Sabin asıllı biri ineği yakalamayı başarmış ve kesmek üzere Roma Aventin tepesinde bulunan Diana tapınağına götürmüş. Tam planını gerçekleştireceği sırada Romalı bir tapınak görevlisi kurnazlık yaparak ineği onun elinden alıp kendisi tanrıçaya kurban etmiş. Romalılar bu kurnazlıktan öylesine gururlanmışlar ki ineğin kafatasını uzun süre tapınakta saklamış ve gelen her yabancı konuğa göstermişler.

Genellikle üstünde kısa av giysileri, elinde mızrak ya da ok ve başında sivri uçlu tacıyla betimlenen Diana'yı sadece Romalı kadınlar, erkekler değil Catull'un bir kült şarkısının da ortaya koyduğu gibi çocuklar da sever. Bu şarkı Diana'ya adanmıştır, kız ve oğlanlar tarafından seslendirilir. Son mısrası şöyledir:

"Hangi adı duymak istersen iste,
hepsine şükürler olsun
Sen, hep yaptığın gibi rahmetini
esirgeme Romulus'un halkından!"

Diana'nın ay ile olan yakın bağı, aynı Yunanlı Hekate* gibi onun da tipik gece faaliyetleriyle ilişkilendirilmesine neden olmuştur: Büyücülük ve cadılık. Karanlık varlıklarıyla, ölülerin hayaletleri ve ruhlarıyla da yakın ilişkisi vardır. İlk Hıristiyanlar için Diana birincisi Pagan, ikincisi oldukça özgür olması nedeniyle zaten göze batan bir diken olmuş, bu yüzden onlar sadece onun tapınımını yasaklamakla ve tapınaklarını yıktırmakla kalmamış, tanrıçanın o karanlık, ürkütücü ve gizemli yönünü saldırılarının hedefi haline

getirmişlerdir. "Cadılar kraliçesi" olarak Diana –ve ona tapınanlar– acımasızca lanetlenebilir.

X. yüzyıl başlarında piskoposlara iletilmek üzere hazırlanan buyruk *'Canon Episcopi'*de bile buna uygun olarak şöyle yazar: "Bazı günahkâr kadınların, şeytanın kız öğrencilerinin, cinlerin saptırma ve kışkırtmalarıyla, kendilerinin, geceleri Pagan Tanrıçası Diana ve sayısız birçok kadınla bazı hayvanların sırtlarında havada dolaştıklarına inanıp kabul ettiklerini, birçok kral ülkesinin üzerinden gizlice ve ölüm sessizliği içinde geçtiklerini, Diana'ya tanrıçaları olarak itaat ettiklerini ve belirli gecelerde kendilerini onun hizmetine sunduklarını dikkate almak gerek."

Dionysos

Bir koca olarak Zeus* orta derecede bir felakettir, ama çok sayıda meşru ve çok daha fazla sayıda gayri meşru çocuklarına karşı kötü bir baba olduğu söylenemez. En azından Dionysos onu bu konuda suçlayamaz. Zeus'un** sevgililerinden biri olan Semele, onun gözleri önünde yandığında tanrılar tanrısı uzun süre düşünmemiş: Altı aylık bebeğini küllerden almış ve baldırına koymuş, bir şey olmasın diye de iyice dikmiş ve onu kendisi doğurmuştur. Emekleri boşa çıkmamış, çünkü gerçekten örnek bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiştir: Baküs diye de anılan Dionysos'u.

Tabii ki Zeus yetiştirilmesi için çocuğu Hera'ya* bırakamayacağı için bebeği Hermes'e* emanet eder ve o da bebeği Böotien yöresindeki Nysa dağının su perilerinin değerli ellerine teslim eder.

Onu genelde bal ile besleyen ve her fırsatta şımartan

bu sevgi dolu perilerin himayesinde büyüyen Dionysos, neşeli, atılgan bir delikanlı olur ve günün birinde oyun oynarken ona kalıcı bir şöhret kazandıran buluşunu gerçekleştirir: Bu da şaraptır.

Bununla birlikte tanrılar ve insanlar arasındaki zaferler silsilesi başlar. Bir Satir (*) olan, sürekli zilzurna sarhoş dolaşan ve onun eğitiminde emeği olduğu söylenen Silenos'un ve sayısı giderek artan ve özellikle de bayan cinsinden hayran yığını eşliğinde bir ülkeden diğerine gezip dolaşır. Gittiği her yerde bir karmaşaya neden olur. Bazıları ayaklarına kapanıp coşku içinde döne döne kendinden geçerek dans ederler, yolunu kesmeye çalışan diğerlerini de kendisi çılgınca döver.

Çılgınlık aslında bu tanrının en büyük özelliği olarak görülebilir, çünkü onun tutkunları Mainad'larda deli gömleği giymiş olsalar, güvencede sayılırlardı. Mistik bir sarhoşluk içinde kendinden geçtiklerinde yakaladıkları her şeyi –dana, keçi ve başka hayvanları zaman zaman insanları da– parçalar ve çiğ çiğ yerlermiş. Sonra da kudurmuşcasına dağları, ormanları geçerek yeni maceralar ararlarmış.

Onlarla karşılaşmanın bedelini ağır ödeyenlerden biri de Thebai Kralı Pentheus olmuş: Dionysos'a engel olmaya çalıştığında, hem de kendi annesi yönetimindeki fanatik, sarhoş kadınlar tarafından tam anlamıyla parçalara bölünmüş. Bir zaman sonra hiçbir kralın şarap tanrısıyla kavga etmeye cesaret edememesine şaşırmamak gerekir –zaten sıradan insanlarla Dionysos'un bir sorunu yoktur. Ona bu büyüleyici, keyif verici hediye şarap için müteşekkirdirler ve onun onuruna yıl boyunca birkaç gün süren şenlikler düzenlerler.

(*) Satir: Dağ ve orman cini. (Ç.N.)

Bu şenlikler süresince tabii ki çok içki içilir ve dans edilir, bunun yanısıra tiyatro da oynanır– bu yüzden Dionysos kısa bir süre sonra tiyatro sanatının koruyucusu ve esasen benzeri Apollon* gibi güzel sanatların dostu sayılmıştır. Ama Apollon'un şairlere ya da kâhinlere seçici ve mesafeli bir yaklaşımı söz konusuyken Dionysos tercih ettiklerini acımasız bir sarhoşluk girdabına sokar, onların kendilerini dışa vurmalarını sağlar ve onlar üzerinde hak iddia eder. O değişim tanrısıdır –bu ister şarap, ister komik ya da trajik bir maske ile ya da kendinden geçme yoluyla olsun.

Ama daha halka özgü, sağlam, somut değişimleri de kesinlikle küçümsememiştir: Örneğin kendisine tapanları mutlu etmek için canının isteği doğrultusunda şarap, süt, bal pınarları fışkırtır. Bu "sihir gücünü" uygunsuz davranışlarda bulunan kişileri –ama başkalarına kıyasla daha yumuşak bir biçimde olduğunu söylemek gerekir– cezalandırır. Eski Yunan tarihinin bazı suçlularına kıyasla, Dionysos'un kendisini Naksos'a götürmelerini istediği Tyrrhen Korsanları oldukça ucuz kurtulmuşlardır. Bu hainler antlaşmaya uymayı kesinlikle düşünmemiş kimliğini tabii ki, bilmedikleri bu yakışıklı genç adamı Asya'da köle olarak satmayı ve bir yığın para kazanmayı planlamışlar.

Denize açılır açılmaz, Dionysos'u yakalayıp bağlamışlar. Ama bağladıkları ipler kendi kendine çözülünce dümenci gemide bir tanrının bulunduğunu söylemiş ve eylemlerinden vazgeçmeleri konusunda onları uyarmış. Ama onlar bu uyarıyı dikkate almamış. Bunun üzerine Dionysos geminin direğine dev bir asma ve bir yığın sarmaşık sardırmış, bunlar yelkenleri tümüyle kaplamış ve gemiyi durdurmuş. Tanrı da bir aslan oluvermiş. Dümenci hariç tüm

korsanlar korkudan kendilerini denize atmış ve o an bir yunus balığına dönüşmüşler –bu hayvanların biz insanlara yakın olmalarının nedeni de buymuş.

Naksos'a ulaştığında Dionysos kendisine vaat edilen, –Atinalı kahraman Theseus'un (Adriane'nin labirentten kaçmasına yardımcı olduğu ve daha sonra da onunla kaçtığı) Athena'nın kışkırtmaları üzerine terk ettiği Girit Kralı Minos'un kızı Ariadne'yi uyurken bulmuş.

O zaman tanrı gelinin bu kaçamağının üzerinde durmayarak gerçek bir büyüklük göstermiş. Ariadne de böylesine döneklik yapan bir ölümlü yerine Dionysos'u seçmekle daha doğru davranacağını anlamakla da akıllı ve zevkli olduğunu ortaya koymuş; ikisi evlenmiş ve birlikte çok sayıda çocukları olmuş.

Bu dünyevi zaferin taçlandırılması için tanrının artık Olympos'lular çevresine kabul edilmesi kalmış geriye ve bu son sorun da kendiliğinden çözümlenmiş. Kronos'la* Rheia'nın (Zeus'un kız kardeşi) kızı ve sürü tanrıçası Hestia* tepedeki yerini gönüllü olarak bırakmış. Ailesinde yaşanan kavgalardan bıkmış ve kaçması için bunun iyi bir bahane olmasından da çok mutluymuş, ayrıca bu arada her yerde çok sevilen şarap tanrısının ve ona tapan bir yığın kadın ve erkeğin de kendisine minnettarlık duyacağını düşünmüş.

Tabii Dionysos yanıp kül olan zavallı annesi Semele'nin de mutluluğunu paylaşmasını arzu etmiş. Bu yüzden Persephone'yi* etkilemek için güzel bir hediyeyle yeraltı dünyasına inmiş. Ve o da gerçekten Semele'yi özgür bırakmaya ikna olmuş ve Dionysos annesini yer üstüne çıkarmış ve bu girişimin tanrılar tarafından bilinmemesi için annesine Thyone adını vermiş.

Böylece Dionysos istediği her şeyi elde etmiş ve sonuçta tüm başarısını borçlu olduğu şaraba aşırı düşkün olmakta çok haklıdır. Ve tüm söylentilere göre de bu düşkünlüğünü sürdürüyor.

Djamar

Djamar, Kuzeybatı Avustralya'da bulunan Kimberley Platosu'nun en önemli tanrılarından biridir. Bilindiği üzere bir annesi vardır ama babası yoktur, bu durumu dengelemesi açısından bir eşi yoktur ama bunun yerine üç tane oğlu vardır –üstelik onu kültürel alandaki yaratıcı eylemlerinde sadakatle destekleyen üç muhteşem oğlan çocuğu. Ayrıca ona sürekli eşlik eden bir de Guriwi adında bir köpeği vardır.

Vaktiyle denizden çıkan Djamar o güne kadar egemen olan tanrıları tahtlarından indirmiş, onların yasalarını yürürlükten kaldırıp o andan itibaren geçerli olmak üzere kendi yasalarını çıkarmış. Bu yenilikler çerçevesinde o güne dek uygulanmamış olan birçok ritüel de getirmiş. Ayrıca taş balta ve sayısız faydalı araç ve gereci de bulmuş, balık setleri kurmuş ve insanlara balık avında kullanılan sepetlerin yapımını öğretmiş.

Daha kısa bir zaman öncesine kadar yaşlı Kimberley Aborjinleri genç oğullarına ülkelerinin çıplak dağlarını ve kabukları soyulmuş ağaçları göstererek bunlara bakıp Djamar'ın olağanüstü gücünü görebileceklerini söylerlermiş: Çünkü bunlar onun o güçlü aracının bu bölgede bıraktığı izlermiş.

Bunun dışında Djamar'ın vaktiyle kolundan akan kanı ritüelle akıttığı Ngamagun sahili kayalıklarındaki bir çukurun varlığından da haberdarlarmış. Yaşlı adamlar Djamar'ın bu

eylemini bir şarkıyla dile getirirler:

"Serin denizin yakınında
durur Djamar'ın *churinga*'sı.
Ucu sivri bir çubukla açtı damarı yaşlı adam.
Kanı başladı damlamaya,
düşüşünü izledi çukura."

Djamar dünyada yapmak istediği işleri yaptıklar sonra oğullarıyla birlikte şimdi insanların aşağıda neler yaptığını izlemek üzere gökyüzüne çekilmiş. Dikkatli bakışlarıyla gözünden hiçbir şey kaçmaz, ne bir cinayet ne de en ufak yasadışı bir hareket.

Ama şimdi bir yandan gökyüzünde oturuyor olsa da, aynı zamanda tüm tuzlu sularda kendisini temsil eder –ya da ona tapınanlardan birinin çok güzel ifadesiyle: "Denizin fokurdadığı her yerde, yaşar Djamar."

Donar (Donnar)

⟶ Thor

Dumuzi, Tammuz

Sümer tanrısı Dumuzi (ya da İbranice'den aktarılmış biçimiyle Tammuz), "doğru oğlan" anlamına gelir ve bilgelik tanrısı Enki* ile koyun tanrıçası Sirtur'un çocuğudur. Bu nedenle de onun çobanlara ve onların sürülerine kendini özellikle yakın hissetmesine ve bu hayvanların her zaman yeterince besin bulmalarını sağlamasına şaşmamak gerekir.

O aynı zamanda bitkiler tanrısıdır. Üstlendiği bu görevlerle aslında mutlu ve hoşnutmuş –bir gün İştar'a rastlayana dek. Onu görür görmez âşık olmuş ve kendisini

ona eş olarak sunmuş.

İştar onu önce önemsememiş tarım tanrısı Enkimdu'nun teklifine daha sıcak bakmış, ama daha sonra erkek kardeşi güneş tanrısı Utu (ya da Şamaş*) Dumizi için birkaç laf etmiş.

"Kız kardeşim (diye konuşur) çobanla evlen!
Onu neden istemiyorsun?
Onun kaymağı iyi; sütü iyi.
Karıştırdığı her şey bembeyaz parlıyor."

Buna İştar şöyle cevap vermiş:

"Çoban! Ben çobanla evlenmek istemiyorum!
Onun giysileri kaba; yünü sert.
Ben çiftçi ile evlenmek istiyorum.
Çiftçi giysilerim için keten yetiştirir.
Çiftçi sofram için arpa yetiştirir."

Tartışmanın bu noktasında Dumuzi kendisi söz almış ve ikisinin arasında geçen kavgayla ilgili ilk sözlerden sonra "sevgililer arasındaki çekim" oluşmuş.

İkisi de diğerinin sevgisini övmüş, mutluluktan kendilerinden geçmiş, evlenmişler ve her şey yolundaymış –ta ki İştar yeraltı dünyasındaki uzun süreli gezintisinden dönene kadar. Eşinin kendisinin yokluğundan şikayetçi olmadığını ve gerektiği kadar üzülmediğini, aksine mutluluk içinde müzik yapıp durduğunu fark edince, onu hemen cinlere parçalatmış ve kendisinin yerine yeraltı dünyasına göndermiş. Onu kaybedince toprak yas tutmaya başlamış. Ekinler, bitkilerin tümü, bozkır kurumuş. Hayvanlar yiyecek bulamamış, insanlar inlemiş –bir süre sonra İştar da pişman olmuş ve şöyle yakınmış:

"Gitti kocam, benim tatlı kocam.
Gitti aşkım, benim tatlı aşkım.
Sevgilim şehirden uzaklaştırıldı.
Ah, siz bozkır sinekleri,
benim sevgili kocam elimden alındı,
ona layık bir kefen giydiremeden."

Ama Osiris* olayında olduğu gibi burada da çabalar boşa gitmez, çünkü Dumuzi'nin çok şükür ki onu her şeyden çok seven, "gökyüzünün asması" anlamına gelen Geştinanna adında dünya güzeli bir kız kardeşi varmış. O da büyük bir ümitsizlik içindeymiş, ne olursa olsun kardeşinin kaderini paylaşmaya karar vermiş.

İki tanrıça aramış ve sonunda (çoğu zaman özellikle birahane ve tavernalarda konuk olmaya izni olan bir sineğin yardımıyla) Dumuzi'yi ağlar bir halde bulmuşlar. İştar sevgilisinin elini tutmuş ve şu sözleri söylemiş:

"Yeraltı dünyasına gideceksin
Altı aylığına.
Bunu istediği için kız kardeşin
diğer altı ayda oraya gidecek."

Ve öyle de olmuş ve bu o günden sonra böyle kalmış: Dumuzi kız kardeşinden her ayrılışında dünya yeşermeye başlar, hayvanlar çiftleşir ve çoğalır ve İştar ile sevgilisinin yeniden kavuşmalarını kutlarlar.

Durga

Tercüme edildiğinde adı "Ulaşılamayan" anlamına gelen Devi Hindu Devi'lerinin* (tanrıça) en ünlü ve en sevilen belirimlerindendir. O bir yerde Şiva'nın* karısıdır (Parvati*

ya da Uma) ve tek başına olduğu zamanlarda: Mutlak bir başkadın ve yenilmez bir savaşçıdır.

Çünkü vaktiyle oldukça güçlü kuvvetli –manda kafalı ya da manda şeklinde– bir cin, Mahisha birlikleriyle birlikte tanrıları büyük bir savaşta yenilgiye uğratmış. Hatta yenilgiye uğrayanları gökyüzünden kovmuş ve onları o andan itibaren insanlar gibi yeryüzünde dolaşmaya zorlamış. Olup bitenleri Brahma'dan* öğrenen Şiva ve Vişnu* çok öfkelenmiş: İçlerindeki öfke öylesine büyükmüş ki bir enerji bulutu halinde dışarı çıkmış. Diğer tanrıların hepsi bu olağanüstü güçten çok etkilenmişler, onlardan da öfke bulutları çıkmaya başlamış ve bu bulutlar Şiva, Brahma ve Vişnu'ninkilerle birleşerek büyük bir enerji kütlesi oluşturmuş. Bu güç yoğunlaşmış ve güçlü Mahisha'yı yok etmek üzere seçilen olağanüstü bir tanrıçaya, Durga'ya dönüşmüş.

Tanrılar önce onu yeni oluşan bir tanrıçanın gerek duyacağı her türlü şeyle donatmışlar: Giysiler, olağanüstü güzellikte mücevherler, on tane olan kolu için yeterince silah (her tanrı ona "özel silahını" bağışlamış) ve ona layık bir binek hayvanı, bir aslanla donatılmış. Güzellik ve ihtişamın pırıltısıyla Durga, son zamanlarda Mahisha'nın yönetiminde olan tanrılar dünyasının kapısına gitmiş ve onu savaşa davet ettiğine dair bir haber göndermiş.

Bunu duyan manda cin kahkaha atmış. Bütün tanrıları kaçmaya zorlayan birini, güçsüz bir kadın mı yenmek istiyor! Bu deliyi görmek için dışarı çıkmış, ama Durga'yı görür görmez ona olan olmuş. Ona ölürcesine âşık olmuş ve onun karısı olmasını istemiş.

"Dur" demiş Durga. "Eminim benim ancak kendimden çok daha güçlü bir adamla evlenebileceğimi anlayacaksındır.

Peki o zaman, dövüşte beni yenen kocam olsun."

Mahisha onun için deli olsa da, önce onun gücünü ölçmenin daha doğru olacağını düşünmüş. Adamlarını arka arkaya tanrıçayla dövüştürmüş –ve tanrıça hepsini birbiri ardına anında katletmiş. Ancak dövüşecek hiçbir adamı kalmayınca manda cininin bizzat tanrıçayla dövüşmenin dışında bir seçeneği kalmamış.

Bu karşılaşma ortalığı kasıp kavurmuş. Mahisha boynuzlarıyla dağları yerinden söküp tanrıçaya ve aslanına fırlatmış; toynaklarıyla toprağı eşelemiş, öyle ki her şey birbirine girmiş ve her taraf su taşkınına uğrayıncaya kadar kuyruğuyla denizi kırbaçlamış. Bu korkunç yıkım karşısında Durga eyerindeki ipi çözüp Mahisha'yı yakalamak için üzerine atmış. O an cin kendini bir aslana dönüştürmüş, Durga onun kafasını koparınca da bir savaşçı kılığına girmiş, sonra bir fil ve yine öfkesiyle dünyayı sarsan bir manda olmuş.

Öfkeden kuduran Durga, eline içinde tanrılara özgü şarap olan dev gibi bir kadeh almış ve Mahisha'ya şöyle demiş: "Ben bu şarabı içerken sen kükremeye devam et, kaba herif. Seni öldürdüğümde, nasılsa birazdan tanrılar kükreyecekler." Bu lafları ettikten sonra, onun sırtına atlamış, ayağını boynuna dayayıp aynı anda Şiva'nın kendisine verdiği üç çatallı kargıyı saplamış. Bu da yetmemiş, çaresizlik içinde son kaçma denemesi için kendi ölü bedeninden çıkan cinin kılıçla kafasını koparmış.

Mutluluktan uçan tanrılar ve diğer varlıklar güçlü tanrıçaya çok saygı duymuş ve ona "cin Mahisha'yı öldüren" anlamına gelen Mahishasuramardini diye onursal bir ad vermişler.

E

Ea

→ Enki

Ebisu

Ebisu, Şintoizm'in yedi mutluluk tanrısından biridir ve halk arasında oldukça popülerdir. Şehirlerde –Daikoku* gibi– ticaret tanrısı olarak saygı görürken köylerde tarım tanrısı olarak sevilir. Sahil şeridinde yaşayanlar ise onu kendisini yüceltmeyi bilen balıkçılara iyi balık avlamalarını sağlayan deniz ürünleri tanrısı olarak görürler. Bu nedenle denizin karaya vurduğu dikkat çekici, olağandışı nesneler –bunlar güzel taşlar, midye kabukları ve özel balıklar (hatta sudaki cesetler bile) Ebisu'nun özel armağanları ya da belirimleri olarak görülür. Bu bağlamda bu buluntulara özellikle özen gösterilir ve genellikle dolaplarda saklanır.

Balık avıyla olan yakın ilişkisi nedeniyle Ebisu genelde bir elinde sazan balığı diğerinde olta tutan sakallı bir adam olarak betimlenir.

El

Tüm Sami dillerinde (Etiyopya dili hariç) *'el/'il* sözcüğü "tanrı" anlamındadır, ("Allah" sözcüğü de muhtemelen *al-*

ilah, "tanrı", sözcüğünden türemiştir) bu nedenle eski çağlarda birçok Yakın Doğu halkı bu ya da başka El'i yüceltmiştir. Bunda tek bir tanrının mı, yoksa Baal'ler* olayındaki gibi aynı adla ("tanrı") adlandırılan farklı kişilerin mi söz konusu olduğu bilim çevrelerinde bile hâlâ tartışmalıdır. Burada ele alınan kesinlikle Suriyeli El'dir, Ugarit panteonunun en büyük tanrısı. Michael, Raphael, Elias ya da Nathanael gibi İncil'de geçen adlarla bu El'in aynı olup olmadığına herkes kendi karar versin.

El ve karısı Atirat* tanrıları, insanları ve hepsi birden kendi çocukları olan tüm yaratıkları yaratmıştır. Bunların hepsinin tanrılar tanrısının kalbinde bir yeri vardır ama içlerinden bazılarıyla özel bir biçimde ilgilenir. Örneğin birçok talihsizlik yaşayan ve çaresizlik içinde kıvranan Hubur Kralı Keret'in rüyasına girmiş ve nasıl başarılı olabileceğini ayrıntılarıyla ona anlatmış, daha sonraları onu gizemli bir biçimde ağır bir hastalıktan tedavi ederek kurtarmıştır.

Ama *bir* tanrı El'den türememiştir –Baal*: O dışarıdan gelerek aileye girmiş ve sonraları El'in liderlik konumunu da tartışmalı hale getirmiş: Yasal yöneticiyi yerinden etmiş ve kendini tanrılar tanrısı ilan etmiş.

El'i tahttan indirmek muhtemelen Baal için pek zor olmamıştır, bizzat kendisi iri yarı bir adam olarak betimlenirken El özellikle bilge, iyi ve sabırlıdır –ve sözü edilen olaylar sırasında da biraz yaşlanmıştır. Dalgalı sakalı ve uzun giysileri içinde çok yüce görünse de, bir hükümdarın –ve genç, canlı bir tanrıça eşinin– ihtiyaç duyduğu güce sahip değildir. Örneğin iki kadını hamile bırakabilmek için önceden kızartılmış ardıç kuşları yiyerek güç toplamak zorunda kalmıştır. Zaten bu tür erotik kaçamaklara da artık istekli

değildir; birkaç bin yıldır yeraltında, iki pınar arasındaki sarayında kalmaktan ve karısı Atirat'ın ziyafetlerine –işe yarayan bir yatak arkadaşı bulmak için uzun süre önce kendine bir ev tutmuştur– çocuk gibi sevinmektedir. Böyle zamanlarda, bir Ugarit metninde böyle yazar, bu saygın ihtiyar "bacaklarıyla tepinir, bütün yüzü güler ve parmaklarını çevirir durur".

Enki, Ea

Enki –ya da sonraları Babilliler'in adlandırdığı gibi Ea– Sümerler tarafından büyük saygı görmüştür. Çünkü sadece dünyayı değil, insanları da o yaratmıştır. Ayrıca bilgelik ve büyücülük sanatı, bir de yeraltındaki tatlısu okyanusu Apsu'nun tanrısıdır. Bu okyanusa hükmeden aynı zamanda bu denizden ve topraktan çıkan her şeyden, yani tüm nehirler ve kaynaklardan sorumludur.

Bu nedenle Enki en önemli tanrılardan biridir, çünkü bitkilerin, hayvanların ve insanların gelişimini sağlamak – ya da kuraklık yüzünden tümünün kökünü kurutmak onun elindedir. Ayrıca her tür büyücülükte kaynakların önemli bir rol oynaması nedeniyle, Enki oğlu Marduk* ile birlikte bu tür ritüelleri de yönetir.

Enki, edebi geleneğe göre en eski Sümer kenti olan Eridu'da yaşar. Burada tüm tanrısal güçler elindedir, ta ki günün birinde Inanna bir hileyle onları elinden alana dek (bu konuda bkz. İştar). Böylesine büyük bir gücün yanısıra oldukça insanca eğilimleri olması nedeniyle –özellikle kadınlar konusunda– eski Sümerler ve Babilliler kendilerini ona yakın ve bağlı hissetmişlerdir muhtemelen. Kadınlar konusunda doyumsuzdur ve kendi öz kızı Ninmu'dan (ana

tanrıça Nintu ile birlikte dünyaya getirdiği) torunu Ninkurra'yı ve yine ondan da torununun kızı Uttu'yu dünyaya getirmekten çekinmez. Torununun kızına da yaklaşmaya çalışınca, artık çok öfkelenen Nintu, Uttu hamile kalmasın diye onun spermlerini sekiz bitkiye dönüştürür.

Bunun üzerine Enki bu bitkileri bulup getirmesi için vezirini görevlendirmiş ve anında onları yemiş yutmuş. Bunu gören Nintu kocasını lanetleyip onu terk etmiş. Ama bir tanrıça doğal olarak öylesine yok olamayacağından, ne yapacaklarını bilemezler, sonunda tilki onu geri getirip Enki ile barıştırmaya hazır olduğunu açıklar.

Bu arada, Enki'nin yediği sekiz bitki, Nintu'nun lanetiyle tanrının çekmek zorunda kaldığı sekiz hastalığa dönüşmüştür. Merhametli tanrıça biraz düşündükten sonra yardım etmeye karar vermiş –ve öykünün mutlu sonu da budur– ve her biri bir hastalıkla ilgilenip bu hastalığı iyileştirecek sekiz tanrı doğurmuş. Karısının bu şekilde sevgisini kanıtlamasından Enki'nin etkilenip etkilenmediği bilinmez, ama umarız öyle olmuştur.

Enki sadece kadınları sevmez, onun biraz kusurlu yaratılmış olanlara da zaafı vardır –haklı nedenlerle. Annesi Nammu'nun isteği üzerine, çamurdan insan yarattığında, doğum tanrıçası Ninmah'tan ve başka yedi tanrıçadan daha insanların "doğumunda" kendisine yardım etmelerini istemiş. Ama Ninmah böylesine önemli bir olayda bir şekilde kendisine haksızlık edildiğini düşünmüş ve geri kalan çamurdan küçük yedi figür daha yapmış ve Enki'ye de bir ders vermek için hepsine birtakım anormallikler katmış. Buna kızmak ve zavallı sakatları yok etmek yerine Enki onlara yaşama hakkı tanımış ve hepsine teker teker –ister kör, ister

kısır bir kadın, isterse de bir kötürüm olsun– dünyadaki yerini göstermiş. Böylelikle kader tarafından ihmal edilmiş bu kişiler de Enki'nin yanında kendilerini güvende hissetmişler.

Enki'nin genelde biz iki bacaklılara da emeği geçmiş, bizi Diplodukus ve Dodo'nun kaderini paylaşmaktan, yani zavallıca ölmekten korumuştur. Tanrılar bir kutlama sırasında, insanları sayısız günahlarından dolayı cezalandırmayı ve korkunç bir tufan sayesinde tümüyle dünya üzerinden silmeyi kararlaştırmıştı. Buna doğal olarak karşı çıkan Enki ölümlü biri olan Utanapischti'yi çok seviyor ve en azından onu kurtarmak istiyordu. Bu yüzden ona bu plandan söz edip bir gemi yapmasını öğütlemiş.

Öykünün devamı Yaratılış efsanesinin tekrarı olduğundan çok iyi biliniyor. Utanapischti kendi insanları ve yanında götürdüğü hayvanlarıyla birlikte Enki sayesinde diğer canlıların başına gelen yazgıdan kurtulmuş ve sonrasında –burada Nuh'tan farklı olarak– kendisi bir tanrı konumuna yükselmiş.

Enlil

Enlil, Sümer panteonunun baştanrısıdır. Adı yaklaşık olarak "atmosfer güçleri tanrısı" anlamına gelir ve bu isme uygun olarak da geniş anlamda havayla ilgili her konuya egemendir. Tahmin edilebileceği gibi onunla her zaman güzel geçinilmez, çünkü çoğu zaman öfkesini fırtına olarak yaşar ve her şeyi harap eder. Genelde öfkelenmekten hoşlanır ve insanlar ona hatırı sayılır bir korkuyla yaklaşır. Zaten insanlığı bir tufanla yok etme (Enki*) planı da ona aittir. Her fırsatta –hem geçmişte hem gelecekte günahkârlara hadlerini bildirmek amacıyla yeryüzüne her türlü salgın hastalığı yaymıştır.

Ona tapınanlar onu özellikle Nippur'da yüceltmiş ve siyasi düzenin bekçisi olarak saymışlardır, çünkü insan hükümdarlara görevlerini tayin eden oymuş. Ama sadece insanlar değil, sayısız şehir tanrısı da Enlil'e armağanlarını sunmak ve kendi korumaları altında tuttukları söz konusu kralın iyiliği, hayvan ve ekinlerinin bol olmasını istemek üzere her yıl Nippur'a gidermiş. Çünkü bu tür bir tanrı olduğundan tarım da Enlil'in buyruğundaymış.

Vaktiyle yeri ve göğü birbirinden ayırmış ve bunun ardından kazmayı bulmuş. Bununla toprağa öyle bir vurmuş ki oluşan çatlaklardan insanlar ona sürünerek tırmanabilmiş. Diğer tanrılar bundan çok etkilenmiş, Enlil'i kutlamış ve kazmayı insanlara –mükemmel bir alet olarak– bırakmışlar.

Ama kimse mükemmel değildir ve herkesin gizlediği bir sırrı vardır. Enlil'e de bu kara leke gençliğinde, daha sonra eşi olacak olan Ninlil ile tanıştığında sürülmüş. Ondan öylesine etkilenmiş ki ona tecavüz etmiş ve Ninlil ondan daha sonraki ay tanrısına hamile kalmış. Bunu öğrenen diğer tanrılar onu bu davranışından dolayı Nippur'dan kovup yeraltı dünyasına sürmüşler. Ama bu arada Ninlil de ona âşık olmuş ve peşinden gitmiş –o zaman onun Ninlil'i üç kez farklı kılıklara bürünerek dölleme fırsatı olmuş. Bu birleşmeden doğan üç çocuk anında Enlil'in yerine geçmek üzere yeraltı dünyasına postalanmış ve Enlil'in yeniden Nippur'a dönmesine izin verilmiş. Ninlil ile evlenmiş ve o günden sonra örnek bir yaşam sürmüş.

Eos

Yunan şafak tanrıçasının altın kostümü ve kafasında da bir yıldız vardır, altından arabasına kurulup sabah erkenden

denizden yükselip gül parmaklarıyla gecenin perdesini kaldırdığında dayanılmaz güzelliktedir. Kendisini takip eden erkek kardeşi Helios* ile birlikte güneşin doğuşunu bildirmek üzere önce Olympos'a gider ve akşamüstü tekrar rutubetli evine dönene dek gökyüzündeki turunu tamamlar.

Eos'un anne ve babası, o ve Helios'un dışında ay tanrıçası Selene'yi de dünyaya getiren Titan soyundan Hyperion ve Theia'dır. Eos, her gün sabahın çok erken saatinde kalkmak zorundayken *kız kardeşinin* daha uzun uyuyabilmesini zaman zaman kıskanmış olabilir. Öte yandan geceleri özgür olmaktan da hoşlanır, çünkü aşka önem verir. Ama ilişkilerinde pek şanslı olmadığını da söylemek gerekir.

Bir kere Aphrodite onu kendi sevgilisi Ares'le yatakta yakalayınca, onun lanetine uğramış. Aphrodite kıskançlıktan kendini kaybetmiş bir durumda onu durmadan genç ölümlü erkeklere âşık olmakla lanetlemiş. Ve istediği olmuş: Astraios ile olup bu birliktelikten yıldızlar ve rüzgârlar doğurmuş olan Eos o günden beri –her ne kadar yüzü kızarsa da durmadan başka erkeklere âşık olur. Arzuları öylesine güçlüdür ki kendini kontrol edemez ve kurbanlarını kaçırır.

Tahmin edilebileceği gibi bu geleneksel "erkeksi" davranış biçimiyle umut ettiği sevecen duyguları uyandırmaz. Örneğin Eos Kephalos'la karşılaşıp onu görüp âşık olduğunda o kısa bir süre önce Prokris ile mutlu bir evlilik yapmışmış. Gerçi bu sadık delikanlı tanrıçaya karısından genelde çok memnun olduğunu ve onu aldatmayı düşünmediğini nazikçe anlatmaya çalışmış, ama nafile. Bencilce kaçırılmış.

Ama bunun Eos'a bir faydası olmamış, Kephalos gittiği, durduğu, yattığı her yerde hatta en uygunsuz durumlarda bile sadece Prokris'inden söz ediyormuş, yakınıyor, kısacası hiçbir

işe yaramıyormuş. Sonunda tanrıçanın sabrı taşmış ve onun gitmesine izin vermiş. Ama tabii vedalaşırken lanetlemeden edememiş, bu lânet sonucunda iki ölümlü sevgili aylar ve sayısız zorluklardan sonra birbirine kavuşabilmiş.

Ama Eos bu arada yeni bir sevgili aramış, onu bunu kaçırmış, pek çok çocukları olmuş, sonra yine başka bir sevgili arayışına girmiş. Bunlardan biri de çok güzel bir delikanlı olan ama ne yazık ki Zeus'un* da göz koyduğu Ganymedes'miş. Doğal olarak kaderinde onunla mutlu olmak da söz konusu değilmiş, çünkü tanrılar tanrısı bir kartala dönüşmüş ve kendisine Olympos'ta saki olarak hizmet etmesi için bu delikanlıyı kaçırmış. Ama bu durumda Eos'un Zeus'tan bir alacağı olmuş ve o da Ganymedes'in yerine onun kardeşi Tithonos'u almış; kapora olarak da Zeus'un Tithonos'a ölümsüzlük bağışlamasını istemiş.

Bu isteği yerine getirilmiş, ama o ölümsüz Tithonos'un ancak genç kalırsa insanı mutlu edebileceğini düşünememiş. Homeros'un övgü şiirlerinin birinde dendiği gibi "güzel gençlik devam ettikçe" ikisinin arasında hiçbir sorun yaşanmamış; "ama saçlarına ilk kırlar düşüp / güzel başını çevreleyip sevimli yanaklarını örtünce / soylu Eos aşkından vazgeçmek zorunda kalmış." Eos'un onurunu kurtarmak adına, önceleri bu değişimleri sükunet içinde göğüslediğini ve yaşlanan eşine özveriyle baktığını ve Ambrosia (*) ile beslediğini de söylemek gerekir. Ama sonunda yerinden kıpırdayamaz hale gelip tıslayıp tırmalamaya başlayınca Eos'un sabrı tükenmiş. Yaşlana yaşlana buruşan Tithonos'u almış ve onu yatak odasına kitlemiş. "Sadece sesi duyulur durmaksızın, ama çoktan bükülen eklemlerini hiçbir güç

(*) Ambrosia: Tanrıların yiyeceği. (Ç.N.)

hareket ettiremez."

Tithonos bir ağustosböceğine dönüşmüş! O günden beri sadece tanrıçanın değil, insanların da –onun yazgısını belirleyen onlar olmasa da– sinirlerini bozuyor!

Erlik

⟶ Ülgen

F

Fei Lian, Feng Bo

Çin rüzgâr tanrısı Feng Bo'nun adı Fei Lian'dır. Çok meşgul bir adamdır, şimşek bakanlığındaki sorumluluk gerektiren görevinin dışında üstün insanlarla, özellikle de şairlerle o ilgilenir. Onlar eski çağlardan beri ülkede yaptıkları gezintilerde "rüzgârlar kontunun" kendilerine yol gösterdiğini iddia ederler. Örneğin eski Han döneminden anonim bir şair şöyle yazar:

> "Güneş doğuyor, henüz hava aydınlanmadı.
> Ben dümdüz bir yolda koşuyorum,
> yerle gök arasında. Rüzgârlar kontu benim önderim;
> Sis ve toz yok olurken her şey belirginleşiyor.

Fortuna

Herkesin bildiği gibi Fortuna şans ve zenginlik bağışlar – ama sadece canı istediği zaman. Bu nedenle eski Romalılar tanrıçaları adına bir dizi tapınak yaptırmışlar, çünkü ne kadar çok şımartılırsa o kadar lütufkâr olacağına inanıyorlarmış.

Fortuna, Yunan meslektaşı Tykhe'nin aksine eskiden daha az kaprisliymiş. Çoğu zaman elinde bir bereket boynuzu ve dümen taşıyan Fortuna o zamanlar sert ama özünde hayırsevermiş. Buna karşın Horatius onu insanları bir yandan

göklere çıkaran, öte yandan onlara korkunç sıkıntılar yaşatabilen bir tanrıça olarak anlatır:

"Güzel Autium'da hükmeden tanrıça,
ölümlüleri en alt basamaktan yükseltecek
ve onurlu zaferlerin ölüler geçidine dönüştürebilecek
güçtesin!"

Fortuna'dan yardım istemek için doğal olarak yeterince neden vardır. Denizde havanın iyi olması, savaşta zafer genelde her türlü girişimde ve tabii ki aşkta da şanslı olmak için Fortuna'ya yalvarılır. Ama 24 Haziran'da sadece belirli bir nedenle tanrıça adına neşeli bir şenlik yapılır: Çok büyük önem taşıyan tuzun Tiber Nehri ağzından Roma'ya ve ülke içlerine kadar güvenli bir biçimde ulaştırılmasını o sağlar. Tiber nehrinin sağ tarafı uzun zaman Etrüsk egemenliğinde kaldığından tuzu madeninden varacağı yere ulaştırmak her zaman riskli olmuştur. Romalılar'a büyük gelir sağlayan tuz ticaretinin korunması için onun adına nehrin yakınında iki tane tapınak inşa ettirilmiştir.

Sözü edilen şölende Tiber'deki kayıklar çeleneklerle süslenir ve isteyen ve yapabilen herkes, özgürlerin yanısıra köleler, her sınıftan kadın, erkek ve çocuklar talih tanrıçaları onuruna içkili ve neşeli bir kutlama başlatırlar. Ovidius herkesi içmeye şöyle davet eder:

"Yaya ya da hızlı yük gemileriyle nehirden aşağıya gidin,
Utanmayın, eve sarhoş dönecek olursanız!
Siz çiçeklerle süslenmiş kayıklarla içmeyi sürdüren
gençleri götürün,
nehrin ortasından şarap akacak olsa da."

Fortuna o zamanlar sadece tuzun değil muhtemelen şarap ve tahıl gibi her türlü ticaret malının hiçbir güçlük

çekilmeksizin nakledilmesini sağlar. Çoğu zaman tüccarlar ve iş adamları ondan yardım ister –ama aynı zamanda krallar ve imparatorlar da. Tabii ki Roma'da inşa ettirilen sayısız tapınaktan çoğunu tanrıça onlara borçludur. Benevent'teki su kemerini onun farklı görünümüyle donatan ayrıca "En Yüce Fortuna" olarak yüceltildiği bir tapınak inşa ettiren Traianus ona özellikle çok bağlıdır.

Trainus'un talih tanrıçasını yüceltmesinin haklı nedenleri vardır, çünkü o ona Daçya'yı fethetme olanağını sağlamış ve Parthalar'a karşı yürüttüğü savaşta sadakatle yanından hiç ayrılmamıştır –o da bunun karşılığını halka yaptığı zengin bağışlarla ödemiştir.

Freyja (Freja)

Germen tanrıça Freyja'nın gençlik yıllarında derbeder demeyelim ama oldukça rahat bir yaşamı varmış, bu yüzden eninde sonunda tüm dedikodulardan haberdar olan Loki'nin* tanrılara yönelttiği ünlü eleştiri konuşması "Lokasenna"da onunla ilgili yaptığı aşağılamalar da bu durumda pek uydurulmuş olamaz:

> "Sus, Freyja, seni çok iyi tanıyorum,
> sen huzursuz değilsin:
> Buradaki Aslar ve Elfler'in her birini
> severek mutlu ettin."

Gerçekten de sadece Aslar ve Elfler değil, çok değerli altın kolyeye, ünlü Brisingame'ye karşılık bir gece birlikte olduğu birkaç –tam olarak *dört*– cüce de varmış. Ama onun şerefini korumak için şunu da söyleyelim ki önce oldukça yüklü bir ödeme yapmayı denemiş ve cücelere para, gümüş

ve değerli taşlar önermiş; ama hünerli mücevher ustaları bunlardan ellerinde fazlasıyla olduğunu söylemişler –o zaman kendisini feda etmenin dışında bir seçeneği kalmamış.

Ayrıca Brisingame'ye göz koyan sadece o değilmiş, Odin de ona sahip olmak isteyenlerdenmiş, her zamanki gibi bu olayda da yardımcısı Loki'yi kullanmış: Ondan tanrıçadan kolyeyi çalmasını istemiş, bunun tehlikeli bir iş olduğunu düşünen Loki'nin itirazlarını kesinlikle umursamamış. Kuzeylilere özgü bir biçimde kısa ve öz, eğer mücevheri getirmezse Loki'nin gözüne gözükmemesini söylemiş. Herkese ve her şeye söven Loki'yi pek sevmeyen diğer tanrılar, onun ağlayarak ve çaresizlik içinde evine dönmesine çok sevinmişler.

Ama Loki kurnazdır ve hemen bir plan yapmış. Gece olur olmaz bir sineğe dönüşmüş, soğuktan çenesi titreyerek (kış mevsimiymiş) Freyja'nın yatak odası kapısında küçük bir yarık aramış. Nihayet küçük bir delik bulmuş, zorlanarak içeri girdiğinde tanrıça huzur içinde uyuyormuş. Ama tanrıça kolyenin kilidi üzerinde uyuduğundan Loki bu sefer bir pireye dönüşmüş ve dönmesi için güzel tanrıçayı birazcık ısırmış. Kolyeyi ondan çalmış ve bu kıymetli ganimetle kaçmış.

Ertesi sabah uyanan Freyja bu hırsızlığın arkasında kimin olduğunu hemen anlamış. Derhal Odin'e gitmiş ve değerli mücevherini geri istemiş. Odin onu aşağılayarak ona bu mücevheri nasıl "satın aldığını" anımsatmış ve her birinin kendi altında yirmi krala sahip olduğu iki kralı savaşta birbirine karşı kışkırtmak koşuluyla onun bu mücevheri geri alabileceğini söylemiş. (Odin'in ölü kahramanlar konusunda ne kadar doyumsuz olduğu bilinir.) Freyja bu koşulu yerine getirmiş ve kolyesini almış.

Ama tanrıça öyle *her önüne gelenle de* birlikte olmazmış. En azından kendisiyle birlikte olmaya can atan devleri reddetmiş. Onu iyilikle elde edemeyen dev, inşaat ustası Thrym bir hileye başvurmuş ve Thor'dan çok sevdiği aleti, çekicini çalmış. Bu silahın tanrılar için ne kadar önemli olduğunu biliyormuş ve fidye olarak –pek mütevazı da değilmiş– Freyja'nın dışında bir de güneş ve ayı istemiş. Loki, Aslar'a bu istekleri yerine getirmelerini öğütlemiş, üzülerek devi bu konudan haberdar olmayan tanrıçaya götürmüş:

"Güzel Freyja'nın yanına yaklaşmışlar,
ve Thrym'in ilk sözü şu olmuş:
'Gelinlik giysilerini giy, Freyja!
İkimiz birlikte Devler Ülkesi'ne gidelim!' "

Freyja bu pazarlığa kesinlikle olumlu yaklaşmaz, çünkü bir devle birlikte olacak *kadar* düşmemiştir henüz:

"Freyja öfkelenir, köpürür ateş püskürür,
tanrıların mekânı sallanır,
Brising kolye yere düşer:
'En büyük erkek delisi ben olmalıyım,
eğer seninle Devler Ülkesi'ne gidecek olursam!' "

Kararından vazgeçmemiş. O zaman tanrılar onun yerine Thor'a** gelinlik giydirmiş, Freyja da ona mücevherlerini takmış, dev bu kandırmacayı ancak Thor çekicini geri alınca anlamış.

Freyja, (tüm anlatılanlardan sonra kimseyi şaşırtmayacaktır) Germen aşk ve sevgililer tanrıçasıdır. Eskiden birçok nikâhın onun günü olan cuma gününde kıyılması boşuna değildir. O da günün birinde doğru insanla karşılaşır –bir ölümlü olan Odr ile– ve ondan iki kızı olur, güzelliği nedeniyle tüm değerli nesnelere adı verilen Hnoss ve "hazine"

anlamına gelen Gersimi. Kocasını ne kadar çok sevdiğini o güzel bir günde ortadan kaybolup bir daha dönmeyince kanıtlar: Terk edilen Freyja teselli bulamaz, kaybolan eşini bulmak için birçok ülkeyi dolaşır. Yere düştüğünde kehribara dönüşen kırmızı gözyaşları akıtır ve gittiği her yerde farklı bir isim kullanır. Ama bütün aramaları boşunadır, sonunda hüzünlü bir halde gökyüzündeki evi Folkwang'a geri dönüp kendini çeşitli görevlerine adar.

Bu görevlerinden biri de Odin ile birlikte ölüleri karşılamaktır: Bir bölümünü o, diğer bölümünü Odin karşılar. O kendi ölülerini Valhalla'da karşılarken Freyja da aynı amaçla kendi salonu büyük Sessrymnir'e gider ve 'Grimnirlied'de ifade edildiği gibi: "Freyja karar verir, / salondaki koltukları kimlerin dolduracağına." Genelde ölen soylu kadınlarla o ilgilenir ve savaşlarda şehit olan kahramanları Odin'e bırakır.

Yasalar açısından ev sahibesi rolünü aslında Odin'in karısı Frigg'in üstlenmesi gerekir, ama Freyja (umalım kocasının kaybolmasından sonra olsun) onun sevgilisidir ve sevgili olarak bazı ayrıcalıkların keyfini çıkarır.

Aslında genel olarak yaşamında çok talihli olduğuna değinmek gerekir, As kökenli değil Vanlar soyundandır, Nyodr'un kızı Frey'in* de kız kardeşidir. Onlarla birlikte vaktiyle Aslar'a esir düşmüş. Ama Aslar'a Vanlar'ın yanında öğrendiği büyü sanatını öğretince, herkes tarafından sevilmiş. Ayrıca aşk ve bereket tanrıçası olması nedeniyle –derbeder yaşam tarzına rağmen– kısa sürede Frigg'in yanında en saygın tanrıça konumuna gelmiştir. Bir aşk tanrıçası için pek uygun olmasa da, savaş alanında şehit düşen kahramanları toplayıp Valhalla'ya getirip burada onları baldan yapılan içki ve sütle,

yemek şölenleriyle şımartan savaşçı kızlar, Valkür'lerin başına getirilir. Seçim yapmak için Odin ile birlikte hep işi başındadır –Freyja kediler tarafından çekilen arabası, miğfer ve zırhıyla ve bir yay ve kılıçla silahlanmış haldedir. Ama acelesi olduğu zamanlarda gerçek bir şahaser olan şahin kanatlarını takar. Bunlardan zaman zaman diğer tanrılar da faydalanır –örneğin en sevdiği silahı kaybolduğunda Thor'un kullanması gibi. O zaman tanrı sorar:

"Freyja bana kanatlı gömleğini verecek misin
Çekicimi geri alabilmem için?"

Ve o, cömert ve sevecen şöyle söyler:

"O gümüşten de olsa senin olsun –
O altından da olsa sana verirdim!"

Freyja'nın en çok hoşlandığı hayvan olan kediye gelince, daha kısa bir zaman öncesine kadar Almanya'nın bazı bölgelerinde nikâhlandığı gün hava güzelse geline şöyle denirdi: "Bu, kediyi güzel beslemiş!"

Freyr (Frey)

Val'lerin babası Odin*, sadece o istediği için ölmek zorunda kalan sayısız savaşçının kanının ellerine bulaştığı hüzünlü bir tanrıyken Freyr ışıltılı, aydınlık ve sevecen bir kişiliktir; 'Edda'da şöyle geçer:

"Freyr tüm kahramanlar arasında ilktir
Aslar'ın kalesini tehlikelerden koruyan;
hiçbir erkeği, hiçbir kadını ve kızı kırmaz o,
ve esirleri kurtarır."

İskandinav panteonunda neredeyse Odin ve Thor* kadar saygın bir konuma sahiptir, her ne kadar güneşten,

bitkilerin büyümesinden ve böylece insan ve hayvanın gelişiminden sorumlu olsa da. Başka bir açıdan da Odin'in tam tersi bir yapıdadır: Odin, Valhalla'ya mümkün olduğunca fazla ölü kazandırmak için, insanlar arasına savaş ve nifak tohumları ekmek için her yolu denerken Freyr sadece barışın gerçekleşmesi için çaba harcar. Bereket ve bu bağlamda da mutluluk ve refah sağladığından, insanlar onu çok sever.

Sevgilisi olmasını isteyen bir kız, ya da kocasının savaştan –Odin'e inat– sağlam ve sağlıklı dönmesini isteyen kadın ona başvurur. Freyr onları neredeyse hiç hayal kırıklığına uğratmadığından ve vermiş olduğu sözü mutlaka tuttuğundan, insanlar en büyük yeminlerini onun adını anarak etmeyi alışkanlık haline getirmişlerdir. Bu durumlarda bir hayvan keser, bir yüzük alıp onun kanına batırır ve yüzüğü havaya kaldırıp şöyle bağırırlar: "Freyr, Njörd ve güçlü Aslar bizi korusun!"

Kurban edilen hayvan eğer mümkünse bir erkek domuzdur, çünkü domuz Freyr için kutsaldır. Tanrının bizzat kendisinin de altın kılları olan, Gullinborsti adında her attan çok daha hızlı koşabilen ve gerektiğinde arabasına koştuğu bir erkek domuzu vardır. Ayrıca bu domuzun kıllarının saçtığı parlak ışıklarla en karanlık gece bile aydınlanır. Bu sihirli hayvanı yaratan hünerli cüceler Freyr için başka bir olağanüstü hediye daha yapmış: Skidbladnir gemisi. Bir özelliği, yolculuk sırasında rüzgârı hep arkasına alabilmesi dolayısıyla varacağı hedefi hiç şaşmamasıdır. Diğeri ise duruma göre katlanıp her cebe girebilmesidir –katlanmadığı zamanlarda gerektiğinde tüm tanrıları içine alabilecek büyüklükte olmasına rağmen!

Freyr'in eskiden kendi kendine havada uçup her

düşmanı deviren sihirli bir kılıcı varmış. Ama bu değerli silaha artık sahip değildir, eğer günün birinde tanrılar ve devler arasında yaşanacağı söylenen son savaş, yani ünlü Ragnarok, çıkacak olursa, sıkıntı çekeceği için.

Freyr'in sihirli kılıcını nasıl kaybettiği, ileride eşi olacak Gerd'e talip olma hikâyesinde anlatılır.

Bir gün Freyr, üzerinde tüm dünyanın izlenebildiği Odin'in tahtı Hlidskialf'a oturmuş, ama o sırada Odin'e yakalanmış. Haklı olarak Odin buna o kadar kızmış ki Freyr'e ceza olarak çok uzaklardaki Devler Ülkesi'nde bir kızı, dağ devi Gymir'in kızını görüp fark etmesini sağlamış. Kız öylesine güzelmiş ki kapıyı kapatmak için kollarını kaldırdığında saçtığı ışıktan gökyüzü ve deniz parlarmış! Freyr hemen ona âşık olmuş. Aşkının ateşinden yanıp tutuşarak evine dönmüş, artık kimseyle konuşmamış, yememiş içmemiş ve kara sevdaya yakalanmış.

Babası Nyodr çok şaşırmış, ama Freyr çok surat astığı için onunla konuşmaktan çekinmiş ve onun uşağı Skirnir'den ne olup bittiğini öğrenmesini istemiş. Birkaç ikna edici konuşmanın ardından Freyr yaşadığı olayı anlatmış ve şunu eklemiş:

"En eski çağlardan beri
hiçbir erkek bir kızı bu kadar yürekten sevmemiştir
ama ne Aslar ne de Elfler
bizim birlikte olmamızı istiyor."

Skirnir, efendisi adına gidip Gerd'i istemeye hazır olduğunu söylemiş, ama bu amaçla ondan atını ve "büyülü ve kızgın alevi bile delip geçen" sihirli kılıcını istemiş. Bir an bile düşünmeden âşık Freyr ona istediklerini vermiş ve bol şans dilemiş.

Donanmış halde Skirnir Devler Ülkesi'ne gitmek üzere yola koyulmuş. Ama orada Gerd'in oturduğu yerin etrafını çeviren çitleri büyük köpekler bekliyormuş ve yakındaki bir tepede de bir bekçi oturuyormuş. Skirnir'in seslenmesi üzerine ona kısa ve öz şöyle cevap vermiş: "Ölmek için mi uğraşıyorsun, yoksa çoktan öldün mü?" Ama Skirnir sinirini bozmamış, büyük bir gürültüyle Gerd'in yanına ulaşmış ve ona Freyr'in onunla evlenmek istediğini söylemiş. Ona hediye olarak on bir altından elma ve Draupnir halkasını vermiş. Bu halkanın olağanüstü bir özelliği varmış, her dokuz gecede bir bu halkadan aynı güzellikte ve ağırlıkta sekiz yeni halka oluşuyormuş. Ama Gerd kibirle cevap vermiş:

"Bu halkayı kabul etmem, Odin'in oğlunun [Baldr*]
yanıp kül olduğu ateşte kavrulmuş olsa da;
Gymir'in çiftliğinde yeterince altınım var,
onun servetini istediğim gibi harcıyorum!"

O an Skirnir yaltaklanmaktan sıkılmış ve başka tehditler savurmuş: Eğer hemen Freyr'in evlenme teklifini kabul etmezse, kılıcıyla hemen orada kafasını kopartacağını söylemiş. Ama Gerd katı tutumunda ısrar edince, onu olmayacak cezalarla korkutmuş: Onu sihirli sopayla dünyanın öbür ucundaki bir kartal yuvasına sürebileceğini, orada onun tek başına korkunç devler arasında münvezi bir hayvan gibi sürekli gözlenerek rahatsız edileceğini söylemiş.

"Cinler bütün gün sana işkence etsin
devler ülkesinde;
Mutlu olmak yerine hep ağla
acılar yüzünden gözyaşı dök."

Bu da yetmemiş, ona eş olarak kendisiyle birlikte aç kalıp, keçi idrarı içip, ölüler dünyasında yaşayacak üç kafalı

bir dev vaat etmiş. Ama bu kadar korkunç bir düşünceye çok güçlü olan Gerd bile tahammül edememiş ve pes etmiş. Skirnir'i Met'e davet etmiş ve ona Freyr'in dokuz gece sonra belirlenen koruda hazır olmasını, kendisini "ona teslim etmek" istediğini Freyr'e iletmesini söylemiş. Hizmetkârını sabırsızlıkla beklemekte olan Freyr ise bu habere içini çekerek şöyle cevap vermiş:

"Bir gece uzun, iki gece daha uzun
peki ben üç gece nasıl sabrederim?
Bir ay bile kısa gelir bana
yarım gece özlemle beklemekten."

Ama bu süre de çabuk geçer ve Freyr nihayet mutlu ve memnun bir halde –kılıçsız ama güzel karısıyla birlikte Elfler Ülkesi'ne taşınır. Burada kendisi gibi bitkilerin gelişimiyle ve doğa güçleriyle yakından ilgili hem de onun dostları olan Alflar ya da Elfler'le iyi ilişkiler kurar. Ama Freyr'e evini o ilk dişini çıkardığında tanrılar hediye etmişlermiş, bu cömert hediye, onun daha çocukken babası Njörd ile birlikte Aslar'a esir olarak gelmesine rağmen, tanrılar tarafından ne kadar çok önemsenip sayıldığını gösterir.

Frigg

Frigg, en yüce Germen tanrısı Odin'in* karısıdır ve onun ihanetleri yüzünden onunla hayatı –Hera'nın* Zeus'la yaptığı gibi– pek kolay olmamıştır. Ama çok sayıda çocukla ilgilenmek zorunda olduğundan, özellikle de gözü gibi baktığı Baldr* ile, genelde görevlerini, öncelikle de kadınlara karşı olanları yerine getirmek onun için her şeyden daha önemli olduğundan acı çektiğini belli etmez. Birçok First Lady gibi o da eve özgü konularla ilgilidir, doğumda

kadınlara yardım eder, onları ve evliliklerini korur, genelde büyük bir dikkatle onları izler. Her boş dakikasını, öncelikle perşembe akşamlarını bu işte de ölümlü kadınlara örnek olabilmek için dokuma yaparak geçirir (insanlara dokumak için keteni de kendisi vermiştir). Belki de bu yüzden Orion Takımyıldızı'na İsveç'te "Frigg'in iği ve örekesi" denir. Bütün bu tartışma götürmez ev hanımı niteliklerine rağmen her zaman erdemli kalmamıştır; kötü niyetliler böyle söyler – özellikle ünlü hakaret konuşması 'Lokasenna'da onu "erkek delisi fahişe" olarak adlandıran Loki*–, Loki vekaleten yönetimi erkek kardeşleri Vili ve Ve'ye bıraktığında onun ikisiyle yattığını söyler. En azından sınıfına uygun olan bu yanlıştan daha kötüsü sırf altın tutkusu yüzünden bir hizmetkâr ile ilişkiye girmesidir.

Odin'e kuzeyli bir hükümdar tarafından altından yapılmış kendi heykeli hediye edilmiş, o da bunu gururla Asgard'a koymuş. Ama Frigg bu altından kendisine mücevher yaptırmak istiyormuş, kült heykelinden sorumlu hizmetkârı söylendiği gibi rüşvetle kandırıp anında özlemle istediği şeyi elde etmiş. Odin, bu rezaletten çok utanmış ve ilk etapta ülkeyi terk etmiş.

Aslında Frigg pek de akıllı uslu bir kadın değildir ve çeşitli entrikalarla saygın kocasına kendini kabul ettirmeyi başarır; çok ileri gittiği zamanlarda yalan söylemekten de çekinmez. Örneğin bir keresinde o ve Odin tahtta oturmuş dünyayı izlerken Odin evlatlığı Kral Geirröd'ü olağanüstü övmeye başlayınca, Frigg sadece inadından Geirröd'ün gerçekte korkunç cimri biri olduğunu ve konukları aç bıraktığını söylemiş. Evlatlık edinmiş bir baba olarak onuru kırılan Odin öfkelenmiş, bu tür iğrenç bir suçlamaya itiraz

etmiş ve karısının yanıldığı konusunda onunla iddiaya girmiş. Ama kocası vakarlı bir biçimde oradan uzaklaşır uzaklaşmaz, Frigg Geirröd'e bir ulak gönderip kötü niyetli bir büyücünün yakın zamanda onu ziyaret edeceğini bildirmiş; köpeklerin ürkmesinden büyücünün kim olduğunu anlayabilirmiş. Her şeyden habersiz Geirröd gelen adamı anında tutuklatmış, bu adam evlatlık edindiği oğlunun misafirpervereliğini denetlemek isteyen, kılık değiştirmiş Odin'den başkası değilmiş. Ve Frigg, aslında çok cömert olan Geirröd'ün aleyhine iddiayı kazanmış.

Karşılıklı aldatmalara rağmen Frigg ve kocası oldukça iyi anlaşırlar ve akıllı karısının fikirlerini önemseyen Odin onunla tüm önemli kararları tartışır. Bu nedenle kocası zaman zaman onun isteği doğrultusunda davranmasa da, Frigg buna pek kızmaz. Günün birinde ikisi yine samimi samimi bir arada otururken Odin damdan düşer gibi "güç denemesi" için bir dev aramak istediğini söylemiş. Frigg ona böylesine güçlü bir rakiple boy ölçüşmekten uzak durmasını öğütlemiş, ama kocası kararını değiştirmeyince, kesinlikle bir karı koca kavgasına girmeyip ona onay vermiş:

"Sağlıklı git; sağlıklı dön!
Yolunda sağlıkla ilerle!
Bilgelik hep seninle olsun, insanların babası,
dev ile konuşman gerektiğinde!"

Fu Xi (Fu-Hsi)

Çin büyük bir ülkedir ve bu nedenle de birçok yaradana ihtiyacı vardır; bunlardan biri de Fu Xi'dir (Fu Hsi diye telaffuz edilir), genellikle bir çift yılan gövdesiyle –karısı Nü Gua da aynı biçimde– tasarlanan bir tanrıdır. Yaratıcılık

olayını gerçekleştirdikten sonra, av ve balıkçılık tanrısı olarak görev yapmaya başlamış. Shen Nong* göreve başlayıncaya kadar en önemli tanrı olduğu söylenebilir. Shen Nong daha sonraları insanlara çiftçiliği öğrettiği gibi, Fu Xi de onlara tuzak kurmayı, ağ yapmayı ve sepet örmeyi öğretmiştir. Bu gibi uğraşlarla kendini gösteren yaşam biçimindeki doğallık Shen Nong ile ilgili söylenen gizemli kökeniyle örtüşüyor. Annesi Hua Xu (Hua Hsü olarak telaffuz edilir) bataklıktan çıkmak için bir devin ayak izlerine basmış ve hamile kalmış.

Fu Xi ve karısı kültür kahramanları olarak görev yapmadan önce dünyaya bir düzen getirmek zorunda kalmışlar, çünkü bu çağlarda dünyada her tarafta tam anlamıyla bir kargaşa söz konusuymuş: Sadece dört kutup yıkılmamış, dokuz il parçalanmamış, gökyüzü delinmemiş ve toprak dayanıklılığını yitirmemiş, birçok şey de kötü durumdaymış. Su öylesine azgınmış ki sürekli sellere neden oluyor, ateş de hiç sönmemek üzere alev alev yanıyormuş. Üstelik insanlar da yabani hayvanlara karşı çaresiz durumdaymış, yırtıcı kuşlar özellikle yaşlılara ve küçük çocuklara göz dikmişmiş.

Fu Xi ve Nü Gua bu kadar sorun karşısında uzun süre düşünmemişler: Önce beş renge sahip taşları eritip gökyüzündeki delikleri yamamışlar; sonra zavallı büyük bir kaplumbağanın bacaklarını kesip bunları dört kutuba dikmişler. Saz külleriyle selleri engellemiş, bu sayede toprak kuruyabilmiş, yabani hayvanlar –özellikle kötü siyah bir ejderhayı– öldürmüşler. Bu şekilde iki tanrı insanların huzur ve barış içinde yaşamalarını sağlamış ve kendilerini çok önemsedikleri insanlara gerekli beceri ve bilgileri aktarma görevine adayabilmişler.

G

Gaia

Gaia topraktır ve tüm Yunan tanrılarını meydana getirmiştir. Evrenin yaratılmasından önceki boşlukta ortaya çıkıp uykuda Uranos'u* doğuran odur. Ve onun sevgili oğlu, dağların üzerinden aşağıya ona bakıp onun bedenindeki gizli açıklıkları bereketli yağmurlarla ıslatmış. Bunun üzerine çimenler, çiçekler, ağaçlar ve hayvanlar meydana gelmiş. Ama Gaia geniş kalçaları ile başka çocuklar doğurmaya müsaittir ve evlendiği oğlundan çok sayıda çocuk doğurmuştur.

Giderek kötü bir baba olduğu ortaya çıkan Uranos'tan** bir gün bıkmış ve en küçük oğlu Kronos'a onu ortadan kaldırtmış. Böylece evlilik mutluluğu ve çocuk sahibi olmak sona erer, artık evrenin yaratıcısı, kıymetli armağanların bağışlayıcısı Gaia memnundur. O istediğini elde etmiştir: Temeli atmış, dünyayı yaratmıştır; artık arkasına yaslanıp diğerlerinin ne yapacağını izleyebilir.

Ganesha (Ganesa)

Hindu tanrıçası Parvati* bir gün yıkanmak için Himalaya'nın ıssız bir vadisinde dağlarla çevrili güzel, küçük bir göl aramış. O da diğer birçok kadın gibi bu önemli işi yaparken rahatsız

edilmek istememiş. Ama birçok erkek gibi bu konuda farklı düşünen kocası Şiva* onu hemen bulup gizlice vadiye yaklaşmış ve onu memnuniyetle izlemiş.

Parvati tesadüfen bakıp kocasını fark edince, öylesine öfkelenmiş ki Şiva kaçmayı yeğlemiş. Buna karşın o aceleyle üzerindeki sandal ağacından yapılan macunu bedeninden sıyırıp bu macundan şişman bir oğlan çocuğu yoğurmuş. Sonra ona hayat verip eline bir sopa sıkıştırıp şöyle demiş: "Şimdi vadi girişinde duracaksın ve hiç kimsenin –hiç kimsenin diyorum!– buraya yaklaşmamasına dikkat edeceksin."

Küçük, şişman oğlan denileni yapmış. Kısa bir süre sonra Şiva karısının banyosunun bitip bitmediğine bakmak için geri döndüğünde, oğlan onun yolunu kesmiş. Böylesi bir küstahlık karşısında hiddetlenen tanrı küçümseyici bir ifadeyle bakmış, kılıcını kaldırıp kafasını uçurmuş.

Parvati anında gözyaşlarına boğulmuş, oğluna ağlamış, sızlanmış ve kocasına oğlunun kafasını hemen bulup çocuğu yeniden canlandırması için emir vermiş. Utanan Şiva söz dinlemiş ve *Gana*'larını, yani yardım birliklerini aramaya göndermiş –ama boşuna: Kafa sanki yer yarılmış yerin dibine girmiş. Sonunda tanrının sabrı tükenmiş ve Gana'larına ilk karşılarına çıkan canlının kafasını kesip getirmelerini emretmiş ve kısmet bu ya, bu bir filmiş. Şiva filin kafasını almış, ölünün bedenine oturtmuş ve yeniden hayata döndürülen şişko oğlanı Parvati'ye götürmüş. Parvati çocuğuna sağ salim kavuştuğu için mutluymuş ama kocasına halen kızgınmış. Tanrı barışmak için yalvarmış, çocuğu evlat olarak kabul edeceğini, üstelik ordusunun başına getireceğini söylemiş. Parvati'nin nihayet yüzü gülmüş, fil kafalı çocuğa Ganapati ya da Ganesha ("Ordu Komutanı") adı verilmiş.

Bu zavallının neden sadece bir tek vurucu dişi olduğu konusunda ne kutsal metinler ne de bilim adamları aynı fikirde değildirler; bir öyküye göre diğer dişini Vişnu'nun* enkarnelerinden biri olan Parashurama'nın Şiva'yı ziyaretini engellemeye çalıştığı arbede sırasında kırar.

Ganesha'nın sık sık atıştırmaktan hoşlandığı, bu nedenle dört elinde sürekli şekerlemelerin bulunduğu bir kase olduğu ve hortumuyla sık sık bunlardan yediğine hiç şüphe yok. Bu konulara yabancı gözler için biraz komik görünse de, o Hindistan'ın en sevilen tanrılarından biridir. O başlangıç tanrısı, tüm engelleri ortadan kaldırandır (*Vigheshvara*), bu nedenle de önemli bir işe başlamadan önce ona başvurulur. Bunun yanısıra bilimi ve bilgeliği koruyan ve teşvik eden bir tanrıdır ve geleneksel Hindu metinlerinin birçoğu Ganesha'nın adının anılmasıyla başlar.

Bu sempatik tanrının binek hayvanı ve armasının üzerindeki hayvan, ona çok uygun düşen faredir: Sonuçta her zaman ve her yerde girecek bir delik bulan ve hedeflediği amaca hep ulaşan bir hayvan.

Ganga (Ganj)

Göksel nehir tanrıçası Ganga'nın vaktiyle lütfedip nasıl yeryüzüne indiği şu hikâyeyle anlatılır:

Hindu Kralı Sagara bir zamanlar, dünyaya hakim olma hakkının bir ifadesi olarak at kurban etmeye karar vermiş. Ama böyle bir kurbanı gerçekleştirmenin koşulu varmış. Söz konusu aygır bu olayın öncesinde bir yıl boyunca hiç kimse ve hiçbir şey tarafından engellenmeden, özgürce yeryüzünde dolaşmış olmalıymış. Sagara, hayvanın korunması için iki

eşinden birinin 60000 oğlunu görevlendirmiş, hiçbir terslik olmayacağından da eminmiş. Bunca önleme rağmen at günün birinde aniden kaybolmuş. Öfkeden kudurmuş Sagara oğullarına her yeri aramalarını ve aygırı bulmalarını emretmiş, yoğun aramalara rağmen hayvanı hiçbir yerde bulamayan prensler denenmiş bir şey bırakmamak adına ta yeraltı dünyasına kadar inen dar bir çukur kazmışlar.

Ama orada tesadüfen bilge Kapila oturmuş meditasyon yapıyormuş ve yanında da kayıp aygır bir direğe bağlı duruyormuş. Tanrılar tanrısı kötü kalpli Indra* kurban olayını engellemek için hayvanı orada gizliyormuş. Ama Sagara'nın oğulları *bilgenin* hayvanı çaldığını düşünmüş ve ona kaba davranıp kızmışlar. Meditasyon yaparken rahatsız edilen Kapila istemeyerek gözlerini açmış ve bir bakışıyla istisnasız tüm prensleri yakıp kül etmiş.

Oğulları geri dönmeyince Sagara endişelenmeye başlamış ve ikinci karısından tek oğlu, genç prens Amshuman'ı onları aramaya göndermiş ve o da sonunda Kapila'ya rastlamış, ama görgüsüz üvey kardeşlerinin aksine, olması gerektiği gibi bilgenin önünde saygı ile eğilmiş ve ödül olarak kaybolan atı geri almış. Ama Amshuman 60000 kardeşinin yeniden hayata döndürülmesini isteyince, bilge onun (yani Amshuman'ın) torununun günün birinde göksel Ganga'yı (bizim samanyolu dediğimiz) dünyaya indireceğini vaat etmiş: Çünkü ancak kutsal suyla temas külleri temizleyip ölüleri kurtarabilirmiş.

Kapila'nın dedikleri olmuş. Amshuman'ın torunu Bhagiratha, Ganga'nın gökyüzünden yeryüzüne inmesi için Himalaya'nın tepelerinden birinde binlerce yıl meditasyon yapmış. Aynı zamanda tanrı Şiva'yı da yüceltiyormuş, aşağıya

akan nehri saçlarından tutması ve yere hızla çarptığında dünyayı sarsmaması için. Bhagiratha'nın meditasyonu sayesinde toplanan güç öylesine büyükmüş ki Ganga eninde sonunda onun isteğini kabul etmek zorunda kalmış –oysa canı hiç bunu yapmak istemiyormuş. Evet bu zorunlu yer değişikliğine çok öfkelenen Ganga, düşüşünün şiddetinden Şiva'yı yerle bir etmeye karar vermiş. Büyük tanrı, bu inatçı tanrıçanın niyetini anlayınca hafifçe tebessüm etmiş; biraz cezanın gerekli olduğunu düşünmüş kendi kendine. Ve Ganga'yı tutmuş ve keçeleşmiş saçlarına hapsetmiş önce birkaç bin yıl öylesine amaçsız akmasını sağlamış.

Ama Bhagiratha'ya bu süre uzun gelmiş, sonuçta kurtarmak zorunda olduğu 60000 büyük amcası varmış! Bu yüzden yine dünyadan elini ayağını çekip birkaç bin yıl meditasyon yapmış. Bunun üzerine yumuşayan Şiva kafasını sallamış ve Ganga'nın keçeleşmiş saçlarından kurtulup akmasını ve yeryüzüne ulaşmasını sağlamış. Ama tanrıçanın asıl o zaman canı sıkılmış; gerçi kendisini yeraltı dünyasına götüren Bhagiratha'yı izlemiş izlemesine ama yolda bilerek bilge Jahnu'nun yerleşim bölgesinin ortasından akıp oraları su altında bırakmış. Buna çok öfkelenen Jahnu ağzını açmış ve hemen Ganga'yı yutmuş, Bhagiratha bu kez yine zor durumda kalmış. Ama bu arada bu gibi durumlarda ne yapılması gerektiğini biliyormuş artık: Meditasyon yapmış, bilgeyi yüceltmiş ve sonunda bilge Ganga'yı –bu sefer kulaklarından fışkırtarak– özgür bırakmış.

Artık Sagara'nın 60000 oğlunu kurtarmak için hiçbir engel kalmamış: Bhagiratha sonunda uysallaşan nehir tanrıçasını yeraltı dünyasına götürmüş, o ölülerin küllerini ıslatmış –ve Kapila'nın kehaneti nihayet gerçekleşmiş.

O günden beri tanrısal Ganga Hindistan'da akıp gider ve kendisini ziyaret edenleri tüm günahlarından arındırır.

Geb (Gebeb, Gebb)

Mısır tanrılarının "veliahtı" diye de adlandırılan Geb, yeryüzünün kendisidir. Yaşamın kaynağıdır. Sırtında bitkileri taşır ve tüm su kaynakları onun bedeninden fışkırır. Piramit metinlerinden birinde yazıldığı gibi bunun aksine tüm ölüler de yine onun bedenine girer ve yeniden eski hallerine dönerler. Geb, zaten farklı da olamaz, gök tanrıçası Nut* ile evlidir. Nut'un babası Şu evrenin yaradılışından önce onu gökyüzüne kaldırıp ondan sonra dünyayı yaratmıştır, dünya da o günden beri onun altında uzanıp durmaktadır.

Geb ve Nut evliliğinden Güneş, Osiris, İsis, Seth ve Neftis (Nephthy) dünyaya gelir. Atum'un* temsilcisi olarak o da onun eskiden oturduğu gibi Heliopolis'te oturur. Burada kavgalı tanrıları uzlaştırır ve aynı insan krallar tarzında yasaları koyar. Zaten bu nedenle onlar da kendilerini Geb'in mirasçısı olarak hissedip kendilerini de öyle adlandırmışlardır. İnsan kılığında görünmekten çok hoşlanan tanrısal hükümdar Geb, firavunlar gibi taç takar, ama zaman zaman kafasının üzerinde bir kaz taşır, çünkü o bu kuşu çok sever. Onun hiyeroglifinde de bir kaz vardır, belki de bu çağrışım yüzünden kendisi biraz saygısızca da olsa "Büyük Geveze" diye adlandırılır.

Gottvater

⟶ Jahwe-Gottvater-Allah

Gökkuşağı Yılanı

⟶ Ungud

Guanyin

Kimin tanrılara ait olduğu konusunda uzman olmayanlar kadar uzman olanlar da kesinlikle aynı görüşte değildirler. Ve bazı uzmanlar, söz konusu ocak tanrılarını daha çok ev cinleri olarak tanımlarken Guanyin bir erkek Bodhisatva (*) mıdır –yani acı çeken canlıların iyiliği için kendini feda eden bir ermiş mi– yoksa bir Çin bereket tanrıçası mıdır şeklinde bir çelişki doğuyor.

Bu konuda tartışanlar arasındaki bilgeler en azından bu sorunla ilgilenmiş ve bir Bodhisatva'nın bilgeliği sayesinde tüm ikilemleri aştığından ne erkek ne de kadın olabileceğini doğru olarak açıklamışlar. Ayrıca böylesine aydınlanmış biri görevini –evrendeki acıları dindirmek– yerine getirirken her türlü kılığa bürünebilir. Hindu Avalokitesvara'nın Çinli karşılığı, acıma ve iyi yüreklilik sembolü olan Guanyin'in, bir nedenle gerekli görmesiyle, tanrıça "kılığına girmesi"nin bu durumda bir sakıncası yoktur.

İster kadın ister erkek olsun, Guanyin Çin'in ve –Kannon ya da Kuannon adıyla da– Japonya'nın en sevilen tanrılarından biridir. Kültü hızla yayılmış ve Çin Hükümdarı Wenzong'un 828 yılında onun resminin her tapınağa asılıp yüceltilmesi gerektiği konusundaki emriyle de en yüksek noktaya ulaşmıştır. O dönemde 40000'in üzerinde bulunan tapınak sayısıyla, Guanyin yeterince yüceltilmediğini iddia edemez!

(*) Bodhisatva: Bodhi'leşen kişi.
Bodhi: Buda'da kişileşen tanrısal bilgelik. (Ç.N.)

Çin ve Japonya'daki başarılarını Guanyin, yani Kanno, zorda olan ve doğaüstü yardıma ihtiyaç duyan herkese kayıtsız şartsız yardım etmeye hazır olmasına borçludur.

Sorun ne olursa olsun –bir yardım ricası yeter, Guanyin anında yetişir. Geleneksel olarak özellikle yedi sorun ve bu sorunların üstesinden gelinmesi ile ilişkilendirilmiştir, yani kılıç, bağ ya da zincir, ateş, su, cinler, kötü ruhlar ve düşmanlar yüzünden yaşanan tehlikelerde; bazıları sekizinci sorun olarak fırtınayı da bunlara dahil eder.

Guanyin giderek daha çok –beyaz giysili– bir kadın olarak hayal edilmeye başlanınca, yani yaklaşık olarak 10. yüzyıldan sonra, bu geleneksel görevlere bir başka önemli görev daha eklenmiştir. Kadın olarak kabul edildiğinden beri –hepsinden öncelikli olarak– kadınların çocuk isteklerinin gerçekleşmesini de sağlamak zorundadır. Merhametli ve cömert olması nedeniyle bu yeni görevini de özveriyle karşılamıştır. Oysa insanların anlattığına göre, annelikle hiçbir ilişkisi yoktur. Gençliğinde mutlaka rahibe olup "Beyaz Serçeler Manastırı"na girmek istemiş. Bir kral olan babası buna kesinlikle karşı çıkmış ve onu vazgeçirmek için her yola başvurmuş; ama hiçbir şey fayda etmeyince, onu kılıçla öldürtmeye karar vermiş.

O an yeraltı dünyası hükümdarı çıkagelmiş ve prensesi kendi ülkesine kaçırmış. O zamanlar adı Miaoshan olan Guanyin, orada o kadar çok iyilik yapmış, o kadar özveri ve sevgiyle zavallı insanlarla ilgilenmiş ki, bir zamanların cehennemi tam anlamıyla bir cennete dönüşmüş. Ama doğal olarak böyle bir şey amaçlanmadığından günün birinde ölüler kralının sabrı tükenmiş: Prensesi almış, onu yeryüzüne geri götürüp özgür bırakmış. Böyle olunca o bir adada yeniden doğmuş

(o günden beri denizcilerin koruyucu azizesi olarak kabul edilmesi bu nedenledir) ve eskiden olduğu gibi yine ölülerle, kendi sert babasıyla da ilgilenmiş. Özveri konusunda sınırı yokmuş, çünkü babası kötü bir biçimde yaralandığında kendi bedeninden bir parça et kesip (tahmin edileceği gibi gerekli bazı büyü sözcüklerini söyleyerek) o hastalıklı yere koymuş. Özverinin çok çok üstünde olan bu davranışla iyileşen baba kızının onuruna bir boy heykeli yaptırmış –bu heykelin ısmarlanması sırasında baba ve heykeltraş arasında küçük bir yanlış anlaşma yaşanmış: Kızı konusunda görüşleri değişen babanın övgü dolu sözleriyle muhtemelen kafası biraz karışan sanatçı, Guanyin'i bin kollu ve bin gözlü olarak tasarlamıştır. Ve günümüzde bile halen bu biçimde yansıtılmaktadır.

Gucumatz

→ Kukulkán

Gunmangur

Gunmangur, Kuzey Avustralya'da sanki tüm kıtada yüceltilen ve korkulan, her şeyi yapabilecek güçteki su ve gökkuşağı yılanı Ungud'un "ön aşaması" gibidir.

Gunmangur başlangıçta tüm eşleri ve sayısız çocukları ile birlikte, insanların çıkarları ve onlara faydalı olabilecek şeyler doğrultusunda özellikle ördekleri, uçan köpek ve balıkları ile yarattığı insanların arasında yeryüzünde barış içinde yaşar.

Ama oğullarından biri –Djinimin, "Yarasa Adam"– karakterinde birçok kusuru bulunan bir delikanlıdır ve günün birinde yaptığı kötülüklerle o kadar ileri gider ki üç kız

kardeşine, gül memeli papağanlara tecavüz eder. Ve işlediği bu suçtan ceza almadan kurtulunca daha başka kötülükler düşünür ve sonunda babasını öldürmeye karar verir. Ve bunu gerçekleştirir de: Gunmangur bir gün çok sayıda kuş-insanla birlikte huzur içinde korno çalarken, Djinimin onu mızrağıyla sırtından vurur.

Öldürücü bir darbeyle yaralanan baba çığlık atarak denize atlar, orada başka bir oğlu mızrağı saplandığı yerden çekip çıkarır. Ona elinden geldiğince bakan değerli eşiyle birlikte bir süre dolaşır durur. Çektiği acıyla dinlenmek zorunda kaldığı her yerde bir pınar fışkırır. Son olarak Viktorya Gölü'ne atlar, kendisine karşı işlenen suçun intikamını almak için var olan tüm meşaleleri saçına gizleyerek derinlere dalar.

Eğer atmaca-adam olup biteni görmeyip bulutlardan aşağıya inmemiş olsa, bunu yaparak insanları ateşten mahrum edecek ve gerçekten de insanlar kötü bir kadere mahkum olacakmış: Ama tanrı tam suya dalmadan, o meşalelerden birini kurtarmayı başarmış. Ama bir tsunaminin ülkeyi sular altında bırakmasını engelleyememiş; aslında kötü kalpli oğlu yarasa-adamın işlediği suçla hiçbir ilgisi olmayan insanlar için bu yeterli bir ceza olmuş.

Gunmangur bir kayanın altında ölmüş ve gökkuşağı yılanına dönüşmüş. Gökkuşağının alt kısmı onun dışarı sarkmış dilini, üst kısmı da karısını simgeler. Aslında o günden beri o, bir dağ gölü olan Bia'da oturur, kült aletleri de orada gizlidir, genel olarak dolaştığı her yerde, kendinin meydana getirdiği Avusturya'nın tüm sularında yaşar. Ve bu suların üzerinde oluşan sisler de Samanyolu'nu oluşturur.

H

Hachiman

Tercümesinde ismi "Sekiz Büyücü" anlamına gelen –yaklaşık 25000 kutsal eşyasında da yazıldığı gibi– Hachiman Japonya'nın en popüler tanrılarındandır. On beşinci Tenno (İmparator) olarak kabul edilir ve Minamoto soyunun ve samurayların koruyucusu ve genel olarak da bir savaş tanrısı olarak yüceltilir. Tapınaklarında özellikle çok sayıda güvercin bulunması da bu oranda şaşırtıcı bir gerçektir: Güvercin onun en çok sevdiği hayvandır ve bu nedenle kendisine tapanlar tarafından korunur ve beslenir. Hachiman'ın en eski ve en önemli tapınağı Kyushu Adası'nın kuzeyinde Usa'dadır.

Tanrının bir savaşçı olarak en önemli görevi imparatorluğun güvenliğidir, o dış düşmanların kirli ayaklarıyla Japonya'nın kutsal topraklarına ayak basmalarını engellemenin dışında, ülkenin içişlerine de karışır. Daha VIII. yüzyılda bir ayaklanmanın bastırılmasında etkin rol oynamış ve çok kez kehanetler sayesinde "gökyüzünü aydınlatanın halefini" korumak amacıyla iç politikaya yön vermiştir.

Kendisinin ilkel, yabancı düşmanı bir dövüşçü olmayıp gerçekten aydın bir savaşçı olduğunu Hachiman, Şintoizm tanrısı olmasına rağmen Budizm kabul edilince hemen bu "yeni" yabancı dine dönmesiyle ve onun en büyük

teşvikçilerinden olmasıyla kanıtlamıştır, böylece onun yardımıyla 752 yılında Nara'nın "Büyük Buda"sı bronzdan dökülerek biçimlendirilmiştir. Bu özel tanrısal yetenekleri nedeniyle çok kısa sürede amatör taraftarlıktan Bodhisavata aşamasına ulaşmıştır –yani acı çeken canlıları kurtarmak için kendi isteklerinden vazgeçen Buda aşamasına. O günden beri *Hachiman Daibosatsu* olarak bilinir: "Gerçeğin Büyük Buda'sı Hachiman".

Hiç kimse bu barışçıl "görevin" savaş tanrısı rolüyle bağdaşmadığını düşünmez, bu yüzden Hachiman soylu giysilerle at üzerinde tasvir edilmekten hoşlanmaya devam eder.

Hara

—▷ Şiva

Hari

—▷ Vişnu

Hathor (Hator)

Her ikisinin de en çok sevdiği hayvandan belli olduğu gibi aşk tanrıçası Hathor, Mısır savaş tanrıçası Sehmet'in* tam tersidir. Biri kendini dişi bir aslanla özdeşleştirirken diğeri uslu ineği sever. Bu yüzden Hathor ya tam anlamıyla bir inek görünümünde ya da bir inek başıyla ya da en azından insan kafasında boynuzlarla görünür. Adının anlamından, "Horus'un Evi", anlaşıldığı gibi aynı zamanda krallık sarayını da simgeler, firavun Horus* ile eşit tutulmasına rağmen. Bir kral tahta çıkar çıkmaz bir Horus şahinine dönüşür ve buna

uygun bir isim alır.

Ama şahin bir gökyüzü hayvanıdır, Horus'un kanatlarıyla dünyanın üzerini örttüğünden, onun "evi" olan Hathor da gökyüzünün kendisidir. Eskiden Mısırlılar gökyüzünü, gerçekten ilk oluşum sırasında sulardan çıkan dev bir inek olarak düşünüyorlarmış, bu yüzden de Hathor'un küçük bir oğlan çocuğuyken boynuzlarıyla gökyüzüne oturttuğu ve o günden sonra da hep yakın bir ilişki içinde olduğu güneş tanrısı Re'nin* annesi olarak kabul edilmesi çok doğal; zaman zaman Hathor'un onun bir gözü olduğu da söylenmiştir.

İnek sadece gökyüzüyle bir tutulmamış, aynı zamanda –belki daha kolay anlaşılacaktır– bereket, kadınlık ve annelik örneğidir. Bu nedenle Hathor ana tanrıça olmanın yanısıra dans, müzik ve sarhoşluk tanrıçası olarak da yüceltilmiştir. Yani özellikle kadınlar ona her konuda başvurabilirlermiş – özellikle istenen çocuk sağ salim dünyaya geldiğinde. Yedi peri kılığında bebeğin yatağına gelip ona kaderini açıklayan da yine Hathor'dur.

Yani bu tanrıçaya olabildiğince iyi davranmak gerekir ve onu mutlu etmenin en etkin ama oldukça kolay yolu da onun en sevdiği çalgı sistrumu (kaynana zırıltısı) şakırdatmaktır. Ona tapınanlar bu çalgı eşliğinde ona kurbanlar sunar. Hathor, bu çok yönlülüğü ve aile dostu olması nedeniyle tahmin edilebileceği gibi çok sevilmiş ve yüzyıllar boyunca da onun adına sayısız tapınak yaptırılmıştır. Ama devamlı kaldığı yer, avlusundaki 24 sütunla sistrum biçimini oluşturan Yukarı Mısır'daki Dendera'dadır.

"İki yüzü olan dişi ruh" diye anılan kendisi, bu ve diğer tapınaklarda üzerinde iki inek kafası ya da inek kulaklı iki

kadının bulunduğu yuvarlak sütunlarla betimlenir.

Hathor Nil kıyısındaki krallıkta öylesine yüceltilir ki sayısız yerel tanrı onun yüzünden görevinden olmuştur, yurtdışında yaşayan Mısırlılar tarafından daha da çok sevilmiştir. Nubien'deki maden ocakları bölgesinde, Sinai'de ve coğrafi konumu tam olarak bilinmeyen "tütsüler ülkesi Punt"ta en büyük saygıyı görmüş ve Fenike kenti Byblos'da –yerli tanrıçalardan vazgeçildikten sonra– kent tanrıçası konumuna yükselmiştir.

He Bo

Yaklaşık olarak "Nehir Kontu" anlamına gelen bu saygın unvan ile Sarı Nehir Huanghe'nin tanrısı olarak adlandırılır. O bizdeki kova burcu gibi balık bedenli vahşi bir adamdır ve nehrin dibinde görkemli bir sarayda yaşar. Ona, o gün hangi sevgilisi söz konusuysa o arkadaşlık eder, çünkü He Bo güzel kadınları sever. Onun bu zaafını bilen ve bu güçlü tanrıyla iyi geçinmenin daha doğru olacağını anlayan insanlar, ona sadece yeşim taşı değil her sene bir de bakire bir genç kız sunmuşlardır. Bu kız bir kadın şaman tarafından seçilir, anne ve babasından satın alınır, yıkanır ve yeni elbiselerle kuşatılırmış. Sonra birkaç gün nehir kontunun gelini olarak nehrin kıyısında bir çadırda yaşar, tanrıyla evlendirildikten sonra görkemli bir yatakla birlikte suya batırılırmış.

Yaklaşık olarak İ.Ö. 400 yılında bu güzel gelenek yavaş yavaş terk edilmiş. Ve bu olay şöyle gelişmiş: Wei hükümdarının bir görevlisi, yıllardan birinde seçilmiş nehir gelinini öyle çirkin bulmuş ki onu Hazretleri He Bo'ya layık görmemiş. Bunun üzerine görevli yaşlı şaman kadını tanrıdan gecikme için özür dilemek üzere zorla nehire göndermiş.

Doğal olarak beklendiği gibi kadın Huanghe'nin dibinden geri dönmemiş ve orada kaybolmuş. Görevli, geciken kadını alıp gelsin diye onun üç öğrencisini görevlendirmiş. Ama onlar da önceki şaman gibi sefilce boğulduklarından nehir kontunun saygıdeğer yanıtını iletememişler.

Görevli ancak o zaman kadınların böylesine güç bir işi yapabilecek kapasitede olmadıklarını anlar, aklına daha iyi bir fikir gelir ve köy muhtarını nehire atar. Ne yazık ki o da geri dönmez, oradaki ileri gelenler kendi can güvenliklerinden korkmaya başlarlar ve nehir kontunun bundan böyle ölümlü gelin almamasını kabul ettirirler.

He Bo'nun her canı istediğinde rüzgârlar ve dalgaları yarıp geçen, ejderhaların çektiği bir arabası vardır, ayrıca istediğinde kendisi de böyle bir canavara dönüşebilir. Bu arada bu zevki giderek daha az yaşamak zorunda kalmış olabilir, çünkü bu olay vaktiyle onun bir gözünü kaybetmesine neden olmuş.

Bir gün beyaz bir ejderha kılığında kendi nehrinin kıyısında dolaşırken büyük ejderha avcısı, av tanrısı Yi* onu görmüş; hemen yayını çekmiş ve onu sol gözünden vurmuş. Çok öfkelenen He Bo gökyüzü tanrısına koşmuş ve ondan Yi'yi bu rezaletten dolayı öldürmesini istemiş. Gökyüzü tanrısı bu felaketin nasıl olduğunu sormuş ve He Bo şöyle yanıtlamış: "Ben sadece beyaz ejderha kılığına girmiş, ejderha olarak açık havada dolaşıyordum."

O zaman gökyüzü tanrısı onun gerektiği gibi nehrin dibinde kalıp oradaki görevlerini yerine getirse başına bu olayın gelmeyeceğini söylemiş; çünkü: "Kendini bir sürüngene, dört ayaklı bir hayvana dönüştüren birini, insan oku vurur. Bu eşyanın doğası gereğidir. Yi'nin suçu yoktur."

Heiseb

Heiseb, Namibyalı birinin bir keresinde meraklı bir etnografya uzmanına anlatmaya çalıştığı gibi, "Dünyanın en yüce, en eski varlığıdır. Yani tanrı gibi bir şey diyebiliriz."

Başlangıçta Heiseb, diğer baştanrılardan farklı olarak uzun süre eşleriyle birlikte yeryüzünde yaşar ve zamanının çoğunu yoksul insanları kızdırmakla geçirmekten hoşlanır. Örneğin bir keresinde onlara açlıkla eziyet etmeye karar vermiş ve bu amaçla büyük bir kuraklık yaratmış. Tüm insanlar iyice güçsüzleşip zayıfladıklarında, onları toplamış, başlarına geçip yeterince yiyecek bulabilecekleri daha güzel, yeni bir ülke aramaya koyulmuş. Ama dünyada yenebilecek ne varsa şapkasına saklamışmış.

İnsanlar yürüdükçe yürümüş, sonunda küçük bir çocuk çok yorulmuş ve kucağa alınmak istemiş. Heiseb çocuğu omuzlarına oturtmuş, ama sonra aşağı indirirken çocuk şapkayı kafasından çıkarıp almış –ve herkes onun neler sakladığını görmüş. Doğal olarak, dayak yemek istemeyen Heiseb'in tüm servetini –patatesleri, bal arılarını, soğanları herkese– bol bol dağıtmaktan başka seçeneği kalmamış. Artık insanların iyi yaşamak için yeterince yiyecekleri olduğundan göç etmeleri gerekmemiş. Buna rağmen doğal olarak kendilerine sürekli bu tür kötü şakalar yapan Heiseb'e çok kızmışlar.

Ama bir keresinde onlara gerçek bir tanrı gibi yardımcı olmuş –güneşin insanların arasında yeryüzünde yaşadığı dönemde. Güneşin birçok çocuğu varmış ve bunlar öğle saatlerinde annelerinin etrafında harika müzik yaparlarmış. Çıkardıkları sesler öyle güzelmiş ki tesadüfen oradan geçen herkes büyülenmiş gibi olur, gözleri yanana kadar güneşe

yaklaşırlarmış. O zaman insanlar Heiseb'e bu durumu bildirmiş ve o da onlara yardım sözü vermiş. Yine bir öğle vakti ağustosböcekleri büyülenmiş bir dinleyici grubu önünde müzik yaparken Heiseb önce gizli gizli güneşe yaklaşmış, öne atlamış, onu tutup gökyüzüne fırlatmış. Ve bu sorun çözümlenmiş olmuş.

Ama bu sayede de huzur uzun ömürlü olmaz, çünkü Heiseb insanlara düşünülebilecek her şekilde eziyet etmeye devam eder. Bu nedenle günün birinde biri tanrının öldüğü söylentisini yayınca, herkes sevinçle bağırmaya ve mutluluktan dans etmeye başlamış. Ama gerçekte Heiseb tabii ki yaşıyormuş: O her şeyi izliyormuş, insanların kendi ölümüne sevinip şarkılar söylediğini duymuş ve çok sinirlenmiş. Hazırlıklarını yapmış ve birden aralarına karışmış: "Hayır" diye kızgın sesiyle bağırmış. "Ben kesinlikle ölmedim, ama sizi cezalandıracağım!"

O zaman ilk insanları sırasıyla hayvanlara dönüştürmüş, tek başına yapayalnız bir taşın üzerinde oturan ve: "Hah, hah, hah Heiseb öldü!" diye şarkı söyleyen kaya porsuğunu hep kayalar arasında yaşama cezasına çarptırmış. Ama Heiseb kendi kendisine dünyada kalmasının artık doğru olmadığını söylemiş ve kaybolmuş.

"Yaşlı adam artık geri dönmemek üzere gitti. Evet yaşlı Heiseb böyleydi işte."

Hekate

Eski tanrılar soyu Titanlar'dan gelen Yunanlı Hekate çok yönlü ve güçlü bir tanrıçadır; "en büyük saygıyı", Hesiodos böyle der, "ölümsüz tanrılar arasında o görür." Zeus* ona diğer tanrılara yaptığı gibi özel bir yetki alanı vermemiş, ona

dünya, gökyüzü ve denizlerde özel bir egemenlik alanı ayırmıştır; belki de bu, neden üç tane yüzünün olduğunu açıklar. Onun dikkatli ve adil yönetimi ve kendisine kurban sunan herkese karşı gücü yettiğince yardım etmeye hazır olması, onun insanlar arasında da sevilmesini sağlamıştır.

Çeşitli görevlerine Hekate büyük bir azimle eğilir. O kahramanlara savaşta şans ve zafer bağışlar, gemilerin sağ salim hedeflerine ve evlerine ulaşmalarını sağlar; avcılara bol av ve balıkçılara da ağlarının balıkla dolmasını garantiler.

Hesiodos onun başka bir erdeminden de söz eder: "Hermes ile birlikte ağıllarda hayvanların üremesine yardım eder. Sığır sürülerinin, ayrıca otlayan keçiler ve yünü bol koyun sürülerinin sayıları ne kadar az olursa olsun: Onları çoğaltır."

Onun gözetiminde küçük çocuklar büyür, güçlü erkekler ve sağlıklı kadınlar olurlar, toplantılarda danışanlara bilgece fikirler sunar ve kendisine tapınanlara uğur getirir: "Tanrısal gücüyle insana şans ve servet sağlar."

Ama o özellikle kent kapılarını ve üç yolun kesiştiği noktaları korur, bu nedenle de Trioditis (yaklaşık olarak "üç yollu" demek) adıyla anılmıştır. Ve bu önemli görev tanrıçanın özündeki başka bir özelliği açığa çıkarıyor. Üç ve dört yol ağızları, eski ve dünyada yaygın bir görüşe göre ruhların, cinlerin ve hayaletlerin dolaştığı büyülü yerlerdir. Bu gibi noktalardan yeraltı dünyasına ve oradan da dünyamıza ulaşmak mümkündür. Tehlike potansiyeli olan bu gibi yerlerde hüküm süren birinin sadece büyük bir gücü olmasının dışında kendisinin bu korkunç varlıklarla yakın bir ilişkisi olmalıdır.

Ve bu sonunda Hekate için geçerlidir: O yeraltı dünya-

sına girer çıkar, gölgeler ve hayaletlerle içli dışlıdır. Zaten dolunay gecelerinde hayaletleri dolaşmaya ve her şeyden habersiz insanları ölümüne korkutmalarına yönelten odur.

Bu ikinci ve özellikle güçlü özelliği nedeniyle Hekate ay tanrıçası olarak da yüceltilmiş ve gecenin karanlığını arayan –her ne amaçla olsun– tüm varlıkların koruyucusu olmuştur. Büyük siyah hayalet köpekleri eşliğinde geceleri dört yol ağızlarında, mezarlıklarda ve diğer korkunç yerlerde dolaşır ve çevresinde de hep bir hayalet sürüsü ya da ölmüşlerin ruhları vardır.

O, sihirbaz ve büyücü kadınların ve ruh çağıranların en sevdiği tanrıçadır. Onlar Hekate'nin koruyucu tanrıçaları, yaptıkları büyü ile ilgili işleri teşvik ettiğini ve sanatlarını öğrendikleri ustaları olduğunu kabul ederler. Bu yüzden karanlık güçlerin yardımıyla kazanmak isteyen herkes – büyücülükle pek ilgisi olmasa da– dua ve kurban ile ona başvurabilir.

Kral kızı Dido, Troyalı kahraman Aeneas tarafından terk edilince, intihar etmeden önce intikam almak için Hekate'den –"Aeneis" destanında anlatıldığı gibi "geceleri şehirlerde dört yol ağızlarında uluyarak yüceltilen" tanrıçadan– yardım isteyerek onu lanetler.

Hekate'nin bu karanlık yönü herkes tarafından bilinir ve ondan öylesine korkulur ki özellikle dört yol ağızlarında, evlerin önünde ve hatta içlerinde onun adına küçük tapınaklar ya da nişler yaptırılır. Buralarda ayın hilal dönemlerinde düzenli olarak ona yumurta, peynir, sarımsak ve balın yanısıra siyah koyunlar ve öncelikle köpekler kurban edilir. Bir aile kendisini kötü ruhların uğursuzluğundan korumak isterse, o

zaman kurban edilecek köpeğe önce tüm aile bireyleri dokunur, sonra onu Hekate'ye adar ve bir dört yol ağzına bırakırlar. Oradan ayrılırken kesinlikle arkaya dönüp bakılmaz, çünkü ruhların yemek yerken izlenmekten hoşlanmayacağı düşünülür.

Daha önce adakta bulunan başkalarının bıraktığı kurbanlara yanlışlıkla basmak kötü sonuçlar doğurabilir. Bu tür saygısızlıkları Hekate delilik ya da kendisine özgü başka bir hastalıkla cezalandırır. Ve bu tür bir günaha sadece *tanık* olmuş birine bile, hemen oradan uzaklaşması, kafasından aşağıya su dökmesi ve gecikmeden tanrıçanın öfkesini yatıştırmak için kucağında bir köpek yavrusuyla insanın etrafında dolaşacak bir rahibe bulması önerilirdi. Bütün bu kötü olasalıklara rağmen fakirler, zenginlerin Hekate için bağışladıkları (damak tadının pek iyi olmadığı bilinir) yiyecekleri toplayıp yemekten çekinmezlermiş. Kısmen bir cesaret denemesi olarak gerçekleşen bu hırsızlıklar genel olarak bilinir ve Antik dönem edebiyatında bunlara sık sık değinilir. Hekate'ye kurban sunma geleneği öylesine köklüdür ki Hıristiyan Kilisesi 11. yüzyılda bile katı yasaklarla buna karşı savaşmayı gerekli görmüştür. Orta Çağ'da tanrıçayla – aynı Diana gibi– cadılar, cadıların toplantıları ve gece ritüelleri arasında bağlantı kurulması nedensiz değildir.

Hel

Hel Kuzey Germen yeraltı tanrıçasıdır ve Loki'nin* çocuklarından biridir. Başlangıçta başka bir ad ile –belki de bir adı yoktu– anılmış olması gerekir, çünkü "Hel" aslında zaman içerisinde ona mal edilen karanlıklar dünyasının adıdır. Hel'e –ya da ülkesinde söylendiği gibi Nilfheim'a

("Karanlıklar Alemi")– giden yol uzun ve zahmetlidir. Derin, karanlık vadilerden geçip giderek aşağıya ve kuzeye doğru iner ve Gjöll nehrinde son bulur. Bu nehrin ortasında altın kaplı bir köprü vardır ve bu köprü Modgud adındaki bir kadın-dev tarafından korunur. Sonra büyük bir parmaklık görünür ve bunun arkasında sis ve karanlığın ortasında da Hel'in evi yükselir. Edda'da (*) da Hel'in Weltesche Yggdrasil'in (Kutsal Kozmik Ağaç) köklerinden birinin dibinde yaşadığı yazılıdır.

Hel'in bulunduğu yere her koşulda düzen hakimdir, onun yanında herkes kendi statüsüne uygun bir yaşam sürdürür. Yeni gelen soyluları o yüksek tavanlı güzel salonunda derin bir saygı içinde karşılar. Baldr için masalar yüzüklerle bezenmiş, yerlere altınlar dökülmüş ve bal şarabı yeni hazırlanmıştır. Etik kriterlere göre belirlenen öbür dünyada yaşanacak mutluluk ya da eziyetler düşüncesi Germenler'e en azından eski dönemlerde muhtemelen yabancıydı. Onların inançlarına göre insanın ölümünden sonraki yaşamını prensipte sadece ölme biçimi belirliyordu: Savaş alanında ölen Valhalla'ya gidiyordu; geri kalan (denizde boğulanlar hariç) ise Hel'e.

Baldr** ökse otundan yapılmış bir okla öldüğünden, bir savaş kahramanı olarak kabul edilemez ve mecburen Niflheim'a gelir –köprünün bekçisi Modgud'dan öğrendiğimiz üzere tek başına değildir. Çünkü o, Baldr'ın yaşamının bağışlanması için Hel'e ricaya gelen Odin'in oğlu Hermod'a şöyle söyler: "Dün Baldr yanında beş yüz adam ile birlikte at üzerinde köprüyü geçti; sen tek başına geçince zaten köprü yıkılmaz."

(*) Edda: Kuzey mitolojisinin başlıca kaynağı. (Ç.N.)

Hermod'un yeraltı dünyasında kalmaması için parmaklıklı kapıdan geçmemesi ve parmaklıklara kesinlikle dokunmaması gerekiyormuş. Bu yüzden atını mahmuzlayıp kolayca parmaklıkların üzerinden atlamış.

Niflheim'a varınca Hermod, kardeşini şeref konuğu için ayrılan yerde otururken görmüş; gece boyunca onun yanında kalmış –ama onu sonsuza dek yeraltı ülkesine bağlayacak olan Hel'in lezzetli elmalarının tadına bakmadan– ve sabah tanrıçanın huzuruna çıkmış. Tanrıçaya Aslar'ın sevgilileri için yas tuttuğunu söylemiş ve Baldr'ın bu nedenle kendisiyle birlikte eve dönmesi için izin istemiş. Hel o güne kadar böyle bir istekle karşılaşmamış ve bu güzel, yeni konuğunu koşulsuz teslim etmek istememiş. Ve o yukarıdakilerin bu olayın ne kadar önemli olduğunu kanıtlamalarını istemiş: "Eğer yeryüzündeki her şey, canlı ve ölü onun için ağlıyorsa, o zaman Aslar'ın yanına dönsün, ama içlerinden biri buna karşı çıkar, ağlamak istemezse Hel'in yanında kalsın," demiş.

Hermod bu yanıtla yetinmek zorunda kalmış. Ölü Baldr ona hızla tanrılar için birkaç parça hediye vermiş, aynı şekilde ölmüş olan karısı Nanna da ona Niflheim anısı olarak bazı eşyalar vermiş ki bunların arasında bir de pelerin vardır, birbirlerine el sallamışlar ve Hermod Asgard'a geri dönmüş.

O Aslar'a Hel'in söylediklerini iletmiş, onlar da onun da tüm dünyaya elçi gönderip tüm canlıların Baldr için "ağlayıp onu kurtarmalarını" istemiş. Ve 'Edda' metninde ifade edildiği gibi: "Herkes bunu yapmış, insanlar ve hayvanlar, toprak, taşlar, ağaçlar ve tüm madenler; bunların sıcak bir yerden soğuk bir yere geçerken ağladıklarını görmüşsündür." Elçiler görevlerini başarıyla tamamladıklarını düşünüp eve dönerken bir mağarada Thökk adında dev

bir kadının oturduğunu görmüşler. Bunun üzerine sözlerini yineleyip ondan Baldr için ağlayıp onu kurtarmasını istemişler. Thökk (bur birçoğunun inandığı gibi Baldr'dan sonsuza dek kurtulmak isteyen kılık değiştirmiş Loki'den başkası değildir) buna şu yanıtı vermiş:

"Thökk kuru gözlerle ağlamak zorundadır
Baldr'ın ölümüne.
Ne yaşamından ne de ölümünden bir fayda gördüm:
Sahip olduğu, Hel'de kalsın."

Bununla Baldr'ın kaderi kesin bir biçimde belli olmuş: Hâlâ orada olup Ragnarök'e (dünyanın sonu) kadar Hel'in – anlaşıldığı gibi kesinlikle can sıkıcı olmayan– konukseverliğinin keyfini çıkaracağı Niflheim'da kalmak zorunda kalmış.

Helios

Yunan güneş tanrısı Helios, inek gözlü Theia ve Titan Hyperion'un oğlu ve gül parmaklı Eos'un* ve ay tanrıçası Selene'nin erkek kardeşidir. Her sabah, armasındaki hayvan, altın bir horoz tarafından uyandırılır ve gül parmaklı kız kardeşi tarafından Olympos'taki tanrılara bildirilir. Denizden çıkar, dört atın çektiği arabasına biner ve Eos'un ipleriyle gökte deli gibi koşar. Muhteşem iki sarayından birinin bulunduğu batıya vardığında, atlarını çözer ve onları bir süre azizlerin adalarında otlatır. Onlar doyar doymaz, arabayı ve atları bir sala bindirir, kendisi de bir altın kaseye oturur ve dönüş yolculuğuna başlar, öylesine yorgundur ki doğduğu yere dönerken uyuyakalır.

Schiller'in 'Turnalar' başlıklı baladından bildiğimiz gibi "dünyadaki her şeyi aydınlatan" Helios bu yüksek konu-

mundan yarar sağlar ve dünyada olup biten her şeyi görür: Ibykus'u kimin öldürdüğünü, Persephone'nin** nereye kaçırıldığını bilir. Her iyi ve kötü olaya sürekli tanık olduğundan, yemin tanrısı olarak da yüceltilmiştir.

Güneş tanrısının her şeyi görebilmesi onun gerçekten her şeyi *gördüğü* anlamına gelmez. Örneğin çok sayıda kutsal sığırını Odysseus'un arkadaşları o hiç fark etmeden burnunun dibinde çalıp yemişler.

Ama suçlular cezasız kalmamış, çünkü babasının sürüsünü korumakla görevli olan Helios'un kızı Lampetie hemen babasına koşmuş ve ona olup biteni anlatmış. O zaman Helios korkunç öfkelenmiş ve tanrıları intikam almak üzere bir araya toplamış. İsteminde ne kadar ciddi olduğunu vurgulamak amacıyla 'Odysseia' destanında ifade edildiği gibi şunları söyler: "Eğer suçlular bana bu hırsızlığın haklı bedelini ödemezse, ben de Aides'in (*) ülkesine gider, orada ölüleri aydınlatırım!"

Zeus'u hemen o an harekete geçiren belki de bu tehdit olmuş: Bir yıldırım ile birlikte bir kasırga göndermiş, gemi parçalanmış ve Odysseus'un istisnasız tüm arkadaşları Hades'e (ölüler ülkesi) gönderilmiş. Zaten tanrılar tanrısı Helios'a karşı bir suçluluk duyuyormuş ve muhtemelen ona yardım da etmiş. Çünkü tarih öncesinin başlangıcında adalar ve şehirleri tanrılara dağıtırken birdenbire Helios'u unuttuğunu fark etmiş.

"Kahretsin!" demiş. "En baştan başlamam lazım."

"Gerek yok Majesteleri," diye kibarca cevap vermiş Helios. "Bugün Anadolu denizinin dalgaları arasında

(*) Aides = Hades : Yeraltı ölüler ülkesi tanrısı. (Ç.N.)

yükselen yeni bir ada fark ettim. Bu benim için uygun olur."

Ve o günden sonra Helios'un Zeus'tan bir alacağı olmuş. Kader tanrıçası Lachesis mevcut yeni mülkiyet durumlarına tanıklık etmiş ve sözü edilen ada, yani Rodos Adası gerçekten su yüzüne çıkınca, Helios orada güzel bir saray inşa ettirmiş. Nymphe Rhode'den birkaç kızı ve gelecekte ünlü astronomi bilginleri olan yedi oğlu olmuş. Ama onlardan biri, Phaethon yaşlanamamış: Bir gün babasının olağanüstü güneş arabasına (Hephaistos* tarafından tasarlanan) binmek için uzun süre ısrar etmiş. Sonunda Rhode de oğlunun tarafını tutunca, Helios istemeden pes etmiş. Phaethon arabaya binmiş, ama çılgın gibi koşan beyaz atlara hükmedecek gücü yokmuş. Atlar önce öylesine yükselmişler ki aşağıda yeryüzündeki tüm canlılar donmuş, sonra öyle bir inişe geçmişler ki tüm bitki örtüsü yanmış. Oğlanın neler yaptığını gören Zeus hemen bir yıldırım fırlatmış ve Phaethon ölü olarak Heridanos nehrine düşmüş (Oysa Ovidius bunun Po Nehri olduğunu iddia eder). Onu çok seven kız kardeşleri kızıl ağaç ya da kavak ağacına dönüştürülmüş ve o günden beri nehrin kıyısını kaplıyorlarmış –ve gözyaşları da kehribar tanelerine dönüşüyormuş.

Hephaistos

Yunan ateş ve demirci tanrısı (Romalılar ona Vulkanus demiştir). Hephaistos'un tanrı olsun olmasın pek kolay bir yaşamı olmamış, alaya alınmak için çok çaba harcaması da gerekmemiş. Olympos'ta hor görülür, ama rolünü sükunetle üstlenir, hatta kendi kendiyle dalga bile geçer. Kavruk, neredeyse cücemsi fiziği, kıllı göğsü, kalın ensesi ve özellikle deforme olmuş ayaklarıyla pek güzel olmadığını kendisi de

bilir –tabii durumu vurgulamayacak olursak.

Son değindiğimiz en kötü özürünü, kendi öz babası Zeus'a* borçludur. Gerçi topal olarak dünyaya gelmiştir ama bunun ona pek zararı yoktur.

Ama Zeus Hephaistos'u büsbütün topallaştırmadan önce, annesi Hera* bu sorunu problemli çocukla birlikte toptan yok etmek istemiş: Çirkin oğlu onun onurunu öylesine zedeliyormuş ki hiç duraksamadan onu Olympos'un çıplak kayalıklarından aşağıya denize atmış. Ama Hephaistos boğularak ona iyilik yapmak lütfunda bulunmamış: Deniz perileri Thetis ve Eurynome onu kurtarmış, konukseverlik gösterip denizaltındaki evlerine kabul edip sevgiyle ona bakmışlar. Bu becerikli oğlana ilk demir atölyesini kuran da onlar olmuş. O da onlara çeşitli mücevherler yaparak teşekkür etmiş. 'İlyada'nın XVIII. bölümünde kendisi bunu şöyle anlatır:

> "Orada dokuz sene geçirdim ve çeşitli sanat eserleri yarattım.
> Tokalar, yüzükler, küpeler, saç tokaları ve kolyeler,
> orada o kubbeli mağarada, Okeanos ırmağı
> her tarafta gürleyerek köpürüyor, o sonsuzluk ırmağı."

Deniz kızlarına yaptığı hediyeler öyle olağanüstü güzelmiş ki Hera'nın da hayranlığını uyandırmış. Bir gün Hera yolda tesadüfen Thetis'e rastlamış. Deniz kızı demircinin yaptığı bir broşu takmışmış. Hera hemen bu güzel parçayı nereden aldığını sormuş. Thetis önce söylemek istememiş, ama büyük tanrıça pes etmemiş ve sonunda şaşırarak tüm gerçeği öğrenmiş. Kendi aptallığına çok kızmış ve aynı zamanda oğlundan beklentisi kendini affetmesi – sonuçta hayatta kalmıştır ya!– veya daha da iyisi annesinin yaptığı bu hatayı tamamıyla unutmasıymış.

Bunun üzerine oğluna selam göndermiş ve gösterdiği bu büyük lütfa karşılık en azından Thetis'in broşu kadar güzel bir hediye istemiş. Ama Hephaistos ne yazık ki onu ne affetmiş ne de unutmuş. Bu karşılaşmadan haberi olunca beklediği intikam anının geldiğini düşünmüş ve hemen işe koyulmuş: Altından harika bir taht yapmış onu en değerli elmaslar, safirler ve zümrütlerle süsleyip sevgisiz, kötü annesine göndermiş.

Hera sevinç içinde tahta oturmuş ve diğerlerinin, kıskançlık içindeki tanrıçaların tabii, her taraftan kendisini hayranlıkla izlemesine izin vermiş. Sonra yeniden kalkmak istediğinde kendisini oldukça ince ama kopmaz sağlamlıkta, tüm Olymposlular'ın birleşik güçlerine dayanıklı bir ağın içinde hapsedilmiş bulmuş. Dehşet içinde tanrıların elçisi Hermes'i* Hephaistos'u bulması için göndermiş –ama nafile. Demirci tanrı bıyık altından gülüyor ve annesinin çırpınmalarından mutluluk duyuyormuş. Hermes'den sonra bu görevi yerine getirmeye hazır olan Ares* de planlanan şeyi yapmadan ve hafif alazlanmış bir halde geri dönmüş: Çünkü Hephaistos onu, kıvılcımlar saçan körüklerle karşılamış.

Sonunda herkesin hainceye alay ettiği tutsağa Dionysos* acımış ve Styr'lerden oluşan maiyeti ve sayısız şarap tulumuyla birlikte Thetis'in mağarasına gitmek üzere yola koyulmuş. Ve her zamanki gibi bu girişimi de başarılı olmuş: Hephaistos da diğer tanrılar ve insanlar gibi alkole dayanamamış ve kısa bir süre sonra öylesine sarhoş olmuş ki bir eşeğe bindirilerek zafer alayıyla Olympos'a götürülmüş –sırası gelmişken söyleyelim, Yunan vazo resimlerinde çok sevilen bir konudur. Hephaistos ayıldığında, nihayet annesini

o yüz kızartıcı durumdan kurtaracağını söylemiş –ama önce ileri sürdüğü şartlar kabul edilmeliymiş.

Hera her şeye rağmen saygın bir kadınmış ve Hephaistos'un isteği üzerine yirmi körükte gece gündüz tepegözlerin çalıştığı muhteşem bir demirci atölyesi yaptırmış. Ve Hephaistos ilk olarak bronzdan olağanüstü bir saray yaptıktan sonra harika şeyler üretmeye başlamış: Tanrıçalar için mücevherler, tanrılar ve seçkin kahramanlar için silahlar, özellikle de Thetis'in oğlu Akhilleus için, Zeus için şimşekler, Helios için güneş arabası ve Eros için oklar yapmış. Bunun yanısıra çeşitli robotlar yapmaktan da hoşlanıyormuş. Örneğin kendi başına tanrıların bayram ziyaretlerine gidip sonra geri dönebilen altın tekerlekli üç ayaklı sehpalar.

Hephaistos'un mekanik kadınlar yaratmasının yukarıda da söz edildiği gibi üzücü bir nedeni vardır: Zeus bir gün Hera'ya kötü davranmaya başladığında, Hephaistos onu engellemeye çalışmış ve tanrılar tanrısı öyle öfkelenmiş ki Hera'nın daha önce sorun çözmek için kullandığı yönteme başvurmuş ve zavallı demirciyi Olympos'tan aşağıya atmış. Ama bu kez Hephaistos denize değil, Lemnos Adası'na düşmüş ve yere düştüğünde iki bacağı kırılmış. O günden sonra kendi kendine yürüyememiş, ya altın değneklerle ya da bu amaç için geliştirdiği altından, hatta konuşabilen robot hanımların yardımından faydalanmış.

Aslında bu ve benzeri sevgi hizmetlerinde belki de eşi güzeller güzeli Aphrodite'nin* onun yanında olması gerekir, ama tahmin edileceği gibi aralarındaki garip ilişki pek mutlu bir ilişki değildir. Aphrodite çirkin eşinin Olympos'u gürültüden ayağa kaldıracak kadar demir atölyesinde çekiçle

demir dövüp çalışmasından çok memnundur, kendi ilgi duyduğu konulara eğilme fırsatını ve zamanını bulur, yani eşini defalarca aldatmak için. Gerçi Hephaistos bir keresinde Hera'da denediği ağ yöntemini onda ve Ares'te de deneyerek (bkz. Aphrodite) onu düzeltmeye çalışmış, ama etkisi uzun süreli olmamış, bu durumda boynuzlanan koca ister istemez onu engelleyemez ve daha çok mutlu olduğu işine sığınır.

Ama Hephaistos yarattığı eserlerden biriyle biz insanları pek de memnun etmemiştir. İnsanlara çok öfkelenen Zeus'un buyruğuyla çamurdan bir kadın yaratıp tanrısal ateşin kıvılcımıyla ona hayat veren odur. Bütün tanrılarca birçok özellikle donatılan bu kadına Zeus Pandora ("tüm armağanlarla donatılmış") şeklinde uygun bir isim vermiş ve onu yaratma nedenlerini pekiştirmek üzere de bir şey vermiş: Bu dünyanın tüm kötülük ve acılarının içinde bulunduğu güzel oymalı bir kutuymuş. Sinsice yapılan kutunun kesinlikle açılmaması uyarısına o, tanrılar başka bir tarafa baktığı anda beklendiği gibi uymaz. Kötülükler kutudan çıkar, Zeus'un istediği olur –biz de başımıza belayı almış olduk.

Hera

Eğer bir tanrıçaya haksızlık edilmişse, bu kesin Yunanlı Hera'dır. Onunla ilgili yaygın imaj, gün boyu kocasını gizlice izleyen ve onun kaçamaklarını engellemeye çalışan, aldatılmış ve bu nedenle de hayata küsmüş bir kadın tipidir. Bu engellemeler sırasında oldukça acımasız davrandığı bilinir. Örneğin sevgililerden biri olan Semele'yi şimşek ışınlarıyla yakmış, bir diğeri İo'yu ineğe dönüştürüp çıldırtmış, bir üçüncü sevgilinin oğlu Herakles'in beşiğine

iki tane zehirli yılan koymuş ve buna benzer başka birçok şey daha yapmıştır. Ve kendi öz oğlu Hephaistos'a** da pek iyi davranmamıştır.

Katı yürekli, öç alma konusunda acımasız ve vicdansız gibi görünüyor, Troyalılar'a karşı bu kadar düşmanca bir nefretle dolu oluşu bu izlenimi güçlendiriyor. İçlerinden birine, Paris'e duyduğu nefret bir yerde anlaşılabilir, çünkü Paris kendisini değil Aphrodite'yi* en güzel tanrıça seçer. Zaten Hera pek fark gözetmemiş, tüm Troyalılar'a kin duymuş ve Troyalılar'dan yana olan Zeus'u savaş alanından uzak tutmak için kendisine pek özgü olmayan bir yönteme başvurmuştur. Güzelce yıkanmış "saf yağlar" sürünmüş, öyle ki yeryüzü ve gökyüzünü "güzel kokular kaplamış",

> "Sonra kutsal giysisini kuşandı onu Athena
> zarif ve mahir bir biçimde örtmüştü, giysi mucizevi
> nesnelerle doluydu,
> onu altın tokalarla göğsünün üzerinde birleştirdi,
> yüzlerce püskülü olan kemeri de beline taktı."

Kulaklarına hoş küpeler takmış, sonra incecik tüller ve Aphrodite'den ödünç aldığı, hiçbir erkeğin karşı koyamadığı –cinsel hazdan çok hoşlanan Zeus'un kesinlikle dayanamayacağı– "büyülü" göğüslüğü kuşanmış. Böyle bir giyimle İda Dağı'nın tepesinde tüm azametiyle oturan tanrıyı baştan çıkarması pek zor olmaz; hatta tanrı ona "ne bir tanrıça ne de bir kadının" o ana kadar göğsündeki kalbini böylesi bir ateşle yakmadığını itiraf etmiş. Daha evlenmeden önce sadece birbirlerini seven iki kardeşken bile aralarında bu tür şeyler çok sık yaşanmıştır –bazıları Zeus'un Hera'ya kurnazlıkla– bir gugukkuşu kılığında ona yanaşıp onunla bu şekilde birlikte olarak sahip olduğunu iddia etseler de.

Hera o dönemlerde gerçekten çok farklı biri gibi görünüyor, sürekli aldatıldığı uzun bin yılları henüz arkasında bırakmamıştır ve tüm boş ve kedersiz zamanlarını tümüyle kendini adadığı görevlerine ayırır. İnsanlarca sevilir, öyle çok sevilir ki örneğin onun adına Argos'ta, Samos'ta ve Perachora'da tapınaklar yaptırılır ve ona, ev tanrıçasına küçük ev örnekleri adanır. Hera'nın bir diğer önemli görevi de hayvanları korumaktır, koyunları, keçileri, atları ve özellikle sığırları. Zaten inekleri ezelden beri çok sevmektedir, bu nedenle Hera'ya küçük ev maketleri dışında sunulan en önemli armağanlar küçük sığır figürleridir.

Böylece –çoğu zaman nitelendirildiği gibi "inek gözlü"– o dönem insanlarının en önemli iş kollarından birinin koruyucu tanrıçasıdır ve böyle biri olarak elbette çok önemlidir. Ama bununla da kalmaz –o çok eski zamanlarda başka bir temel gelir kaynağı olan– denizciliğin de koruyucu tanrısıdır.

Bu yüzden memnun ve mesut olmak için her türlü nedeni vardır –muhtemelen mutludur da, eğer özellikle Zeus gibi çapkın birine rastlamasaydı, mutluluğu sürekli olurdu! Böylesi koşullarda insanın iç huzurunu koruyabilmesi için bir azize olması gerekir, oysa bu bağlamda tanrıçalar da sadece insandırlar.

Hermes

Grek tanrıları arasında en sevimlisidir ve genel olarak herkes ile dosttur, sürekli kavgaların, entrikaların ve intikam ataklarının söz konusu olduğu Olympos'ta bu bir mucizedir. Hiç kimsenin ona gerçek anlamda kızamaması, kimsenin onu gerçek bir rakip olarak görmemesi belki de onun hınzır bir

üçkâğıtçı olmasından kaynaklanır. Bu karakter özelliği doğuştandır ve çok erken yaşlarda kendisini göstermiştir. Çünkü Homeros'un ona adanmış övgü şiirlerinde şöyle yazar: "Sabahleyin doğdu, öğle vakti neşeyle lir çaldı / akşam iyi bir avcı olan Apollon'un sığırlarını çaldı."

Hermes dağ Nymphası Maia ve tanrılar tanrısı Zeus'un* oğlu olarak Arkadia bölgesinde bulunan Kyllene Dağı'ndaki bir mağarada doğmuş. Annesi onu yatağına yatırmış ve orada güvende olduğunu düşünmüş. Ama bebeğe arkasını döner dönmez, bebek sadece üzerindeki kundak bezi ile emekleyerek önce beşiğinden sonra da mağaradan dışarı çıkmış.

Orada büyük bir kaplumbağa ile karşılaşmış. Küçük oğlan onu görünce aklına hayatının en dahiyane fikri gelmiş. Onu öldürmüş ve onun kabuğundan –ve o an orada mucizevi bir biçimde hazır bulunan sığır derisi ve koyun bağırsaklarından– bir müzik aleti yapmış: Bu ilk lirmiş. Birkaç doğaçlama parça çalıp aleti kutsadıktan sonra, karnı iyice acıkmış. Bu arada akşam olmuş ve henüz annesi de görünürde olmadığından, akşam yemeğiyle kendisi ilgilenmek üzere yola koyulmuş.

Tesadüf bu ya, Apollon'un* birçok sığırının otladığı çayırlıktan geçmiş. Oldukça alçakgönüllü davranıp içinden elli sığır seçmiş ve onları, kendisini büyük bir olasılıkla takip edecekleri yanıltsınlar diye gerisingeri mağaraya doğru sürmüş. Daha önceden kendisine arkada hiçbir iz bırakmayan bir tür kar ayakkabıları yapmışmış.

Yolda yaşlı bir adamın yanından geçmiş ve kendisini gammazlamaması için ona mafyavari bakışlar uygulamış: "Hiçbir şeyi görme, körler gibi, hiçbir şeyi duyma, sağırlar

gibi ve sus!" (Yoksa üzüm bağlarına –tamamen rastlantı sonucu– bir şeyler olabilir...)

Eve gelir gelmez, tuhaf bir biçimde annesi hâlâ görünürlerde değilmiş, altı bezli küçük oğlan büyük sığırlardan ikisini kesmiş, o anda kuru tahta parçalarını birbirine sürterek ateş yakma sanatını da keşfetmiş, eti kızartmış ve karnını tıkabasa doyurmuş. Karnı tok, gayet memnun bir halde beşiğinde yatarken çocukça bir davranışla liri yanındaymış, diğer sığırlar da mağaranın bir köşesinde saklanmış, nihayet annesi Maia eve gelmiş ve hemen onun ardından Apollon içeri dalmış.

Tabii yaşlı adam çenesini tutamamış, şimdi öfkeli tanrı sığırlarını geri istiyormuş. Bebek Hermes kararlı bir biçimde bu hırsızlıkla hiçbir ilgisi olmadığını söyleyerek inkâr etmiş ama Apollon şöyle demiş:

> "Haylaz, dolandırıcı, palavracı seni,
> senin insanların yaşadığı evlere gece girip
> soyduğundan ve gömleğini çalmadığın bir tek
> insan bile bırakmadığından eminim."

Sonunda bu iş şöyle bitmiş, Hermes'i kundağından tutup Zeus'un karşısına çıkarmışlar ve o da suçunu itiraf etmiş ve lirini Apollon'a hediye ederek onu yumuşatmış. Apollon teşekkür olarak ona canı istediğinde herkesi uyutabileceği sihirli değneğini vermiş, bu kurnaz oğlana içten içe gülen Zeus ona tanrıların habercisi görevini vermiş. Ayrıca ona yol yasalarının korunması sorumluluğunu, antlaşmalar yapma ve ticareti geliştirme görevini vermiş. Uzun seyahatlerinde kullanması için onu kanatlı ayakkabılar ve geniş kenarlı bir şapka ile donatıp eline bir haberci bastonu tutuşturmuş ve göz kırparak onu dürüst olmak konusunda da uyarıp göndermiş.

Hermes görevini iyi yapmış –öyle iyi yapmış ki yolcular ve çobanlar dışında tüccarlar ve hırsızlar da onu en sevilen tanrıları ve koruyucu azizleri seçmişler. Boksu ve beden eğitimini de "icat" ettiğinden ve genç erkeklere özellikle yakın olmasından, atletler de her yarışma öncesi ona başvururmuş. Genel olarak Hermes'in şans getirdiğine de inanılmış –belki de birçok şeyin yanısıra zar oyunlarını da bulduğu düşünüldüğünden.

Ayrıca çok ciddi bir yanı da vardır, çünkü ölüleri yumuşak bir biçimde Hades'e taşıyan da odur. Bu görevi belki de onun asıl karakterini ortaya koyar: O âlemler arasında gidip gelen bir gezgindir –öncelikle somut olarak tanrılar, insanlar ve yeraltı dünyası arasında; sonra bir de aslında bu dünyalardan hiçbirine büsbütün ait değildir. O esas olarak olarak iyi ve kötünün ortaya çıkarabileceği "artık değil" ve "henüz değil" arasındaki boşluğun, dönüşümlerin tanrısıdır.

Bu yüzden insanlar her beklenmedik tehlikeye karşı, ister yolculuklarda ister evde, onun korumasına ihtiyaç duymuş ve kötü ruhların ya diğer kötü etkilerin uzaklaştırılması için Hérmakes adı verilen taş kaideleri evlerinin kapılarına dikmişlerdir.

Bir başka, bugün bile Yunanistan'da çok yaygın olan bir gelenek Hermes'e dayandırılır: Dört yol ağızlarına, dağ zirvelerine ya da ruhlarla ilgili kılınan başka yerlere taşlar dikmek. Tanrının adının bu taştan işaretlerin Yunanca adıyla (*Hérmakes*) bir bağlantısı vardır ve bu nedenle Hermes de çoğu zaman sadece bir taş kütlesi biçiminde yüceltilmiştir.

Bazı görevleri nedeniyle sürekli seyahatte olan bir tanrı olarak çoluk çocuklu bir ev hayatına uygun değildir. Bu

nedenle günümüze dek evlenememiş olan Hermes'in zaman zaman birçok çocuğun doğduğu gönül maceraları olmuştur. Bunlardan en ünlüleri –hangi soydan geldiği yüzde yüz belli olmayan Pan'ın* yanı sıra adından da anlaşıldığı gibi Aphrodite'den doğan Hermaphroditos'dur. Vaktiyle su perisi Salmakis bu güzel delikanlıya gönül vermiş, ama delikanlı onunla ilgilenmeyince onu en azından kendi tatlı su kaynağına girmeye ikna etmiş.

Delikanlı onun arzusunu yerine getirir getirmez, ona sıkıca sarılmış ve tanrılardan sonsuza dek birleştirilmelerini dilemiş. Arzusu yerine getirilmiş ve o sevgilisiyle Ovidius'un 'Değişimler'inde dediği gibi "ne erkek, ne dişi olarak tanımlanabilecek erdişiye dönüşmüş".

Ama o günden sonra bu suya giren herkes, öyle söylenir, orayı bir "yarı erkek" olarak terk etmiştir.

Ho Po

⟶ He Bo

Hoderi no Mikoto

Hoderi no Mikoto, "Yangın Kızıllığı Hazretleri", Japon tanrısı Ninigi'nin* ve Fuji-san'ın üç oğlundan biridir. Eşi sadece bir gecelik beraberlikten sonra hemen hamile kaldığından babalık konusunda başlangıçta bazı şüpheleri olan Ninigi çok etkili bir biçimde rahatlatılmış: Fuji-san içinde bulunduğu ve doğum yaptığı kulübeyi hiç düşünmeden ateşe vermiş – ve hiçbir zarar görmeden kurtulmuş. Bu yangın hükmü Ninigi'yi öylesine etkilemiş ki üç oğluna da bu duruma uygun isimler vermiş, çünkü iki Hoderis kardeşlerin adları Hosuseri

no Mikoto "Büyüyen Alev Hazretleri" ve "Azalan Alev Hazretleri" Hoori no Mikoto* imiş.

Küçük Hoori "Dağ Kısmeti Prensi" olarak tanınırken Hoderi "Deniz Kısmeti Prensi" olarak adlandırılmıştır. Bu isimler doğrultusunda biri sadece balıkçılık diğeri de sadece av konusunda başarılıdır. Bir gün iki kardeş birbirinin yetki alanında kendini denemeye karar vermiş ve bu amaçla aletlerini değiş tokuş etmişler: Hoderi kardeşine ucunda sihirli kancanın bulunduğu uğurlu oltayı verirken Hoori de ona yayını vermiş.

Ama talihsizlik bu ya, Dağ Kısmeti Prensi değerli oltayı denizde kaybetmiş, bunun üzerine kardeşi –hiçbir şey avlayamadığı için pek keyifsizdir– öylesine öfkelenmiş ki Hoori'nin derhal aramaya çıkıp o sihirli oltayı bulmasını istemiş. Sonuçta Hoori yola koyulmuş ve uçsuz bucaksız sahil boyunca yürümüş ve deniz tanrısının sarayına ulaşmış. Orada anında onun kızına âşık olmuş ve onunla evlenmiş, olta kancasını ve öfkeden kuduran ağabeyini o an için unutmuş.

Ama üç yıl sonra neden yola çıktığını anımsamış ve kayınpederinden kendisine yardım etmesini istemiş. O da tüm balıklara olta kancasını görüp görmediklerini sormuş, sonunda şansları yaver gitmiş ve Hoori bir deniz canavarının üzerine binerek Hoderi'ye oltasını götürmüş. Deniz tanrısı ona vedalaşırken bu binek hayvanının dışında –eğer kardeşinin öfkesine karşı kendisini koruması gerekirse– denizi taşıran mücevher ve denizin sularını çeken mücevher vermiş.

Bu armağanların ne kadar değerli olduğu hemen belli olmuş, çünkü kinci Hoderi oltayı Hoori'nin önüne atmış. O

zaman o da denizi öyle bir yükseltmiş ki ağabeyi az kalsın boğuluyormuş. Hoderi pişmanlık içinde özür dileyince, ikinci değerli taşın yardımıyla suların seviyesini azaltmış. O günden sonra Hoori hep daha üstün olmuş ve Hoderi bir daha onunla çatışmayı hiç denememiş. Aksine: Onun soyundan gelenler bundan böyle Japon sarayında koruma görevlisi olarak çalışmışlar, ilk temsilcileri de Hoori'nin bir torunuymuş.

Hönir

Hönir, Kuzey Germen tanrılar soyunun en güçlüleri olan Aslar'ın en korkağıdır, onun ne için var olduğunu –daha doğrusu ne işe yaradığını kimse tam olarak bilmez. Gerçi onun tarih öncesi çağlarda insanlara ruh ve akıl verdiği düşünülür, ama bu daha sonraki iddialarla çelişir: Çünkü onun çok aptal biri olduğuna inanılır. Hatta bir araştırmacı onu bir bulut tanrısı olarak görmüştür, çünkü "blut kof ve boştur, aynı Hönir'in boş kafalı biri olması gibi".

Hönir'in aklından bu kadar kötü bir biçimde şüphelenilmesi, Aslar'la onların tanrı arkadaşları Vanlar arasındaki savaştan kaynaklanır. Çünkü barış antlaşması imzalandığında esirler karşılıklı olarak geri verilmiş. Vanlar Njörd'ü*, Freyr'i* ve Freja'yı*, Aslar ise Hönir'i vermişler. Hönir'in liderlik yapabilecek kapasitede, uzun boylu, yapılı ve çok yakışıklı bir adam olduğunu söyleyerek yaptıkları bu kötü teklifi haklı çıkarmaya çalışmışlar. Ek olarak Vanlar'a, bir de çok akıllı bir varlık olan ve Odin'in* de onun sayesinde bilgeliğe ulaştığı Mimir'i de vermişler.

Vanlar önceleri yaptıkları bu takastan çok memnunlarmış ve Hönir'i hemen lider ilan etmişler. O günden sonra toplantılar düzenlendiğinde, herhangi bir konuda tanrının

kararına ya da fikrine ihtiyaç duyulduğunda Mimir onun yanına oturmuş, ona konunun ne olduğunu ve ne söylemesi gerektiğini anlatmış. Ama Mimir onun yanında olamadığı zamanlarda Hönir hep şu basmakalıp kararı vermiş: "Başkaları çözüm bulsun."

Bu durum birçok kez yaşandıktan sonra Vanlar bu yeni yakışıklı liderleriyle pek de iyi bir takas yapmadıklarını anlamaya başlamışlar. Aslar'ın kendilerini kandırdıklarını düşünüp hiçbir suçu olmayan talihsiz Mimir'in kafasını kesip Aslar'a göndermişler.

O günden sonra yakışıklı Hönir'in çok boş zamanı olur ve bu zamanları Odin ve diğer tanrıların yaptıkları seyahatlerde onlara eşlik ederek geçirmekten hoşlanır –ama burada da pazarlıkları ve özellikle bazı söz konusu devler ya da diğer canavarlarla savaşmayı arkadaşlarına bırakır. Onun neden dünyanın batışından, yani Ragnarök'ten sağ salim kurtulan çok az sayıda kişiden biri olduğunu kimse pek iyi bilmez; belki de yakışıklı olduğu içindir.

Hoori no Mikoto

Hoori no Mikoto, "Azalan Alev Hazretleri", Hohodemi olarak da bilinir, Japon güneş tanrıçası Amaterasu'nun* torunu Ninigi'nin* üç oğlundan biridir. "Dağ Şansı Prensi" olarak da adlandırılır, ağabeyi Hoderi no Mikoto* sadece balık avında şanslıyken o av konusunda başarılıdır.

Günün birinde Hoderi'nin kaybolan balık oltasını aramak zorunda kalınca Hoori, deniz tanrısının kızı Toyotama-hime, "çok sayıda değerli taş prensesi" ile tanışmış; onunla evlenmiş ve çok mutlu olmuş –ama bu mutluluk kısa sürmüş. Çünkü Toyotama-hime hamile kalmış ve doğum

yaklaştığında, denizden çıkıp kendisi için özel hazırlanan doğumevine gitmiş. Kocasına kesinlikle kendisine yaklaşmamasını emretmiş. Ama Hoori güzel karısının özlemine dayanamamış ve bir gece gizlice kulübeye yaklaşmış.

Ama başka bir ışık kaynağı olmadığından kendi tarağını yakıp meşale olarak kullanınca, dehşet içinde Toyotama-hime'nin doğumda asıl biçimine geri döndüğünü ve bir deniz canavarına dönüştüğünü görmüş! Emrine uymadığı için Hoori'ye öfkelenen ve böylesine uygunsuz bir halde ona yakalanmaktan utanç duyan prenses, bir daha görüşmemek üzere kocasını terk etmiş. Ama en azından kocasına kendisi yerine küçük kız kardeşini göndermiş –ama bunu ona bir iyilik yapmak için değil, geride bıraktığı bebeğine güvenilir bir manevi anne bırakabilmek için yapmış.

Küçük prense güzel olduğu kadar uzun bir isim verilmiş "gökyüzünün güneş değerindeki prensi, dalgalı sahilin cesuru, karabatak tüyü –hasır çatı– tamamlanmamış" (bu sonuncusu, henüz karabatak tüyleriyle kaplanması tamamlanmamış bir kulübede dünyaya geldiği içindir) ve manevi annesi ile öyle mutlu olmuş ki daha sonra onunla evlenmiş, ondan Jimnu –ilk gerçek Japon imparatoru dünyaya gelmiştir.

Horus

Adının sözcük anlamı "uzak" olan şahin başlı Horus, İsis* ve Osiris'in oğludur ve Diodorus'un verdiği bilgiye göre Mısır'da kral olarak hükümdarlık eden son tanrıdır. Annesinden kâhinlik sanatını öğrendiği için Yunanlılar onu Apollon* ile bir tutmuştur. Ayrıca yine annesinin öğrettikleri

sayesinde büyük bir iyileştiricidir ve Osiris de onu savaş sanatı konusunda eğitmiştir.

Bütün bu beceriler onun çok işine yaramış, özellikle de en sonuncusu, çünkü babasının öcünü almakla görevlendirilmiştir.

Horus'un anne babasının erkek kardeşi Seth*, iktidara gelmek için sadece Osiris'i öldürmekle kalmamış, güvende olmak için onun oğlunu da ortadan kaldırmak istemiş. Uzun süre aradıktan sonra onu bulmuş ve hiç duraksamadan onu Nil'e atmış. Ama İsis tam vaktinde gelmiş ve sevgili oğlunu sudan çıkarmış, başka olası saldırılara karşı ona ölümsüzlük bağışlamış ve oğlundan kötü kalpli erkek kardeşini nihayet zararsız hale getirmesini istemiş.

Osiris, sadece bu nedenle yeraltı dünyasından çıkıp oğluna bu görev için bilmesi gerekenleri öğretmiş. Sonunda onun için en değerli olan şeyin ne olduğunu sormuş ve Horus şöyle yanıtlamış: Başına kötü şeyler gelen anne ve babamın öcünü almak. Sonra Osiris ona bir savaşçı için en gerekli hayvanın hangisi olduğunu sormuş, Horus buna şöyle yanıt vermiş: At. Neden aslan demediğine şaşıran babasına Horus, bir atın kaçan düşmanı dağıtmak ve onu tamamıyla yok etmek için daha uygun olduğunu anlatmış. O zaman Osiris oğlunun yeterince bilgi sahibi olduğuna inanmış ve onu amcasına karşı savaşmaya göndermiş –artık saklanma sırası Seth'deymiş.

Belli bir süre geçmesi gerekse de –Seth kaderinden kaçamamış. Horus aramış onu bulmuş, bağlamış ve annesine götürmüş, ama bu yakalama işi her iki taraf için bazı bedensel zararlarla sonuçlanmış: Horus sağ gözünü, güneş gözünü kaybetmiş. Seth ise hayalarını. Babasını gerçekten seven bir evlat olarak Horus gözünü feda etmiş ve onun bu sayede

ölüler dünyasında yaşamasına olanak sağlamış.

Ama ondan sonra İsis'in insanüstü hoşgörüsü devreye girmiş, çünkü kocasını öldüren ve oğlunu sakat bırakan adama acımaya başlamış –onu serbest bırakmış. Boşuna bunca eziyete katlandığını anlayan Horus'un sabrı taşmış ve bir öfke nöbeti sırasında annesi İsis'in* kafasını kesmiş.

Ama daha sonra gelişen olaylar onun kocasının katiline karşı daha acımasız olması gerektiğini göstermiş, çünkü Seth hemen büyük bir orduyu harekete geçirmekle uğraşıyormuş ve Horus'a karşı savaş başlatmış. Horus'un aslında Osiris'in çocuğu olmadığını, bu nedenle de tahtı istemesinin tamamıyla meşru olduğu söylentisini yaymaya başlamış. Ama iyi olan kazanmış: İki amansız savaştan sonra Seth kesin olarak yenilgiye uğramış.

Horus'un şahin başlı olması boşuna değildir, çünkü o dünyayı kanatlarının altına alıp onu kargaşadan koruyan bir "gökyüzü şahinidir". Güneş ve ay, onun dünyada olup biteni gözlemleyen iki gözüdür.

Bu tanrıya tapınılması tüm ülkede şahin kültünün yayılmasına neden olmuş ve çıkarılan –ve daha sonra Thot* tarafından "tamir edilen"– Horus'un gözü, güneşin simgesi, günümüze değin özellikle kötülüklere karşı etkili bir koruyucu olarak kabul edilmiştir. Genel olarak bu göz bir evladın babası için feda ettiklerini simgeler ve bu nedenle de tüm kötülüklere karşı koyacak güçtedir. Çünkü 'Mısır Ölüler Kitabı'nda şöyle yazar: "Horus gözü ölümsüzlük bağışlar, kapansa da beni korur."

Hou Zi

Hou Zi bir darı tanrısıdır, bunun dışında genel olarak ziraat tanrısı ve koruyucusudur: Çünkü tarih öncesi dönemde tufandan sonra her şeye yeniden başlamak zorunda kalan insanlara ekin yetiştirmeyi o öğretmiştir.

Hou Zi'nin annesi Qiang soyunun ceddi, Zou krallarının atasıdır, babası ise... tam olarak bilinmez. Çünkü bu soylu hanım, her şeyi yapabilecek güçte gök tanrısının ayak izindeki başparmağa yanlışlıkla basarak hamile kalır. İstenmeyen çocuk doğduğunda onu terk eder –bazıları onu uçurum kenarındaki bir yola bıraktığını, bazıları da onu denize attığını iddia ederler. Ama bebeğe bir şey olmamış, çünkü inekler ona süt vermiş, ormandaki kuşlar üşümemesi için onu kanatlarıyla örtmüş; eğer deniz ile ilgili yorum doğruysa, deniz onun üstünü sıcak tutan bir buz tabakası ile örtmüş.

Küçük çocuk yürümeyi öğrenir öğrenmez kendisi için yiyecek aramaya ve yetiştirmeye başlamış. Fasulye dikmiş, tahıl ekmiş, kabak ve karpuz çekirdeklerini toprağa sokmuş, kötü otları ayıklamış. Bu yüzden ona "Koruyucu, Tahıl Tanrısı Kralı" denmiş.

Köylüler yağmur için ona başvurmuş, ekinlerinin iyi olması ve zararlı hayvanların yok edilmesi için ona yalvarmışlar; bu yüzden 'Shijing' başlıklı 'Şarkılar Kitabı'nda ona şu sözcüklerle seslenilir:

> "Zararlı tırtılları ve ekinleri yiyen böcekleri yok et,
> tarlalarımızdaki yeni ekine zarar vermesinler!
> Tarlaların atası, meleklerin tanrısı, tut onları,
> alevler içinde yanan ateşe at!"

Huangdi

"Sarı İmparator" Çin gök tanrılarından biridir. Diğer renkler arasında özellikle sarı renginden hoşlanmasının nedeni, vaktiyle toprağın gücünün kazanacağına inanmasındandır. Bu düşüncesinde haklı olduğu anlaşılınca, her şeyde toprağı örnek alır. Kışın kurumayan otlar, çiçekler ve ağaçlar yetiştirir, hayvanları ve doğadaki diğer şeyleri yaratır, bunların arasında yüz tahıl türü de vardır, gök cisimlerini düzenler. Şimşek tanrıçası ve ipekçiliği bulan karısı Leizu ile birlikte bulutlu gökyüzünde ya da "Çin Olympos"u olarak bilinen Kunlun'da yaşar –Kunlun'un bir o, bir bu tepesinde. Biraz boş vakti olduğunda buradan zincifre ağaçlarını kaynayan yeşim yağıyla sular, beş yıl içinde bu ağaçlarda yetişen yeşim tomurcuklarını düzenli aralıklarla büyük toplantılar düzenleyerek yanına çağırdığı gökyüzü cinleri ve meleklerine paylaştırır.

Ama gök tanrısının genellikle bu tür hoşluklara ayıracağı pek zamanı yoktur, çünkü insanlar için önemli olan neredeyse her şeyle ilgilenmek zorundadır. En önemli görevlerinden biri, kendi altındaki tanrıların işlerini özenli bir biçimde yapmalarını sağlamaktır, örneğin hava durumuyla ilgili her şeyin yolunda gitmesi gibi. Bu amaçla vaktiyle bir bulut düzenlemesi yapmış, bir bulut başkanı seçmiş ve bulutlara isimler vermiş. Yıldırım ve yağmurların en büyük efendisi olarak kuraklığın oluşmamasına dikkat eder ve gerektiğinde güçlü bir fırtına ile dünyaya yağar.

Düzenleme ile ilgili bu işlevlerinin yanında Huangdi bilimsel ve sanatsal etkinliklerle de uğraşır; örneğin yazıyı, çömlekçi tornasını ve pusulayı o bulmuş, etki gücü yüksek melodiler bestelemiştir –bunların arasında daha sonra

insanlara da öğrettiği bir melodi vardır. Bu melodiyle insanlar yazın gün dönümünde toprak cinlerinin yeraltındaki evlerinden dışarı çıkmalarını sağlarlar.

Huangdi simya ve tıp alanında da büyük bir bilgin olarak tanınır. Çünkü bir gün yıldırım tanrısı ile birlikte ilaçları önceden deneyen Qi Bo'ya 81 tıbbi problemi ve kan dolaşımını araştırtmış, sonra bunu 'Güçlükler Kitabı'nda ayrıntılı bir biçimde açıklamış. Bu da yetmemiş, tedavi sanatıyla ilgili on sekiz ciltlik 'Huangdi Neijing' adlı eseri yazmış ve insanlara akapunktur sanatını öğretmiştir.

Bütün bunların yanısıra özellikle kayda değer olan husus, Huangdi'nin İ.Ö. 2697 - 2597 (bazıları da 2674 - 2575 yılları arasında derler) yıllarında yaşadığı, ilk Çin imparatorlarından biri olduğu ve yüz yaşındayken simya yöntemleriyle ölümsüzlüğü elde ettiğidir.

Huitzilopochtli

"Kolibri sol", isminin tercümesi bu anlama gelir. Aztekler'in atasıdır ve halkının yükselmesiyle –kısmen çeşitli bağımlı toplulukların bir araya getirilmesiyle oluşan– yeni panteonun koruyucusu ve baştanrısıdır. Huitzilopochtli, savaş tanrısı olarak Aztekler'e önemli hizmetlerde bulunmuş, onlar da ona içten bağlı kalıp saygı duymuşlardır. Tenochtitlan merkez piramidinin iki tapınağından birini ona adamış ve ona düzenli olarak insan kurban etmişlerdir. Bu durumda talihsiz kurbanların kalbi bedenlerinden kesilip çıkarılır, geri kalan ölü bedenler tapınağın basamaklarından aşağı atılırmış.

Bu korkunç gelenek sadece Aztekler'in barbarca bir buluşu değil, aksine tarih öncesi çağlarda tanrının doğumu sırasında gelişen bir olayın yeniden canlandırılmasıdır.

O dönemde, daha sonra Huitzilopochtli'nin annesi olacak olan Coatlicue, Coatepec dağında günahlarından arınmak için yaptığı bir uygulamanın ardından yerleri süpürürken olağanüstü güzellikte tüylerden oluşan bir yumak bulmuş. Şaşkınlık içinde yumağı almış, önce ne yapacağını bilememiş ve onu yılan derisinden yapılmış eteğinin beline sokmuş. Ama tüylerde spermler varmış ve Coatlicue hamile kalmış. Karnı giderek şişmeye başladığında, diğer çocukları önce şaşırmış, sonra ileride doğacak olan bu evlilik dışı çocuğun neden olabileceği bu utanca öfkelenmeye başlamışlar. Sonra öfke içinde ondan çocuğun babasının kim olduğunu söylemesini istemişler, ama Coatlicue kendisi de bilmediğinden bunu onlara gerçekten söyleyememiş ve Coatlicue'nin kızı bunun üzerine erkek kardeşlerine şöyle söylemiş: "Ağabeylerim, şerefimizi lekeledi. Bize, karnında çocuk taşıyan ahlaksız annemizi artık sadece öldürmek düşer."

Anne öz çocuklarının yaptıkları plana çok üzülmüş, ama karnında taşıdığı, daha doğmamış olan çocuğu onu birden teselli etmeye başlamış. Ona gelişimini tam anlamıyla tamamladığını ve onunla ilgili endişelenmesi gerekmediğini söylemiş. Ve gerçekten de kötü kalpli kız tüm kardeşleriyle birlikte Coatlicue'nin bulunduğu Coatepec dağına gelince, Huitzilopochtli (tabii ki konuşan ceninin Huitzilopochtli'den başkası olması söz konusu değildi) verdiği sözü tutmuş: Tam zamanında doğmuş, annesinin rahminden atlayıp firuze yılan adında, alevler içindeki silahını sallayıp kız kardeşinin kafasını koparmış. Bedeni gürültü ile dağdan aşağıya yuvarlanmış ve parçalara bölünmüş. Kolları bir yere, bacakları başka yere ve geri kalan kısımlar da bambaşka bir yere düşmüş.

Ama Huitzilopochtli bununla yetinmemiş, çünkü daha sonra çok sayıda erkek kardeşinin peşine düşüp birçoğunu öldürmüş.

Aztekler'in "Kolibri sol"larının anısına böylesine acımasız ayin törenleri yapmalarının nedeni bu olaydı anlaşılan. Bu korkunç, gaddar Huitzilopochtli'nin aynı zamanda bir güneş tanrısı olması, pek inanılır gibi değil!

Hunahpú

Mayalar'ın tanrıları arasında bir ikiz kardeş tanrı vardır, Hun Hunahpú, "Bir Avcı" ve Vucub Hunahpú, "Yedi Avcı". İlk kez 16. yüzyılda kaleme alınan 'Popol-Vuh' adlı 'Öğüt Kitabı'nda onların kahramanlıklarından söz edilir.

Hun Hunahpú ve erkek kardeşi en çok zar atmak ve top oynamaktan hoşlanırmış. Talihsizlik sonucu oyun yerleri yeraltı dünyasına giden yolun üzerindeymiş, Xibalbá –ve Xibalbá'nın adamları, Bir Ölüm ve Yedi Ölüm buna çok sinirlenmiş:

"Ne yapıyor bunlar yukarıda? Kim toprağı bu kadar titretiyor ve bu kadar gürültü yapıyor?"

Yeraltı dünyasının cinlerini toplamışlar, bunların arasında "Bay Leş Toplayan", "Bay Kemik Kıran" ve "Bay Kafatası Parçalayan" gibi kötü kişiler varmış ve ikiz kardeşlere dört baykuş elçi gönderip onları top oynamaya davet etmeye karar vermişler. Bir Avcı ve Yedi Avcı davete evet demiş ve ırmak akıntısından, dikenli ağaçlardan, dar boğazlardan ve bir kan ırmağından geçerek Xibalbá'ya doğru yola koyulmuşlar. Ama dört yol ağzına geldiklerinde yanlış tarafa yönelmişler ve onları yanıltmak üzere oraya dikilen

tahta bebekleri ölüm tanrıları zannetmişler. Onları saygı içinde selamladıklarında Xibalbá sakinleri gülmekten kırılmış ve bu mahçup delikanlıları bir banka oturtmuşlar.

İkizler saf saf oturmuş ve kızgın taş bankta kıçlarını yakmışlar –bu da Xibalbás sakinlerinin yeniden uzun süre gülmelerini sağlayan iyi bir sebep olmuş. Bunun üzerine Hunahpús onlardan yeraltı dünyasında kaldıkları süre içinde belirli meşale ve puroları ertesi sabah hiç yanmamış gibi görünecek şekilde yakmalarını istemiş. Bir Avcı ve Yedi Avcı bu güç görevi yerine getirememiş, bu nedenle ölüler dünyasının hükümdarları ceza olsun diye onları kurban ettirmiş.

Hun Hunahpús'un kafası daha sonra su kabağına dönüşeceği bir ağaca asılmış. Yeraltı dünyasından bakire genç kız Xquic buradan geçerken onu koparınca o da onun eline tükürmüş ve onu hamile bırakmış. Kurban edilen bu iki tanrı bu şekilde –yine ikiz olarak, ama bu sefer Hunahpú ve İxbalanqué adlarıyla– yeniden doğmuşlar ve önceki hayatlarında olduğu gibi en çok ölüler hükümdarlarının kafalarının üzerinde top oynamaktan hoşlanmışlar.

Bir Ölüm ve Yedi Ölüm kulak kabartmışlar: "Kim şimdilerde kafalarımızın üzerinde küstahça oynamaya ve bu kadar rahatsız edici gürültü yapmaya cesaret ediyor?" demişler ve uygunsuz davranan bu ikiliyi top oynamak için Xibalbá'ya getirmek üzere yine baykuş haberciler gönderilmiş. Ama bu kez ikili uyanık davranmış, bir sivrisineğin yardımıyla yeraltı dünyasının gerçek hükümdarlarının kimler olduğunu öğrenmiş ve tahta bebekleri değil, onları selamlamış ve kızgın bankta oturmamışlar. Meşale ve purolarla ilgili görevi de onları yakarak değil, onların üzerine kırmızı tüyler

ve ateş böcekleri koyarak yerine getirmişler.

Ama bunlarla sınavları son bulmamış, çünkü bunların ardından başka sınavlardan da geçmeleri gerekmiş, diğerlerinin yanısıra "Bıçaklar Evi"nden ve "Jaguarlar Evi"nden geçmeleri gerekiyormuş. Bütün bunların hakkından gelmişler, ama sonunda "Yarasalar Evi"ne gönderilip Hunahpú da vaktinden önce kafasını bacadan çıkarınca, katil yarasa Camazotz aşağıya inip onun kafasını koparmış.

Ölüm tanrıları ve Xibalbá sakinleri zaferden coşkuya kapılmışlar, ama İxbalanque bu arada dostları olan hayvanları bir araya toplamış ve onlardan biri ona mucizevi bir biçimde görebilen ve konuşabilen bir kabak vermiş. O da bu kabağı kardeşinin gövdesine yerleştirmiş ve kabak orada aynı kardeşinin kafası gibi görünmüş.

İkizler böyle bir donanımla Bir Ölüm ve Yedi Ölüm ile top oynamaya başlamışlar, oynadıkları top Hunahpú'nun gerçek kafasıymış. İxbalanque topa hemen vurup dışarı bir yere atmış. Orada bir tavşan bekliyormuş ve garip sıçramalarıyla Xibalbá sakinlerinin dikkatini kendi üzerine çekmiş. Bu sırada İxbalanque çalılıkların arasından kafayı alıp kardeşinin bedenine takmış. Ölüm tanrıları kısa bir süre sonra neler olup bittiğini fark edip çok kızmışlar. Artık bu oyunlardan sıkılmışlar; büyük bir ateş çukuru kazıp ikizlerin bunun üzerinden atlamalarını istemişler, tabii onların bu çukura düşeceklerini umarak ve onlar da gerçekten anında bu çukura düşmüşler. Derileri, saçları, her tarafları yanmış, arta kalan kemikleri bile ezilip un haline getirilerek nehire atılmış.

Ama burada akıntıya kapılıp yok olmamış, aksine balık

insana dönüşmüşler. Ve birçok kez öldükten sonra dirilen ikizler, kendilerince Xibalbá tanrılarına karşı savaşmaya başlamışlar. Dilenci kılığına girip hokkabaz olarak ülkeyi dolaşmışlar. Danslarıyla, baykuş dansı, sincap dansı, kemerliler dansı ile herkesi büyülemişler. Ünleri Xibalbá'ya da ulaşınca, orada da marifetlerini göstermeleri istenmiş.

"Dans edin! Önce göğsünüzü açtığınız dansı sergileyin. Sonra evimi yakın. Ne yapabiliyorsanız yapın," demiş ölüm tanrılarından biri.

Emredilenleri yapmışlar, izleyen herkes büyülenmiş. Şimdi bir de bir köpeğin göğsünü açıp onu yeniden yaşama döndürmeleri gerekmiş. Bu sınavı da başarmışlar. Köpek sevinmiş, "ve yaşama döndüğünde, kuyruğunu sallamış".

Hokkabaz ikizler içinde bulundukları evi ateşe vermişler, hiç kimse zarar görmeyince izleyiciler zevkten dans etmişler. Son olarak İxbalanque kardeşinin kalbini göğsünden çıkarıp onun kafasını koparıp parçalara ayırdıktan sonra, onu sapasağlam hayata döndürünce Bir Ölüm ve Yedi Ölüm zevkten kendilerinden geçmiş ve aynı şeyin kendilerine de yapılmasını istemişler. Zaten ikizler de bunu bekliyormuş. Ölüm tanrılarının isteği üzerine göğüslerini açmışlar ama sonra –hiç duraksamadan kaçmayı tercih eden izleyicilerin, Xibalbá sakinlerinin dehşete düşmesine rağmen– onları ölü olarak orada bırakmışlar.

"Bunun cezası şu oldu. Bir tanrı birdenbire öldü ve tekrar diriltilmedi." Ama ikizler gökyüzüne yükselmiş, biri güneşe diğeri de aya dönüşmüş.

İ

İdun

İdun, Kuzey Germen şair tanrısı Brage'nin* eşidir ve kadın Aslar arasında en seveceni olarak kabul edilir. Hiçbir zaman doğmamış olup hep var olduğu için ölümsüzlüğün ta kendisidir. Bu yüzden sonsuz gençliğin simgesidir ve diğer tanrıların da genç kalmasını sağlama görevinin ona verilmesi çok doğaldır. Bu amaçla kendisine, tanrıların görünümlerinin değişmemesi için günde bir kez yemeleri gereken altın elmalar emanet edilmiştir.

İdun bu elmaları büyük bir özenle bir kutuda kitli tutar; ama bir kez bir istisna yapar ve tanrılar dünyasını az kalsın bir felaketle karşı karşıya bırakır. Uzun zaman önce Odin*, Loki* ve Hönir* birlikte devler ve büyücüler ülkesinde bir seyahate çıkmış, karınları acıkınca bir ağacın altına oturmuş, büyük bir ateş yakıp yakınlarında otlayan sürüden şişman bir öküzü alıp kesmişler. Eti pişirmeye çalışmışlar, ama tencereyi ateşin üzerinde uzun süre tutmalarına rağmen et pişmemiş.

Karınları guruldarken şaşkınlık ve kızgınlık içindelermiş, ta ki altında oturdukları ağaçtan bir ses gelene kadar, sen söyle diyormuş: "Eğer benim de öküzden yememe izin verirseniz, o zaman et pişer." Tanrılar başlarını kaldırıp

bakmışlar ve bir kartal görmüşler, bu dev Thjazi'den başkası değilmiş. Yapacak başka bir şey olmadığından evet demişler ve kartal hemen aşağıya inmiş, tencerenin kenarına oturmuş, anında öküzün iki ön bacağını yemiş.

O an Loki'nin keyfi kaçmış. Yerden bir sopa almış ve kuşa vurmaya başlamış, sonunda sopayı kuşun bedenine öyle bir saplamış ki sopa kuşun bedenine takılı kalmış. Kartal kaçmak için havalanınca, Loki de sopa ile birlikte kartala asılı kalmış. Thjazi tanrıyı yerden biraz yükseklikte dikenli çalılıkların, taşların ve ağaçların üzerinde sürüklemeye başlamış, ta ki Loki yüksek sesle af dileyene kadar. Kartal, ancak bütün elmaları ile birlikte İdun'un gelmesini sağlayacağına yemin ederse, onu bağışlayacağını söylemiş. Tabii eziyet çeken Loki hemen yemin etmiş ve bunun üzerine serbest bırakılıp evine dönmüş. Ama şimdi Loki'nin İdun'u kendisiyle gelmeye ikna etmesi gerekiyormuş, bu amaçla ona ormanda en az onunkiler kadar güzel elmalar gördüğünü söylemiş ve eğer ona inanmıyorsa gidip kendi gözleriyle görebilirmiş. Tabii İdun bunun altında kalmak istememiş, Loki'ye kendi elmalarının çok çok daha güzel olduğunu kanıtlamak için Loki'nin tavsiyesi üzerine elmaları da yanına almış.

Oraya varır varmaz Thjazi yine kartal kılığında gelmiş, İdun'u bütün elmalarıyla birlikte tutup değerli ganimetle doğru Devler Ülkesi'ne uçurmuş. Aslar artık kötü durumdaymış, çünkü her gün yedikleri elmaları yiyemediklerinden aynı insanlar gibi yaşlanıyorlarmış ve kısa bir süre sonra paniğe kapılmışlar. Bir kriz masası oluşturup en son Loki'yi kimin gördüğünü sormuşlar birbirlerine. Bazı görgü tanıklarına göre tanrıçanın son olarak Loki ile birlikte ortadan kaybolduğu

saptanmış ve Aslar'ın şüpheleri gerçekten kötü biri olan Loki üzerinde odaklanmış. Onu yaka paça tutup eğer gerçeği hemen söylemezse, dayak ve daha kötü şeyler yapmakla tehdit etmişler.

Loki kesinlikle kahraman değil, alçak biridir. Neler olup bittiğini anlatmış ve eğer Freyja* ona şahin kostümünü ödünç verirse, bizzat kendisinin İdun'u bulmaya çalışacağına söz vermiş. İstediğini almış ve biraz aradıktan sonra devin evini ve İdun'un kilitli tutulduğu odayı bulmuş. Yedi demir kapı bu odaya girişi engelliyormuş, ama o sırada dev yakındaki gölde kayıkla gezdiğinden, şahin kılığındaki tanrı küçücük bir pencereden geçerek tanrıçaya ulaşabilmiş. Onu –ve tabii elmalarını da– bir kırlangıça (bir cevize de diyenler var) dönüştürmüş ve onu da pençelerine alıp oradan uçarak uzaklaşmış.

Ama dev aptal değilmiş; eve gelir gelmez hemen ne olup bittiğini anlamış, yine kartal kılığına girmiş ve iki kaçağı takip etmeye başlamış. Tanrılar uzun bir süredir gençlik tanrıçalarının yolunu gözlüyormuş, şahin ve kartalın gelişini görünce talaş toplayıp Loki kale duvarlarını aşar aşmaz yığını ateşe verip muazzam bir ateş yakmışlar. Kartal öyle yakın uçuyormuş ki duramamış ve tüylerini yakmış. O zaman da Aslar onu yakalayıp öldürmüşler.

İdun hemen elmalarını çıkarıp eskiden olduğu gibi genç ve mutlu olmaları için her tanrı ve tanrıçaya yedirmiş.

İmana

Ruandalı Bantular'ın baştanrısı öylesine ulvidir ki, insanlar doğrudan doğruya ona yalvarıp somut isteklerini ona yöneltmeye çekinirler. İhtiyaç duydukları durumlarda ancak

saygılı bir biçimde şöyle derler: "Şimdi İmana yanımda olsaydı, bana yardım ederdi."

Ama bu durum hep böyle değilmiş; İmana oldukça cana yakınmış ve yarattıklarının istekleri ve sorunlarıyla hep ilgiliymiş. Hatta *daha* önceleri onlarla birlikte, neredeyse aynı çatı altında denebilir, yani gökyüzünde yaşarmış. Vaktiyle iki dünya yaratmış, güneş ve yıldızlar için bulutların üzerindeki ülkeyi ve acı ve sefaletin hüküm sürdüğü bulutların altındaki ülkeyi.

Hepsi birlikte orada, yiyecek ve mutluluğun bol olduğu, ne hastalıkların ne de başka herhangi bir sıkıntının var olmadığı yerde yaşıyorlarmış –ve herkes çok mutluymuş. Herkes... çocukları olmayan iki kız kardeş dışında. Bir gün bunlardan biri, Nyinakigwa cesaretini toplamış ve birkaç hediye ile birlikte İmana'ya gidip derdini anlatmış. Tanrı ona yardım etmeye söz vermiş, ama bu çocuğu nasıl elde ettiğini hiç kimseye söylememesi koşuluyla, aksi takdirde çocuk ölecekmiş. Nyinakigwa söz vermiş, İmana eline çamur almış ve tükürüğü ile ıslatıp küçük bir figür yapıp şöyle demiş:

"Bu çocuğu bir kaseye koy ve gerçek bir bebek olana kadar dokuz ay sabah ve akşam ona süt ver." Kadın söylenenleri yapmış, dokuz ay geçtikten sonra onun güzel bir oğlan çocuğu olmuş ve bu sırdan haberi olmayan baba çok mutluymuş. Daha sonra Nyinakigwa İmana'dan aynı yolla başka bir oğlan ve kız çocuğuna sahip olmuş. Bunların ikisi de oldukça güzel ve akıllı çocuklarmış. Herkes çok mutluymuş –ta ki Nyinakigwa günün birinde ağzından kaçırıp kız kardeşine bu sırdan söz edinceye dek.

Tabii İmana neler olduğunu hemen duymuş ve iki kadının çok üzülmesine rağmen fikrini değiştirmemiş. Onlara

sadece çocukların ölmeyeceği ve kendisinin onların yaşamını kolaylaştırmak istediği konusunda bir teminat vermiş. Gökyüzünü hafifçe aralamış, iki oğlan ve kız çocuğu yıldızların, güneşin ve bulutların yanından geçerek doğruca yeryüzüne, günümüzde Ruanda'nın bulunduğu yere yuvarlanmışlar.

Üçü de orada duruyormuş, ne yiyecek ne de içecek bir şeyleri varmış ve nasıl yaşayacaklarını bilmiyorlarmış. Hava soğukmuş, ısınabilecekleri ateşleri de yokmuş. Büyük çaba ve zahmetlerle kendilerine ilkel bir kulübe yapıp içine girmişler. On gün böyle sefil bir biçimde yaşadıktan sonra, İmana'dan yardım istemişler ve tam o sırada büyük bir gürültü kopmuş ve biryıldırım yanlarında toprağa düşmüş –ve üç çocuk o an ateşe sahip olmuşlar ve ısınmışlar. Kısa bir süre sonra gökyüzü yine aralanmış ve İmana koruduğu üç çocuğa önce bir demirci çekici ve bir körük atmış. İyilik yapmaya başlamışken, bunları birkaç faydalı nesne daha izlemiş, örneğin bir orak ve bir de çapanın ucu (ve bir tanrı yarım iş yapmayacağından) ve ona ait sap.

Ve dünya ilk yaratıldığında henüz muz ve benzeri bitkiler yetişmediğinden, İmana aşağıya ara ara avuç dolusu tohum serpiştirmiş. Çocuklar bütün hediyeleri minnetle kabul etmiş, yeterince yiyecekleri olana kadar toprağı kazmış, sürmüş, ekmiş ve biçmişler. "Yukarısı" ile pek iyi bağlantısı olmayan ve bu yüzden de bu üç çocuğun yaptıklarını bilmeyen komşuları kendi tarlalarını da böyle dahiyane biçimde işlemek için sırayla çapa ve tohum ödünç almışlar. Ve çok fazla kullanıldığından alet bozulunca, erkek kardeşler yenisini yapmayı öğrenmiş ve diğerlerine de öğretmişler.

Şimdi mutluluklarında tek eksik olan hayvanlarmış ve yine üç kardeş İmana'ya yalvarmışlar. Ama böylesine önemli

bir konuda tanrı tek başına karar vermek istememiş ve bu nedenle göksel bir toplantı düzenlemiş. Burada tanrıların yanında yaşayan hayvanların her birinden bir çift yeryüzüne gönderilmesine karar verilmiş. Bu nakliyatı gerçekleştirecek yıldırım hazırlanmış ve her bir çift sırasıyla –İmana tarafından doğurgan olmaları ve üremeleri konusunda talimat alarak– Ruanda'ya gönderilmiş. Son olarak İmana'nın bir elçisi inmiş aşağıya ve kardeşlere bir erkek kardeşin kız kardeşiyle evlenmesi gerektiğini iletmiş. Bir süre düşündükten sonra kabul etmişler, önce bekar kalan erkek kardeş, bir süre sonra kız kardeşlerinin ilk kızıyla evlenmiş.

Dünyamızın ilk oluşumundaki gibi kıraç olmamasını bu durumda İmana'ya borçluyuz.

İnanna

⟶ İştar

İnari

Bu Şinto tanrısı prinç ve ticaret, kılıç yapma sanatı, müzik ve genelevler tanrıçası olarak oldukça büyük bir öneme sahiptir –kendisini hiçbir cinsiyetle sınırlamaması da bunu gösteriyor: Ona hem fırtına tanrısı Susanoo'nun oğlu diye tapılır, sonra sakallı haliyle Uka no Mitama no Kami ("Yiyeceğin Yüce Ruhu") adını taşır, hem de uzun, dalgalı saçlı bir kadını, Ukemochi no Kami olarak yüceltilir.

İnaris'in –ona kadın (veya erkek) diye ulak ve kişisel görünüm biçimiyle hizmet eden– kutsal hayvanı tilkidir. Bu nedenle bu hayvana özellikle pirinç yetiştiricileri tarafından çok saygı duyulmuştur, çünkü onun tarlaları verimli

yapabileceğini bilmişlerdir. Ama yapabildikleri sadece bununla sınırlı değlidir, çünkü tilki ayrıca istediği şekle girebilir, öncelikle kadın kılığına girmekten çok hoşlanır. Bir yandan İndra'nın hayvani 'öteki ben'i olarak tarlaları kutsayıp genç pirinç fidelerinin büyümesini ve gelişmesini sağlarken, öte yandan insanlara büyük felaketler de yaşatabilir.

Bu yüzden İnari ve tilkilerini dualar ve kurbanlarla hoş tutmak gerekir, –kesinlikle sadece kırsal kesimde ya da doğrudan doğruya tarla yakınlarında değil, bilakis tiyatrolarda, otellerde, dükkânlarda ve özel evlerde bulunan– yaklaşık 30000 üzerinde tapınak ve niş çok şükür ki insana bunu gerçekleştirme fırsatını verir.

İnari'nin bu kadar çok sevilmesi, imparatorun genelgeleriyle bir tanrının Japonya'da elde edebileceği en yüksek dereceyi elde etmesini ve onun Fushimi'deki en büyük tapınağının "Büyük İmparatorluk Tapınağı" haline gelmesini sağlamıştır.

İndra

Gençliğinde, yani İ.Ö. 1500 yıllarında İndra, tam anlamıyla Ariler'in istedikleri (ve hep sahip oldukları) gibi bir tanrıymış: Güçlü kuvvetli, belalı, cinsel gücüyle övünen ve ayyaş bir adam. İnsanlar onu iyi kalpli, cömert, bilge, akıllı ve korkusuz kabul edip yüceltmişler ve fıçılar dolusu Soma* diye adlandırılan gizemli bir içkiyle gönlünü yapmaya çalışmışlardır; o da buna karşılık altın savaş arabasıyla saldırıp yerli canavarları toptan yok edip düşman kalelerini en sevdiği silah olan şimşek kamasıyla (*Vajra*) parçalayarak onlara Hindistan'ın fethedilmesinde azimle yardım etmiştir.

Sadece ahlaki değil, estetik açıdan da kendisine tapınanların henüz netlik kazanmamış ideallerine uygundur: Aşağılara kadar inen dalgalı sakalı, altın dişleri, alkolik ağzı ve unutmayalım bin tane testisiyle, yumuşak bir ifadeyle, dikkat çekici bir kişiymiş. Ayrıca günün birinde içini kâhin Gautama'nın karısını baştan çıkarma isteği sarmış; bunun üzerine o da öfkeyle onu o andan itibaren aklından geçen ne varsa bedeninin onunla kaplanmasını isteyip lanetlemiş: Aklından geçenler dişi cinsel organlarıymış. O günden sonra, İndra "Bin Gözlü" diye anılmıştır.

Yüzyılların geçmesiyle Ariler Hint yerlileriyle bir araya gelerek daha koyu tenli ve daha uygar bir ırk meydana getirmişler ve İndra da bu yeni koşullara uymak zorunda kalmış. Savaş arabasından inip Airavata adlı beyaz filine binmiş ve tanrılar tanrısı konumuna yükselmiş; ama bu tanrılara Hindistan'da genellikle hiçbir kural konmadığından, artık doğru mevsimde yağmur yağdırmaktan ve Apsara denilen göksel dansçı kızlarının gösterilerini izlemekten başka yapacak bir işi yokmuş. Bu kızlara zaman zaman özel görevler de verir. Özellikle bir insan nefsine aşırı eziyet ederek ruhunu maddenin baskısından kurtarmaya çalışıp gökyüzünü sarsacak ölçüde güç elde ederse, İndra bu dervişin başka şeyler düşünmesini sağlamak ve onun edindiği bu gücü uygun olmayan bir biçimde harcaması için yeryüzüne bir Apsara gönderir.

Ünlü düşmanı Vritra'yı da böyle sportmenliğe yakışmayan bir biçimde yenilgiye uğratmış. Vritra bir cindir ve en sevdiği uğraş ırmakları ve diğer suları çalıp içmek ya da bir mağaraya hapsetmekmiş. Sonra Fafner gibi büyük bir yılan olup mağaranın önüne uzanır, onları göz altında

tutarmış. Hindistan tümüyle kuraklık tehlikesi ile karşı karşıya kalınca İndra –bir baştanrı ve yağmur tanrısı olarak– sonunda müdahale etmek zorunda kalmış. Vritra'ya bir anlaşma önermiş: Eğer cin su hırsızlığına son verirse o, yani İndra, onunla tahtını paylaşacakmış. Cin ona inanmayınca, tanrı bir parça kenara çekilip ona yanında yer açmış. O zaman ikisi birbirine sarılmış ve sonsuz dostluk yemini etmişler.

Böyle bir kurnazlıkla İndra, Vritra'nın şüphelerini ortadan kaldırmış ve Vritra günün birinde parkta dolaşırken tanrılar tanrısı ona birkaç arkadaşı ile birlikte olağanüstü güzel Apsara Rambha'yı göndermiş.

Bu göksel kızlar özel danslarından birini sergilemişler ve Vritra'ya anında olanlar olmuş. Ateşli iniltilerle onunla evlenmesi için Rambha'ya yalvarmış, emir gereğince o da evet demiş –ama istediği hiçbir şeyi reddetmemesi koşuluyla. Onu sınamak üzere içmesi için bir bardak şarap vermiş, sonra bir tane daha, bir tane daha, bir tane *daha*... Sonunda cin sarhoşluktan yıkılana kadar. Ve İndra da hiçbir sorun yaşamadan onu öldürmüş.

Bu olay kahraman İndra için pek de övgüye değer olmadığından, onun onurunu korumak için bu öykünün daha eski (ve bu yüzden de daha doğru olan) bir yorumuna göre İndra'nın Vritra'yı erkek erkeğe daha mert bir kavgada yenip kilitli tutulan suları kendi elleriyle kurtarıp onların yeniden gökyüzünden yeryüzüne akmalarını sağladığını da söylememiz gerekir.

İnti

—▷ Pachacamac

İschtar (İştar)

Büyük İnanna'ya ("Gökyüzü Tanrıçası"), bir yerde Filistinliler'in Astarte'sinin* Sümer karşılığıdır, daha sonraları ona Asur-Babil döneminde yalın olarak İschtar ya da "tanrıça" denmiştir. Ve uzun bir zaman da böyle kalmıştır: Tam anlamıyla bir tanrıça, "gökyüzü ve yeryüzünün ilki", bütün Eski Doğu'da sevilen ve sayılan, Mezopotamya panteonunun en yüce, en güçlü ve en ünlü tanrıçası. Eski Babil övgü şiirlerinden birinde ondan şöyle söz edilir:

> "Bu tanrıçada öğüt vardır;
> herkesin yazgısı onun elindedir.
> Baktığı her yer neşeyle dolar,
> yaşama gücü, ihtişam, kadın ve erkeğin üreme gücüyle.
> Birinin dileğini yerine getirmek, sevgi tezahürleri, dostluk,
> hatta birbirini istemek bile onun elindedir."

Muhtemelen ay tanrısı Nanna* ve onun karısı Ningal'ın soyundan gelen İştar, çok çeşitli görevler üstlenen ve özel tanrısal güçleri (*Me*) ile kolayca bunların üstesinden gelen çok yönlü bir tanrıçadır. Aslında tanrı Enki'ye* ait olan bu güçleri şerefli yollarla edinmemiştir. İştar Me'yi kendisi ve en çok sevdiği şehir olan Uruk için elde etmek istiyormuş ve Enki'nin onları gönüllü olarak vermeyeceğinin de bilincindeymiş. Bu nedenle tanrıyı ziyaret etmiş ve onun sarayında birkaç gün kalmış. Ve bir akşam ev sahibine vakit geçirmek için bira içme yarışması yapmalarını önermiş. Ve de öyle yapmışlar. Birkaç saat sonra Enki sarhoş bir halde masanın altında yatmış, İştar da sarhoşken söz konusu on dört Me gücünü çalmış. Bu değerli ganimeti gökyüzü gemisine yüklemiş ve hemen oradan ayrılmış.

Enki uyuyarak sarhoşluğunu üzerinden attığında, hiçbir

şey hatırlamamış ve Me'lerine ne olduğu konusunda hayretler içinde kalmış. Veziri İsimu ona olanları anlatmış ve Enki İsimu ile birlikte birkaç cini İştar'ın yolda, bilindiği üzere mola vereceği yedi istasyona göndermiş. Hizmetliler tanrıçayı yakalamayı başarmış başarmasına, ama İştar bir kurnazlıkla içindekilerle birlikte gemiyi kaçırıp sağ salim Uruk'a getirmeyi başarmışmış. Enki artık yapılacak bir şey olmadığını anlayınca yenilmeyi bilen biri gibi davranmış, İştar'a Me'lerini bırakmanın yanısıra ona sürekli bir barış anlaşması da önermiş.

Böylesine hoşgörülü davranmasında belki de tanrıçanın cazibesi bir parça rol oynamış olabilir –aynı şekilde onun genelde kendisini çıplak gösterme alışkanlığı da. Ve işte bu nedenle de kesin olarak asıl ilgi alanı cinsellik ve bununla birlikte insan ve hayvanların doğurganlığı olan tanrısal sevgili olarak görülmüştür.

İştar kültünün zaman zaman ne kadar cinsellik merkezli olduğunu Heredot'un "Babilliler'in en çirkin âdetleri" anlatımı ortaya koyar. Onun, her Babilli kadının yaşamında bir kez İştar tapınağına gidip orada "uzaklardan bir adama" kendisini teslim etmek zorunda kaldığı iddiası günümüz bilgi düzeyi için fazla abartılı olabilir belki, ama bu tür tapınak fahişeliğinin gerçek olduğuna hiç şüphe yok.

Heredot'a göre kadınlar İştar'ın (ya da Yunanlılar'ın dediği gibi Aphrodite) tapınağında uzun sıralar halinde otururlar, yabancı adamlar onların arasına girer ve kucağına para attıkları birini seçer. Ama çiftleşme tapınağın dışında bir yerde gerçekleşirmiş. "Olay yaşandıktan sonra kız evine gider, tanrıçaya karşı görevini yapmıştır artık. Sonrasında ona ne sunarsan sun, onu bir kez daha elde edemezsin. Güzel

ve endamlı olanlar bu görevlerinden hemen kurtulur, ama çirkinler uzun bir süre beklemek zorunda kalır ve bu geleneği yerine getiremez. Bazıları tapınakta üç, dört sene geçirmek zorunda kalabilir."

Cinsellikten aşırı zevk alması nedeniyle İştar kalıcı bir ilişkiyi sürdüremez. Gerçi onun sayısız sevgilisi ve birkaç eşi olduğu söylenir, ama bunlardan sadece biri önemlidir: Dumuzi* (İbrani-Ermeni dilinde Tammuz diye de tanınır). Hiç şüphesiz bu ilişki de iyi bir sonla bitmez ve başlangıçta pek yüz vermek istemediği Tammuz, ondan uzak dursa çok daha iyi ederdi aslında.

Pek iyi bilinmeyen bir nedenle –bazıları sadece gökyüzüne egemen olmanın ona yetmediğini öne sürer– İştar (veya o dönemdeki adıyla İnanna) vaktiyle yeraltı ülkesine inmiş. Aslında zor olan bu işi Me güçlerinden birinin yardımıyla gerçekleştirmiş –o güne dek rahatsız edilmeden ölüler dünyasını yöneten kız kardeşi Ereschkigal'in (Ereskigal) çok öfkelenmesine aldırmaksızın. İştar yolda sadık hizmetçisi Ninschubur'a eğer geri dönmeyecek olursa, ne yapması gerektiğini söylemiş.

Ereschkigal İştar'ın geldiğini duyunca, kapı görevlisine birbirini izleyen yedi yeraltı ülkesi kapısının her birinde onun üzerinden bir hükümdarlık nişanını almasını söylemiş, bu nedenle gök tanrıçası sonunda korkunç kız kardeşinin karşısına çırılçıplak ve güçsüz bir halde çıkabilmiş. Zaten Ereschkigal de bunu bekliyormuş: Öldürücü bakışıyla İştar'ı öldürmüş ve ölüsünü duvardaki askıya asmış. İştar'ın yeraltı ülkesinde kaybolup öldürülmesinin ardından, dünyadaki her türlü cinsel yaşam sona ermiş: Ne hayvanlar ne de insanlar çiftleşmiyor, hiçbir canlı üremiyormuş.

İyi kalpli hizmetkâr ümitsizlik içinde birçok tanrıya gidip tanrıçasını kurtarması için yalvarmış, sonunda Enki İştar'ı kurtaracağını söylemiş. Tırnaklarının altından bir parça pislik kazıyıp ne dişi ne de erkek olan iki varlık yaratmış, onlara hayat vermiş, İştar'ı hayat yiyeceği ve suyuyla canlandırıp yeniden yukarı getirmeleri için onları yeraltı ülkesine göndermiş. Cinsiyetsiz varlıklar olarak bu ikilinin genelde yeraltı ülkesinde geçerli olan kurallara yenilmeleri imkânsızmış. Bu yüzden hiç rahatsız edilmeden Ereschkigal'e ulaşmışlar, bir süre konuştuktan sonra, İştar'ın ölüsünü alıp verilen emir doğrultusunda yanlarında götürdükleri büyü ile onu hayata döndürmüşler.

İştar yine yeryüzüne dönmek isteyince, Galla cinleri yolunu kesip kendisinin yerine bir başkasını bırakmasını istemişler, ama tanrıça ne sadık hizmetkârını ne de oğlunu onlara teslim etmek istemeyince, onlar da tanrıçaya onun şehri olan Uruk'a kadar eşlik etmişler.

Aslında İştar eşini çaresizlik ve derin bir yas içinde bulacağını umuyormuş; oysa o üzerinde muhteşem giysilerle tahtında oturmuş, mutlu ve neşeli bir halde çoban kavalını çalıyormuş. Bunu gören İştar çok öfkelenmiş.

"Ona öfkeli sözler söyledi.
Onun yüzüne karşı bağırdı:
Alın onu! Defolsun Dumuzi!"

Elbette cinler bunu ikinci kez tekrarlatmamış. Baltaları ile Dumuzi'yi parçalayıp yeraltı ülkesine götürmüşler –ve ülke kuraklıkla karşı karşıya kalmış (bu konuda bkz. Dumuzi).

İnanna-İştar cinsellik tanrıçasıdır, ama kendisiyle gönül eğlendirilmesine izin vermez; söz konusu kuralları o belirler,

bunlara uymayanın işi zordur. Bir keresinde, efsanevi Sümerli Uruk Kralı, Gılgamış'a sevgisini itiraf ettiğinde, maço kral onun uzun yaşamı boyunca birlikte olduğu ve hainee terk ettiği tüm sevgililerini saymış ve onu kaba bir tavırla ortada bırakıp gitmiş. Öfkeden kudurmuş bir halde İştar ayağını yere vurmuş, güzel dudaklarını ısırmış ve hemen o anda gökyüzü boğasını yeryüzüne göndermiş, boğa soluğuyla insanları öldürmüş, tarlaları altüst etmiş, suları içip bitirmiş.

Başka bir olayda ise, güzel bir parkta uyuyakaldığında, bir bahçıvanın kendisine kalleşce tecavüz etmesi üzerine Sümerler'e üç kuraklık birden yaşatmış.

İştar'ın burada gösterdiği aşırı tepki (bizi kimse yanlış anlamasın: *Bahçıvanı* istediği gibi korkutabilirdi herhalde ama zavallı Sümerli'nin yapılan bu kötülükte ne payı vardı ki?) onun karakterinin başka bir yönünü ortaya koyuyor: Her yerde bu yönüyle de tanınan ve korkulan öç alıcı bir tanrıça. Eski Babil Kralı Hamurabi kazandığı zaferleri tanrıçanın yardımlarına dayandırır, krala adanan bir armağanda şöyle yazar: "İştar sana mücadele ve savaş yoğunluğu sağladı; başka ne isteyebilirsin?"

I. Nebukadnezar Elamlılar'ı iki tanrının, İştar ve Adad'ın emriyle yenilgiye uğrattığını açıklamıştır; aynı şekilde Asur kralları Assurnasirpal ve Assurbanipal da tanırçanın en ateşli hayranlarındandır ve ondan savaşlarla ilgili kehanette bulunmasını da istemişlerdir.

Assurbanipal'e İştar falcı kılığında Elam'ı yenilgiye uğratacağı kehanetinde bulunmuş ve ona kendisinin kült resmini oradan getirmesini emretmiş. Bu kralların İştar'a karşı tutumlarının ne kadar saygılı, hatta yaltakçı dememek için köle gibi olduğunu Akkadlılar'ın tanrıça için yazdığı övgü

şiirinden alınan satırlar gösteriyor:

"Ben Assurnasirpal'im, senin üzgün kölen,
senin tanrı olmandan korkan alçakgönüllü,
dikkatli sevgilin; senin adına düzenli ekmek
adaklarında bulunan ve sürekli kurbanlar sunan...
Ben, Assurnasirpal, korkutulan, senden çekinen,
tanrı giysisinin eteğine kapanan,
sana tanrıça olarak dua eden: Tanrıça, bana
bakarsan kararına taparım, öfkelendirdiklerine
merhamet et ki ruhun yumuşasın!"

İsis

Mısırlı İsis insanların binlerce yıl sadık kaldıkları tanrıçalardan biridir. Bunun nedenlerinden biri, muhtemelen biz ölümlüler için hayati önem taşıyan doğayla yakından ilintili olmasında aranmalıdır, evet o her şeyi doyuran, besleyen toprak ile özdeşleştirilmiştir. Elma, her zaman olduğu gibi dibine düşmüştür, çünkü İsis kendisinden başka kızları Nephthys ve oğulları Osiris** ve Seth'i* dünyaya getiren yeryüzü tanrısı Geb* ve gökyüzü tanrıçası Nut'un* çocuğudur.

İsis kardeşlerini çok sever, öyle çok sever ki erkek kardeşlerinden biriyle evlenir: Veliaht olarak Mısır Kralı olan Osiris ile. Ne kadar iyi bir hükümdar karı koca olduklarını ve insanlara ne gibi iyilikler yaptıklarını Diodoros şöyle anlatır: "O, önce insan eti yeme geleneğini kaldırdı, ülkede yabani bir halde büyüyen ve kimsenin yemediği arpa ve buğdayı İsis keşfettikten sonra; Osiris bu ürünlerin nasıl işleneceğini de bildiğinden ve insanlar yeni yiyecekleri güzel bulduklarından, bunlara alışmaları zor olmadı. İsis yasalar

da çıkardı, insanların birbirine yasalar çerçevesinde davranması ve ceza korkusuyla başına buyruk davranmayıp şiddet uygulamaları için."

Ama imparatorluğun yeni hükümdarından dolayı mutluluğu pek uzun sürmemiş, çünkü kötü kalpli ve kıskanç erkek kardeşi Seth**, Osiris'i kalleşce öldürmüş ve ölüsünü süslemeli bir sandık içinde Nil nehrine atmış.

Neler olup bittiğini duyan İsis, duyduğu derin kederin bir göstergesi olarak saçından bir bukle kesmiş ve oğlu Horus'u* Buto'da bırakarak kocasının bedenini aramak üzere yola çıkmış, çünkü o gömülmediği sürece huzur bulamayacağının bilincindeymiş.

Sonunda tabutla birlikte ölü kocasını bulunca, onu dikkatlice gizlemiş ve nasıl olduğunu görmek üzere kısa bir süre için oğlunun yanına gitmiş.

Bu öykünün başka bir yorumuna göre, İsis'in bir şahin kılığına girip kocasına yaşam soluğu vererek sihirli güçlerinin yardımıyla kısa süreliğine onu yaşama döndürdüğünü ve ondan sonra birlikte Horus'u dünyaya getirdiklerini de eklemek gerekir. Osiris'e yazılan övgü şiirlerinden biri şöyledir:

> "Büyücü İsis, kardeşini korudu.
> Onu hiç yorulmaksızın aramak için geldi. Uçtu
> dünyanın etrafında, derin yas çığlıklarını atarak,
> ve... kanatlarıyla rüzgâr estirerek, öyle estirdi ki,
> adamın zavallı uzuvları canlandı; ondan onun
> özünü aldı ve ondan bir çocuk yaptı."

Bebeğe ister daha önce ya da böylesine garip bir biçimde sahip olmuş olsun, İsis her halükarda onu Seth'ten korumak için, Nil'in bataklıklarına gizlemiş. Ama kötü kalpli

kardeş onların izini sürmüş; saklanan (ve bu arada yine ölü olan) Osiris'i bulmuş ve öfkeyle onu on dört parçaya ayırıp Nil'in bataklıklarına serpiştirmiş.

İkinci kez üzüntüden kendini kaybeden İsis, neler olduğunu anlar anlamaz, papirüsten yapılmış bir sandala atlayıp bütün uzuvları çamurdan çıkarmak üzere harekete geçmiş. İsis veya onun yanından hiç ayrılmayan sadık Anubis*, her bir uzvu bulduğunda, İsis uzvu alıp balmumu takviyesi ile bedeni tamamlamış ve bunu eşinin ölüsü diye şerefli bir biçimde gömdürmüş. Osiris'in çok sayıda mezarının olmasının nedeni bundandır. İsis ve Anubis'in bulamadıkları tek uzuv, tanrının üreme organıymış. Bu yüzden incir ağacından bu organın aynısını yaptırmış, o günden sonra dölleyici doğa gücü olarak fallus Mısırlılar tarafından kutsal kabul edilmiştir.

İsis, kocasını gömdükten ve Horus** sayesinde öcünü aldıktan sonra, gönül rahatlığı içinde kendini yine işlerine adayabilmiş. Ama görünümü bir hayli değişmişmiş: Horus, Seth'in "affedilmesi" konusundaki bir kavgada, öfkeden onun kafasını kesmiş ve Thot* bunun yerine hemen bir inek kafası yerleştirmiş. Boynuzlarının arasında adının hiyeroglifi olan güneş bursunu ve tahtın sembolünü taşır.

İsis oğlunun bu düşüncesiz davranışına çok fazla kızmamış ve onu sahip olduğu sihirli güçlerin yardımıyla özellikle ateş, zehir, yılan ısırmaları ve benzeri birçok tehlikelere karşı korumaya devam etmiştir. Zaten ona tapınanlar –isterse inek kafalı olsun– onu olduğu gibi sevmiş ve onu başka bir sürü yetkiye boğmuşlardır: Bu nedenle sadece ay tanrıçalığına yüceltilmekle kalmamış, aynı zamanda yeraltı ülkesinin anahtarları da ona teslim edilmiştir,

o da o günden sonra eşiyle birlikte bu ülkenin de hakimi ve kraliçesidir.

Hepsi bununla kalmamış, İsis deniz, gemicilik, ahlaklı yaşam, evlilik –ama sınırsız cinsel haz tanrıçası olarak da kabul edilmiştir. Onun tapımında, özellikle Roma'da, çoğu zaman ahlaksızlıklar ve seks partilerinin (oradaki tapınaklar bu yüzden birçok kez kapatılmıştır) yaşanmasının nedeni de budur. Ama bu tür olaylar büyük tanrıçaya tapınılmasını kesinlikle engellememiş, aksine: Domitian, Caracalla ve Commodus gibi imparatorlar bile İsis'in rahipleri olarak görev yapmaktan onur duymuş ve tapımı tüm Roma İmparatorluğu'na yayılmıştır –Neckar nehri kıyısındaki Rottenburg'da bile bir İsis tapınağının kalıntılarına rastlanmıştır!

Kendisi adına kendisinin ilan ettiği akıl almaz yüceliğine rağmen: "Olmuş olan, olan ve olacak olan benim –henüz hiçbir ölümlü benim sırrıma ermedi." İnsanlar İsis'i içten sevmişlerdir –Apuleius'un 'Altın Eşek' adlı eserinde yer alan bir duada dendiği gibi: "Üst ve alt düzeydeki tanrılar seni yüceltir. Dünyayı sen döndürüyorsun, güneşe ışığını veren sensin, dünyayı sen yönetiyorsun, Tartaros da sana bağlı. Yıldızlar sana cevap veriyor, tanrılar seni alkışlıyor, mevsimler hep sana dönüyor ve insanlar sana hizmet ediyor. Senin bir işaretinle rüzgârlar esiyor, bulutlar doluyor, sperma dölleniyor, tohumlar filizleniyor. Majestelerinden çekiniyor gökkubbe altındaki kuşlar, dağlardaki yabani hayvanlar, yarıklardaki yılanlar ve denizdeki canavarlar... Alçakgönüllü, inançlı, zavallı benim övgülerimi kabul et! Senin tanrısal yüzün, kutsal adın her zaman büyük bir saygıyla, kalbimin en derin tapınağında yaşayacak."

İtzamná (Hzamma)

İtzamná Mayalar'ın en önemli tanrısıdır, sonuçta vaktiyle dünyayı o yaratmıştır. Bunun üzerinden çok zaman geçmiş, bu nedenle o da bu süre içinde oldukça eskimiş, yaşlanmış ve buruşmuş; ama geçen yıllarla birlikte diğer tanrılardan daha bilge olmuştur. Yazıyı da o bulmuştur ve bu yüzden Mayalar onu bilginin, öğrenmenin, dolayısıyla bilimlerin tanrısı olarak yüceltmişlerdir. Bu arada aynı şekilde yaşlanan eşi İx Chel, eskiden ebe olarak çalışırmış ve hekimlik konusunda oldukça bilgiliymiş.

Ayrıca İtzamná'nın kendisine tapınanlardan beklentileri fazladır: En çok sevdiği sunular "kadın tütsüsü" ve mısırla kızartılmış iguanalarmış.

İxbalanqué

⟶ Hunahpú

İxmukané

İxmukané "İhtiyar", Mayalar'ın özellikle örgü ve dokuma ile ilgilenen yaşlı, bilge bir tanrıçasıdır. Yüzü tamamıyla kırışmış, saçları bir iple toplanmıştır. Yıl ile bağıntı kurduğu oldukça sembolik uğraşında, onun dokuma tezgâhını tutan Kukulkán* tarafından zaman zaman desteklenir. Çünkü tarih öncesi zamanlarda dünyayı onunla birlikte dokumuştur. Parze'ler ve Moira'lar gibi o da zaman zaman yaşam iplerini keser; çok yüceltilmesi ve sunularla gönlünün yapılmak istenmesi bu durumda çok doğal. Ama başka önemli Meksika tanrılarından farklı olarak, ona insan yüreği ya da benzeri korkunç hediyeler değil, "erkek tütsüsü" ile hazırlanan erkek

hindiler sunulmuştur.

Herhangi bir zamanda İxmukané örgü ve dokumanın dışında bir şeylerle ilgilenmiş olmalı, çünkü "Popol Vuh"da olağanüstü eylemleri ayrıntılarla anlatılan iki Hunahpú'yu* doğurmuştur.

İzanagi ve İzanami

Adı "Davetkâr Erkek" anlamındaki Japon tanrısı İzanagi, kendisinden küçük kardeşi İzanami'yi ("Davetkâr Kadın") seviyormuş, evrenin yaratılmasını harekete geçiren – kendilerinden önce birçok başka tanrı olmasına rağmen– bu ikisi olmuş. Bu büyük işe koyulmadan önce, diğer tanrıların önerileri doğrultusunda, öncelikle doğru dürüst evlenmeleri gerekmiş. Ama dünya o zamanlar oldukça ince bir tabaka halindeymiş ve ilk oluşumdaki okyanusun üzerinde bir yağ tabakası gibi yüzüyormuş. Bu sevgi dolu iki kardeş çift değerli taşlardan yapılmış bir kargıyla, bir ada oluşana kadar suları karıştırmışlar. Sonra bu adada bir kulübe yapıp doğru düzgün düğün töreniyle karı koca olmuşlar.

Ardından işe koyulup önce Japonya'nın esas olarak meydana geldiği sekiz adayı, sonra da Japon olarak dünyaya gelme mutluluğuna erişemeyen zavallılar için de birkaç başka adayı yaratmışlar. Son olarak dünyadaki her şeyin düzen içinde yürümesi için gerekli olan sayısız doğa tanrısını oluşturmuşlar. Ama bu tanrılardan birinde yanılmışlar, çünkü ateş tanrısı –ortak son çocukları– doğumunda annesini öyle bir yakmış ki kadın ölmüş. Yaptığı bu kötülükten dolayı ceza olarak babası tarafından parçalara bölünmüş ve tüm dünyaya serpiştirilmiş.

Artık zavallı ölü İzanami'nin, kardeşi olan kocasını terk edip yeraltı ülkesine çekilmekten başka yapacağı bir şey yokmuş, ama İzanagi onun kaybına dayanamamış ve onun arkasından gitmiş. Uzun süre karanlıklarda yolunu kaybettikten sonra, onu nihayet bulmuş (onu sesinden tanımış) ve hemen kendisiyle birlikte yeryüzüne dönmesi için ikna etmeye çalışmış. Ama Persephone** gibi İzanami de biraz ölü yemeğinden yemiş olduğundan sonsuza dek yeraltı ülkesinde kalmak zorundaymış. Aslında *bu* bağlamda bir şeyler yapılabilirmiş (bkz. Persephone) –ama İzanagi daha katı olan bir yasayı, ölüler ülkesinde ateş yakmama yasasını çiğnemiş, ayrıca çekingen bir halde kocasının arkasında duran eşine dönüp bakmış. Meşalenin ateşinde sevdiği karısının bedeninin kısmen çürüdüğünü gören koca, tabana kuvvet kaçmış, İzanami'nin çürüyen bedeninden oluşan çirkin kadınlar ve şimşek cinleri de onun peşine düşmüşler. İzanagi cinlere karşı kendisini ancak yolda toplayabildiği şeftalileri onlara atarak koruyabilmiş.

Sağ salim yeryüzüne döndüğünde, İzanagi esaslı bir temizlikten geçmek zorunda kalmış –sonuçta ölümle çok fazla temas etmişmiş. Sırayla tüm uzuvlarını yıkamış, sıra sol gözüne gelince, birdenbire güneş tanrısı Amaterasu* ve sağ gözünü yıkarken de ay tanrısı Tsukiyomi no Mikoto* meydana gelmiş. Burnuna sıra gelince fırtına tanrısı Susanoo* doğmuş. Geri kalan uzuvları temizlenirken başka birçok tanrı da oluşmuş, ama sözünü ettiğimiz bu üçü İzanagi'nin en çok sevdikleriymiş. Kızına gökyüzü krallığını, Tsukiyomi'ye gece imparatorluğunu ve gönlünce azması için fırtına tanrısına da denizi vermiş.

İzanagi artık dinlenmeye çekilip sonsuza dek yitirdiği

karısı için gönlünce yas tutabilmiş, çünkü o günden sonra yapılması gereken her şeyle çocukları ilgilenmiş.

J

Jahwe-Tanrı-Allah (Yahova-Baba Tanrı-Allah)

"Ruhum, öv Tanrı'yı!
Tanrı, benim Tanrım, sen çok olağanüstüsün;
güzel ve göz alıcısın.
Üzerindeki giysin ışık.
Sen gökyüzünü bir halı gibi yayarsın;
suların üzerine odalarını yaparsın.
Bir arabada gider gibi bulutların üzerinde gidersin
ve rüzgârın kanatlarında oradan gelirsin."

Burada böylesine şiirsel bir biçimde övülen Tanrı, en ilginç ölümsüz varlıklardan sayılır. Onun özel olmasının nedeni, ne onun karakteri ne de nitelikleridir –çünkü her şeye kadir, adil, intikam alan, merhametli, sevgi dolu, bilge ya da açıklanamaz olan çok sayıda başka tanrı vardır. Gerçek anlamda şaşılacak olan ise, onun her değişimden sonra başkalaşması –aynı zamanda da kendisi olarak kalmasıdır. Sadece bir tek ve yaygın adı olmayan Tanrı (tabii eğer kısaca "Tanrı" denmesi istenmiyorsa, ki bu da diğer tanrılara haksızlık olur) hem *tek* hem de *üç*'tür.

Bununla tabii ki tam anlamıyla üç birlik tanımıyla örtüşür ve ona bütünlüğü içinde "kutsal üçlü" denmesi mümkündür. Bu tür bir adlandırma, tanrının bir tane olduğu, ama inananların çeşidine ve dinlere göre farklı belirimleri olduğu gerçeğini iyi ifade eder.

Ama Jahwe (Yehova) Tanrı ve Allah diye anılan üç varlığın inananları, "Kutsal Üçlü" kavramının kullanımını muhtemelen incitici bulabilir; Museviler ve Müslümanlar bunda gizli bir "cemaatleşme denemesi" sezebilirler –ve Hıristiyanlar da Kutsal Üçlü'den tamamen farklı bir şey anlıyorlar. Bu durumda, "Tanrı"dan söz etmeye devam etmemiz için, belki de önerilen farklı isimleri bir kenara bırakmamız daha iyi olur.

1. Jahwe (Yehova): Üçlü Tanrı tasarımının ilk kişisi "hizmette en kıdemli" tanrılardan sayılabilir. Yahudi takviminden çıkardığımız sonuca göre görevine başlama tarihi İ.Ö. 7 Ekim 3761'dir, bu onun gökyüzünü yarattığı gündür –ve Musa'nın 1. kitabından kolayca hesaplanacağı üzere, bu bir pazar günüdür. Altı gün boyunca yaratmış, yedinci gün Sabbsat günü (cumartesi) dinlenmiştir.

Hıristiyan Avrupa'ya göre Jahwe'nin yaptıklarını anlatmak gerçekten tereciye tere satmak olur. Çoğu, Jahwe'nin dünyayı ve insanları yarattığını; tufanı başlatarak Nuh'u ve adamlarını yeni insanlık soyunun atası yaptığını; İbrahim ile bir ittifak kurduğunu; seçkin halkını farklı biçimlerde terbiye ettiğini, ama bunun yanısıra birçok tehlikelerden ve kölelikten kurtardığını; Yahudiler'i Kızıldeniz'den geçirip firavunu aşağıladığını; Musa'ya Tora'yı (Tevrat) vahyettiğini; vaat edilmiş toprakların (Filistin) fethinde etkili olduğunu ve İsrail'in ahlaki ve dini açıdan doğru yoldan sapma gibi bir tehlike ile karşı karşıya kaldığında, peygamberler aracılığıyla sözcülük ettiğini bilir. Bu nedenle bunun ayrıntılarına girmek gerekmiyor.

Ama genellikle unutulan, Jahwe'nin *tek* tanrı olmadığı –ve bunu iddia da etmediği– gerçeğidir. Aksine; Musa'ya

Sina Dağı'nda kendisini tanıtma biçiminden ve ilk buyruğundan, onun başka tanrıların varlığından kesinlikle haberdar olduğu açıkça belli oluyor: "Ben Efendi'yim, senin Tanrın. Sen benden başka tanrılara inanmayacaksın." Kendisinden başka çok sayıda başka tanrı ve tanrıçalar olduğu gerçeğini biliyor ve kabul ediyordu; ama *halkının* başkalarıyla –ki bu da onun en doğal hakkıydı– ilişki kurmasını istemiyordu. Zaten yeryüzünün *tek* Tanrısı olarak küçük bir halkla, kendi çevresinden olmayanları dışarıda bırakan bir antlaşma yaparak, geri kalan insanlığı –mecazi anlamda– tanrısızlığa mahkum etmek, sonuçta oldukça acımasızlık ve sorumsuzluk olurdu.

Ama Jahwe böyle biri değildi ve değildir: O birçokları içinde tek olduğunu bilir; ama *halkı*, İsrailoğulları için tek olmak ister. Ve bu da onun anlaşılır, sempatik, hatta insancıl özelliğidir.

Birçokları içinde tek olması, onun tüm dünyanın tanrısı olduğu anlamına gelmez. Jahwe'nin en az iki özelliği onu birçok diğer ölümsüzlerden ayırır: Birincisi o görülmezdir, hatta prensipte somut olarak görülemeyendir –"tasvir" edilememesinin nedeni de budur. Biz günümüz Avrupalılar'ı için bu çok doğal görünebilir, ama Thomas Mann'ın 'Das Gesetz'te ortaya koyduğu gibi, o dönemde (bugün birçok kültür çevresinde de durum budur) kesinlikle görünmeyen bir tanrı işitilmemiş bir şeydir. "Normal" tanrılar, Devi* ya da Şiva gibi her şeye kadir ve mutlak tanrılar bile – mümkündür– görülebilir, bunun nedeni onlara inananların bir soyut tanrı kavramını kavrayamayacak kadar aptal ya da ilkel olmaları değildir. Onlar bu niteliklere sahiptir, çünkü görülebilirliğin *esas olarak* eksikliği, söz konusu tanrının

mutlak gücünün ve kusursuzluğunun anında çökmesine neden olurdu. Başka birçok tanrının kendisini zaman zaman görsel olarak ortaya *koymamayı* tercih etmesi ise başka bir konu.

Bir diğer ve belki de en önemli özelliği, Jahwe'nin yaptığı "yanlışlardan" ders alması gerçeğidir. Kendisinden önce ve sonra birçoğunun yaptığı gibi, dünyayı ve insanları yarattıktan ve kısa bir süre sonra insanların kötülükleri nedeniyle toplu halde suda boğulmalarını sağladıktan sonra, kendisini *tüm* insanlıktan sorumlu hissetme yanlışına düşmemiştir; tarihin de ortaya koyduğu gibi birçok tanrı bu görevin üstesinden gelememiştir. Evet, bildiğimiz gibi, bu sefer kendisini sadece *bir* halkla sınırlamıştır –küçük, başlangıçta oldukça ilkel olan ve ayrıca (İbrahim ile kurduğu birlik sırasında) henüz var olmayan bir halkla. Geri kalan ölümlülerle diğer tanrı ve tanrıçaların ilgilenebileceğini düşünmüş olmalı: *O* kendi, özel halkını yetiştirecektir!

Bununla akıllı bir seçim yaptığını itiraf etmek gerekir. O, o zamanın veya sonraki dönemin tanrılara doymuş kültür düzeyi yüksek halklarıyla birlik kurmaz, aksine kendisine, yabani, dayanıklı, cesur ve akıllı bir yarı göçebe topluluk seçer. Bu halkla bir birlik kurar, bu halkı vaat edilmiş topraklara götürür, çeşitli sürgünlerde, diyasporada onlara eşlik eder ve sonunda onları yüzyıllar sonra yine vatanları Filistin'e geri getirir.

Eğer, bu küçük halkın iki dünya dini olan Hıristiyanlık ve Müslümanlığın sadece tüm peygamberlerini değil, ayrıca Tanrı'nın oğlunun yanısıra, sayısız büyük ve daha büyük kişilikleri yaratmakla kalmayıp Jahwe'nin yardımıyla en kötü takiplerin üstesinden gelerek sonunda küçücük ülkesinde

ezici güçte bir düşmana karşı kendini savunabildiğini düşünecek olursak, o zaman sadece şu söylenebilir: Jahwe bilge*dir* ve o güvenilir bir tanrı*dır*.

2. Tanrı (Baba): Bu kadar sabırlı olmak zamanla Jahwe'ye zor gelmiş olmalı. Onu belki de halkının başlangıçtaki sürekli ihaneti (bilge Süleyman bile Astarte'yi** yüceltiyormuş) kızdırıyordu, belki de daha sonra, yakın ve uzak çevrede giderek daha çok tanrısal meslektaşının etkili olmaya başladığını ve bir devrimin zamanının geldiğini anlamıştı. Kesin olan şu, dünyanın oluşumundan tam 3761 yıl sonra tanrılar çevresinde pek sık yaşanmayan bir olay cereyan eder: Tanrı parçalara ayrılır. Jahwe olarak o, kendisine ve İsrail'e sadık kalmaya devam eder; Tanrı (Baba) olarak kendi kendinin oğlu olur ve Avrupa'yı fethetmeye koyulur, daha sonra da dünyanın geri kalan büyük bir kısmını.

Bu şaşılacak olayı doğru değerlendirebilmek için, (Baba) Tanrı'nın "yeni" bir tanrı olarak ortaya çıkmadığını dikkate almak gerekir; örneğin o, o zamana kadar gizli kaldığını ve oğlu aracılığı ile o güne dek varolagelen dinleri ve tanrıları devre dışı bırakmanın zamanı geldiği için artık ortaya çıkması gerektiğini söylememiştir. Hayır, o kendisini Jahwe olarak geçmişiyle ortaya koymuştur, Hıristiyanlar'ın, Yahudiler'in kutsal kitabını kendi 'Eski Ahit'leri olarak kullanmalarından da bu bellidir. O, atalarla ve peygamberler aracılığıyla konuşanın ve onlar tarafından müjdelenenin – İbrahim'in ve Davut'un ve aynı zamanda sözü edilen mesihin tanrısının kendisi olduğunu iddia eder.

Ama böylece o tabii ki var olmaya devam eden ve hâlâ var olan "Yahudi" Jahwe olarak kendisini yadsımış oldu. Eğer iki tanrı Musa ile konuşanın ve bilinen diğer olayları

gerçekleştirenin kendisi olduğunu iddia ediyorsa, o zaman – en azından Avrupa mantığı bu sonucu çıkarır– ikisinden birinin (ya da onlara inanların) doğruyu söylüyor olmaması gerekir.

Bunların gerçekten iki farklı tanrı olduğu hemen belli olur: Jahwe her zaman –ve gelecekte de– en çok yasaya uyulmasına önem verir. İnanç değil itaat bekler. Diğer insanların meselelerine karışmaz, aksine sadece *kendi* halkıyla ilgilenir, başka hiçbir şeyle ilgilenmez; ayrıca kendisi gibi olan bir oğlu da yoktur. Yani (baba) tanrıdan çok farklıdır. O, oğlu ve oğlunun havarileri yüzünden kendi yasalarını baştan aşağıya değiştirmek zorunda kalmıştır. Kendisine ve oğluna inanılmasını, günahlardan arınmanın tek koşulu sayar ve *bütün* insanlara hitap eder. Ayrıca inananlarının kendi ilk buyruğunu, kendisinin tapılacak tek tanrı diye yorumlamalarına izin verdiğinden, sadece kendisinin insan İsa'ya dönüşümünden önce yaşayanları ve başka nedenlerle kendi tanrılarına bağlı kalmaya devam edenleri gerçeği göremeyen putperestler olarak damgalamakla kalmaz –aynı zamanda ona Jahwe olarak inanmaya devam edenleri de haince terk etmiş olur.

Allah'tan Jahwe olarak da *varlığını sürdürmeye* devam eder, öyle ki İsrail 3761 yılında birdenbire tanrısız kalmaz ve (baba) tanrının daha önceki halkına "ihaneti" daha çok yüzeysel bir mesele olarak kalır. Ve tanrının yolları *gerçekten* anlaşılmaz olduğundan ve insan aklı da kendi mantıklı yasalarını mutlak varlığa karşı kullanmaya cüret edemeyeceğinden, gördüğünüz gibi tanrının tek tanrı olarak (baba tanrı/oğul/kutsal ruh) ve birçok tanrıdan biri (Jahwe) olarak varlığını sürdürmesi sorun olmaz.

Baba tanrının yüzyıllar boyunca elde ettiği tartışmasız olağanüstü başarılar kadar, Jahwe'nin yaptıklarına da burada değinmek gerekmiyor; yine de tanrının elde ettikleriyle tam anlamıyla memnun olmadığı görünüyor. Devriminin *tinsel* niteliği ile ilgili tanrı, kısa sürede ciddi şüphelere kapılmış olmalı. Oğlunun dolayısıyla dininin belki de en önemli iki ilkesi –"Düşmanlarınızı sevin" (Matta 5, 44) ve "Bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı; benim için yapmış oldunuz" (Matta 25, 40)– neredeyse en başından itibaren ve her fırsatta ayaklar altına alınır. Açık ve bağlayıcı, yani gerçekten Tanrı'nın vahyettiği buyrukların eksikliği insanlarda iç dengesizliğe neden olur. Bunun bilinen sonuçları ise, kronik bir güvensizlik, daimi fikir ayrılıkları ve kurtuluştan çok, maddi baskılara ve sömürüye hizmet eden, zaman içerisinde değişen ve birbiriyle çelişen kurallar ve yasalar kargaşası oluyor. –Galiba Tanrı'nın izlenimi de böyleydi.

3. Allah: Bu sefer Tanrı kendisine ve insanlara karar vermek için üç bin beş yüz yıl süre tanımadı; yaklaşık 600 yıl sonra Allah olarak köklerine dayanıp bir başka –bugüne dek sonuncu olan– peygamberi seçer: Hz. Muhamme. Daha önce (Baba) Tanrı'nın yaptığı gibi eski kutsal kitap peygamberlerine inanır, ancak Yahudi-Hıristiyan peygamberlerinden sadece Yunus'u kabul eder; bunun yerine Jahwe ve/veya (Baba) Tanrı olarak kendilerine bu statüyü *tanımadığı* bize pek yabancı olmayan birçok kişiyi peygamberi ilan eder: Bunlardan en önemli peygamberler, İbrahim, Musa ve İsa'dır; ayrıca Nuh, İshak, İsmail, Yakub, Yusuf, Vaftizci Yahya, Süleyman, Davut ve başka birkaç kişi daha. Ve insanlardan beklentileri konusunda eski –daha doğrusu Jahwe aracılığıyla sürdürülen– ciddiyetine ve

şeffaflığına geri döner. Ama Jahwe'den farklı olarak (Baba) Tanrı gibi o da *tüm* insanlara hitap etmiştir.

Tanrı Allah olarak yine yasayı yürürlüğe koyar. Ama bu sefer komşunu sev ve kardeşlik gibi ideal buyruklarla insanların doğru davranacağına güvenmemiş: Onlara apaçık bir biçimde ne yapmaları gerektiğini söylemiştir. En önemli buyrukları "İslam'ın beş temel koşulu" olarak bilinir.

Birinci buyruk kelime-i şehadet'tir: "Tanrı'dan başka Tanrı yoktur, Muhammet onun peygamberidir." Her inananın bu tanıklık sözünü yaşamında en az bir kere sesli, doğru bir biçimde, gönüllü ve bu sözün ne anlama geldiğinin bilincinde olarak içtenlikle söylemesi gerekir.

İkinci buyruk namazdır: Her inanan günde beş kez namaz kılmak zorundadır, ilki güneş doğmadan önce, ikincisi hemen öğleden sonra, üçüncüsü akşamüstü, dördüncüsü hemen gün batımından sonra ve beşincisi son olarak uyumadan önce. Her namazdan önce inananın belli kurallar çerçevesinde abdest alması gerekir, asıl ibadet namaz da belli kurallar ve usullerle gerçekleşir, sırasıyla ayakta durulur, diz çökülür ve "yere kapanılır" ve bazı kalıplaşmış dualar sesli ya da içten okunur. Bunu yaparken bilindiği üzere inanan Mekke yönüne yönelir. Buna karşın eski dönemlerde namaz İbrahim'in geleneklere göre oğlunu Tanrı'ya kurban etmeye hazır olduğu yer olan Kudüs'teki kayayıklı tepeye dönülerek kılınırmış.

Üçüncü buyruk zekat ("Temizlenme"): Bu, sahip olunan mal ve paranızın dini ve hukuki anlamda "temizlenmesini" sağlayan bir vergi ödemesidir. Tam olarak belirlenmiş olan vergi oranı % 2.5'tan (para ve değerli madenler için) % 10'a (yağmurla, yani yapay olarak sulanan

değil, topraktan elde edilen tahıl ve meyve için) kadar uzanır. Bu vergi resmi görevliler tarafından toplanır ve Kuran'ın buyruğu doğrultusunda öncelikle fakirlere yarar sağlamalıdır, ayrıca başka yardım amaçlı ve halkın yararına da kullanılabilir.

Dördüncü buyruk oruç: Müslüman kameri takviminin dokuzuncu ayı olan Ramazan'da inançlı kişi, gün doğuşundan gün batışına kadar yiyemez, içemez, sigara içemez. Ramazan'ın kutsallığı, Kuran'ın (2. Sura 183. Ayet'te yazılı olduğu gibi) bu ayda indirilmesinden ileri gelir. Sağlık nedenleriyle oruç tutamayan biri, ihtiyaçlı birinin yiyeceğinin karşılayarak bu görevinden "bedel ödeyerek" kurtulabilir.

Beşinci buyruk hacca gitmek: İnanan herkes –"eğer varlıklıysa" ve yolculuğu sırasında yakınlarının bakımını sağlayabiliyorsa– hayatında bir kez bunun için belirlenmiş olan zamanda (Müslüman kameri takviminin son ayının ortalarına doğru) Mekke'ye kutsal Kabe'ye gidip orada belirli âdetleri yerine getirmelidir.

Tabii Allah sadece "dış şekillere" önem vermez, insanın beş konuya *inanmasını* da ister. Her şeye kadir, bağışlayıcı Tanrı'nın birliğine; Tanrı'nın meleklerine; gönderdiği kitaplara; Tanrı'nın peygamberlerine ve Ahiret gününün varlığına.

Tanrı'nın üç tezahürünün kısa öyküsü (çok kişisel olduğunu itiraf etmek gerekir) burada sona eriyor –bu, büyük İslam sufisi Mevlana Celalettin Rumi, Tanrı'dan şöyle söz ediyor:

"Nesiller arka arkaya,
karanlığa gömüldü,
ama Tanrı'nın nitelikleri

değişmez ve ebedidir.
Bu nehrin suyu
defalarca değişti;
ayın ve yıldızların yansıması
hep aynı kaldı.
Su değil onun ayak bastığı yer,
aksine gökyüzünün zengin parlaklığı."

Janus (İanus)

Janus başlangıç tanrısıdır ve Yunanlı karşılığı olmayan çok az sayıdaki Roma tanrısından biridir –buna Ovidius övgü dolu sözlerle işaret eder: "Helen hiçbir yerde senin gibisine sahip olamaz."

Janus, bir biçimde yeni bir başlangıcı ifade eden her şeyden sorumludur: Yeni yılın başlangıcından, yeni aydan, yeni haftalardan ve yeni günden. Zamana bağlı "başlangıçların" yanısıra, mekâna bağlı başlangıçlarla da ilgilidir, yani bir kentin ya da evin başladığı noktalarla, yani kentin giriş kapıları ve ev kapılarıyla. Eski Roma'da, pek tekin olmayan, cinler ve diğer kötü varlıklar tarafından tehdit altında olan bu yerlerin koruyucusu kabul edildiğinden, insanlar için çok önemlidir.

Geçitlerde tehlike esas olarak iki taraftan gelebileceği için, Janus'un amaca uygun iki başı vardır. Bu konuda kendisi Ovidius'un eserinde şöyle der:

"Her ev kapısının iki yönü vardır, içeri ve dışarı
bakar, dışarıya doğru halka, içeriye doğru evi
koruyan varlıklara.
Sizde kapı koruyucusunun yerinin eşik olması gibi,
kimin gelip kimin gittiğini görmesi için
ben de gökyüzünün kapısını korumakla görevlendirildim,
iki bakışta doğu ve batıyı aynı anda görürüm."

"Kapı görevlisi" olarak Janus tabii ki yanında hep bir anahtar taşır, bununla sabahları gökyüzünü açar, bu bağlamda Janus'un Roma'daki en eski kült anıtı karşılıklı duran iki ev duvarına takılmış basit ahşap bir sürgüdür.

Diğer elinde genellikle bir baston vardır, çünkü o oldukça yaşlıdır, hatta onun en eski Roma tanrılarından biri olduğu söylenir. Tarih öncesi dönemde Roma'da bir tepeye yerleşmiş ve buradan Latium'u yönetmiştir. Saturnus* (bkz. Kronos) kendi oğlu tarafından Yunanistan'dan sürülünce, Janus ona dostça kucak açmış ve mülteci de memnuniyetle şehir kalesine evi gibi yerleşmiş.

Janus'un kendisi çabucak ziraatı icat etmiş, esaslı bir yasama sağlamış, parayla alışverişi başlatmış ve Romalılar'a açık denize dayanıklı gemi yapımını öğreterek ticareti canlandırmış. Daha sonra gelen tanrılara tapınaklarını tahsis etmiş, onları kutsamış ve tapınanlarına uygun sunu âdetlerini açıklamış. Kısacası –başlangıç tanrısı olarak da tüm uygarlığı o geliştirmiş, dolayısıyla Satürn ile birlikte Altın Çağ'ı başlatmıştır.

İnsanlar her önemli girişimden önce ona başvurarak onun yaptıklarına teşekkür etmişlerdir: Konsül görevini teslim almadan, çiftçinin de tahıl ekmeden ve hasattan önce yaptığı gibi. Bütün duaların başında onun adı anılır ve tanrılar için kutlanan bayramların tümünde ilk sunuları ve hasatın "ilk ürünlerini" alan odur. Özellikle yılbaşı olan 1 Ocak ona adanmıştır ve o gün ona şarap, meyve ve un, süt ve baldan yapılmış pastalar götürülür.

Bir kült kahramanı olarak Janus aynı zamanda barış antlaşmalarının da koruyucu tanrısıdır –özellikle *Roma*

uygarlığının kurucusu olarak savaşla da işin gereği bir ilişkisi vardır tabii. Bu görevinin en belirgin ifadesi Forum'daki tapınağının kapılarını savaş dönemlerinde açık bırakmak ve sadece barış olduğu zamanlarda kapatmak geleneğidir. Bu sonuncusu İmparatorluk dönemi başlangıcına kadar sadece iki kez (!) gerçekleşmiştir, ama Augustus'un da gururla anlatabildiği gibi "Ben devletin birinci adamı olduğum sırada bu tapınak senatonun talimatıyla üç kez kapatılmıştır".

Juno

En büyük Roma tanrıçasının adı yaklaşık olarak "genç kadın" ya da "kız" anlamına gelir, bu da onun başlangıçta –yani onun Yunanlı Hera'yla*, Jüpiter'in* Zeus'la* bir tutulmasından önce– bekar ve bağımsız bir kişilik olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda o kesinlikle doğuştan dişiliğin "iyilik perisidir". Tüm kadınların, ama özellikle doğuracak kadınların sağlıklı olması için çalışır. *Juno Lucine* (Işık Tanrıçası), yani bebeklerin gün ışığına (*Lux*) çıkmasına yardım eden tanrıça olarak onlara doğum sırasında destek olur. Doğumda sorun yaşanmamasını, anne ve çocuğun sağ salim bu süreci geçirmelerini sağlar. Bu olayın hemen ardından insanlar ona şükran borcunu ödemek için Atrium'da (evin açık salonu) yiyeceklerin sunulduğu bir masa hazırlarmış.

Ama bazı Romalı bayanlar Juno'nun sürekli işinin başında olmasından memnun olmamış olabilir; çünkü tanrıça sadece hamileleri korumaz –o aynı zamanda hiçbir kızın *vaktinden önce* hamile kalmamasına ve yakışık aldığı şekilde bakire kalmasına dikkat eder. Bu konuda kızıyla (ya da tanrıçasıyla) ilgili tam bir kanaate varmak isteyen biri, söz

konusu kızı tanrıçaya test ettirebilir: O zaman kız Juno'nun mağara tapınaklarından birine götürülür, rahibeler orada yaşayan kutsal yılana bir hediye sunar. Eğer hayvan sunulan yiyeceği reddederse, teste tabi tutulan kızın günahkâr olduğu kanıtlanmış olur. Aksine yiyecek olursa, sadece kızın onuru kurtarılmış olmaz –yılanın lütfedip sunuyu alması tüm ülke için iyiye işaret kabul edilir, sonrasında Properz'in bize aktardığı gibi, bir çiftçi şöyle bağırır: "Bu verimli bir yıl olacak!"

Adeta bu iki görev –hamilelerle ilgilenme ve bekareti koruma– arasında aracılık yaparken Juno'nun üçüncü yetki alanı olarak evlilik devreye girer. Evlilikle evlilik olarak ilgilenen Ceres'ten* farklı olarak Juno *evlendirmelerden* sorumludur. O kadın ve erkeği birleştirir, burada sembolik olarak gelinin sağdıcı gibidir; evli olmanın daha sonraki sıradan yönlerini Ceres'e bırakmayı tercih eder.

Juno onuruna –özellikle ona en yakın halk kitlesi gençler tarafından– düzenlenen büyük resmi bayramlar bu tanrısal kadının başka bir göreviyle ilgilidir: Verimlilik. Romulus ve Remus'un dişi bir kurt tarafından emzirildiği söylenen mağarada her yıl şubat ayının 15'inde kutlanan Lupercalia bayramlarında, keçi postu giymiş genç erkekler ve keçi derisinden kemerler takan genç hanımlar, vaktiyle bizzat Juno'nun düzenlediği, bir tapımı gerçekleştirirler.

Temmuz ayının 7'sinde de sadece kadınların (köle ve özgür kadınların) katıldığı bir bayram düzenlenir: *Nonae Caprotinae.* Burada kadın cinsel organının sembolü sayılan incir önemli bir rol oynar. İncir ağacından dallar kesilir ve akan süte benzer sıvı tanrıçaya sunulur. Bu bayram da dolaylı olarak Juno'nun keçiye duyduğu yakın bağı ortaya koyar: Bu

bayram adına kullanılan tanrıçanın diğer ismi Caprotina, *Capra*, "keçi" sözcüğünden türemiştir. Ve gerçekten de keçi hayvanlar içinde Juno için en kutsal olanıdır.

Onları öylesine sever ki daha çok büyükbaş hayvanlar, ama özellikle ineklere karşı kendisini sorumlu hisseden Yunanlı meslektaşı Hera'nın aksine keçileri koruma görevini de üstlenir. Sürekli meleyen bu dört bacaklılara karşı duyduğu sevgiyi genellikle kafasının üzerinde bir keçi postu taşımasıyla da dışa vurur. Posttaki boynuz ve kulaklar bu şekilde sanki tanrıçaya aitmiş gibi görünür.

Keçilerle yakın bağı Juno'nun kendisini en çok köyde iyi hissedeceği izlenimini uyandırabilir, ama o sadece kadınlar tanrıçası olarak sınırlandırılamayacağı gibi bu noktada da sınırlandırılamaz. Çünkü bütün bunların yanısıra o kentlerin de koruyucusudur, özellikle doğal olarak Roma'nın ve İmparatorluğun diğer kentlerinin. O, Jüpiter ile birlikte halkının gelişmesi ve çok sevdiği keçileri gibi çoğalması için çalışan, hep genç, hep güzel kraliçe Regina'dır.

Jüpiter

Adı –"gök tanrısı" anlamına gelir– her şeyi söylüyor. O her şeyin üstünü örten, zaman zaman parlayan, zaman zaman bulutlarla kaplı gökyüzünün efendisi, tüm tanrı ve insanların babasıdır (yani geleneksel Roma mantığıyla düşünecek olursak babadan çok mutlak tanrıdır).

Yunanlı kardeşi Zeus* gibi Jüpiter de yıldırım, şimşek ve genel olarak hava tanrısıdır. Bu bağlamda eski dönemlerden beri yağmur için ona yalvarılırdı. Romalı kadınlar, her zamanki bakımlı hallerinin aksine dağınık

saçlarla ve yalınayak, yüksek memur derecelerine aldırmaksızın Capitolium'a yürürler. Bir taşı şehrin içinden sürükleyerek tanrıya kuraklığa nihayet bir son vermesi için yalvarmak daha eski bir gelenektir.

Jüpiter adına bir taşla, daha doğrusu bir çakmak taşıyla yemin edilir ve bu taşla yemin kurbanı olan bir domuz kesilir. Çünkü Roma'nın en yüce tanrısı belirimi ile, aynı zamanda başvurulacak en yüce ahlak mercidir ve böylece birçok şeyin yanısıra yalan yere yemin eden herkesi anlayış göstermeden yıldırımıyla cezalandıran yemin tanrısıdır da. Bunu yaparken yıldırım sadece onun bir aracı değil adeta manifestosu, gökyüzünden bizzat inerek gücünü ortaya koymasının bir sembolüdür. Bu nedenle yıldırım düşen her yer, her ağaç Jüpiter tarafından dokunulmuş, onun tarafından koruma altına alınmış, dolayısıyla da kutsal ve ona adanmış sayılır.

Yemin tanrısının görevi ile bağdaşması nedeniyle Jüpiter antlaşma yapanların antlaşmaya uymalarına ve sınırların kutsallığının ihlal edilmemesine de dikkat eder. Bu nedenle Capitolium'da onun adını taşıyan ve orada tapınağı yapılacağı zaman bile yerinden oynatılamayan bir sınır taşı vardır. Sonunda o taş olduğu yerde bırakılır ve alışılageldiği gibi açık havada kalabilmesi için tapınağın çatısında bir delik bırakılır. Vaktiyle ülkeyi insanlara paylaştıran ve sınırları ilk ve son olarak belirleyen Jüpiter'dir.

Daha sonra Juno* ve Minerva'nın* da alındığı Capitolium'daki tapınak sadece Roma devlet kültünün en eski tapınağı değil, aynı zamanda sayısız önemli devlet işinin de merkeziymiş. Bu yüzden burası antlaşmaların yapıldığı, komutanların savaştan önce kurban adadıkları, savaşların ilan edildiği ve zafer alaylarının son bulduğu yermiş.

Ayrıca bu tapınağın yeraltındaki kubbeli tavanlı mekânlarında, kötü alametler söz konusu olduğu zamanlarda başvurulan ve yorumlanan kehanet kitapları 'Sibylla'lar da saklanırmış. Gök tanrısı olarak Jüpiter'in uçan her şeye, özellikle de kuşların kralı kartala özel bir eğilimi vardır. Kuşların uçuşuna bakarak kehanetlerde bulunmak, Romalılar'da eski bir gelenek olduğundan, Jüpiter en eski hatta mutlak kehanet tanrısı sayılır.

Jüpiter'in hiddetli, tehditkâr, en azından korku uyandıran bir tanrı izlenimi uyandıran bütün bu önemli niteliklerinin yanısıra, onu biz ölümlülere bir parça yaklaştıran bir büyük zaafı da vardır: Şarap.

19 Ağustos'ta yamaçlardaki bağlarda yapılan büyük şarap bayramı *Vinalia Rustica* Baküs* değil, *onun* onuruna düzenlenir. Bağbozumundan önce üzümün olgunlaşma dönemini kutsaması ve üzümlerin zarar görmemesini sağlaması için Jüpiter'e tapınılır.

Ve sonunda vakit geldiğinde tanrısına bir kuzu kurban edip törenle ilk üzümü keserek bağbozumunu başlatan Jüpiter'in rahibidir. Son olarak Jüpiter onuruna düzenlenen üçüncü şarap bayramı, yeni üretilen şarabın denenmesi için 11 Ekim'de kutlanırmış. Romalılar bu şarabın iyileştirici bir etkisi olduğuna inanırlarmış.

Jüpiter şarabın oluşumunda rol oynamaya devam eder, çünkü nisanda ona mayalanma süresi tamamlanmış olan bir önceki yılın şarabı bağışlanırmış. Böyle şarap bayramlarıyla anılmaktan yoksun kalan Bacchus'un onu kıskanmak için haklı nedenleri olabilir! Ama ne yapalım ki Jüpiter gök tanrısıdır ve Romalı üzüm yetiştiricileri, günümüzdekiler de öyle, bu soylu bitkinin havadan ne kadar etkilendiğinin

bilincindeydiler. Bu nedenle bitkilerini ve bu bitkinin meyvelerini ve bu meyvelerden elde edilen içeceği daha alt düzeyde bir tanrıya emanet etmektense, onları en yüce koruma altına almayı yeğlemişlerdir –bu konuda yanılmadıklarını günümüz İtalyan şarabının kalitesi de ortaya koyuyor!

K

Kali

Kali, Sanskrit dilinde "zenci" anlamına gelir ve her bakımdan siyah olan bu tanrıça, tüm Hindistan'da ama özellikle Bengal'de çok yüceltilir. Her insanın sadece mutlu bir yüzünün olmaması, aynı zamanda çapraşık ve negatif bir yönü içinde barındırması gibi, tanrılarda da durum aynıdır. Çünkü Kali aslında korkunç Devi'nin* belirimi olan Durga* ya da Parvati'nin* kişileşmiş "gölgesidir". Çoğu zaman çirkin, üzerine kanlar sürülmüş, yırtıcı hayvan dişleriyle, dışarı sarkmış diliyle ve kuru kafalardan yapılmış bir kolyeyle ve tek giysi olarak koparılmış insan kollarından bir etek giyen yaşlı bir kadın olarak tasvir edilir. Elleri silahlardan hareketsiz haldedir ve en büyük eğlencesi Şiva'nın* ölüsü üzerinde dans etmektir.

Ama bütün bu söylenenlerden, Kali'nin sıradan "korkunç" ya da "tehlikeli" bir tanrıça, mümkün olduğunca karşısına çıkılmaması gereken ve insanın kendisini ancak iyilerin (ya da iyinin) himayesine girerek koruyabileceği bir dişi şeytan olduğu sonucunu çıkarmak ağır bir hata olur. Tapınanları ona "anne" derler, bu onu olumlu gösterme merakından kaynaklanmaz. Doğru incelenecek olursa, Kali gerçekten de Devi'nin en merhametli görünüm biçimidir, çünkü kendini kaybettiği kan sarhoşluğunda yok ettiği şey

gerçeği seçememedir, insanların her şeye kadir, her yerde var olan Tanrı imajı, onun *sadece* "iyi", "sevgi dolu", "bilge" olduğu yönünde olabilir, bunlar dışında da zararsız, olumlu niteliklere sahiptir.

Kama

⟶ Şiva

Kanil

Kanil, ya da 'Popol Vuh'da adlandırıldığı gibi İxhanil, avın dışında özellikle mısırla beslenen bir halkın en önemli tanrılarından biridir. Çünkü Kanil Mayalar'ın mısır tanrısıdır.

Göreviyle öylesine özdeşleşmiştir ki dış görünüşü bile baktığı ve koruduğu bitkiye benzer: Uzun kafası, yapraklarıyla çevrelenmiş bir mısır koçanını andırır, saçını ayırdığı çizgiden fışkıran saçları koçanın altından sarkan ipeksi, koyu kırmızı liflere benzer. Bu nedenle "lezzetli yaprak demeti" anlamına gelen İxlanleox adıyla da anılır. Ve bu tür bir kafayla yeterince haksızlığa uğramamış gibi, Kanil'in bir de cüce bir bedeni vardır.

Yenen bitki tanrısı olarak, yaşamın, gelişimin, büyümenin, fışkıran doğanın mutlak tanrısı olmasına rağmen, Kanil her yıl acıklı bir talihsizlik yaşar: Her sonbaharda, hasat zamanı mısırlarına yapıldığı gibi, acımasızca kafası koparılır –elbette her ilkbaharda yeniden topraktan dirilmek için, bu sırada çocukları, kahraman ikizler Hunahpú ve İxbalanqué, ona tüm güçleriyle yardım ederler.

Kannon

⟶ Guanyin

Kotan-kar-kamuy

Kotan-kar kamuy, Japon yerlileri Ainular'ın yaratıcı tanrılarıdır. Bu kategoriye giren birçok başka tanrı gibi o da çok belirgin nitelikleri olan biri değildir, ama vaktiyle yorucu bir çalışma sonunda –o güne dek üzerinde yoğun bir sis tabakasının bulunduğu tek bir bataklık olan– yeri ve göğü, balta ve kazma ile birbirinden ayırmış. Ama bu olağanüstü güç gerektiren işte tek başına değilmiş, çünkü peygamber kuşu sadakatle ona destek olmuş.

Gökyüzündeki birçok hayvan yeryüzünün şimdi ne kadar güzel ve rahat olduğunu görünce, orada yaşamak için Kotan-kar-kamuy'dan izin istemişler. O, yaratmayı düşündüğü insanlara bundan böyle hizmet etmeleri koşuluyla onlara izin vermiş. Toprak ve söğüt ağacı dallarından özenle Ainular'ın ilk atasını yaratmış, tam yaratıcı güçleri aracılığıyla onu tanrı benzeri bir varlık yapmaya hazırlanırken acil işleri nedeniyle gökyüzüne dönmek zorunda kalmış. Her şeyi olduğu gibi bırakmış, su samurunu çağırmış ve kendisi yerine bu işi tamamlamasını emretmiş. Ona aceleyle ne yapması gerektiğini söylemiş ve kaybolmuş.

Ama su samuru dikkatli dinlememiş, zaten canı çalışmak da istemiyormuş. Bu işi daha sonraya ertelemiş, önce gönlünce suda oynamış, su sıçratmış, sağa sola yüzüp durmuş –ta ki Kotan-kar-kamuy'un kendisine söylediklerini tümüyle unutana kadar.

Biz insanları insan yapan yanlışlarla, defolarla ve huysuzluklarla dolu olmamızdır.

Krishna

⟶ Vişnu

Kronos

İlk Yunan gök tanrısı Uranos** öz annesi ve karısının kışkırtmalarıyla hadım edildikten sonra, sadece çocuk yapamamakla kalmamış, artık hükümdar olarak da işe yaramaz olmuş. İğdiş edilmiş besili bir horozu kim kral olarak ister ki! İlk önce kız kardeşi Rhea ile evlenen küçük oğlu Kronos, onu devirerek tahtına oturmuş. Ama bu evlilikte de terslikler başlamış, çünkü anne ve babası Kronos'a önceden oğullarından birinin onu tahtından indireceği kehanetinde bulunmuş.

Kadere bir oyun oynamak için, Kronos Rhea'nın çok üzülmesine rağmen, onun doğurduğu her oğlan çocuğunu yutmaya başlamış. Ama Kronos'un iki bebeğini yutmasını izledikten sonra, hamile olduğu çocuğunu kurtarmak için Rhea'nın aklına bir kurnazlık gelmiş: Kronos'a yutması için kundağa sarılı bir taş vermiş, bu nedenle Zeus** hayatta kalmış.

Zeus büyüyüp güçlenir güçlenmez, daha sonraki tanrılar tanrısı büyükanne ve büyükbabasının kehanetini gerçekleştirmiş: Kronos'a meydan okumuş ve daha sonra kusulan kardeşlerinin yardımıyla uzun bir savaşın ardından onu yenmeyi başarmış ve yeraltına sürmüş.

Oysa bazıları Zeus'un, babası bal yemekten sarhoş olunca (çünkü Dionysos'un* doğumundan önce henüz şarap yoktur) onu bağlayıp Kronos'un bugün bile karısı Rhea ile birlikte tahtından feragat eden bir kral gibi mutlu ve memnun yaşadığı rahmetliler adasına götürdüğüne inanmak ister. Öyle

ya da böyle, Kronos'un hükümdarlığı ile birlikte Antik Çağ da sona ermiştir –çünkü bu çağı kendisi ile birlikte sürgüne götürmüştür.

Kubera

Kubera, zenginlik ve genel olarak refah tanrısıdır ve Hint (ve Avrupa) düşüncesine göre, dünyanın hazinelerini koruyan, çoğaltan ve gözeten cüceler Gnom'lar olduğundan, Kubera ayrıca bu cinler sürüsüne de egemendir ve kendisi de bir cüce olarak tasvir edilir.

Zavallı pek güzel değildir: Tek bir gözü, şişman bir göbeği, üç bacağı, sekiz dişi vardır, ama çok zengin olduğundan, bütün üzeri değerli taşlarla kaplıdır ve yanında hep bir para kesesi taşır –emri altındakiler de öyle. Onun "binek hayvanı" bir insandır. Belki de bu onun biz ölümlülerle olan yakınlığını sembolize ediyor, sonuçta onun egemenliğindeki cüceler ve doğa cinleri bize yüce göksel varlıklardan daha yakındır.

Kubera işiyle gurur duyar ve bunun için eşek gibi de çalışmıştır. Tarih öncesi dönemde on bin yıl boyunca suda durup kafasını suya sokmuş ve Brahma'nın* kendisinin en büyük arzusunu yerine getirip onu refah tanrısı yapacağını ümit etmiş. Ama Bharma gelmemiş. O zaman Kubera kendisine *daha* kötü bir işkence düşünmüş ve yine birkaç bin yıl boyunca tek ayak üzerinde dört ateşin ortasında durmuş –ve beşincisi olarak kızgın güneş de yukarıdan katkısını esirgememiş.

O zaman Brahma nihayet yumuşamış; onu tüm hazinelerin efendisi, bir de yönlerden kuzeyin koruyucusu

ilan etmiş. Kubera ona coşkulu bir şekilde teşekkür etmiş, babasına koşmuş ve mutluluktan uçarak kendisine bahşedilen onurdan söz etmiş. Buna babası da çok sevinmiş ve ona büyük, güzel bahçeli bir şehir kurmuş. Kubera orada uzun zaman mutlu, mesut yaşamış, bir gün aklına kölelere ihtiyacı olduğu gelene dek. Bunun üzerine yine yüz sene nefsine eziyet etmiş, Şiva* gelmiş ve onu doğa cinlerinin kralı yapmış.

Kukulkán

Guatemala'nın yüksek bölgelerinde Gucumatz olarak (Aztekler'de Quetzalcoatl*) tanınan "tüylü yılan" oldukça sevilir ve Mayalar'ın en önemli tanrılarından biridir. Bir hortum gibi sallanan burnu ve dışarı sarkan diliyle Kukulkán'ın pek güzel olduğu söylenemez. Ama Orta Amerika halkları –Yunanlılar'ın aksine– bu konuda pek alçakgönüllüdür.

Kukulkán fışkıran doğa ile ilgilidir, çünkü onun niteliklerinden biri de filizlenen bir mısır tanesidir. Ateş ile olan yakın bağını ve bununla gücünü de göstermek için, ellerinde meşaleler taşır. Kukulkán yaratıcı tanrı ve kültürü geliştiren biri olarak tapım görmüştür. Çünkü diğer şeylerin yanısıra insanlara şehir kurmayı öğreten o olmuştur.

Kumara

⟶ Skanda

Kunnecuþ-kamuy

Adının tercümesi "geceyi aydınlatan tanrı" anlamına gelir

ve Japon yerlileri Ainular'ın ay tanrısıdır. Güneş tanrıçası Tokapcup-kamuy'un* kocasıdır ve oldukça sakin bir evlilikleri vardır. Kunnecup-kamuy gündüzleri yeraltında yaşar ve evini sadece geceleri terk eder –peki karısıyla ne zaman karşılaşır? Ainular en azından onun karısını geceleri gökyüzünde görünmediği zamanlarda ziyaret ettiğini bilirler. Ayrıca ikisinden hangisinin erkek hangisinin kadın olduğu da tam olarak açık değildir (Ainu sözcüğü olan *kamuy* sadece "tanrı" anlamına gelir ve cinsiyet hakkında bilgi vermez); ama güneşin onlardan çok daha güçlü olduğu bilinir.

Buna karşın Kunnecup-kamuy, normalde pek ön plana çıkmayan, yaratıcı tanrı Kotan-kar-kamuy* emrinde, geceleri karısı uyurken her şeyin yolunda gitmesini sağlayan silik bir kişiliktir.

Kybele

Anadolu kökenli olan Kybele, aslında insan olarak doğmuştur, çünkü Frigya Kralı Meon'un ve onun karısı Dindyme'nin kızıdır. Ama Meon oğlu olsun istemiş ve bir kızın doğmasına çok sinirlendiği için bebeği Kybelos adındaki bir dağa terk etmiş. Bu çocuğun özel yazgısı sayesinde burada açlıktan ölmemiş, önce panterler ve aslanlar tarafından büyütülmüş, daha sonra çobanlar onu bulmuş ve sevgiyle içlerine almışlar.

Terk edildiği yerin adıyla anılan Kybele, daha sonra büyüyüp dikkat çekici güzellikte ve akıllı bir kız olmuş, ayrıca özel yetenekleri de varmış. Örneğin sesleriyle manevi anne babasının hayvanlarının hastalıklarını iyileştirebildiği flütler ve davullar icat etmiş. Yetenekleri ve güzelliği o kadar farklıymış ki sonunda kralın dikkatini çekmiş, kral reddettiği

kızını tanımış ve onu törenle kendi sarayına geri almış.

Kısa bir süre sonra Kybele, ırmak tanrısı Sangarios'un torunu olan Attis adında yakışıklı delikanlıya âşık olmuş. O Kybele'ye sonsuza dek sadık kalacağına söz vermiş ve ikisi uzun zaman mutluluk içinde bir arada yaşamışlar –Attis başka bir kral kızına âşık olup ona evlilik teklif edinceye kadar. Bu ihanete kolayca anlaşılacağı gibi çok öfkelenen ve kırılan Kybele, düğün törenine katılmış ve sevgilisini –bütün düğün davetlileriyle birlikte– delirtmiş. Geçirdiği cinnet sırasında Attis dağlara koşmuş ve bir çam ağacının altında kendi kendisini hadım etmiş, bunun üzerine kan kaybından acılar içinde ölmüş.

Kybele sebep olduğu şeyleri görünce, umutsuzluğa kapılmış ve durup dinlenmeden bir dağdan diğerine, bir şehirden öbür şehre dolaşıp durmuş, ta ki Apollon* onu yurduna çağırıp tanrıçayı ülkenin koruyucu tanrıçası ilan edinceye dek. O günden beri dağların zirvesinde azametle oturur ya da aslan ve panterlerin çektiği arabasıyla etrafı dolaşır, yüksek sesle müzik yapan Küret'ler ve Korybant'lar gibi varlıklar ona sürekli eşlik eder.

İlkbaharda her şeyin yeniden hayata uyanması, insan ve hayvanın sürekli üremesinden sorumlu, doğaya egemen tanrıça olması nedeniyle, insanlar Kybele'yi hemen benimsemişlerdir. Ünü kendi ülkesinin sınırlarını aşıp tüm Anadolu'ya yayılmış ve Pers savaşları sırasında Yunanistan'a da ulaşmıştır. Kybele'ye tapınanlar ve rahipleri Dionysos'unkilerden* daha ilkel davranmamışlardır. Özellikle ilkbaharda yüksek sesle bağırarak tapınır, ellerinde meşaleler ve zil, kös, flüt gibi çalgı aletleriyle ormanlarda dans ederek tanrıçaları adına kutlama yaparlarmış. Sayısız tapınanı ona olan bağlı-

lığını, Kybele'nin sevgilisi Attis gibi, kendi kendini hadım ederek kanıtlarmış.

İ.Ö. 3. yüzyıl başlangıcında bir kehanet Romalılar'a, Anadolu'nun en yüce tanrıçası Roma'ya getirilirse, yaklaşan her düşmanın uzaklaştırılabileceğini önerince, Kybele yükselişe geçmiş. Siyah bir meteor taşı olan en eski tapınağı hemen Pessinus'tan Roma'ya getirtilmiş, o günden sonra ona sevgili Attis'i ile birlikte tapınılmış, her yıl mart ayının sonunda, yani ilkbaharın başlangıcında, beş gün süren oldukça görkemli bayramlar yapılmıştır.

Başlangıçta ahlak kurallarına bağlı olan Romalılar, Kybele tapımının sefahat âlemi kısmını mümkün olduğunca sınırlamaya çalışmışlar; ama İmparatorluk döneminin başlamasıyla dur durak kalmamış. İnsanlar utanma duygularını bir tarafa bırakmış, açık saçık şarkılar söyleyip çırılçıplak soyunup rastgele çiftleşmişler. Büyük tanrıçanın etkisi altında, kendilerinden geçip çoğu zaman kendi kendilerine zarar verir ya da çektikleri bıçaklarla aynı şekilde kendinden geçmiş olan halk yığınına saldırır olmuşlar. Kısacası, bu bayramlar herkesin her seferinde hoşnut kaldığı, tam Dionysos tarzı halk bayramları gibiymiş.

Ama –tabii eski Roma'da bu tür tapımlara eğilimi olmayan Apollon kültüne daha yakın insanlar da varmış; Catull şöyle yazar:

"Büyük tanrıça, tanrıça Kybele,
Dindymos dağında hüküm süren,
sevdiklerini cinnetten koru, tanrıçam benim de evimi!
Başkalarını sarhoş et, başkalarını çıldırt!"

L

Lakshmi (Lakşmi)

Lakshmi, Shri de denir, Vişnu'nun* karısı ve Hint güzellik ve mutluluk tanrıçasıdır. Ve doğal olarak çok genç ve güzeldir ve –ölümsüzlük içkisinin dışında– süt okyanusundan doğan en değerli şey olarak kabul edilir (bkz. Şiva). Eğer kocasının ayaklarına masaj yapmıyorsa, bir Lotus çiçeğinin üzerinde durur ve elinde de hep bir Lotus çiçeği vardır.

Herkesin kendi mutluluk anlayışı olduğundan, Lakshmi herkes için farklı bir şey ifade eder. Örneğin krallara (onların "tanrısal esas eşleri" olarak kabul edildiğinden) güç ve ün, tüccarlara zenginlik, kadınlara güzellik bağışlar. Çiftçiler için mutluluk iyi ürün almaktır ve bu yüzden Lakshmi köylerde ekin tanrıçası olarak tapım görür ve övülür. Hatta fakir insanların yakacak olarak kullandıkları tezek bile onunla bağıntılı kılınır.

Uzun zaman önce Lakshmi, huzur içinde çayırda otlayan bir inek sürüsünün yanından geçiyormuş. Tanrıça durmuş, hayvanları izlemiş ve onları görmekten mutlu olmuş. Onlardan öylesine hoşlanmış ki kendisinden bir istekte bulunmalarını istemiş. Ama inekler kendilerinden ve yaşamlarından öyle memnunlarmış ki (tabii bunlar *Hindu* inekleriymiş!) ve bu hediyeyi reddetmişler. Ama Lakshmi

pes etmemiş, o zaman inekler kendi aralarında toplanıp birbirlerine danışmışlar ve sonunda isteyebilecekleri bir şey bulmuşlar: Tanrıça, gübrelerinin de mutluluk içermesini sağlamalıymış. Doğal olarak istekleri hemen yerine getirilmiş –o zamandan beri Hintliler inek tezeğinin en uğurlu ve en temiz madde olduğunu düşünürler.

Leigong

Leigong, "şimşek beyi" Çinliler'in yıldırım tanrılarından biridir. Kendisinin korkunç, karmaşık bir varlık olarak tasvir edilmesinden hoşlanır: ejderhaya benzer bir hayvan bedeni ve yarasa kanatları, ama kartal gagası ve bir de insan yüzüyle. Zaman zaman etrafında yıldırım bakanlığının diğer yöneticileri, örneğin rüzgâr tanrısı Feng Bo (Fei Lian*), "yıldırımın annesi" Dianmu ve yağmur ustası Vushi ile görülür. Bu durumda Leigong'un kendisi insan kılığında ve üst düzey memur giysisi içinde ortaya çıkar. Elinde alışılageldiği üzere bir keski, diğerinde de öfkelendiğinde vurduğu çekiç –o zaman şimşek çakar– vardır.

Bu tür öfke krizleri, Leigong'un kendisi için de sevimsiz sonuçlar doğurabilir; örneğin bir keresinde heyecan uyandıran bir fırtına –aynı zamanda taç giyme töreni– çerçevesinde, yıldırım tanrısı muhteşem bir ağacı ikiye ayırmaya çalışırken beceriksiz bir şekilde kendisini oluşan aralığa sıkıştırmış. Orada sıkışıp kalmış. Alnında yazıldığı gibi genç bir oğlan o sırada aynı ağacın altında fırtınadan korunmaya çalışıyormuş. Leigong ondan kendisine yardım etmesini istemiş ve eğer onu kurtarırsa, ona muhteşem bir ödül vereceğini söylemiş. Akıllı çocuk aralığa kemer taşına benzer taşlar doldurmuş, aralık yeterince genişleyince

Leigong zarar görmeden dışarı çıkabilmiş.

Tanrı sözünü tutmuş ve oğlana şimşek çaktırma ve yağmur yağdırma ve her türlü hastalığı iyileştirme sanatını tüm detaylarıyla anlatan bir kitap vermiş. Bu değerli hediye sayesinde Ye Jianshao, oğlanın adı buymuş, ünlü bir doktor ve yağmurcu olmuş –ama koruyucu tanrısının yardımları son bulmamış. Bir gün Ye Jianshao sarhoş olup gürültü patırtı çıkarıp etrafı rahatsız edip tutuklanınca, Leigong'dan yardım istemesi yetmiş, hemen kulakları sağır edecek şekilde şimşekler çakmış ve vali Leigong'un öfkesinden korkup anında tutukluyu serbest bırakmış.

Ayrıca neredeyse tüm insanlığın yok olduğu korkunç bir tufan da, yıldırım tanrısının öfkesine(kesinlikle haklı bir öfke) dayandırılır –bu olay şöyledir: Vaktiyle bir çiftçinin aklına, yıldırım tanrısını yakalamak gibi saçma bir fikir gelmiş. Bu amaçla bir fırtına sırasında yanına açık bir kafes, eline de büyük bir kerpeten alıp dışarıda kulübesinin yanında durmuş.

Her şeyi hesaba katan ama bu tür bir küstahlığa hiç hazır olmayan Legong'un gelişini görür görmez, onu kerpetenle tutmuş ve kafese sokmuş. Ertesi gün kafasını koparıp salamura yapmak istediğinden, doğru düzgün baharatlar almak için pazara gitmesi gerekiyormuş. Yola çıkmadan önce iki çocuğunu, kendisi yokken tutukluya yiyecek ve içecek bir şey vermemeleri konusunda tembihlemiş.

O gider gitmez, Leigong çok susadığını söyleyerek öylesine sızlanmış ki çocuklar, bir kız ve bir oğlan, sonunda ona acımış ve ona biraz su vermiş. Tanrı suyu içer içmez olağanüstü güçlenmiş; bir hareketle kafesi havaya uçurmuş

ve kurtulmuş. Çocukların yardımına karşılık onlara bir diş hediye etmiş, bunu toprağa gömmelerini, gömerlerse olağanüstü bir meyvenin yetişeceğini söylemiş ve kaybolmuş.

Çocuklar denileni yapmış ve dişten, içinden kocaman bir su kabağının yetiştiği dev bir bitki oluşmuş. Şaka olsun diye iki kardeş kabağın tepesini kesmiş, içini boşaltmış ve kabağın içine girmişler.

Ama Leigong çiftçinin yaptığı bu rezaleti kesinlikle unutmamış: Hemen ertesi gün yağmur yağmaya başlamış, yağmış da yağmış, nehirler ve denizler kıyılara taşmış, tufan başlamış.

Kız ve oğlan, kabağın içine saklanmış, ama kötü kalpli çiftçi (aklına sürekli saçmasapan fikirler geliyor gibi görünüyor) demir bir kayığa binmiş. Bununla gökyüzü kapısına kadar gitmiş ve tufanın hemen sona ermesini istemiş. O anda yağmur ve rüzgâr durmuş ve su seviyesi öylesine hızla düşmüş ki çiftçi kayığıyla birlikte yere çakılmış.

Ama iki çocuk, elastik kabakların içinde hayatta kalmış ve bugünkü insanlığı yaratmış. (Eski kaynakların aktardığına göre, ağacın etrafında "beni yakalayamaz ki" deyip ebelemece oynarken erkek kardeş kız kardeşini yakalamış ve karısı yapmış.)

Liber

⟶ Baküs

Lir

⟶ Manannán Mac Lir

Loki

Loki, Germen tanrıları arasında en alçağıdır. Hilekâr, hain ve hep bir yerlerde bir kötülük yapmayı ya da en azından birini diğerine karşı kışkırtmayı düşünen biridir. Kendisi kötü bir devin oğlu olmasına rağmen oldukça silik bir kadınla, Sigyn ile evlidir, ondan Wali ve Nari ya da Narwi adında iki oğlu vardır. Bu ikisi ile ilgili söylenecek olumsuz bir şey yokken Loki'nin, kadın dev Angrboda'dan evlilik dışı yaptığı çocukları için aynı şey söylenemez. Tanrıların yok edilip Ragnarök'ün (dünyanın sonu) yaşanmasına katkıda bulunanlar bu korkunç canavarlardır –Fenris Kurdu, Midgard Yılanı ve ölüm tanrısı Hel*.

İnsan diğer tanrıların, şeytana külahını ters giydiren böyle biriyle pek karşılaşmak ve onunla bir ilgilerinin olmamasını istediklerini düşünebilir. Ama Loki'nin sadece güzel bir görünümü yoktur –'Edda' metninde onun "hoş ve yakışıklı bir kişi" olduğu yazar– tatlı sözlerle yüze gülmeyi ve yağcılık yapmayı da bilir. Bilindiği gibi buna kimse karşı koyamaz. Ayrıca vaktiyle özellikle Odin* ile kan kardeşi olmuştur ve gerektiğinde bunu ona anımsatmaktan çekinmez:

> "Hatırlıyor musun, Odin,
> en eski çağlarda ikimiz kanlarımızı karıştırmıştık?
> Sen bir daha hiç bira içmeyeceğine yemin etmiştin,
> keşke ikimize de sunsalar."

Kendisine borçlu kalınmasını istediğinden, Loki bu ya da şu tanrıya hizmette bulunmaya hep hazırdır. Bunu yaparken zaman zaman istemeden de olsa iyilik yaptığı olur, ama bu onun kötü kalpliliğini azaltmaz. Onun asıl işi entrika çevirmektir, bir vicdanı ya da kalbi yok gibidir; ünlü eleştiri konuşması "Lokasenna"da eski sevgilisini açıkça rezil

etmekten bile çekinmez.

Bu konuşmayı, tedbir olarak Loki'nin davet edilmediği, deniz tanrısı Ägir'in yanında düzenlenen tanrılar ziyafeti vesilesiyle yapmış. Tabi bu olayı duymuş, ziyafetin yapıldığı yere gitmiş, Ägir'in uşağına yanaşmış ve içeride tanrıların neler konuştuğunu sormuş. Onların kendi yaptığı kötülüklerden yakındıklarını öğrenince öfkelenmiş ve şöyle demiş:

"Girmek istiyorum Ägir'in salonuna,
toplanan içkicileri görmek için;
Aslar'ın canını sıkıyor keyfini kaçırıyorum,
ve onların altın Met'inin tadını kaçırıyorum."

Kendisini engellemeye çalışan uşağı kenara itmiş ve salona girmek üzereyken Bragi* yolunu kesmiş ve şu sözleri etmiş: "Aslar içerken sana hayatta yer ve mevki vermezler!"

O zaman Loki elindeki kozu öne sürmüş: Odin ile olan kan kardeşliğine değinmiş, onun içeri girmesine izin vermek zorunda kalmışlar. Hemen harekete geçmiş ve orada bulunan herkese alçakça şeyler söylemiş –doğal olarak ilk olarak Bragi'ye. Ortalığı yatıştırmak için araya giren herkesi azarlamış, azarladıklarının kendisini destekleyip desteklemediğine aldırmaksızın. Loki'nin bir yerde Odin'in manevi oğlu olması nedeniyle, Bragi'nin kendisine hakim olması için uyardığı zavallı İdun* şu sözlerle susturulmuş: "Tüm kadınlar içinde en çok erkek avına çıkan İdun, sus sen."

Onur kırıcı konuşmasının devamında da Loki hep aynı sözleri etmiş: "Sus sen" der söz konusu erkek ya da kadın hakkındaki kötü bir gerçeği oradakilerin huzurunda açıklasın diye. Sıra son olarak Thor'a gelmiş, ama çekiciyle onun ağzını

tıkayıp ölüler ülkesine göndermekle tehdit ederek Loki'yi susturmayı başarmış.

O zaman Loki rahat vermiş, hatta şu sözleri ederek kendine de tam olmasa da bir iltifatta bulunmuş. "Sadece senin karşında pes edebilirim ve senin savaşabildiğini bilirim." Ama ayrılışını Ägir'e okuduğu ve daha sonra gerçek olan bir lanetle süslemiş. Loki ona varını yoğunu bir yangında kaybedeceğini söylemiş.

Sonunda Loki'nin hak ettiğini bulduğunu söylemek en azından sevindirici. Hödr'i, herkes tarafından sevilen Baldr'ı** öldürmeye ikna edip onun daha sonra yeraltı ülkesinden kurtulmasını da engelleyince, tanrıların canına tak etmiş. Onu yakalamak için yola koyulmuşlar, ama Loki fark edilmemeyi umarak bir somon balığına dönüşüp güvencede olsun diye gündüzleri bir şelalenin altında kalmış. Ama Odin doğal olarak onu tahtında görmüş ve bir ağ yardımıyla Aslar onu şelaleden çıkarıp ırmağın aktığı yöne sürüklemişler. Avlanan Loki'nin ağın üzerinden geri atlamasını engellemek için, Thor ırmağın ortasında beklemiş.

Denize yaklaştıkça Loki huzursuz olmaya başlamış ve ağın üzerinden atlamayı göze almış; ama Thor onu son anda kuyruğundan yakalamış. Böylece Loki son kozunu da oynamış olmuş. Aslar onu bir mağaraya götürmüş, iki oğlunu, Wali ve Nari'yi yakalamışlar ve birini hemen bir kurda dönüştürmüşler, bu kurt diğerini yemiş ve Aslar onun bağırsaklarını alıp Loki'yi bağlamışlar. Onu üç kayaya bağlamışlar, bir kaya omzunun, ikincisi kalçasının, üçüncüsü de dizlerinin altındaymış.

Loki'nin bağlarından kurtulmaması için sihir gücü yardımıyla bağırsakları demire dönüştürmüşler. Bunun

ardından tanrıça Skadi, zehirli bir kurt almış ve zehirin sürekli olarak yüzüne damlayacağı şekilde Loki'nin kafasının üzerine bağlamış. Kocasının bu cezayı hak ettiğini düşünmesi için yeterince nedeni varken eşi ona acır. Zehir içine damlasın ve Loki'ye zarar vermesin diye, zehrin altına bir kase tutar. Ama kaseyi her boşaltmasında, Loki silkinir ve acıdan öyle bir kıvranır ki dünya sarsılır ve biz, bizim "deprem" olarak adlandırdığımız olayı yaşarız.

Ama Loki ancak dünya battığında kurtulacaktır.

Lug

Sadece Fransa'daki bazı kentler değil, bunların arasında Lyon (vaktiyle Lug[u]dunum) da vardır, Hollanda ve Polonya'daki bazı kentlere de onun adının verildiği gerçeğinin ortaya koyduğu gibi, Lug Keltler'in en önemli tanrılarından biridir.

Tuatha Dé Danann'ın* baş düşmanlarından biri olan dev cin Balor'un torunu, adı "parlak, parlayan" anlamına gelen Lug, kendini ortaya koyma gücüyle ve özellikle de edindiği çok sayıda beceriyle yavaş ama sebatla çabalayarak zirveye yükselmiştir. Daha küçücük bir hiçken günün birinde, Tuatha Dé Danann'ın diğer büyük tanrılarıyla o sırada çok neşeli bir şölen kutlamakta olan –Lug'un büyükbabasının da aralarında bulunduğu Fomorier'ler onlara karşı savaşa hazırlanıyor olmalarına rağmen– Nuandu'nun* kalesine gitmek üzere yola koyulmuş.

Lug kapıyı çalmış, soyağacını ve geldiği aileyi anımsatarak girmek isteminde bulunmuş. Tanrılar arasında hiçbirinin yapmayı beceremediği bir sanatı iyi bilen birinin haricinde, hiç kimseyi içeri sokmama emri alan kapı görevlisi,

onun kim olduğunu değil, ne yapabildiğini bilmek istemiş. Lug marangoz olduğunu söylemiş. Kapı görevlisi kafasını sallamış ve bir marangozları olduğunu söylemiş. O zaman Lug, bilgi sahibi olduğu diğer meslekleri arka arkaya sıralamış: Demirci, savaşçı, şair, büyücü, harpist, doktor, saki, tarih bilgini ve tabii "güçlü bir adam".

Sözü edilen her sanat bir tanrı tarafından temsil ediliyor olmasına rağmen, kapı görevlisi böylesi çok yönlülükten biraz etkilenmiş. Lug biraz sinirlenip Nuadu'ya bu tanrılar arasında kendisi gibi *bütün* bu yeteneklere sahip birinin olup olmadığını sormasını isteyince, kapı görevlisi emri yerine getirmiş.

Nuadu, kesinlikle nitelikten anlarmış, ama yine de bu yeni geleni önce satrançta sınamış. Bu konuda da ustalığını ortaya koyunca, Nuadu onun salona girmesine izin vermiş, bunun üzerine pek mütevazı olmayan Lug da hemen "bilge koltuğu"na oturmuş. Sonuçta her konuda usta biridir.

Diğer tanrılar yeni gelene önce şüpheyle yaklaşmışlar, onu denemek üzere biri salonun bir yanından öbür yanına kocaman bir kaya parçasını atmış. Lug onu yakalamış, sonradan hiç belli olmayacak şekilde zarar gören yerlerini düzeltmiş ve onu geri fırlatmış. Bunun ardından tüm katılımcıları olağanüstü harp dinletisiyle büyülemiş –önce hepsi birlikte gülmüş, sonra ağlamış ve çaldığı parçadan etkilenerek on iki saat uyumuşlar.

Bununla Lug tanrılar arasında en yüksek konumu elde etmiş, çünkü Nuadu bile ondan öylesine etkilenmiş ki tahtını ona bırakıp on üç gün boyunca onun önünde saygıyla eğilmiş.

Tuatha Dé Danann'lar yeni liderlerinden öylesine

büyülenmişler ki yakında Fomorier'lere karşı yapılacak savaşta değerli yaşamı tehlikeye girmesin diye savaşa katılmasını istememiş ve korunması için dokuz bekçi görevlendirmişler. Ama Lug koruma görevlilerinden kurtulmuş ve doğrudan doğruya cepheye yönelmiş. İki ordu birbiriyle çarpışmadan önce sahip olduğu çok sayıda beceriden birini uygulamış: Büyüyü. Bir gözünü kapatıp adamların etrafında tek ayak üzerinde zıplayıp etkili büyü sözlerini mırıldanmış.

Bunun ardından tanrılara bağlılığını, kendi büyükbabasına karşı harekete geçerek daha somut bir biçimde ortaya koymuş. Büyük babası Fomorier'lerin lideri Balor'muş. Onun gözkapağı ile kapanan tek bir gözü varmış; tüm gözkapaklarını açtığında, etrafındaki her şeyi yok eden bir ateş yanıyormuş. Durum böyle olunca Lug çıkmış ortaya ve hakaretler içeren bir nutuk patlatmış. Bu konuşma Balor'u öyle tahrik etmiş ki bu küfürleri savuran kişiyi görmek istemiş. Onun çeşitli gözkapaklarını açabilmek için çok sayıda güçlü savaşçı gerekmiş. Yedinci ve son gözkapağı da açıldığında Lug ateş çıkan gözün tam ortasına öylesine şiddetle bir taş atmış ki taş Balor'un kafasına girip arkadan çıkmış. Bunun üzerine tüm Fomorierler tabanları yağlamış.

O zaman savaşın sonucu belli olmuş. Kaçan devler izlenmiş ve –neredeyse– tek adam kalıncaya kadar hepsi öldürülmüş; zarar görmeyen bir tek saray şairi olmuş, çünkü Lug kendisini bu meslek grubunun koruyucusu hissediyormuş. Ama o da buna karşılık, Fomorier'leri dünyanın son gününe dek İrlanda'nın kutsal topraklarından uzak tutmasının kendisine nasip olmasını istemiş.

M

Ma'at

Ma'at, Mısır gerçeklik tanrıçasıdır, var olan her şeyin temelini oluşturan düzen ve intizamın. İster tanrılar ister insanların yaşamıyla ilgili olsun, Ma'at her şeyin yolunda gitmesini, ahlakın korunmasını ve yasalara uyulmasını sağlar. Firavunlar, kullarının ona saygı göstermelerini, onu içten benimsemelerini ve onu gerçekleştirmelerini sağlayarak ona hizmet etmişlerdir. Ma'at'ın doğrularına ters düşen davranışlar, dini hatalar günah diye kabul edilmiş ve bu doğrultuda cezalandırılmıştır.

Zaten her koşulda Ma'at'a göre davranılması önerilir, çünkü uygunsuz davranan biri belki yaşamını zarar görmeden geçirebilir –ama Osiris'in yargı mahkemesinden kurtulamazmış: Burada, "iki hakikat salonunda" ölünün kalbi tartılırmış, terazinin dirhemleri "Ma'at'ın tüyü" imiş, ağır çeken kalp sonsuza dek çürümeye terk edilirmiş. Gerçi "Ölüler Kitabı"nda, sonucun belirlendiği anda, kalbin sahibinin lehinde ifade verilmesini engellemeye yarayan her türlü büyü araçları ve yöntemleri yer alır, ama yine de en başından itibaren böyle şüpheli bir duruma düşmemek daha akıllıcadır.

Ma'at, en çok kafasında, adının hiyeroglifi de olan deve tüyüyle, elinde de Mısırlılar'ın yaşam sembolü olan *Anch*

işareti ya da kulplu haç ile görünmekten hoşlanır: Eskiden krallar, "bağlılık ve sadakatin" sembolü olarak ellerinde tanrıçanın böyle –otururken– resmedilmiş bir tasvirini taşır ve onu güneş ve yaratıcı tanrı Re'ye kurban olarak sunarlarmış. Dünyevi hak ve düzenin temsilcileri hakimler, adeta Ma'at'ın rahipleri sayılır, mahkeme sisteminin başı da "Ma'at'ın peygamberi" unvanını taşırmış.

Ma'at, Re'nin kızıdır ve ona sürekli eşlik eder, onun için bir seyir defteri tutar. Bu deftere tanrının güneş kayığına binerek gökyüzündeki seyrini çizerek kaydeder. Ama bütün bu yararlı özelliklerine rağmen bu zavallı tanrıça oldukça silik ve pek hoşa gitmeyen bir kişiliktir ve öyle de kalır – sanki tüm erdemlilerin kaderi buymuş gibi!

Manannán Mac Lir, Mananwyddan

Manannán, İrlanda deniz tanrısı Lir'in oğludur ve babasının ölümünden sonra da okyanusun, özellikle de İrlanda denizinin hükümdarıdır. Karşı kıyıda Galliler tarafından Manawyddan adıyla yüceltilmiştir ve denizin tam ortasında bulunan "Isle of Man" adı da bugün bile onu anımsatır. Manannán aslında tüm deniz tanrıları gibi bir bakıma korku uyandıran, tehlikeli bir arkadaştır, öfkelendiği zaman suların altını üstüne getirebilir, atlarının çektiği savaş arabasıyla dalgaların ve dalga köpüklerinin üzerinden aşar ve canı isterse gemileri bütün mürettebatı ve yolcularıyla birlikte batırıp kıyıları fırtına yaratarak sular altında bırakabilir.

Ama Keltler'in saygısını daha çok savaşçı erdemleri sayesinde değil, aksine vaktiyle olağanüstü bir gemici olmasının dışında özellikle Galler ülkesinde mükemmel bir ayakkabıcı, tasarımcı, tüccar ve köylü olarak kabul edilme-

siyle kazanmıştır. Bir de onun sadece insan kemiklerinden kendi elleriyle bir kale yaptığı söylenir.

Diğer tanrıların saygı ve dostluğunu Manannán öncelikle cömertliği ve misafirperverliği ile kazanır. Bir keresinde aralarından en seçkin on tanrıdan her birine ayrı ayrı bir "periler tepesi" (*sid*) hediye etmiş, o günden sonra orası onların evi ve kalesi olmuş. Ayrıca Tuantha Dé Danann'ların* tümünü zaman zaman "yaşayanlar ülkesi" olan Tir Tairngire'de ağırlar.

Cenneti andıran bu farklı dünya, tamamen batı yönünde denizin öte tarafındadır ve burayı okyanusun hakiminin yönetmesi de çok uygundur. Onun için su kara parçasıdır, onun inek ve koyunlarının, yani balıklarının otladığı, çiçeklerle dolu bir çayırdır. Bu "çayırdan" kimin zarar görmeden geçip kimin geçmeyeceğine sadece o karar verir.

Manannán'ın mutlular adalarında sürekli süt veren iki inek otlar. Orada yaşayan domuzlar da ihtiyaç doğrultusunda istenildiği kadar kızartılıp yenilebilir –onlar ertesi gün yeniden canlanır. Her zaman dolu olan tencere de eksik olmaz, bu yüzden tanrının burada ağırladığı hiç kimse hiçbir şeyin eksikliğini duymak durumunda kalmaz. Manannán'ın konukları özellikle diğer tanrılardır. Burada sadece tıka basa yiyip içmezler: Üstelik bir keresinde Manannán onlara görülmezlik, ölümsüzlük ve bir tanrıya zaman zaman faydalı olabilecek yetenekleri de bağışlamış.

Manannán Mac Lir'in, gerektiğinde son sürat kaçabildiği üç bacağı olduğu söylentisine rağmen, bu önemsiz kusuru onun eş bulmasını, en azından gayrı meşru bir çocuk olan geleceğin Kral Mongan'ına sahip olmasını engellememiştir. Eşi Fand onu pek mutlu etmemiştir, çünkü

büyük kahraman Cúchulainn'e sırılsıklam âşık olmuş ve onunla o farklı dünyada evlilik dışı, coşkulu bir balayı yaşamış. Sonunda Manannán'ın sabrı taşmış; karısını kendisine dönmeye zorlamış, emin olmak bakımından karısı ve Cúchulainn'in arasına sihirli paltosunu yaymış, böylece onların birbirini bir daha hiç görmemelerini sağlamış. Bu sayede en azından bir kişinin mutlu olmasını sağlamış: Kıskançlıktan kendini yiyip bitiren Cúchulainn'in eşi Emer'miş bu.

Manitu

Kızılderili kitaplarından ve kovboy filmlerinden çok iyi tanıdığımız Manitu, tanrı benzeri "Büyük Ruh" statüsünü aslında Hıristiyan misyonerlere borçludur; çünkü aslında tanrının tam tersi bir yapıdadır. Başlangıçta Algonkin'ler bu sözcükle (yaklaşık olarak "doğaüstü güç" ya da "kutsal" anlamına gelir) her yerde ve her şeyin içinde olan *gayri şahsi* bir gücü anlatmışlardır. İnsan bu gücü –bunun için gerekli olan teknikleri bilmesi koşuluyla– istediği amaçlar için kullanabilir.

Ama elektrik ya da çekim kanunundan farklı olarak Manitu canlı bir güç, belki de "doğanın ruhu" gibi bir şeydir. Tüm yararlarının yanında, insanların ona ve örneğin ağaç, dağ ya da bir bizon gibi varlıklardaki her belirimine biz medeni insanların bir yüksek gerilim direğine gösterdiğimiz saygıdan fazlasını göstermelerini sağlamıştır.

"Manitu", beyazlardan sonra popülerlik kazanan ve sonrasında genel olarak "Kızılderili-Tanrısı"nı temsil eden, Algonkin kökenli bir kelimedir. Bu, diğer kabilelerin bu gücü tanımadıkları anlamına gelmemekle birlikte, onlar bu gücü tanımlamak için farklı isimler kullanıyorlardı: Mesela İkose-

ler'de bu gücün adı "Orenda" iken, Dakota (Sioux)'larda "Wakan" idi.

Mao

Mao, İran tanrıları arasında birinci sınıfa ait değildir ve Zoroastrizm (Zerdüştçülük) gibi ışığa odaklanmış bir dinde, ateş ya da güneş gibi parlayan varlıkların yanında ikinci derecede önemli olmuştur, buna rağmen Mao ya da Mah'ın ("ay") bir sürü sadık tapınanı olmuştur –bunun nedeni kendini sadece geceyi donuk bir biçimde aydınlatmakla sınırlamamasıdır. Her ilkbaharda havayı ısıtıp bitkileri topraktan "çekmek" onun çok daha önemli bir göreviydi. Mao'nun onuruna Sasani hükümdarları taçlarının üzerinde bir hilal taşımış ve tanrıyı mühürler ve madeni paralar üzerinde ölümsüzleştirmişlerdir. Bu tür tasvirlerde Mao'nun üzerinde uzun bir palto ve ayağında çizmeler vardır, elinde zaman zaman bir hükümdar asası bulunur, omuzlarından bir hilalin uçları sarkar.

İran'ın çok uzağında, Himalaya Dağları'nda bile 1500 yıl önce bir Sogd tüccarı zaman geçirmek için bir kaya parçasına taşla küçük bir Mao çizmiş. Kafayı çizmemiş, onun yerine geniş bir hilal çizmiş. Ama ne tipik paltoyu ne de çizmeleri çizmeyi atlamamış. Tüm diğer "putperest" arkadaşları gibi Mao da, geldiği vatanında zamanla ihmal edilmiş ve unutulmuş olabilir –ama buna rağmen günümüzde bile hâlâ dünyanın çatısında azametle oturmaktadır.

Marduk

Sümer-Babil tanrısı Marduk (başlangıçta *Amarutuk* "güneş tanrısının genç sığırı") tapımının son dönemlerinde kısaca

Bel, "tanrı" diye adlandırılmıştır. O, "kendi" şehirleri, siyasi ve ekonomik önem kazandığından, güçleri ve saygınlıkları birden olağanüstü artan tanrılardan biridir. Marduk'un durumunu belirleyen Babil'in yükselişi ve Babil İmparatorluğu'nun Hammurabi tarafından kurulması olmuş, bu da onun şansını açmıştır.

Bu gelişme sayesinde Marduk zamanla delta ülkesinin tümünde tanınmış ve öyle sevilmiştir ki tanrı olarak ne ile ilgilenmek istediğini kendisi seçebilmiş –bazı görevleri diğer tanrılardan ödünç almış ya da benimsemiştir.

Kendisini, sürekli olarak yendiği melez varlık ejderha yılanla birlikte, ya da onun kılığında tasvir ettiren Marduk'un başlangıçtaki asıl görevlerinin ne olduğu tam olarak belirlenememektedir. Birçok ipucu ile asıl bayramının ilkbaharda, daha doğrusu ilkbahardaki gece-gündüz eşitliği sırasında yapılması, onun ilkbahar güneşi ile yakın bir bağı olduğunu gösteriyor. Büyük bir olasılıkla bitkilerin güneşin etkisiyle ilkbaharda canlanmalarını sağlar, ayrıca ışık kaynağı ve dolayısıyla da bereket tanrısı olarak kabul edilir. Daha sonra bilge tanrının yetkisini de üstlenmiş, büyü ve hastalıkları iyileştirme, yargıçlık ve sulama gibi konularla da ilgilenmiştir.

Marduk, eşi "gümüş gibi parlayan" Scharpinatu ile birlikte oturduğu Babil'deki baş tapınağı Esangila'da en büyük tapımı görmüştür. Sayısız uğraşı arasında hamilelikle ilgili her konuyla da ilgilenmiş, bunun yanısıra gelecekte yazı sanatı tanrısı olan, ortak oğulları Nabu'yu da büyütmüştür.

Marduk'un çok sayıda yeni görevi yüzünden kendine biraz fazla yüklendiği, verdiği yanlış bir karardan kolayca anlaşılıyor. Bir gün kirlenmiş hükümdarlık nişanlarını ateş

tanrısına temizletmek amacıyla yeraltı ülkesine uzun bir seyahate çıkmak istemiş. Özellikle veba tanrısı Erra, yokluğunda onu temsil etmeyi önermiş. An'ın* soyundan gelen kötü yedi tanrının kışkırtması ve kültünü ihmal ettiklerinden insanlara duyduğu öfke nedeniyle Erra, onlara zarar vermeye karar vermiş; Marduk'a yaltaklanmış ve gerçekten de tanrılar tanrısını yeraltı ülkesi seyahati sırasında dünyanın yönetimini kendisine bırakması konusunda ikna etmiş.

Marduk, önce ondan sahip olduğu bu geçici gücü kötüye kullanmaması için söz almış, ama bir veba tanrısının verdiği sözü tutacağını nasıl bekleyebilir ki! Arkasını döner dönmez Erra bildiğini yapmaya başlamış, Babil'e veba salgınını getirmiş ve ülkeyi tam bir kaosa ve yıkıma sürüklemiş. Bütün heves ve arzularını yerine getirip öfkesini alana kadar hiç kimsenin kendisini yumuşatmasına izin vermemiş –ancak kurtarılacak hiçbir şey kalmayınca ne yaptığının farkına vardığı söylenir.

Marduk daha sorumlu davranıp bu felaketi mutlaka önleyebilirdi. Bu olayın ardından kendisini sorgulayıp daha önce yasal sahibinden haksızca aldığı bilge tanrı paltosunu sessiz ve yavaşça çıkarmış olabileceğini umalım.

Marduk'un onurunu kurtarmak adına, bu yüz kızartıcı hikâyeden başka, vaktiyle tüm tanrıları yok olmaktan kurtaranın o olduğuna da değinmek gerekir.

Tarih öncesi dönemlerde sadece ilk baba Apsu ve ilk anne Tiamat, ikisi de ilk başlangıçtaki okyanusun kişileştirilmesidir ve ikisinin oğlu Mummu hüküm sürüyormuş. Giderek diğer tanrıları yaratmışlar, ama bu çoğalmaya sevineceklerine, Apsu ve Tiamat huzurlarının kaçtığını düşünmüş ve birlikte tüm tanrıları yok etmeye karar vermişler.

Bu saldırıyı önlemek için gökyüzü tanrısı An* Apsu'yu öldürmüş ve Tiamat'ı daha çok kışkırtmış olmuş. Çok sayıda tanrı ve canavarı kendi safına çekmiş ve savaşı başlatmış. Kimse onu yenilgiye uğratmayı başaramamış, sonunda Marduk, onun zararlı çalışmalarına engel olmayı önermiş. Ama karşılığında ödül olarak dünya yönetimini istemiş.

Çok korkmuş olan tanrılar, bu şartı kabul etmiş ve onu önceden gelecekteki başkanları olarak yüceltmişler. Bunun üzerine Marduk savaşa girmiş ve gerçekten Tiamat'ı yenmeyi başarmış. Dönek tanrıları esir almış, canavarları etkisiz hale getirmiş ve Tiamat'ın ölüsünü iki parçaya ayırmış. Yarısını gökyüzü, öteki yarısını yeryüzü yapmış. Sonunda geri kalan her şeyi de yarattığından, diğer tanrılar isteğinin haklı olduğunu düşünüp hiç kıskanmadan dünya yönetimini ona bırakmışlar.

Mars

Jüpiter ve Quirinus'un* yanısıra Mars, Romalılar'ın en önemli tanrısıdır –bir yerde atalarıdır da. Tarih öncesi dönemde Vesta rahibesi Rea Silvia'yı, ikizler Remus ve Romulus'a hamile bırakmıştır. Birçok diğer erkeğin aksine, o yeni doğan çocuklarının kaderini paylaşmıştır. Yalnız kalan bebeklere, bakıcılık görevi yapması için en çok sevdiği iki hayvandan biri olan kurdu, daha doğrusu bir dişi kurdu göndermiş. En çok sevdiği hayvan ağaçkakan da oğlanları kiraz gibi çeşitli lezzetli yiyeceklerle beslemiş.

Mars o dönemde sadece sevgi dolu bir baba değilmiş, genellikle tarım ve tarlaların bereketi ile de ilgilenirmiş. Buna karşılık çiftçilerden kurban kabul edermiş: Bunlar kesilmeden

önce kutsanacak tarlaların etrafında dolaştırılan domuz yavruları, danalar ve kuzularmış. O zamanlar Mars henüz acımasız, gözünü kan bürümüş, etrafına deli gibi saldıran, Vergilius'un daha sonra anlattığı gibi biri değildir: "Tamamen demirden yapılmış sanki, işte Mars çatışmanın ortasında böyle öfkeleniyor, onunla birlikte lanetli havada korkunç ruhlar da."

Evet, eski İtalyan çiftçi tanrısından tam olarak ortaya çıkan Romalılar'ın savaş tanrısı olmuş. Kalkanını gökten aşağı bırakmış, Romalılar onu yerden almış ve onunla birlikte aceleyle yaptırdıkları on bir kopyayı da yüceltmişler, çünkü şehirlerinin ve ülkelerinin mutluluğu ona bağlıymış. Tören alaylarında rahipler tanrıları Mars için silah dansları yapar, geleneksel şarkılar söyler, bunu yaparken de ordunun silahlarını kutsarlarmış.

Asıl yetki alanı savaş olduğundan, çok saygınlığı olmasına rağmen Mars, şehrin dışında oturmak zorundaymış, ama orada da ilgi eksikliğinden yakınmazmış. Campus Martius'ta (Mars alanı), büyük ordu toplantıları düzenlenir, sunağında her beş yılda bir yeni askerler dinsel anlamda temizlenir ve "tanrılarına" adanırmış. Son beş yıl boyunca ülkeyi ve insanları koruduğu için bizzat Mars'a ona uygun hayvanlar –domuz, oğlak ve boğa– kurban edilirmiş. Ayrıca eğer yardımlarına devam ederse, beş yıl sonra ona, buna benzer kurbanlar sunulacağına dair söz verilirmiş.

Mars'ın Romalılar için ne anlam taşıdığını, onların ilk aya onun adını vermeleri ortaya koyar: Ama ilkbahara özgü karakteri ile Mart, kesinlikle bir savaş tanrısı olmaya uygun düşmediğinden onların bunu yaparken daha önceki tarım tanrısını düşündüklerini varsayabiliriz.

Mazu

Tianfei ya da Tianhou "gök imparatoriçesi" olarak da tanınan Çin tanrıçası, denizcilerin ve balıkçıların ve bir şekilde denizle ilgisi olan tüm tüccarların koruyucusudur. Özellikle bu görevi üstlenmesinin özel bir nedeni vardır:

Doğumunu Guanyin'in müjdelediği Mazu, küçük yaşta ağır bir hastalık geçirmiş ve bu yüzden aynı şamanlarda olduğu gibi transa geçerek olayları önceden sezme yeteneğine sahip olmuş. Bir gün babası ve erkek kardeşlerinin denizde bir tehlike ile karşı karşıya olduklarını hissetmiş ve beyin gücüyle onlara yardıma koşmuş. Ama daha herkesi kurtaramadan, neden trans halinin bu kadar uzun sürdüğünü anlamayan diğer yakınları tarafından uyandırılmış ve erkek kardeşlerinden biri –daha sonra babası da benzer bir olayda– eziyet çekerek boğulmak zorunda kalmış.

Mazu'nun denizle olan özel ve kişisel ilişkisi, onun önceleri Çin'in sahil şeridinde tapım görmesine neden olmuş. Sonra 13. yüzyılda imparatorun kararıyla "gökyüzü metresi" ve dört yüz yıl sonra da "gökyüzü imparatoriçesi" konumuna yüceltilmiş ve resmen ulusal tanrı olarak kabul edilmiştir. O günden beri gördüğü büyük sevgiden mutludur, onu sadece denizciler sevmez, çocuksuz kadınlar da umutla ona başvurur. Çocuk bağışlama görevi nedeniyle, tanrıçanın tacında kanatlarını açmış bir kuş vardır.

Merkür (Mercurius)

Merkür, Roma'nın ticaret tanrısıdır ve bu açıdan Yunan tanrısı Hermes'in* karşılığıdır. Gençtir, sakalı yoktur ve atletik bir vücut yapısına sahiptir, kanatlı bir şapka takar ya da kısa

bukleli saçlarından çıkan kanatları vardır. Bir elinde normal olarak bir para kesesi, diğerinde de etrafına iki yılanın sarıldığı bir haberci asası vardır. Üstündeki paltonun dışında çırılçıplaktır. Genellikle hayvanlarla beraber görünür, bunlar çoğu zaman onun adına kurban edilen yaban domuzu ve horoz gibi hayvanlardır.

Ticaretin koruyucusu olmasına rağmen, Merkür'ün parlak çağı, para ticaretinin ortaya çıkmasıyla başlar, elindeki para kesesi de bunun kanıtıdır. Başlangıçta kullanılan altın ve gümüşlerde asası resmedilmiştir, daha sonraki paralarda ise kafası. Ama Merkür sadece ticaretle ilgilenmez, o aynı zamanda mükemmel bir konuşmacıdır tıpkı bir şeyler satmak için müşterilerine dil dökmek zorunda kalan birçok tüccar gibi. Merkür'ün değindiğimiz son erdemine Horatius bu tanrıya yazdığı şiire (od) şu sözlerle başlayarak dikkat çeker: "Merkür, Atlas'ın belagat sahibi torunu."

Mictlantecuhtli (Miktlantekutli)

Mictlantecuhtli, adından da belli olduğu gibi Aztekler'in yeraltı dünyası "Mictlan tanrısı"dır. Ölüm tanrısı görevine uygun olarak tam bir iskelet görünümündedir. Üzerinde kâğıttan giysiler vardır, koni biçimindeki şapkası da aynı şekilde kâğıttandır. Bu ya da şu nedenle iki cennetten birine giremeyenler ona gider. Karanlık yeraltı dünyasında yaşamak için bile bir şeyler yapmak gerekir: Söz konusu ölü buraya girmeden önce, dört yıl içinde dokuz sınavı başarıyla geçmek zorundadır.

Ama Mictlantecuhtli yanına aldığını, geri vermek istemez. Dördüncü dünyanın batışından sonra tanrılar yeni yaratılan, taze yeni dünya için nereden insan bulacakları

konusunda sıkıntıya düşmüşler ve Quetzalcoatl'ı* yeraltı dünyasına göndermişler. Onu Mictlantecuhtli'den yeniden canlandırılmak üzere dördüncü dünyanın batışında balığa dönüştürülmüş ölülerin iskeletini istemekle görevlendirmişler.

Ölüm tanrısı tamam demiş, dostça gülmüş, sorun olmadığını söylemiş. Ama Quetzalcoatl'ın önce gerçekten çok basit bir görevi yerine getirmesi gerekiyormuş. Yeraltı dünyasının başından sonuna dek dört kez yürümesi, o arada sümüklüböcek kabuğunu korno gibi çalması gerekiyormuş. Kendi zekâsından büyük keyif alarak, Mictlantecuhtli zavallı Quetzalcoatl'a üfleme delikleri olmayan bir sümüklüböcek kabuğu vermiş.

Ama akıllı tanrıyı bu tür çocukça muziplikler şaşırtmazmış; hemen birkaç kurt çağırıp sümüklüböcek kabuğuna delikler açtırmış. Bunun ardından birkaç arıya kabuğun içine girip vızıltılarıyla sümüklüböceğin ses çıkarmasını sağlamalarını istemiş ve bu arada o dört kez gidip gelmiş.

Miclantecuhtli yenilgiyi kabul etmiş gibi görünmüş; istenilen kemikleri Quetzalcoatl'ın kucağına istiflemiş ve gitmesine izin vermiş. Ama o şeytanca bir tuzak daha hazırlamış, yolun kenarından aniden bir bıldırcın uçurmuş, doğal olarak Quetzalcoatl çok korkmuş, kenara sıçramış ve birden bu amaçla açılmış bir çukura düşmüş. Ya da, bir Aztek kitabının bu önemli olayı kısaca özetlediği gibi: "Çukur açılmış, Quetzalcoatl içine düşmüş, sendelemiş ve bıldırcından korkmuş."

Yaşadığı bu travmaya rağmen, Quetzalcoatl kendisini toparlamayı, kemikleri toplamayı ve yeraltı dünyasından

kaçmayı başarmış. Yaşlı tanrıça Cihuacoatl kemikleri öğütüp un haline getirmiş, tanrıların tümü de kanlarını katmış ve bugünkü insanlar meydana gelmiş.

Çukur kazasında kemikler kısmen kırılıp zarar gördüğünden, biz insanlar farklı boylardayız.

Minerva

Minerva, Yunanlı tanrıça Athena'nın Roma'daki karşılığıdır. Sanatların koruyucusudur, ama –Zeus'un mavi gözlü kızı gibi– savaşlarla da ilgilidir. Bu nedenle genellikle cirit atarken ya da omzunda bir mızrakla tasvir edilir, kafasında bir miğfer, elinde de kalkan vardır. Öte yandan zanaatkârlardan tapım görür, resmen tanınan esnaf birlikleri onun tapınağının etrafında toplanır ve her yıl onun onuruna beş gün süren bir bayram düzenlermiş. Bu bayramlara zanaatkârların dışında doktorlar ve öğretmenler de katılır; çocukların okulları tatil edilir ve öğretmenler yıllık ücretlerini alırlarmış.

Minerva müziği de destekler, bu nedenle müzisyenler ve ozanlar da onu koruyucuları sayar. Ayrıca önceleri gemi yapımına da emeği geçmiş, bu arada kadınları da unutmamıştır. Günümüze kadar gelen kundak bebeği şeklindeki adak sunuları bunu kanıtlar. Bir de Ovidius sayesinde dokumacı kadınların da ona tapındıkları bilinir.

Bu sanatı genel anlamda koruması altına almasıyla, Roma gelişip ileride ulaşacağı noktaya doğru ilerler. Büyük ve zengin bir şehir olur ve Minerva da bu yüzden bu şehrin tanrıçası olma hakkını kazanır. Bu inanılmaz çok yönlülüğü, onun bir resminin, bir gümüş ya da bronz heykelinin birçok evde bulunmasını sağlamıştır. Kendi hanesine yazabileceği

tüm yararlı hizmetlerinin yanında, onun vaktiyle Romalılar'a ve tüm İtalya'ya verdiği ve yokluğu günümüzde tasavvur edilemeyecek olan bir hediyeyi de unutmamak gerekir: Zeytin ağacını. Minerva'nın zamanla kendi vatanında başka tanrılar tarafından ayağı kaydırılmış dahi olsa –onun değeri ölçülmez hediyesi halen saygınlığını koruyor.

Mithras (Mithra)

Hindu-İran tanrısı Mithras, çok parlak bir kariyere sahiptir: Egemen olduğu alan İ.Ö. II. bin yıllarında dahi Kuzey Hindistan (burada Mitra* adıyla tanınır) İran ve Anadolu'yu kapsar, zamanla onu Macaristan, Almanya ve hatta İngiltere'ye götüren Romalılar'ın da kalplerini fetheder.

Adı "antlaşma" anlamına gelen Mithra, eski İran adalet ve devlet düzeni tanrısıdır, İ.Ö. XIV. yüzyılda Hitit Kralı I. Şuppiluliuma ile Mitanni Krallığı'ndan Maltiwaza arasında yapılan bir antlaşmada koruyucu tanrı olarak ona başvurulmuştur.

Düzen, açıklık, aydınlık ile eş anlamlıdır, bu yüzden Mitharn'ın güneş ve genel olarak ışık ile yakın bir bağlantısı vardır. Yüksek bir tepede oturur, inanmayacaksınız ama on bin kulağı ve bir o kadar da gözü vardır. Bunlarla her şeyi duyar ve görür, hiç uyumadığından ve her şeyi bildiğinden gözünden hiçbir şey kaçmaz. İnsanların haysiyetini, dürüstlüğünü ve sadakatini korur, evet o kişileşmiş hakikattir.

Elinde sürekli bir sopa, kafasında da ışıktan bir çelenk taşıyan Mithras güçlü bir savaşçı olarak düşünceler kadar hızlı ve tabii ölümsüz olan, altın nallı, beyaz atların çektiği muhteşem bir savaş arabasıyla etrafta dolaşır. Arabasındaki

sandıkta, onu engellemeye çalışan cinleri ve diğer canavarları yok etmeye yarayan binlerce hançer ve topuz vardır.

Onu sayanlar, özellikle ona verilen sözü tutanlar, dostluğundan ve desteğinden emin olabilirler. Savaşa gitmeden önce, zaferi kazanmalarını sağlasın diye hükümdarlar onu yüceltirmiş. Ama aynı zamanda sıradan insanlar da sorun yaşadıklarında, bir sığır kaybolduğunda ya da biri onları aldattığında, ona başvururlarmış. Böylece o, Ahura Mazda* gibi iyinin olduğu kadar adalet ve düzenin yanında yer alır.

I. yüzyıldan sonra Mithras, her tanrının düşüne giren bir şey yapar. Kültü Romalılar tarafından benimsenir ve özellikle lejyonerler aracılığıyla tüm Roma İmparatorluğu'na yayılır. Zamanla meslektaşı Jahwe* kadar başarılı olamaması, sadece erkek tapınanları kabul etme gibi bir hata yapmasından kaynaklanır.

Mithras Romalılar'da kurtarıcı güneş tanrısı olarak kabul edilir; dalgalanan paltosuyla, doğduğu yer olan mağaranın önünde duran genç bir adam olarak tasvir edilir. Bir elinde kama vardır, bununla –diğer eliyle yere doğru bastırdığı– bir boğanın şah damarını keser. Sağında ve solunda olmak üzere meşale tutan iki kişi vardır. Biri doğan güneşi simgelediğinden, meşalesini yukarı kaldırmış, diğeri de batan güneşi simgelediğinden meşalesini aşağı indirmiştir. Öldürülmüş hayvandan düşen ekin taneleri, ölümden oluşan yeni hayatı simgeler.

Kurtuluş ve yeniden dirilişle yakından ilgili olan bu törensel öldürmeyi Mithras'a tapınanlar dinsel törenlerinde taklit ederler. Bu ritüellerin yapıldığı yerler, duvarlarındaki taş nişlerin üzerinde tanrının resminin bulunduğu mağaralar

ya da başka karanlık yeraltı mekânlarıdır.

Kendisini bu külte adamak isteyen biri, yedi farklı "dereceyi" (bu güneşin, ayın ve o dönemde bilinen beş gezegenin sayısıdır) başarıyla geçmek zorundadır. Her bir derecenin zor ve bedensel acılara neden olan bilgi ve öğretileri vardır –çünkü Mithras yandaşları, kendilerini Ormuzd'un (Ahura Mazda**) hizmetinde yani Ahriman'a, kişileşmiş karanlığa karşı savaşanlar olarak görürler.

Kutsanma derecesine göre yandaşları önce "savaşçılar" sonra "aslanlar", "kargalar", "kartallar" ve devamında nihayet "babalar" olarak adlandırılır. Girişimde bulunan kişi bu son engeli aşıp tüm sınavları başarıyla tamamladığında, suyla vaftiz edilir, su ve unla yapılan bir içeceği, kalıplaşmış bazı ifadeleri mırıldanarak içmek zorundadır.

Kendisi için birçok özveride bulunan bu seçkin kişiler, Mithras'ı çok seviyor olmalarına rağmen, anlaşmalara ya da verilen sözlere uyulması söz konusu olduğunda, onun gözünde her insan eşittir. Ve sadece her insan değil: Kötü ruh Ahriman bile cezalandırılmadan ona başvurabilir ve Ahura Mazda ile kendisi arasında yapılan anlaşmanın gerçekleştirilmesini isteyebilir. Mithras, "şeytan"ın yargılanan günahkârlara kozmik adaletin öngördüğü cezadan daha fazlasını vermemesi için, günde üç kez sopasını cehennemin üzerinde sallar.

Mitra

Eski bir Hint sözcüğü olan Mitra "dost" anlamına gelir ve buna uygun olarak da Veda inancına göre dostluk, anlaşma yani bağlayıcı her şeyin tanrısıdır ya da uyumun koruyucusu

da denebilir –hatta Varuna* ile birlik içinde kozmik düzenin korunmasını ve her şeyin yolunda gitmesini sağlar. Her türlü karmaşa onun için bir felakettir, bu nedenle birçok yasadışı olayın yaşanabildiği karanlıktan çekinen ışık tanrısıdır. Bu nedenle karanlık Varuna siyah ekinler ve siyah hayvanlarla yüceltilirken insanlar onun için "aydınlık" kurbanlar sunmuşlardır. Mitra, Hindistan'da İ.Ö. I. bin yılın ilk yüzyıllarında önemini yitirip tümüyle unutulurken batıda Mithras* olarak uzun bir zaman büyük başarılara imza atar.

Mixcoatl

Mixcoatl, "bulut yılanı" Aztekler'in savaş, av ve kurban tanrısıdır. Aynı zamanda gökyüzü ile de yakın bir ilişkisi vardır, çünkü o savaşta ölen savaşçıların ruhları olduklarına inanılan yıldızların da tanrısıdır. Bir savaş tanrısının etkili yardımını sağlamak için ona yeterince kurban sunmak gerektiğinin bir işareti olarak ya da bunu anımsatması açısından Mixcoatl, kırmızı ve beyaz çizgilerle boyanır. O zamanlar Aztekler'de kurban edilecek olan savaş esirleri de aynı şekilde boyanırmış. Denildiğine göre Mixcoatl aslında 10. yüzyıl başlangıcında halkını Meksika'nın yüksek arazilerine götüren ve onların oraya yerleşmesini sağlayan ilk efsanevi Toltek hükümdarıdır. Öldüğünde onun bir yıldız olarak gökyüzüne gönderildiğine ve tanrı konumuna getirildiğine inanılmış.

Morrigan

Keltler'in, adı tercüme edildiğinde "hayaletler kraliçesi" (ruhlar) anlamına gelen Morrigan'ın karakteri hakkında bilim adamları aynı fikirde değildir. Bazıları onu savaş tanrıçası,

diğerleri de "olumsuz anne" ya da yeraltı tanrıçası, yine başkaları ölü yiyen cin, "savaş Furia'sı" ya da "savaşların olumlu ya da olumsuz biteceğini öngörebilen" biri olarak tanımlar. Ama kesin olan, onun özenle ele alınması gereken bir hanım olduğudur.

Savaşçı İrlandalılar'da Morrigan doğal olarak önemli bir rol oynamıştır, çünkü onun her savaşa katılmak ve büyülü sözler ya da az çok büyülü yöntemlerle savaşın kendi isteği doğrultusunda sonuçlanmasını sağlamak gibi bir alışkanlığı vardır. Ayrıca Tuatha Dé Danann* denen tanrıça Danu'nun* maiyetinin vaktiyle İrlanda'ya hakim olmasına yardım eden de odur.

Gerçi bilinen bir İrlandalı kahramanla, ünlü Cúchulainn ile uzun zaman çekişmiştir, bunun için iki neden ileri sürülür: Bir hikâyeye göre, söz konusu olan şey sadece masum bir inektir. Bir sabah kraliçe kırmızılar giymiş bir kadın kılığında, tek bacaklı bir atın çektiği arabanın içinde Cúchulainn'in evinin önünden geçiyormuş; aynı şekilde kırmızılar giymiş bir dev önünde bir ineği güderek arabanın yanında yürüyormuş. Hâlâ uyumakta olan kahraman bir çığlık duymuş, yataktan düşmüş, ne olduğunu görmek için çırılçıplak evden çıkmış, bunun üzerine karısı da onun giysileri ve silahlarını alarak arkasından evden fırlamış. Giyinik ya da çıplak, ama kesinlikle silahlanmış olarak Cúchulainn kibirli bir biçimde deve Ulster'deki her ineğin kendisine ait olduğunu, hayvanı hemen geri verip bir an önce oradan uzaklaşmasını söylemiş.

Bunun üzerine kılık değiştirmiş haldeki Morrigan, aynı kibirlilikle kendisinin bir büyücü olduğunu, ineği bir şiire karşılık ödül olarak aldığını ve onu geri vermeyi düşünmediğini söylemiş. Cúchulainn'in isteği üzerine söz konusu şiiri

okumuş, ama kahraman bunun kendisini etkilemesine izin vermemiş ve tam mızrağı ile sözde büyücüye saldıracağı sırada kadın, dev ve başka ne varsa yok olmuş. Bunların yerine birdenbire ağaçta siyah bir kuş belirivermiş ve Cúchulainn kiminle muhatap olduğunu hemen anlamış. Çünkü Morrigan'ın en sevdiği hayvanlardan biri, aynı tanrıça gibi sık sık savaş alanlarını ziyaret etmekten hoşlanan kargadır. Bu nedenle tanrıçanın karga kılığına girmeye karşı özel bir eğilimi vardır. Karga halinde, hiddetlenerek kahramana, ineğinin doğuracağı dana bir yaşına geldiğinde, onun öleceği kehanetinde bulunmuş. Bunun ardından tüm detaylarıyla kendisinin ona nerede ve nasıl saldırıp öldüreceğini anlatmış, Cúchulainn da ona tüm detaylarıyla kendisini nasıl savunacağını bildirmiş.

Kahramanın kendisinin ve onun yandaşlarının, belki de erkekler için tipik olduğundan, daha çok tercih edecekleri diğer anlatıma göre, Morrigan Cúchulainn'e sırılsıklam âşık olmuş, genç ve güzel bir hanım olarak ona yaklaşmış ve sevgisini itiraf etmiş. Bunun dışında ona tüm servetini ve sürülerini hediye etmeyi teklif etmiş. Ama Cúchulainn kayıtsız kalmış, çok önemli bir savaş arifesinde olduğundan, zamanın uygun olmadığını söylemiş, Morrigan bunun üzerine ona yardım önerince o da kibirle bunu reddetmiş. Doğal olarak bu iki kere affedilmeyecek bir suçmuş. Onuru kırılan tanrıça, bu sefer de aynı inek hikâyesindeki tehditleri savurmuş ve o gün gelmiş.

Aynı kehaneti gibi Cúchulainn bir nehrin iki tarafında yapılan savaşa katılmış. Morrigan uygun anı beklemiş, Cúchulainn suda savaşırken yılan balığı olarak onun ayaklarına dolanmış. Bunun üzerine Cúchulainn düşmüş ve

düşmanı tarafından yaralanmış. Gerçi kahraman yılan balığının "kaburgalarını" ayağıyla ezmeyi başarmış, ama Morrigan bu arada bir kurda dönüşmüşmüş. Onun kolunu ısırmış, o da bu yırtıcı hayvanın gözünü çıkarmış. Sonunda savaş tanrıçası bir ineğe dönüşmüş ve Cúchulainn'i suyla ıslatmış, buna karşılık o da onun bacağını kırmış.

Böylece ikisi de zaferi elde edememiş, çünkü Cúchulainn de muhalifi gibi kötü yaralanmışmış. Ama Morrigan, Cúchulainn'in açtığı yaraların ancak onun tarafından iyileştirilebileceğini bildiğinden, bir kez daha kılık değiştirmiş –bu sefer yanında üç memesi olan bir inekle dolaşan yaşlı bir kadına dönüşmüş. Yorgun kahraman beklendiği gibi ondan biraz süt istemiş ve içtiği her yudumdan sonra hayır duaları ile teşekkür etmiş. Üçüncü meme sağıldıktan hemen sonra tanrıçanın yaraları iyileşmişmiş.

Gerçi Morrigan yumuşamamış, ama kahramanın cesaretinden öyle etkilenmiş ki onun hayatına kastetmekten vazgeçmiş.

Sonuçta Morrigan, Cúchulainn'in kendi kadınsı cazibesine kayıtsız kalmasına biraz kırılmış olabilir, çünkü sevgili konusunda hiçbir zaman sıkıntı çekmezmiş. Örneğin bir keresinde Unius nehrine eğilmiş yıkanırken, tanrı Dagda* ona bir sürpriz yapmış. İkisi birlikte olmuş, o günden sonra Dagda bütün savaşlarda onun desteğinden emin olmuş.

N

Nanai

Nanai aslında çok eski bir Babil tanrıçasıdır. Daha sonra Ermeniler arasında Nana adıyla –ve İran'da saygınlık kazanmıştır. Mezopotamya'da genel olarak insanların ve hayvanların doğurganlığı ve esasen doğayla ilgilenirken Ermenistan ve İran'da başka görevler de üstlenmişdir: Orada savaş ve özellikle de zafer tanrıçası olarak sayılmış ve Artemis* ile bir tutulmuştur. Aynı onun gibi o da avcı giysileri ile kısa bir palto, uzun çizmeler, sol elinde bir asa ve başının çevresinde bir hale, yani Nimbus ile tasvir edilir. Genellikle bir aslana biner. Zaman zaman (üstelik de bekar olan) Ahura Mazda'nın* çocuğu olduğu söylenir.

Bir diğer, Anadolu yorumunu da III. - IV. yüzyılda yaşamış bir Latin yazar olan Arnaibus yapar. Buna göre Nana(i), Frigya nehir tanrısı Sangarios'un kızıdır. Başlangıçta çift cinsiyetli olan, ama bundan dolayı dehşete düşen tanrılar tarafından iğdiş edilmiş Kybele* ile yakın ilişkisi vardır. Kesilen organ yere düşmüş ve orada bir nar ağacına dönüşmüş.

Nanai bir gün gezerken ağaçtaki güzel meyveler dikkatini çekmiş, bir tane koparmış ve göğsüne sokmuş. Ama nar kısa bir süre sonra kaybolmuş ve Nanai hamile kalmış.

Durumundan çok utanıyormuş ve sonunda küçük bir oğlan çocuğu doğurunca onu gizlice terk etmiş. Ama aynı küçük Zeus* gibi Nanai'nin küçük oğlu da bir keçi tarafından emzirilmiş ve sonunda üstelik Kybele'nin** âşık olduğu yakışıklı Anadolu tanrısı Attis olarak büyük saygınlık kazanmıştır.

Nanai'nin zaman zaman çok sevilmesinin kanıtı İranlı tüccar bir halk olan Sogdlar'da çok sık rastlanan bir erkek adının "Nanai'ye tapan" anlamına gelen Nanaivandak olması gerçeğidir.

Nanna

Nanna –ya da daha sonra Akadlar'da Sin diye anılan– Sümer-Babil ay tanrısıdır. Enlil** tarafından tecavüze uğrayan Ninlil'in evlilik dışı çocuğu olarak doğar. Daha çok yüz kızartıcı denebilecek bu olay Nanna'nın kariyerini engellemez, çünkü anne ve babası daha sonra gerektiği gibi evlenir ve Enlil tanrılar tanrısı konumuna yükselir.

Amblemi olan yatay hilal, belki de bir boğanın boynuzlarını anmsattığından Nanna'ya "Enlil'in küçük boğası" da denir. Sümer-Babil tasarımına göre ayın günlerini temsil ettiğinden, zaman zaman sadece otuz sayısıyla gösterilir. İster sayı, ister hilal olarak her koşulda Nanna insanlar tarafından çok sevilmiştir, bunu o bölgeden günümüze aktarılmış çok sayıda teophor (tanrının adını içeren isimler) ortaya koyar.

Nanna kendisine karşı gösterilen saygıya rağmen, babası Enlil'in derece olarak daha üstün olduğunu hiçbir zaman unutmaz. Bu yüzden o da düzenli olarak Enlil'e nezaket ziyaretinde bulunup onu sunularla onurlandırıp söz

konusu şehirleri için esenlik dilemek üzere Nippur'a giden tanrılardan biridir.

Nanna, mutlu ve barışık bir arada yaşadığı "büyük tanrıça" Ningal ile evlidir. Ortak oğulları, güneş tanrısı Schamasch* (Şamaş) zamanla babasının bazı görevlerini üstlenir –bunların arasında özellikle kehanetlerle ilgili her şeyi korumak vardır.

Nechbet

Mısır tanrıçası Nechbet en çok sevdiği hayvan diye pek sevimli olmayan bir hayvanı seçmiştir: Akbaba. Ama bu, insanları ona tapma konusunda engellememiştir, özellikle üçüncü Yukarı Mısır bölgesinde bulunan Elkab şehrinde. Önceleri beyaz bir dişi akbaba şeklini almış, daha sonra kafasında akbaba tüyleri olan bir kadın olarak görülmüştür.

Bu tuhaf tanrıçanın tapımı, Elkab kentinin komşusu Hierankonpolis ile birlikte Yukarı Mısır Krallığı'nın başkenti olması, bundan dolayı Nechbet'in de kralın koruyucu tanrısı konumuna getirilmesiyle artmıştır. Bunun ardından ülke çapında bir tanrıça olur, Aşağı Mısır'ın arması Uraeus yılanı iken, akbaba Yukarı Mısır'ın amblemi ve sembolü olur. İki hayvan da ondan sonra firavunu korumaları nedeniyle onun tacında yer alır, hatta iki krallığın hükümdarlık sembolü haline gelir. Bu yakın ilişki nedeniyle Nechbet kendisini neredeyse annesi gibi hissetmiş ve kendisinin küçük veliahtı emzirirken tasvir edilmekten hoşlanmıştır.

Neptun (Neptunus)

Neptun, tatlı ve tuzlu sular olmak üzere tüm suların tanrısıdır,

ayrıca Yunanlı kardeşi Poseidon* gibi özellikle deprem gibi doğa güçlerinin de tanrısıdır. Aynı onun gibi elinde üç çatallı bir kargı tutar ve atlara karşı büyük bir sempatisi vardır –bu Mars ile paylaştığı bir eğilimdir. Ama bu soylu hayvanı, üç dişli kargısıyla kaynakların topraktan fışkırmasını sağladığı gibi yaratan yine odur.

"Ey Neptunus, sana kişneyen atı, ilk atı,
topraktan o çıkardı, üç dişli kargıyı sarsarak."

Poseidon sürekli herhangi birini herhangi bir şeyle kızdırmak ya da sadece prensip olarak öfkelendirmekle uğraşırken, Neptun genelde uysal ve neşeli bir yapıdadır ve Aeneis destanında yazıldığı gibi "zaman zaman sakin kafasını büyük dalgalar arasından çıkarır". Ve eğer rüzgârlar izin almadan esip denizde kargaşa yaratırlarsa, denizi sakinleştiren yine odur: "Dalgalı denizi o yumuşatır, bulut kargaşasını o dağıtır, güneşi o getirir."

Onun onuruna her yıl temmuz ayının 23'ünde kutlanan Neptunalia, bu nedenle neşeli ve güneşli bir bayramdır –*çok* güzel havayı önlemek ve su tanrısından su kaynaklarının kurumamasını istemek amacıyla kutlanıyor olsa da. Neptun'a geleneksel olarak kapalı mekânlarda değil, açık havada tapınıldığından, bu sebeple dallardan yapraklardan kulübeler yapılır ve oldukça neşeli bir biçimde bayram kutlanır –kendi anlattıklarına göre o gün öğleden sonra içmeye başlayan Horatius'un tanıklık ettiği gibi.

Ninigi

Adı tam olarak Amatsuhiko Ho no Ninigi no Mikoto "gökyüzü prensi – pirinç başağı – kırmızı – zengin" olan Ninigi, bu sözcük yapısının ortaya koyduğu gibi önemli bir

kişiliktir. Daha doğrusu, onu yönetmek üzere dünyaya gönderen Japon güneş tanrıçası Ameterasu'nun* torunudur. Ayrılırken kısa bir konuşma yapıp üç kutsal amblemi de ona verir –bunların arasında aynası da vardır, ona şöyle der: "Bu aynayı benim yüce ruhum gibi gör ve ona, sanki bana saygı gösteriyormuşsun gibi büyük saygı göster."

Çok sayıda göksel varlık eşliğinde, ki Japon rahip ve asillerinin soyu bunlara dayanır, Ninigi itaatkâr bir şekilde yola çıkmış ve dünyaya, Takachiho dağının zirvesine inmiş. Egemenliğini kuracağı yeri iyice inceledikten sonra, Ninigi, dağ tanrısı Oyamatsumi'nin adı "Çiçekler gibi güzel kokan prenses" olan, ya da kısaca Fuji-san diye adlandırılan kızıyla evlenir. Ondan üç oğlu olur, Hoderi*, Hosuseri ve Hoori* (Hohodemi de denir). Sonuncusunun torunu sonra ilk Japon imparatoru olur.

Ama Ninigi aynı zamanda karısının –pek güzel olmayan– "Kaya gibi uzun ömürlü prenses" diye adlandırılan ablasıyla evlenmeyi hemen reddettiğinden, kayınpederinin düşmanlığını kazanır. Bu hakarete karşılık ceza olarak Oyamatsumi Ninigi ve çocuklarının "kaya gibi uzun ömürlü" *olmamalarını* ister.

Ve biz insanlar, ulu ağaçlara, kaplumbağalara ve tanrılara kıyasla oldukça kısa yaşamımızı, demek ki Amaterasu'nun torununa borçluyuz!

Nuadu

Nuadu "Gümüş el", İrlanda'ya göç eden Tuatha Dé Danann'ın kralıdır. Bu yolculuk sırasında yanlarında Duadu'nun şaşmaz kılıcı varmış, öyle ki yeni vatanlarında karşılaşabilecekleri her duruma karşı hazırlıklılarmış. Beklendiği gibi İrlanda'da

dostça karşılanmamışlar, çünkü orada ülkeyi dört eyalete – Ulster, Leinster, Connaught ve Munster– bölmüş olan ve yabancılara pek ihtiyaç duymayan Fir Bolg'lar hüküm sürüyormuş.

Bu büyük savaşta Tuatha Dé Danann zafer kazanmış, ama halkın ordu komutanı ve kralı Nuandu bir kolunu kaybetmiş. Bu yaralanma yaşamını tehlikeye sokmamış olsa da, zavallı bir sakat olarak adamlarına komutan olarak faydalı olamayacağını düşünmüş, bunun üzerine yedi yıllığına bir başkası, yani Bres* seçilmiş.

Ama Nuadu yenilgiyi kolay kabullenmemiş ve yeniden tam bir erkek olarak kabul edilip yeniden baştanrı olabilmek için, doktor tanrısı Diancecht'i kendisine yeni bir kol yapmakla görevlendirmiş. Doktor ona gerçekten de sadece üç çarpı dokuz gün içinde gümüşten olağanüstü ustaca bir kol yapmış, kolu kesilen yerdeki sinirler ve kaslara bağlamış ve Nuadu kolunu kullanmakta sorun yaşamamış.

Nuadu tamamıyla sağlığına kavuşup sevgiyle karşılandığı Tara'daki kral sarayına taşındığında, geçen zaman zarfında Bres, tanrılar konusunu çıkmaza sokmuşmuş ve yeni bir savaş çıkmak üzereymiş. Nuadu Gümüşel'in görevine geri dönüş kutlamaları tam başladığı anda Lug'un* kapıda olduğu haberi gelmiş.

Bu yeni gelen kişinin kendisinden ve herkesten daha üstün olduğunu anlar anlamaz, gerçekten sadece ülkesinin ve kölelerinin iyiliğine önem vermiş olan Nuadu hiç kıskanmadan silahları kaldırmış ve gönüllü olarak tahtı ona bırakmış. Daha sonra görüldüğü gibi, böyle davranarak bilgece bir karar almış olmuş, çünkü Lug'un sihirli güçleri ve cesareti sayesinde Tuatha Dé Danann halkı sonraki savaşta

düşmanları, Fomorier'lere karşı zafer kazanmış.

Nut

Eski Mısır kültüründe gökyüzü, diğer gelişmiş kültürlerden farklı olarak, bir kadındır: Tanrıça Nut. Swet şeklindeki tasvirlerde genellikle –cinsiyeti erkek olan toprağın kocası Geb'in* üzerine doğru gökkubbe gibi eğilir. Ondan çocukları Osiris*, İsis*, Seth* ve Nephthys'i dünyaya getirir. Güneş tanrısı Re* de onun çocuğuymuş, çok özel bir çocuk olmasına rağmen, onu her sabah yeniden doğurmak için, her akşam yutarmış. Gök tanrıçası ve Re'nin annesi olarak her iki göreviyle de Nut, Hathor'un* rakibidir. Çünkü Hathor'a tapınanların onunla ilgili benzer iddiaları vardır.

Ama Nut bunların dışında aynı şekilde çocukları kabul edilen yıldızlardan da sorumludur. Dendiği gibi eskiden gökyüzü ve yeryüzü birbirinden ayrı değilmiş. Ama Geb bir gün kendi öz çocukları, yıldızları sürekli yutup onları görülmez kıldığından, Nut'a öfkelenince evli çiftin arasına hava tanrısı Schu girmiş ve "dişi gökyüzünü" yukarı kaldırmış ve o zaman onunla birlikte olan yıldızlar da tüm ihtişamlarıyla parlamaya başlamışlar. Geb de memnunmuş. Nut'un her sabah yavrularını en son kırıntılarına kadar yemesini de kabullenmiş, çünkü artık onun her akşam onları rahminden çıkardığını biliyormuş.

Bu garip davranışından ve çok sayıda doğurduğu çocuktan dolayı Nut –saygı duyularak tabi– bir anne domuzla kıyaslanmıştır ve açık seçik ona "yavrularını yiyen dişi domuz" denmiştir. Zaman zaman gerçekten de yavrularını emziren bir anne domuz olarak tasvir edilir.

Eski Mısırlılar ölülerin bir yıldız olarak yaşamaya devam edebileceklerine inandıklarından, anlaşılacağı üzere ölüler gök tanrıçası ile aralarının iyi olmalarına özen gösterirlermiş. Ona tapınılır ve bu yolla yıldız olarak yeniden doğmayı garantiye almak umuduyla, tabuta ya da mezara Nut'un ya da yıldızlarının resmi koyulurmuş.

Odin

Tarih öncesi dönemlerde dünyayı örten buz tabakası eridiğinde, ortaya inek Audumla çıkmış; o zamanlar başka bir şey olmadığından, buz bloklarından yaladığı tuzla besleniyormuş. Yaladığı ilk gün, insan saçı; ikinci gün bir kafa ve üçüncü gün Buri adında bütün bir adam görünmüş. Onun oğlu Borr bir devin, Bestla'nın kızı ile evlenmiş ve ikisinin üç oğlu olmuş: Wili, We ve Odin (ya da Kuzey Germenler'in dediği gibi Votan).

Üç kardeş ilk dev Ymir'e karşı savaşmak, onu öldürmek ve kanından dünyayı yaratmak üzere yola koyulmuş. Bunun ardından Wili ve We kaybolmuş, sadece bir kez, uzun süreli yokluğunda kardeşlerini temsil ettiklerinde ve bu vesileyle onun karısı Frigg'i* baştan çıkarttıklarında kendilerinden söz ettirmişler.

Ama Odin'in kendisi farklı yapıdadır ve kişisel gayretiyle Germenler'in en yüce tanrısı konumuna yükselir. Kariyerindeki bu tırmanışı sadece çok yönlülüğüne borçlu değildir, çünkü 'Hyndla-şarkısında' şöyle denir:

> "Birine zafer verir o, başkalarına hazine,
> Çoğuna bilgelik ve ustalıklı konuşma üslubu;
> Denizciye rüzgâr, şarkıcıya şairlik,
> Erkeksi eylem gücünü bazı kahramanlara."

Bütün bu özellikleri –ki bunlarla o bilgelik, büyücülük ve şairlik tanrısı olarak övülmüştür– başkalarına vermeden önce, kendisi bunları elde etmek zorunda kalmış ve bunu yaparken de bedelini ödemeye ne kadar hazır olduğunu göstermiştir. Bilgeliğini, Upsala yakınlarında bulunan kutsal kozmik ağacın altından fışkıran su kaynağının koruyucusu Mimir'in gözlerinden birini –ki bu nedenle ona tek gözlü denir– rehin alarak elde eder. Hönir** ile birlikte esir düştüğü Vanlar tarafından kafası kesilen ve Aslar'a geri gönderilen zavallı Mimir'i Odin almış, çürümemesi için onu merhemlemiş, büyülü sözler söylemiş, o andan itibaren ondan gizemli şeyler öğrenmiş.

Ama bu sanatla birlikte büyü ve kehanetlerle ilgili derin bilgiye Odin doğuştan sahip değilmiş. Bunları gerçekten büyük bir azimle elde etmek zorunda kalmıştır. Bizzat kendisi 'Havamal'de bu dehşet verici olaydan şöyle söz eder:

"Biliyorum, rüzgârdan sallanan ağaçta
dokuz gece asılı kaldım,
Odin'e adanmış mızrakla yaralanmış bir halde,
ben kendi kendime
o muhteşem ağaçta, hangi kökten büyüdüğünü
insanların bilmediği.
Bana teselli olsun diye ne bir boynuz ne de ekmek verdiler,
gözüm aşağıya takıldı,
inleyerek kaldırdım, kaldırdım Runlar'ı,
kaldırır kaldırmaz yere düştüm."

Şairlik olan üçüncü büyük yeteneğini de kazanması kolay olmamıştır ve bu yeteneğe sahip olmak için birçok zorluğu üstlenmek zorunda kalmıştır. Tarih öncesi dönemde Aslar ve Vanlar savaşa son verip bir anlaşma yapınca, bu

anlaşmayı mühürlemek için hepsi birden bir taşa tükürmüştür. Bu tükürüklerden Svasir adında oldukça bilge, her konuda bilgi sahibi bir adam meydana gelmiş. Ama o bilgeliğini insanlarla paylaşmak üzere dünyayı dolaşırken iki cüce tarafından öldürülmüş. Tanrıların öcünü engellemek için, bu iki bacaksız, tanrılara zavallının kendi anlattığı fıkraya gülerken boğulup öldüğünü söylemiş. Kvasir'in kanını birinin adı "Odroerir" olan üç kaseye akıtıp bal şarabı ile karıştırmışlar. Bunu kim içerse ya güzel şiirler söyler ya da bilge biri olurmuş.

Bu iki cüce galiba yeterince kötülük yapmamıştır, çünkü bu olayın hemen ardından sadece eğlence olsun diye bir devi öldürmüşler, devin karısı bunun üzerine yüksek sesle yakınınca, kafasına değirmen taşı atmışlar. O zaman devin kardeşinin oğlu, Suttung denilen biri, ciddi anlamda kızmış: Cüceleri yakaladığı gibi kayalıklara götürüp bırakmış. Şimdi sızlanma sırası onlardaymış, orada açlık ve susuzluktan ölmek istemediklerinden, deve fidye olarak tılsımlı içkilerini teklif etmişler. Suttung bu teklifi kabul etmiş, içkiyi bir dağa saklamış ve koruması için kızını görevlendirmiş. Odin bu olaylara katıldığında durum bundan ibaretmiş.

Tanrı dağa gitmek üzere yola çıkmış ve orada o sırada çimleri kesen dokuz hizmetkâra rastlamış. Kurnazlık yapıp onlara oraklarını bilemeyi önermiş ve onun bileğitaşının ne kadar güzel olduğunu görünce, herkes ona sahip olmak istemiş. Odin taşı havaya atmış, arzu edilen bu taşı yakalamak için çıkan kargaşada aptal hizmetkârların tümü birbirinin boğazını kesmiş. Bunun üzerine tanrı, Suttung'un kardeşi olan çiftçiye kendisini hizmetkâr olarak tanıtmış. Dokuz hizmetlinin yaptığı işi tek başına yapmak istediğini, ücret

olarak da kışın sözü edilen bal şarabından içmek istediğini söylemiş.

Suttung'un kardeşi, tılsımlı içkiye sahip olmadığını, ama yaz boyu çok çalışırsa ona yardım etmeyi deneyeceğini söylemiş. Kışın Odin büyük bir matkapla söz konusu dağa bir delik açmış, kendini bir yılana dönüştürmüş, oluşan delikten içeri girerek devin kızına yanaşmış ve üç gece onun yanında kalmış. Kız ona âşık olduğundan, onun her gece bal şarabından bir kez içmesine izin vermiş.

Üç seferde üç kaseyi de içip bitirince, Odin bir kartala dönüşmüş ve hızla Asgard'a doğru yola koyulmuş. Oraya vardığında daha sonra tanrılara, özellikle Bragi'ye* ve insan şairlere vermek üzere bal şarabı bu amaçla hazır tutulan kaselere tükürmüş. Ama Suttung da aynı şekilde kartala dönüşüp onun arkasından uçmuş, ona çok yaklaşmış, tam onu yakalamak üzereyken Odin 'Edda' metninde dendiği gibi, "bal şarabının bir kısmını yellenerek çıkarmış", bunun üzerine onu takip eden Suttung iğrenerek geri dönmüş. 'Edda' metninin devamında *bu* özel bal şarabıyla o günden sonra acemi şairlerin avunduğu söylenir.

Bahsi geçen ve güçlükle elde edilen bu üç beceri Odin'in karakterinin sadece bir –barışcıl ve zeki de denebilir– yönüdür. Diğer ve hoş olmayan yönünü ise, onun en çok sevdiği iki hayvan, karga ve kurt ortaya koyar: Çünkü o savaşı ve savaşla ilgili olan her şeyi sever –zaten Aslar ve Vanlar arasındaki ilk savaşı da çıkaran odur.

Ama bunu yaparken becerikli ve halk tarafından sevilen Thor* gibi kendi ellerini kirletmez. Asıl uğraşı, kendisine mümkün olduğunca çok sayıda ölü kazandıracak güzel savaşlar düzenlemektir. Ve eğer kendisi savaş çıkarmak için

bir neden bulamazsa, kurnazlıkla ya da başka yollarla, başkalarına kendisi için gerekli olan ölüleri temin ettirir. Örneğin Loki'ye* Freyja'dan** bir şey çaldırtır, bunu Freyja'nın sahip olduğu şeyi geri almak için iki kral arasında (ve emrindeki yirmi yardımcı kralla!) bir savaş çıkarmaya çalışacağını bildiğinden yapar.

Kendisiyle birlikte savaşa katılacak (ve ölecek) mümkün olduğunca çok sayıda kahramanı harekete geçirmek için Odin, üzerinde bol, mavi ve yıldızlarla süslenmiş bir palto ve kafasında geniş kenarlı bir şapkayla insanların arasına karışır, onlara iyi savaşırlarsa Valhalla'da bir yer vaat eder. Orada en iyi şekilde ağırlanacaklarını, günlük savaş tatbikatlarıyla, Aslar'la yan yana çarpışacakları (ve öleceklerini de belirtmek gerekir) büyük son savaşa hazırlanabileceklerini söylermiş.

Bu kuşkulu yazgıyı bazı kuzey erkekleri öyle arzu eder miş ki savaşla ilgili en ufak fırsatı dahi kaçırmazmış. Özellikle Berserk'ler gibi iflah olmaz Valhalla adayları savaşa silahsız katılır, cinnet geçirir, cinnet anında kendi kalkanlarının kenarını ısırır, korkusuzlukları ve öldürme istekleriyle düşmanlarında dehşet uyandırırlarmış.

Odin, yandaşlarına mümkün olduğunca asıl savaş başlamadan önce düşman ordusunun nasıl tek bir mızrak atışıyla çökertileceğini ve kendisine teslim edileceğini öğretir ve gerektiğinde kendisi de ortaya çıkmaktan çekinmez. İsveç Kralı Eirik 10. yüzyıl sonlarına doğru yeğeni Styrbjörn'e karşı savaşa girdiğinde, anlatıldığı üzere, yanına geniş kenarlı şapkası olan uzun boylu bir adam yaklaşmış ve ona bir kamış vermiş. Bunu yeğeninin ordusuna atıp şunları söylemesi gerekiyormuş: "Odin hepinizi mahveder." Kral onun dediğini

yapmış, o anda Styrbjörn kör olmuş ve bir heyelan onun tüm savaşçılarını yok etmiş.

Şiddetli bir savaş patlak verdiğinde, Odin yardımcıları Walkür'leri kendisi için ölmesi gereken savaşçıları seçmek için savaş alanına gönderir. Ve savaş bittiğinde, kendisi sekiz bacaklı aygırının üzerinde, şaşmaz mızrağı ile silahlanmış, konuşmayı bilen kargaları Huginn ve Muninn omzunda, iki kurdu Geri ve Freki yanında ve Freyja eşliğinde savaş alanına gider. Orada, kendi hayatını da kaybedeceği son savaşta ihtiyaç duyabileceği tüm ölüleri seçer.

Odin'in *sadece* eğlence olsun diye savaşçıları birbirine karşı kışkırtıp öldürtmediği kabul edilse de, onun ölü toplama tutkusu pek sempatik bir izlenim uyandırmıyor.

Zinaya eğilimi de pek cazip değildir. Karısı Frigg* bu açıdan birçok şeye katlanmak zorunda kalmıştır, özellikle evliliğinden olma çocuklarının yanısıra sayısız gayrı meşru çocuk yapması ve "kahramanlıklarını" hiç çekinmeden yüksek sesle anlatma alışkanlığının olması gibi:

> "Uzaklarda doğudaydım, genç bir kızla konuştum,
> o pamuk gibi beyaz kızla oynadım, onu gizli ilişkiye ikna ettim,
> altınla süslü kızı mutlu ettim, o da bana
> cinsel hazzı yaşattı."

Ama istediği amaca her zaman ulaşmadığı da olur. Onun itibarı için, bu tür başarısızlıkları gizlemediğini, aksine aynı şekilde aliterasyonla ifade eder:

> "Bazı göz alıcı kızlar, yakından incelendiğinde,
> kendisine talip olana kararsız davranır;
> ben bunu yaşadım, kurnaz bir bakireyi
> haz için baştan çıkarmaya çalıştığımda;
> akıllı kızın ödülü beni kırmak oldu,
> ve ben onun tadına bakamadım."

Bu çok özel olayda beğenilen sevgili, kendisi yerine yatağına dişi bir köpek koymuş.

Olorun, Olokun

Yoruba'lara göre başlangıçta sadece gökyüzü ve deniz vardır. İlkine Olorun, diğerine de Olokun egemendir. Gök tanrısı bir gün dünyayı yaratmaya karar vermiş, bu amaçla iki oğlundan büyüğünü aşağıya denize göndermiş. Daha önce de eline kum ve beş parmaklı bir tavuk verip ne yapması gerektiğini anlatmış.

Oğlu denileni yapıp yola çıkmış, ama yolda ayağı tesadüf bu ya, içinde hurma şarabı olan bir çanağa takılmış. Ummadığı bu olaya çok sevinmiş, bir mola vermiş ve çanak bitip o sarhoş olana dek içmiş, içmiş. Yapması gereken görevi unutmuş ve bulunduğu yerde uyuyup kalmış. Her şeyi gören Olorun, doğal olarak olup biteni anlamış ve bu sefer küçük oğlunu yola koymuş. O kardeşinin yanına ulaşınca kumu ve tavuğu alıp yoluna devam etmiş. Denize vardığında, kumu denize dökmüş ve üzerine tavuğu koymuş. Tavuk beş parmağıyla hemen eşelemeye başlamış, böyle yaparak toprağı yaymış ve denizi daha ileriye doğru itmiş. Sonunda insan ve hayvanların üzerinde yaşayabileceği yeterince kara oluşmuş.

Olorun'un büyük oğlu, bu sanat eserini kendisi yapmadığı için kızmış ve kardeşiyle savaşa girmiş. Bir süre birbiriyle savaştıktan sonra, yine barış yapmışlar ve bir daha dönmemek üzere toprakta kaybolmuşlar.

Ometeotl

Aztekler'in büyük yaratıcı tanrısı Ometeotl ya da "İki Tanrı"

içinde dişi ve erkek ilkeyi barındırır, ya da farklı ifade edecek olursak bir tanrı ve bir tanrıçayı: Tonacatecuhtli ("etimizin sahibi") ve Tonacacihuatl ("etimizin sahibesi"). Bu suretiyle dört Tezcatlipoca'yı yaratır.

Ometeotl, Omeyocan'ın on üç göğünden en yükseğinde oturur. Tüm evreni yaratmış olmasına rağmen, maddi dünyayı yaratmayı iki oğlu, Quetzalcoatl'a ve "asıl" Tezcatlipoca'ya bırakır.

Kendisi geri planda kalır ve insanlar tarafından tapınak yapılmasını ya da başka biçimlerde kendisine tapınılmasını istemez. O, diğer tanrılara sunulan kurbanların sonuçta kendisine sunulduğunu bilen, çok etkili, bilge ihtiyardır.

Onamuchi

Okuninushi (Okinunişi) adıyla da tanınan Onamuchi ("Büyük Ülkesinin Efendisi") Japon güneş tanrısı Amaterasu'nun* kardeşi kötü Susanoo'nun* soyundan gelir. Aynı zamanda onun Buddha Shakyamuni'nin bir enkarnesi olduğu da söylenir: Herhalukarda dağ tanrısı, mutluluk tanrısı ve ülkenin koruyucu tanrısı olarak yüceltilir. Ve bizzat kendisi de en az 181 çocuk yaptığından çocukların koruyucusu olarak da kabul edilir.

Tüm işlevlerinden, onun –atası (bazıları babası olduğunu söyler) Susanoo'dan farklı olarak– uzun bir süre, tüm gücünü, kötü ruhların huzursuzluk yarattığı adalar imparatorluğunun yararı için kullanan "iyi" bir tanrı olduğu anlaşılır.

Onamuchi ardında, gerçekten hareketli bir yaşam bırakır –hatta *birçok* yaşam da denilebilir, çünkü seksen

kardeşinin tümünün talip olduğu bir prenses, onlarla değil de Onamuchi ile evlendiğinden, hepsi ona öfkelenir. O zaman onu öldürmeye karar verirler. Bu amaçla şeytanca bir plan yaparlar, bu plan Hunahpú* ikizlerine yapılan saldırılar kadar anlamsızdır. Seksen kardeşi Onamuchi'ye bir yaban domuzu öldürmesini emreder. Ama avlanacak hayvanın yerine, büyük bir taş alıp onu kor haline getirene kadar ateşte tutarlar. Bir kötülük sezinlemeyen Onamuchi kor halindeki yaban domuzunu yakalar ve planlandığı gibi yanar.

Her şeyi izleyen annesi, onu yeniden hayata döndürür –kötü kardeşlerinin başka cinayet komplolarına kurban gitsin diye. Bu sefer onu daha önceden içine kama yerleştirdikleri bir ağaç yarığına sokarlar. İnsan Onamuchi'nin ilk saldırıdan ders alabilmiş olacağını düşünüyor, ama nerede! Hiçbir kötü niyet beslemeden, uslu uslu yarığa girer ve doğal olarak sıkışıp kalır. Yine ölür ve annesi onu yeniden hayata döndürür. En sevgili, iyi niyetli oğlunu, başka saldırılara karşı korumak amacıyla, yeraltı ülkesine, Susanoo'nun yanına gönderir.

Böyle yaparak Onamuchi'nin kurtulacağını düşünürse de yanılır, çünkü Susanoo kesin olarak ona karşıdır –oysa Onamuchi yeraltı ülkesine gelir gelmez, ilk iş olarak onun kızı Suseribime ile evlenmiştir. Bundan mutlu olması gerekirken Susanoo da Onamuchi'den daha önce kardeşlerinin de yapmasını istediği benzer tuhaflıkta şeyler ister. Allah'tan onu her seferde kurtaran akıllı karısına güvenebilir. Örneğin Onamuchi'nin, kayınpederinin hasat yapılmış tarlaya attığı bir oku araması gerektiğinde, Susanoo kuru samanları yaktığı zaman, Suseribime'nin emri üzerine bir fare onu yuvasında saklamış.

Bir başka sefer Onamuchi'nin Susanoo'nun kafasındaki

bitleri ayıklaması gerekiyormuş, oysa bunlar gerçekte çok tehlikeli olan kırkayaklarmış. Bu sefer Suseribime kocasını, ona çiğnemesi için kırmızı kil vererek kurtarmış, çünkü Susanoo bunları çiğnenmiş "bitler" zannetmiş.

Giderek Onamuchi de kuşkuya kapılmış ve bir şeyler yapmaya karar vermiş. Kayınpederi bir gün sobanın yanında uykuya dalınca, onu saçlarından ev kapısına bağlamış, evin kapısının önüne büyük bir taş koymuş, karısını sırtına almış ve oradan kaçmış. Kaçmadan önce zaten Susanoo'nun evinden yaşam kılıcını, oklarla birlikte yaşam yayını ve göksel duyuru lavtasını yürütmüş.

Susanoo nihayet kurtulup kaçakların peşine düşmek isteyince, sihirli aletlerinin yok olduğunu görmüş ve takipten vazgeçmiş. Yenilgiyi kabullenmeyi bilmiş, hatta Onamuchi'nin ardından ona öğütler bile vermiş –örneğin seksen kardeşini nasıl öldürebileceğine ve büyük ülkenin, yani Japonya'nın egemenliğini nasıl elde edebileceğine dair. Onamuchi bu kez de söz dinlemiş: yaşam yayı ile kardeşlerini öldürmüş, ardından İzumo'da kendisi adına bir tapınak yaptırıp Amaterasu'nun soyu (Hoori no Mikoto**, Ninigi**) yönetimi devralana kadar buradan ülkeyi yönetmiş.

Orenda

⟶ Manitu

Ormuzd

⟶ Ahura Mazda

Osiris

Geb'in* ve Nut'un* oğlu Osiris, kendi kız kardeşi İsis ile

evlenir ve tanrı kral olarak Mısır'ı yönetir. Zaten daha doğduğu anda şunları duyuran bir ses işitilir: "Dünyanın hakimi doğdu."

Ama Osiris başlangıçta insanlara sadece bazı önemli tarım aletlerini iletmekle ilgilenir, örneğin pulluk, bahçe tarımı ve üzüm bağı gibi. Onlara kentler kurmayı ve tanrılara doğru biçimde tapınmayı öğretir, astronomi konusunda temel bilgileri verir ve yasaların yaygınlaşmasını sağlar.

Ama Mısır'ı yeterince uygarlaştırdıktan hemen sonra, kehanet doğrultusunda başka ülkeleri de mükemmelleştirmek arzusu duyar ve uzun bir seyahate çıkar. Ama gitmeden önce, sorumluluklarını bilen bir kral olarak kendi yokluğu sırasında ülkenin yönetimini devralacak temsilciyi seçer: Bu, kardeşi Seth'tir.* Osiris Etiyopya, Arabistan, Hindistan ve Ön Asya'da dolaştığı sırada, Seth iktidarın tadını aldığından, sürekli kral kalabilmek için Osiris'i öldürmeye karar vermiş. Bir komplo hazırlamış ve geri dönen kardeşini bir kurnazlıkla süslü bir sandığa kapatıp Nil nehrine atmış ve Osiris boğulmuş.

Ölü Osiris'in tabutu nehir aşağı sürüklenmiş, denizi aşarak Fenike'nin Biblos kıyılarına ulaşıp sonunda orada bir ağaca takılmış. Zaman geçip ağaç büyüyünce tabut ağaç gövdesinden ayırt edilmez olmuş, daha sonra ikisi birden işlenip kral sarayının taşıyıcı sütunu haline getirilmiş.

Ama tanrıça İsis** kocasını bulmuş ve ona layık bir cenaze töreni düzenleyerek onu kurtarmış. Ve böylece o da –aynı zamanda oranın anahtarını elinde bulunduran karısıyla birlikte– ölüler ülkesi olan yeraltının hükümdarı ve ölülerin hakimi olmuş. Buna uygun şekilde genellikle bir mumya gibi giyinir ve elinde de krallık amblemi olan asa ve kırbaç vardır.

Belki de yeraltı ülkesine yakınlığı nedeniyle ya da bu yüzden Osiris insanlar için hep öldükten sonra dirilmenin sembolü olmuştur, çünkü oğlu Horus** güneşe gözünü feda ederek babasının ölü olarak yaşamaya devam etmesini sağlamıştır. Bu nedenle Osiris, vaktiyle insanlara verdiği ve her sene tarlalarda filiz sürüp büyüyen tahıl tanesi gibi, kendisini sürekli yenileyen ve canlandıran doğanın tanrısı olarak, aynı zamanda güneş yılının tanrısı olarak da kabul edilir.

P

Pachacamac (Paşakamak)

İnkalar Chimú ülkesini fethettiklerinde, onları onaylayan ve onların da benimsedikleri bir yaratıcı tanrı ile karşılaşmışlar: Ona Pachacamac "dünyayı yaratan" Quechua adını verip onu hükümdar soyunun atası olan güneş tanrıları İnti'nin oğlu ilan ederler. Gerçi İnkalar'ın zaten kendi yaratıcıları, tanrılar tanrısı Viracocha vardır, ama o işlerini tamamladıktan sonra denizin batısına yerleşmiştir ve artık onlara yardım edemez. Oysa Pachacamac oradadır –gözlerden uzak durmasına rağmen, bu nedenle de ona yeni tapınaklar da yapılmamıştır– ve ayrıca da başka bir güçlü özelliği vardır: Kehanetlerde bulunmak. Peru sahilinde, onun adının verildiği yerde bulunan eski tapınağı, uzaktan yakından çok sayıda ziyaretçi çeken ünlü bir bilicilik merkezidir ve kısa sürede tüm İnka ülkesinin en güçlü kehanet merkezi haline gelir.

Ama Pachacamac ancak yaşlılığında sevgi dolu ve yardımsever bir tanrı olur. Oysa genç bir yaradan iken oldukça kötü ve sevgisiz bir adammış. O zamanlar, örneğin kadın ve erkeği yaratmış, ama onların yiyeceğe ihtiyaçları olacağını düşünmemiş. Adam kısa bir süre sonra zayıflıktan ölmüş; kadın bir süre daha sürünmüş ve sonra güneş tanrısı İnti'ye, ya acılarına son vermesi, ya bir yıldırımla kendisini öldürmesi, ya da yardım etmesi için yalvarmış.

İnti ona acımış: Yeraltında kök ve soğan aramasını söylemiş, yeryüzüne ışınlarını göndermiş, bunlar onun bedenine girmiş ve onu hamile bırakmış. Bunun üzerine bir oğlan dünyaya getirince, Pachacamac öfkeyle araya girmiş. Kadının *kendisinden* değil de babasından yardım istemesine kırılıp kızınca, ondan çocuğu, yani üvey kardeşini almış, öldürmüş ve küçük parçalara ayırmış.

Kadın yiyecek yok diye sızlanmaması (ve onu kötü bir yaratıcı olarak göstermemesi) için yeni doğan çocuğun parçalarını toprağa saçmış. Dişlerinden mısır, kaburga ve kemiklerinden sütleğen bitkisi, etlerinden sebze, meyve ağaçları ve böğürtlen çalılıkları oluşmuş. Artık kadının yeterince yiyeceği varmış, ama çocuğunun yokluğunu unutamıyormuş, güneş tanrısına gizlice yalvarmış, çocuğun babası olduğundan onun öcünü almasını istemiş.

Ama İnti Pachacamac'a karşı bir şey yapamamış ya da yapmak istememiş, ama en azından yeniden değerlendirilen bebeğin göbek kordonunu alıp bundan kadına yeni bir çocuk yapıp ona Uichama adını vermesini istemiş. Bu sefer kadın çocuğu büyütmeyi başarmış; birkaç yıl sonra dünyayı gezmek üzere yola çıkmış –onun gittiği anda Pachacamac ortaya çıkmış ve kadını öldürmüş. Daha önce yaşanan örnekteki gibi, kadının bedenini parçalamış, saç ve kemikleri dışında her şeyi akbabalara yem olarak vermiş.

Bunun ardından yeryüzünde yeterince insanın yaşaması için yeni insanlar yaratmaya çalışmış ve onlara bir lider tayin etmeyi unutmamış. Ama bir süre sonra onun hâlâ hayatta olan üvey kardeşi Uichama çıktığı seyahatten dönmüş. Neler olup bittiğini görünce doğal olarak çok öfkelenmiş. Önce saçları ve kemikleri alıp annesini yeniden hayata döndürmüş

–sonuçta babası tarafından o da bir tanrıydı; sonra öfkeden kudurmuş bir halde Pachacamac'ın hakkından gelmek üzere harekete geçmiş.

Ama yaratıcı tanrı kendisini bekleyen şeyleri anlar anlamaz, bir korkak gibi denize tam olarak ileride tapınağının yapılacağı yere gizlenmiş –ve bir daha da ortaya çıkmamış.

Bunun acısını çıkarmak için Uichama üvey kardeşinin yarattığı tüm insanları taşa dönüştürmüş. Ama yeryüzü yine insansız kalınca, İnti oğluna üç tane yumurta göndermiş: İçinden yeni hükümdarların ve soyluların, yani İnkalar'ın çıktığı altın yumurta; içinden kadınların çıktığı gümüş yumurta ve son olarak sıradan halk için bakır yumurta.

Pan

Anne ve babasının kim olduğu tam olarak bilinmez. Babası olarak Zeus*, Apollon*, Kronos* ve Uranus* seçenekleri söz konusudur. Homeros'un Pan'a adanmış övgü şiirlerinde babasının Hermes* olduğu söylenir, biz dış görünüş bakımından olmasa da, öz bakımından bir tür yakınlık olduğunu düşündüğümüzden, bu bilgiye inanmak istiyoruz. Bazıları Hermes'in koç kılığında Arkadia tanrıçası Penelope ile –Odysseus'un iffetli karısı ile muhtemelen ilgisi *olmayan*– cinsel ilişkiye girip *ondan* bu kıl yumağını doğurduğunu iddia ederken şair Pan'ın annesinin peri Dryope olduğunu söyler. Başkaları da keçi Amaltheia'yı (Zeus**) annesi kabul eder, çünkü boynuzlarını ve keçi ayaklarını sonuçta birinden almış olması gerekir. Bunu da ek olarak belirtmiş olalım.

Annesi herhalukarda (biz ona Dryope diyelim) bu küçük, çirkin hilkat garibesini gördüğünde, gözleri dışarı

fırlamış ve ilk etapta tam anlamıyla korkunç bir "paniğe" kapılarak uzaklara kaçmış. Gelecekteki çoban tanrısının birdenbire ortaya çıktığında, "panik" uyandırmasının ilkidir bu. Oysa Hermes bebeğini çok tatlı bulur, "çocuğu özenle bir dağ tavşanının yumuşak postuna sarar ve hızla tanrıların ikametgâhına götürür. "Orada ufaklığı gururla gösterir, herkes onu çok beğenir –ama özellikle Satirler (*) ve Sirenler'den (**) oluşan maiyetinden dolayı garip yaratıklara alışkın olan Dionysos* ona hayran kalır. Bu büyük tanrı daha sonra da Pan'ın dostluğundan mutluluk duyar, şarabının hiç bitmemesine özen gösterir ve onun komik esprileri ile çok eğlenir.

Ama Pan Olympos'ta kendisini iyi hissetmez. Kısa bir süre sonra onu kırsal Arkadia'nın yalnızlığı çeker, orada fazla zorlanmadan sürülerin gelişimi ile ilgilenir, zaten bir çoban tanrısının huzur dolu yaşamından çok memnundur. Öğlen uykusu onun (ve köylüler) için çok kutsaldır, o zamanlarda gürültü yapıp onu uyandıranların vay haline –o şanssız kişi onun hoş olmayan yanlarıyla da tanışır!

Eğer Pan zaman zaman bir değişiklik ihtiyacı duyarsa, o zaman huzur içinde otlayan keçi ve koyun sürülerinin arasına karışır ve hayvanlar dehşet içinde meleyerek etrafta koşuşunca, bıyık altından gülermiş. Evet, bir de görüp peşine takıldığı her kadın ona çok iş çıkarmıştır –yani sözcük anlamında, çünkü çirkinliği ve cömertçe sergilediği erkekliği yüzünden hanımlar genellikle kaçarmış.

Pan'ın karakteristik çalgısına borçlu olduğu bir olayı Ovidius 'Değişimler'de dile getirir: Bir keresinde keçi tanrı,

(*) Satir: Boynuzlu, keçi ayaklı, kuyruklu, insan vücutlu kır cinleri. (Ç.N.)
(**) Siren: Yarı insan yarı at biçiminde tasarımlanan doğa cini. (Ç.N.)

oldukça güzel ve namuslu peri Syrinx'e (Syrinks) gönül vermiş ve her zamanki dolaysız üslubuyla ona ahlaksız önerilerde bulunmuş. Peri utanarak onu reddetmiş, ama Pan yılmayınca, o da kurtuluşu kaçmakta bulmuş: Koşmuş koşmuş, bir ırmağın kenarına gelip yola devam etmek için takatı kalmayıncaya kadar dere tepe düz gitmiş. Namusunu koruma endişesiyle telaşla "Sualtı peri kardeşlerinden" kendisini dönüştürmelerini istemiş. Pan kıyıya ulaşıp Syrinx'e sarılmak isteyince, sevdiğinin yerine birkaç sazlık görmüş, ne yapacağını bilmez halde içini çekip şaşkın şaşkın neler olup bittiğini anlamaya çalışırken rüzgâr kamışa üflemiş ve "bir ağıta benzer" içli içli sesler çıkarmış. Pan sese kulak vermiş ve şu özdeyişi söylemiş: "Seninle kurulan bu diyaloğu hep sürdüreceğim" –ya da buna benzer, belki de daha basit bir şey; her neyse Pan sazlardan ünlü pan flütünü yapmış. Ama ona kaybettiği sevgilisinin anısına "Syrinx" adını vermiş.

Belirtilerinden birini de, yine benzer bir olaya borçludur, bu zaman zaman başında taşıdığı çam ağacı dallarından yapılmış bir çelenktir. Bu sefer amacına ulaşamadığı söz konusu peri Pity'dir. Tam ona zorla sahip olacağı sırada, peri öyle yalvarmış ki çam ağacına dönüştürülmüş. O günden sonra çam ağacı Pan için kutsal kabul edilmiştir.

Bu tür şanssız olaylar Pan'ı uzun süre sarsmaz, çoğu zaan şüpheli kişiler ve daha istekli kızlarla birlikte geniş çayırlarda, sonu ahlaksız içki âlemleriyle biten danslar düzenler. Ama bu daha önce de belirttiğimiz gibi mütevazı kalabilmiş, toprağa bağlı bu tanrının *sadece* bir yönüdür. Olumlu yanları sadece çobanlara sürülerinin artmasını sağlayarak, hayvanlarının kaybolmasını engelleyerek ve arıların yeterince bal yapması için yardım etmesi değildir –o

avcıları da destekler. Bu insanlar onun desteğine o kadar çok güvenirler ki avdan bir kez olsun eli boş dönseler, tanrının tasvirine ceza olsun diye, ada soğanlarına rahat vermezler. Bunun yanısıra o, balık avı ile de ilgilidir ve insanlar ona çok güzel yerlere yaptıkları tapınaklarla ve kuzu, süt, bal ve şıradan oluşan sunularla teşekkür ederler.

Ve Pan bir kez dahi olsa, kesin olarak dünya tarihine müdahale etmiştir. İ.Ö. 490 yılında, Persler ve Atinalılar Marathon Savaşı'nda karşı karşıya geldiklerinde, Atinalılar yardım çağırması için Sparta'ya bir koşucu göndermişler. Yolda, Herodotos böyle anlatır, ulak Pan ile karşılaşmış. Tanrı onu selamlamış ve ona, Atinalılar'ın dostu olduğunu, "eskiden onlara çoğu zaman yardım ettiğini ve yine edeceğini" onların bilmesine rağmen, neden artık kendisine tapmadıklarını sormasını emretmiş. Bu konuda ne kadar dürüst olduğunu hemen kanıtlamış, çünkü hemen Persler'in ordusuna gidip onları paniğe uğratmış. Atinalılar zaferden sonra Akropolis'in eteğinde bir tapınak ve kült yeri yaparak tanrıya teşekkür etmişler.

Bazıları Pan'ın ölümlü tek tanrı olduğunu söyler ve bunu oldukça garip bir öyküye dayandırırlar. Vaktiyle Mısırlı Tamuz yönetiminde bir gemi, böyle anlatılır, Yunanistan'dan Sicilya'ya gitmek üzere yola çıkmış. Birden rüzgâr dinmiş ve kıyıdan gemi dümencisinin adını söyleyen bir ses duyulmuş: "Palodes'e gidince, herkese bildir, ulu Pan öldü!" Tamuz emri yerine getirmiş ve aldığı haberi iletir iletmez, kıyı boyunca korkunç bir inilti ve feryat duyulmuş.

Biz bu öyküyü doğrudan çelişkili saymak istemiyoruz, ama Plutarkhos ve ondan sonra gelen birçoğu gibi biz de bunun bir yanlış anlama olduğunu düşünüyoruz. Dümencinin

adının gerçekten ne olduğunu bilmiyoruz, ama onun duyduğu feryatlar Pan ile değil, aksine Dumuzi* (Tammuz) ya da Adonis ile ilgilidir–o, ölümü her yıl Yunanistan ve Ön Asya bölgesinde büyük yas törenleriyle anılan bitki tanrısıdır.

Ve biz de bu nedenle rahatlıkla haykırabiliriz: Ulu Pan yaşıyor!

Pan Gu (Pan Ku)

Pan Gu, evrenin başlangıcındaki kaostan oluşmuş, Güney Çin'e özgü yaratıcı tanrıdır. Daha doğrusu o zamanlar bir tavuk yumurtasındaki yumurta sarısı ve akı gibi bir arada olan gökyüzü ve gökyüzünün yakın ilişkisinden meydana gelmiştir. Pan Gu doğar doğmaz, belirgin ve hafif (Çin görüşüne göre "erkek cinsi") olan bölümler hantal ve bulanık olanlardan "kadın cinsi" ayrışmaya başlamışlar. İlkler, yani göksel olanlar yavaşça yükselmiş, ağır ve toprak gibi olanlar aşağıya çökmüşler. Her gün gökyüzü yaklaşık olarak bir kulaç yükselmiş, yeryüzü de her gün bir kulaç kalınlaşmış ve Pan Gu da her gün aynı ölçüde büyümüş. Bu sürecin tamamlanması ve iki küre arasındaki mesafenin açılması tam olarak 18000 yıl sürmüş.

Böylece Pan Gu, bizzat çok fazla şey yapmadan dünyanın yaratılışına önemli katkıda bulunmuş ve birçok diğer yaratıcı tanrıların aksine daha eğlenceli bir uğraş olan dünyayı ayrıntılarıyla düzenlemeye, ağaçlar, denizler ve bitkilerle süsleyip hayvanlar ve insanlarla donatma işine girişmemiştir –hayır o her zamanki gibi pasif davranmış... ve ölmüştür.

Gözlerinden rüzgâr ve bulutlar, sesinden şimşek ve gök

gürültüsü, sol gözünden güneş, sağ gözünden ay, saçlarından sabit yıldızlar, kaşlarından gezegenler, vücut tüylerinden bitkiler, gözeneklerinden hayvanlar, terinden yağmur ve bataklıklar, kanından denizler, dişlerinden metaller meydana gelmiş, bedeninin diğer kısımlarından da şimdi dünyada var olan birçok şey oluşmuş.

Ama peki insanlar neden yaratılmışlar? Belki söylenmemesi daha doğru olur ama eksik kalmasın diye söylenmesi de gerekir: İnsanlar Pan Gu'nun bedeninde koşuşturup duran çok sayıda küçük hayvancıklardan yaratılmıştır –yani bitlerden!

Parvati

Hint tanrılarının eşleri evlerine bağlı eşlerdir ve ailelerinin mutluluğunu kendi mutluluklarından daha fazla önemseyen annelerdir. Ama onların hiçbiri Parvati'nin Şiva* için oynadığı kadar önemli rol oynamaz. Onun sadece eşi değil, iki çocuğu Ganesha* ve Skanda'ya* rağmen, onunla aynı ölçüde binlerce yıl özveriyle aşk oyunlarına katılacak kadar sevgilisidir ve satranç oynamaktan, felsefi konuşmalar yapmaktan hoşlandığı akıllı partneridir. Kısaca: O kelimenin tam anlamıyla onun "daha iyi" olan yarısıdır, yani onsuz hiçbir şey yapamayacağı gücü ya da kuvvetidir (*Shakti*). Bütün bu nedenlerden dolayı bu ikili birbirinden ayrılamaz, kavga ettikleri zamanlar hariç, böylesine yakın bir ilişkide de bundan zaman zaman kaçınılamaz.

Ama bu kadar önemsiz terslikler, onların birbirine olan bu içten bağlılığını, birçok tanrısal varlığı aşan bu sevgilerini değiştirmez. Önceki yaşamında Parvati Şiva'sını** Sati olarak sever ve Himalaya'nın kızı Uma olarak yeniden

doğduğunda, Şiva'nın** tekrar dünyevi düşüncelere ulaşması için tanrılar bu ikiliyi sevgi tanrısı Kama'nın yardımıyla birleştirirler. Görüldüğü gibi Parvati'nin belirli niteliklerini yansıtan, bunları belirli zamanlarda ya da belirli vesilelerle "aktif hale getirdiği" farklı birçok ismi vardır. Bu nedenle sadece birkaçını sayacak olursak –o Durga*, Chamunda, Bhavani, Kumari, Katyayani ve Chandi adıyla da tanınır.

Parvati güzel ve açık tenlidir, bu nedenle zaman zaman ona Gauri, aydınlık da denir. Ama başlangıçta durum böyle değilmiş, o zamanlar siyahmış. Bundan hiç rahatsız olmayan Şiva, onu kızdırmak için bir kere "Kali, Kali*" diye çağırmış, bu "siyah, siyah" anlamına geliyormuş. Kadınların dış görüntü konusundaki her zamanki hassasiyetleriyle, Parvati bu takma ada çok alınmış ve ciddi olarak kocasına şöyle söylemiş: "Bir okun açtığı yara zamanla iyileşir. Kesilen bir ağaç, ilkbaharda yine çiçek açar. Ama kötü sözcüklerin açtığı yara hiçbir zaman iyileşmez. Siyah olarak dünyaya gelmem benim de elimde değildi, ama bu halimle sana bir daha yakın olamam. Ben gidiyorum."

Bunları söylemiş ve gitmiş. Dere tepe düz gitmiş, sonunda bir ormana ulaşmış. Orada tek ayağının üzerinde durarak yüz yıl boyunca nefsine eziyet etmiş. Şiva'nın sevgilisinin aniden yok oluşuna çok üzülmesine ve Parvati'nin kendine eziyet etmesine dayanamayan Brahma*, sonunda duruma müdahale etmek zorunda kalmış. Tanrıçaya gitmiş ve neden böyle davrandığını sormuş, nedenini öğrenince şunları söylemiş: "Soylu kadın, artık için rahat kocana dönebilirsin, bu andan itibaren artık siyah değil, bir Lotus çiçeği kadar aydınlık ve parlak olacaksın."

Dediği gibi de olmuş, aslında ten rengini içinden pek

fazla önemsemeyen Shiva, artık açık tenli olan karısını yine kucaklayabilmiş ve birkaç bin yıl onunla gönlünce güzel vakit geçirmiş.

Pashupati

—▷ Shiva

Persephone

Yunanlı tanrıça Persephone, Zeus'un* ve kızını taparcasına seven Demeter'in* kızıdır. Bu konuda tek başına değildir, çünkü Hades de Kore'den –kısaca "kız" denirmiş ona– çok hoşlanıyormuş. Onu bir kız arkadaşlarıyla oynarken görmüş ve karısı yapmayı kafasına koymuş. Bunu normal yollarla yapamayacağını biliyormuş. Sonuçta ölüler dünyasının kralı ile kim evlenmek ister ki? Ne yapsın, bir hileye başvurmuş. Toprak tanrıçası Gaia'yı* yüz çiçekli olağanüstü bir bitki yaratması için harekete geçirmiş, ayrıca bu çiçek dikkatlerden kaçmasın diye bir de bayıltıcı bir koku yayıyormuş. Kore bu sihirli bitkiyi görüp onu koparmak istediğinde, menekşe toplayıp önlüğüne koymaktaymış. Tam o sırada yer yarılmış ve içinden altın arabasıyla Hades çıkmış.

Kızın feryatlarına aldırmaksızın onu yanına oturtmuş, sallana sallana yeraltı ülkesine doğru yola koyulmuş. Demeter ve Hekate* çığlıkları duymuş, ama annesi olay yerine geldiğinde, sadece arabanın gittiğini görmüş; Kore'nin peşinden gitmeye çalışırken ayak izleri oradan tesadüfen geçen bir domuz sürüsü tarafından silinmiş. Gerçi hayvanlar da Persephone gibi yer yarılıp içine girmiş, ama bu Demeter'i* pek avutmamış. Uzun süre çaresizlik içinde savrulup durmuş,

ancak ona acıyan güneş tanrısının yardımıyla kızını bulabilmiş. Ve belki de onu hemen kendisiyle götürebilecekmiş –tabii eğer Persephone Hades'in sarayında ayık kalmayı başarabilseymiş.

Neredeyse her yeraltı ve periler dünyasının temel kuralı, eğer dünyaya tekrar geri dönmek isteniyorsa, kesinlikle içmemek gerekiyormuş. Persephone'nin olayında, onun canlılar dünyasına dönmesini engelleyen küçücük bir sebepmiş. Çok üzgün bir halde karanlık salonları dolaşırken meyveden kopardığı bir nar tanesini hiç düşünmeden ağzına atmış.

Aslında bu olayla Kore'nin kaderi belirlenebilirmiş. Ama yas tutan Demeter'in neden olduğu kuraklıklardan ciddi endişe duyan Zeus, aracı olarak devreye girmiş. Hades ile bir anlaşma imzalamış, buna göre Hades'in genç karısı yılın üçte ikisini Demeter'in yanında, kışı da kocasının yanında geçirebilecekmiş. Bunu duyduğunda Persephone gözle görülür bir biçimde değişmiş. Ovidius'un yazdığı gibi "sesi ve görüntüsü; şimdi yüzünde daha önce su dolu bulutların örttüğü ve bu bulut yığınını dağıtarak öne çıkan güneş gibi".

Persephone'nin aydınlık dünyaya döndüğü her seferinde, sadece kendisi mutlu olmaz, çiçekler açmaya başlar, tohumlar filizlenir ve Demeter çok mutlu olduğundan kuşlar da öter. Yanındaki kızı ve çevresinde dans edip şarkı söyleyen perilerle birlikte etrafta dolaşırlar. İki tanrıça her şeyin büyüyüp gelişmesini sağlar. Persephone yine kocasının karanlık dünyaya inmesi gerektiğinde de yukarıda yeryüzünde kış yaşanır –ve Kore'nin dış görünümü de değişir: Sert, içine kapanık bir ifadeyle, elinde iki uçlu bir kılıçla kocasının yanında oturur ya da korkunç öç tanrıçaları olan Eriny'lere

girişimlerinde öncülük eder. Bu zamanlarda karanlık, üzgün ve acımasızdır, insanlar ölüm tanrıçası görevinde ondan çekinmiş ve ona sığır, koyun ve özellikle domuz kurban ederek hoş görünmeye çalışmışlardır. Onun onuruna iki büyük bayram düzenlemişler: İlki dünyaya geldiğinde, diğeri de sonbaharda yok olduğunda ona güle güle demek için.

Uzun süre yeraltı dünyasında yaşamasına neden olan nar, hüzünlü Persephone'nin sembolüdür; buna karşın buğday başakları ve haşhaş, neşeli ilkbahar tanrıçasının belirtileridir.

Perun

Tanrı* Rusya'ya ulaşmadan önce, oradaki baştanrı "yıldırım tanrısı" Perun imiş. Perun adına şan ve şöhret kazandırır, çünkü insanlar gerektiği gibi davranmadıklarında gürleyerek araya girer. Eski dönemlerde öfkesinden ve hiç azalmayan dikkatinden öyle korkulmuş ki neredeyse ant tanrısı olmayı zorla kabul ettirmiştir. Grandük İgor 944 yılında Bizans ile bir ticaret anlaşması imzaladığında, bu önemli günün sabahında diplomatik temsilcilerle birlikte Perun'un tapınaklarından birine gitmiş ve anlaşmaya uymayanların başına şunlar gelsin diye tanrı adına ant içmiş: "İster tanrı, ister Perun onlara kurtulmayı nasip etmesin; kalkanları onları korumasın; kendi kılıçları, okları ve diğer silahlarıyla mahvolsunlar; hayatlarının sonuna kadar köle olsunlar!"

Perun'un sadece Rusya değil, diğer Slav halkları için de muazzam önemli olması, tanrıyı Hıristiyanlaştırma çerçevesinde sessiz sedasız dışlanılmaktan korumuştur; sıradan halk onu çok sevdiğinden, onun adını değiştirip "aziz" ilan ederek bu sorunu çözmüşler: İlja (Elias). Ve temmuz

ayının 20'sinde onun adına kutlanan bayramda bundan böyle peygambere kurbanlar sunulmuş, daha önce Perun'a adanan sığırlar, danalar ve kuzular kesilmiştir. Ama fırtına tanrısının uyandırdığı korku kaybolmamıştır, çünkü daha kısa bir zaman öncesine kadar –belki bir yerlerde günümüzde dahi– bu bayramda tarlalarda herhangi bir iş yapmak yasaktır, çünkü o zaman azizin yıldırımlarıyla müdahale edip günah işleyenleri öldüreceği düşünülür.

Poseidon

Eğer Yunan deniz tanrısı Poseidon'un keyfi yoksa, ki bu çok sık olur, o zaman elinde tuttuğu üçlü yabayı toprağa saplar ve onu birkaz kez kuvvetlice sarsar. Biz cahil insanlar bunu deprem diye tanımlarız ve eskiden bu aksi tanrıya saygı duyarak "Yer Sarsıcı" da demişiz. Oysa Poseidon'un öfkesini ifade edebileceği daha fazla olanakları vardır: Örneğin dağların ateş püskürmesini sağlayabilir –doğal olarak ve öncelikle– dalgaları kabartıp denizi altüst eder.

Kızmak için her zaman bir nedeni vardır. İlk olarak babası Kronos'u** tahtından indirdikten sonra, Hades'e yeraltı ölüler ülkesini, kendisine de yetki alanı olarak okyanusu vererek daha önce sahip olduğu gücü sınırlayan kardeşi Zeus'a* kızar. Kızsa da buna uyar ve karısı Amphitrite ile birlikte denizin altına çekilir. 'İlyada' burası hakkında daha ayrıntılı bilgi verir. "Ege'ye, boğazın derinliklerindeki muhteşem saraya / ebediyen onun için yapılan altından ve pırıltılı yere."

Buradan, gerçeği söylemek gerekirse, sayısız meşru ve gayrı meşru çocuklarının çoğu gibi, oldukça garip varlıklar olan kölelerini yönetir. Bunların bazılarının balık kuyruğu

vardır, bazılarının da (iddialara göre) üst bedeni at gibidir. Kanatlı bir at da vardır, saçlarında yılanlar sarılı Gorgo (*) Medusa ile birleşerek yaptığı oğlu Pegasos –ve son olarak Hephaistos'un* yardımcıları, tek gözlü devler olan Kyklop'lar.

Onlardan biri Polyhemos'un –türdeşlerinden farkı Poseidon'un oğlu olmasıdır– bilindiği gibi Odysseus tarafından gözleri oyulur. Bu durum en dayanıklı insanın bile tahammül edemeyeceği sonuçlar doğurur, çünkü Poseidon çok kızgındır, bunu yapanı dinmeyen bir nefretle izler, korkunç fırtınalar ve başka felaketler yaratarak onun uzun süre yurduna dönmesini engeller.

Deniz tanrısı aldığı bu intikamla, en büyük gözdesi kurnaz Odysseus olan Athena'ya* da aynı zamanda bir kötülük yapmış olur. Zaten Poseidon onunla uzun zamandır bir düşmanlık içindedir, çünkü ikisi de Atina'nın koruyucu tanrısı olmak ve bu bağlamda kente kendi adlarının verilmesini istiyordur. Bu düşmanlıktan haberdar olan Zeus, her ikisinin de kente bir hediye vermesini, en güzel hediyeyi verenin bu payeyi kazanacağına karar vermiş. Bunun üzerine Poseidon atı, Athena da zeytin ağacını yaratmış. Ödül Athena'ya verilmiş –ve Poseidon'un yine öfkelenecek bir nedeni olmuş.

Onun atı hediye olarak düşünmesi rastlantı değildir, çünkü hayvanları çok sever, zaten kendisi de eskiden at kılığına girmekten hoşlanır ve böyle de yüceltilirmiş. Atın yanısıra boğayı da çok sever, bu nedenle tanrıyı yumuşatmak söz konusu olduğunda, ona en çok boğa kurban edilir. Herhangi bir biçimde denizle ilgili olanlar, Poseidon ile ilişkilerinin iyi olmasına dikkat edermiş –öncelikle denizciler

(*) Gorgo'lar: Canavar kızlar. (Ç.N.)

doğal olarak ve bir de mallarını gemilerle başka ülkelere gönderen çömlekçiler. Taşınacak mallarını dalgalara emanet etmeden önce, tanrının resmini toprak tabletlere çizer, sonra bunları onun sayısız tapınaklarından birine sunarlarmış.

Poseidon'a yakından bağlı başka bir hayvan da yunustur, bu olay şöyle gelişir: Vaktiyle tanrı, biraz silik deniz tanrıçası Amphitrite'ye talip olduğunda, pek fazla şansı olmamış. Dev gibi, sürekli gürleyen bir tanrıdan ürken ve henüz bekaretini kaybetmeye hazır olmayan kız kaçmış ve Atlas'a sığınmış. Ama Poseidon'un cesareti kırılmamış: Onu arayıp bulmaları için tüm kölelerini görevlendirmiş, sonunda onu bir yunus bulmuş. O zaman Amphitrite kaderine razı olmuş ve Poseidon ile evlenmiş, ondan sonra da kin gütmeyerek midye kabuğu arabasını yunuslara çektirip dalgalar arasında dolaşmaktan çok hoşlanmış.

Ptah

Mısır zanaat tanrısı ve tüm sanatların yaratıcı Ptah'ın bir mumya gibi vücuduna sıkı sıkı bezler sarıp dolaşmak gibi bize garip gelebilecek bir zevki vardır. Sakallı, kel kafalı olarak, elinde hükümdar asası, bir çardağın altında, bir kaidenin üzerinde durur "Kusursuz Yüz", bir adı da budur. Kaide –bazı diğer tanrıların yanında– efendisi kabul edildiği kutsal dünya düzenidir. Ama asıl işi mimarlıkla ilgilenmektir ve evrende önemli ne varsa o planlamış, yaratmış ve inşa etmiştir.

Bunun dışında metallerin nasıl işleneceğini çok iyi bildiğinden ve ölüleri yeraltı dünyasına taşıyan kayıkları yaptığından, tanrılar ve insanlar için ezelden beri hep aynı önemi taşımıştır. Eskiden zanaatkârların koruyucusu kabul

edilmiş ve anneler çocuklarına tanrının adını içeren isimler vermeyi tercih etmişlerdir: Çünkü onlar bebeklerine şekil verenin o olduğuna inanmışlardır.

Tanrısal mimar ve zanaat ustalığından, evrenin yaratıcılığına giden yol pek de uzun değildir –ve Ptah ölülere karşı duyduğu o garip zaafına aldırmaksızın Atum* ile rekabet eder, çünkü o da kendisi gibi dünyayla birlikte tüm canlıları yarattığını iddia eder. Atum bunu gerçekleştirirken ellerini kullanmışsa da, Ptah bu performansı sadece yüreği ve diliyle ortaya koyar. Diliyle, yani sözleri ve düşünceleriyle yaratır dünyayı ve her kalp atışıyla da yaratıcı gücünü gösterir.

Belki de bir zanaatkâr olarak pek çok insanla temas kurduğundan, Ptah yalnız kalmaktan hiç hoşlanmaz. Sürekli bir ya da daha fazla tanrı ile birlikte görülür ve asıl tapım yeri olan, eski krallığın başkenti Memphis'te bir tanrılar üçlüsü meydana getirir –karısı aslan tanrıçası Sachmet* (sekmet) ve oğlu güzel koku ve merhem tanrısı Nefertem (Nefertum) ile birlikte.

O an ne ile meşgulse, ayrıca diğer tanrıların belirimlerine bürünmekten hoşlanır, eskiden boğası Apis aracılığı ile kehanetlerde bulunma gibi bir alışkanlığı da varmış. Mephis'in kent tanrısı olarak bu olağanüstü boğa, onun habercisi sayılmış, daha sonraki dönemlerde ise bu hayvanın bizzat tanrının "olağanüstü ruhu" olduğu söylenmiştir. Hükümdarlar ve Büyük İskender ve Titus gibi önemli şahsiyetler, bizzat orada boğa ve tanrıya saygılarını ve kurbanlarını sunmak üzere Ptah'ın tapınağına gitmişlerdir.

Söz konusu kehanetler boğanın davranışına göre belirlenirmiş. Örneğin Apis, Yunanlı matematikçi ve filozof Knidos'lu Eudoxos'un elbiselerini yalayınca, daha doğrusu

Romalı komutan Germanicus'un elinden yemeği reddedince, bunu onların yakın zamanda öleceklerine dair bir işaret olarak yorumlamışlar ve Oktavian'ın Mısır'ı fethedeceğini, boğa güçlü sesini işittirerek göstermiş.

Apis'e ve dolayısıyla Ptah'a sunulan kurbanlar oldukça tuhaftır –bunların arasında özellikle boğalar. Bunlar özenle seçilir, kurbanlık diye işaretlenir ve ayinlerle kesilirmiş. Kurbanlık hayvanın kafası saklanır ve beddualar okunurmuş; eğer pazarda Yunanlı tüccarlar varsa, halklar arasındaki uzlaşmanın jesti olarak onlara satılırmış. Eğer hazırda yabancı kimseler yoksa, o zaman onu Nil'e atarlarmış. Hayvan kafasına okunan lanet şöyledir: "Eğer kurban sahibini ya da Mısır ülkesini herhangi bir felaket tehdit ediyorsa, o zaman bu kafa oraya düşsün!"

Pundjel (Punjil)

Melbourne çevresindeki Aborjinler, atalarını vaktiyle kimin yarattığını bilirler: Pundjel, kardeşi ile birlikte (ya da oğluyla –çok uzak olan tanrıların aile ilişkilerini *çok da* iyi bilmezler).

Ama dünya kendi kendine meydana gelmiş. Düz, karanlık ve etrafı suyla çevriliymiş. Bir yandan Avustralya Alpleri'nin ağaçlarıyla yukarı kaldırılmış; sıcaklığını ise ancak Pundjel ile elde etmiş, hareketini ise dişi saksağan Gorug sağlamış. Bütün bunlar düzenlendikten sonra, sıra insanlara gelince, Pundjel diğer yaratıcı tanrıların tercih ettiği örnekten kaçınmış ve bir kadın ve bir erkek yerine, iki erkek yaratmaya karar vermiş. Bu amaçla üç büyük kabuk parçası koymuş yere, üzerine kil yığmış ve karışım iyice yumuşayıp esnek bir hal alıncaya kadar, bıçağıyla karıştırmış. Sonra bu karışımı iki eşit parçaya bölmüş ve onları diğer kabukların

üzerine koymuş. Şimdi sıra asıl insanı yapmaya gelmiş. İlk erkeği yapmaya ayaklarından başlayıp kafasına doğru ilerlemiş; sonra aynı şekilde ikincisi yapmış. Pundjel eserini inceleyince, öyle memnun kalmış ki bu çamur insanların etrafında tek başına mutluluk dansı yapmış.

Sonra aklını başına toplamış, çünkü yaratıklarının henüz saçları yokmuş. Belirli ağaçlardan uygun kabuklar almış ve birine kıvırcık, diğerine de değişiklik olsun diye düz saç yapmış. İkisi çok güzel görünüyormuş, Pundjel o kadar mutlu olmuş ki yine mutluluk dansı yapmak için bir neden doğmuş.

Dans etmekten yorulan tanrı, iki insanı parmaklarıyla bir parça düzeltmiş, sonra sırasıyla üzerlerine uzanıp ağızlarına, burunlarına ve göbeklerine nefes üfleyip onlara hayat vermiş.

Bunu da hoşnutlukla tamamladıktan sonra, onları ayağa kaldırıp konuşmayı öğretmeden önce, ikisinin etrafında üçüncü kez neşe içinde dans etmiş.

Bununla Pundjel için olay tamamlanmıştır aslında, çünkü iki adamının üremeleri için gerek duyduğu kadınların ne şekilde sağlanacağı konusunda pek bir fikri yoktur. Ama bu sorun olağanüstü bir biçimde neredeyse kendiliğinden çözülmüş. Çünkü bir gün Pundjel'in oğlu (ya da kardeşi) su dolu bir çukura oturmuş, neşe içinde suyla oynuyormuş; bu sırada sürekli su altındaki çamuru karıştırıp duruyormuş, sonunda su bulanmış ve yoğunlaşmış. Birden büyük bir şaşkınlık içinde suda bazı katı maddelerin yüzdüğünü görmüş. Bir ağaç dalı almış ve bununla sudan önce eller, sonra iki kafa ve iki kadın bedeni çıkarmış. Çamurdan doğan bu kadınlar iki erkekle evlendirilmiş ve bol bol üremişler.

Bu iki insan çiftinin soyu, zamanla öyle dayanılmaz ve kötü olmuşlar ki sonunda Pundjel'in canı sıkılmış: Öfkeyle gökyüzünden inmiş ve büyük bir bıçakla tümünü parçalara ayırmış. Sonra bir rüzgâr çıkmış ve bu et parçacıklarını tüm ülkeye savurmuş. Bunlar da kar taneleri gibi yeryüzüne düşüp yine erkek ve kadınlara dönüşmüşler. Ama Pundjel ve oğlu (ya da kardeşi) kendilerini bir anafor aracılığıyla bir daha dönmemek üzere ferah evlerine göndertmişler.

Pundjel başka Güney Avustralya yerlilerinde de önemli bir rol oynar ve onunla ilgili çok çeşitli öyküler mevcuttur. Bazıları tanrının iki kuğu kadın ile evli olduğunu ve onlardan diğerlerinin yanısıra Binbil adında bir oğlu olduğunu iddia ederler. Ayrıca tanrının karısı ile birlikte Gökkuşağı Yılanı'nı* oluşturduğuna da inanırlar.

Q

Quetzalcoatl

Quetzalcoatl, "Tüylü Yılan", Tolket'ler ve daha sonra da Aztekler'in önemli tanrılarından biridir. Kardeşi Tezcatlipoca* ile birlikte vaktiyle gökyüzünü ve yeryüzünü yaratmış, ardından da insanlara çok sayıda kültür eseri getirmişlerdir. Örneğin yazı ve takvimi de o bulmuştur. O anlayışı doğrultusunda kanlı kurbanlar kabul etmeyen, iyi, dengeye önem veren, barışçıl bir tanrıdır –ve bu açıdan erkek kardeşi Tezcatlipoca'nın tam aksidir.

Quetzalcoatl uzun zaman, o güne dek söz konusu olan beş dünyadan biri olan "Rüzgar Güneşi" diye adlandırılan ikinci dünyanın hükümdarıdır. Vaktiyle Tezcatlipoca'nın dünyasını yok ettiği için, o da Quetzalcoatl'ı yere atıp tekmelemiş. Bunun üzerine kuvvetli bir rüzgâr çıkmış ve tanrıyla birlikte tüm insanları götürmüş. Sonraları bir kitapta bu konuyla ilgili şunlar geçer: "Rüzgâr onları uzaklara götürdü. Maymuna dönüştüler. Evlerini, ağaçlarını –her şeyleri rüzgâr aldı götürdü. Hatta güneşi bile rüzgâr esintisiyle uzaklaştırdı."

Yağmur tanrısı Tlaloc* ve daha sonra karısının egemen olduğu diğer iki dünya da batınca, Quetzalcoatl ve Tezcatlipoca pek ender rastlanan bir birlik içinde neler

yapılabilir diye bakmak için gökyüzünden inmişler. Canavar Tlaltecuhtli'nin*, yani dünyanın, sularda nasıl gezindiğini bir süre izlemişler ve bu iğrenç varlıktan mideleri bulanmış. Bu canavar özgürce ortalıkta dolandığı sürece, yeni bir şey yaratılamayacağı konusunda hemfikir olduklarından, iki tanrı dev yılanlara dönüşmüş, Tlaltecuhtli'yi ellerinden ayaklarından tutup parçalamışlar. Üst kısmından dünya, yukarı fırlattıkları alt kısmından ise yeni dünyanın –yani bizim dünyamızın– gökyüzü oluşmuş. Ama bu dünyanın iskan edilmesi için gerekli olan insanları Quetzalcoatl, yeraltı ülkesinin tanrısı Mictlantecuhtli'den* temin etmiş.

Quirinus

Quirinus, eski Roma savaş tanrısıdır, eskiden Jüpiter* ve Mars* ile birlikte büyük önem taşımış, ama Mars giderek daha fazla öne çıkıp onu neredeyse işsiz bırakınca, iyice unutulmuştur. Ama biri Roma'nın kurucusu Romulus'un tanrılar dünyasına kabul edildiğini ve Quirinus ile bir tutulduğu söylentisini dünyaya yayınca, son bir kez kendisinden söz ettirmiş.

ℝ

Re (Re)

Parlayan güneş Re, Mısır panteonunun en önemli tanrılarından biridir. Bir yandan gökyüzü şahininin bir gözü olan ay gibi Re, aynı zamanda insan kılığına girebilir, böyle zamanlarda amblemi olarak güneşi kafasının üzerinde taşır. Ateşli gözü sadece her şeyi görmez, onu istediğinde yerinden çıkarıp her türlü habercilik işlerine gönderebilir. Bu vesile ile bir kez Re'ye acilen göz gerekmiş; ama kendi gözü bazı işler yüzünden orada olmadığı için, hemen yeni bir göz geliştirmiş. Önceki gözü işlerini bitirip efendisine döndüğünde, kendisinin yerinde rakibini görüp korkunç bir öfkeye kapılmış. O zaman Re, kıskanç gözü almış ve ateş püsküren Uraeus yılanı olarak alnına koymuş. Bunun üzerine göz, nihayet rahatlamış ve sonrasında her türlü düşmana karşı sadakat ve azimle tanrının yanında yer almış.

Ama Re genel olarak –güneşe yakışır biçimde– tekdüze bir yaşam sürer: Ona işinde yardım eden diğer tanrılarla birlikte –bunların arasında veziri Thot* ve kızı Ma'at da vardır– her gün güneş kayığıyla gökyüzü okyanusunu geçip durur ve her gece korkunç yılan Apophis'e karşı savaşır (ve kazanır), o zaman dünya bir kez daha 24 saatliğine kurtarılmış olur.

Sadece tanrılar değil Mısır'ın kralları da, en azından öldükten sonra, Re'nin kayığına binmeye can atmışlardır – yazıcı ya da kürekçi gibi hizmetliler olarak bile olsa. Re firavunlar tarafından öylesine sevilmiştir ki firavunlar beşinci hanedanlıktan sonra, sadece onun asıl tapım yeri olan Heliopolis'in dışında ülkenin tümünde ona tapınaklar yaptırmayı kural haline getirmekle kalmamış, ayrıca kendilerine esas olarak "Re'nin oğulları" demişlerdir.

Böyle yüce bir babaya nasıl sahip oldukları şu öyküde anlatılır: Vaktiyle Re oldukça güzel bir kadın görmüş ve veziri Thot'a bu güzelin kim olduğunu sormuş. Thot ona bunun Mısır kraliçesinden başkası olmadığını söyleyince, o da kraliçenin eşinin kılığına girmiş (bu Zeus'un da kullandığı başarılı bir numaradır) ve onunla birlikte olmuş. Bu erotik gecenin ardından, kraliçeye tüm ülkeye hükmedecek bir oğlan çocuğu doğuracağı kehanetinde bulunmuş.

Re'nin görevleri, sürekli yardımcısı Ma'at'ın da belirttiği gibi, sadece gündüzleri dünyayı, geceleri de yeraltı ülkesini aydınlatıp yağmur, dolu ve bulutları uzaklaştırmakla sınırlı kalmaz; canlılar arasında hukuk ve düzeni sağlamak ve sonuçta yaşamı devam ettirmek onun yükümlülüğündedir. İnsanlar ona sayısız övgüler yazarak teşekkürlerini sunmuşlardır –şu örnekte olduğu gibi:

"Sen açıklanamazsın, hiçbir dil
senin varlığını açıklamaya layık değildir; sadece sen.
Sen teksin... Sonsuz zamanlar geçti dünyadan;
senin ne kadarında bulunduğunu söyleyemem,
bir uçtan öbür uca gidersin
bu on binlerce yıl gerektirir...
Ama sen bunu bir anda başarırsın."

Ama bu tür yüceltmeler de zamanla azalır, bir zaman sonra vefasız insanlar yaşlanan tanrıdan uzaklaşmaya, hatta onunla ve onun "gümüş kemikleri ve altın uzuvlarıyla" alay etmeye başlamış. Re'nin ilk tepkisi, anlaşılabileceği gibi, öfke ve hayal kırıklığı olmuş ve gözüne aslan tanrıçası Sachmet'in* kılığına girmesini ve misillemesinden korkup çöle kaçan dönekleri yok etmesini emretmiş. Sachmet öldürme işini abartınca, Re verdiği talimattan pişmanlık duymuş ve hemen çöle kırmızıya boyanmış bira döktürmüş. Bunun kan olduğunu zanneden kraliçe, önce içkiye yansıyan suretini hayranlıkla izlemiş ve sonra yalamış, bir süre sonra hayatta kalanları bulamayacak kadar sarhoş olmuş. Bu numarayla Re, insanlığın yok olmasını engellemiş –ve insanlık da düzenli anma törenleri ve yeniden güçlenen inançlarıyla ona teşekkür etmiş.

Ama yaşlanan Re'nin sadece ölümlülerle sorunu yoktur, tanrılar da ona zorluk çıkarır, özellikle de İsis*. İsis yaşlanıp güçsüzleşen tanrıyı azletmeye karar vermiş, ama bu büyük tanrı üzerinde ancak onun en gizli adını anımsarsa güç kazanabileceğini biliyormuş –bu adı hiç kimse bilmiyormuş, çünkü "çok isimli bir tanrı olarak her gün başka bir şekil alıyor ve ad değiştiriyormuş".

Akıllı tanrıça Re'yi gözetlemiş ve uygun bir an kollamış, salyaları akan yaşlının ağzından tükürük çıkıp yere düşmüş. Bu şekilde oluşan çamuru almış ve buna bir yılan şekli verip Re'nin her gün geçtiği bir dört yol ağzına koymuş.

Her şey planlandığı gibi gelişmiş: Re her zamanki yürüyüşünü yapıyormuş, zehirli yılan kafasını kaldırmış ve güneş tanrısının bacağını ısırmış. "Dudakları sarsılmış, bütün uzuvları titremiş. Zehir bedenini teslim almış, aynı Nil'in

taştığında çevresini teslim aldığı gibi."

Re tüm tanrılardan boşuna yardım istemiş, çünkü sadece *biri* ona sihirli güçleriyle yardım edebilirmiş: İsis. Aceleyle koşmuş ve onu kurtaracağına söz vermiş –ama önce adını ifşa etmesi gerekiyormuş. Re önce direnmiş ve onu yanıltmayı denemiş, ama İsis onun niyetini anlamış ve onu gerçek adını açıklamaya zorlamış. Ve zehir de gittikçe bedenini daha çok yaktığından, Re sonunda doğru sözcüğü İsis'in kulağına fısıldamış, bunun üzerine tanrıça şöyle bağırmış: "Dışarı çık yılan zehiri! Sözümü dinle ve ateşler içindeki tanrıyı terk et! Seni yaratan benim! Seni uzaklaştıracak olan da ben. Yok ol, güçlü zehir. Gerçekten büyük tanrı onun adını açıkladı. Re yaşayacak, zehir ölecek."

Ve böylece İsis ana tanrıça olmuş!

Regenbogenschlange

⟶ Ungud

⟶ Gökkuşağı Yılanı

Rudra

Rudra'nın ("Dehşet Verici") eskiden Hindular arasında ne kadar korku uyandırdığını 'Rig-Veda'da yer alan ilahinin bir bölümü ortaya koyar: "Bize acı! Bizi çocuklarımızla cezalandırma! Senin sığırları ve erkekleri öldüren silahın uzak olsun! Ailemize hastalıklar getirme! korku hükümdarının büyük lütfu bizi korusun!"

Rudra muhteşem okuyla önüne geleni öldüren tanrısal bir avcıdır. Acımasız, korkunç, öfkeli, dehşet vericidir, kısacası vahşetin cisimleşmiş halidir. Okları hastalık ateşi

ve bitkinliktir, "gökyüzünün kızıl yaban domuzu"nun, kendisinin ya da yardımcıları olan "gürültücü, ıslık çalan ve et yiyen kadınlar"ın kullandığı diğer silahlar ise zehir ve yıldırımdır. Diğer tanrılar toplumà uymakta kesinlikle zorlanan Rudra'dan olabildiğince uzak dururlar. O da tıpkı tapınanları gibi –evsizler, pisler, dışlanmışlar– sık sık normal insanların pek dolaşmayacağı yerlerde dolaşır: Dört yol ağızları. Ölü yakma yerleri ve özellikle ıssız bölgeler. Rudra'nın kendisi de, salyangoz biçiminde sarılmış yeşil saçları, kırmızı bedenini tam örtmeyen hayvan postu ve mavi siyah boğazıyla, aynı gezindiği yerler gibi sefil görünür.

Daha uygar tanrılar, onu sadece küçümsemez, ondan korkarlar da, bu nedenle her kurbandan kalanı gönüllü olarak ona bırakırlar, oysa eskiden insanlar ona özellikle susam, yabani buğday ve ceylan sütü gibi doğal besinler sunarmış. Doğası gereği çiğ yiyecekler tercih ettiğinden, onun kurban pastası pişirilmezmiş.

Ama bu Rudra'nın sadece bir yönüdür –bu kendini beğenmiş, toplumda egemen olan güçlere gösterdiği yönüdür. "Bu dünyanın lanetlilerin", yani meslekleri ya da geldikleri aileleri nedeniyle sınıf toplumunun tortu ve sofrasını oluşturanların en sadık koruyucusudur. Brahmanlar ve dürüst vatandaşlara karşı da yardımlarını esirgemez, çünkü hastalıkları getiren Rudra, aynı şekilde onları iyileştirebilir hatta önleyebilir de. O, bütün şifalı otları ve tedavi yöntemlerini bilir, bu yüzden en iyi eczası ve doktordur. Eğer ona saygıyla yaklaşılırsa, salgın hastalıkları, acıları, insan ve hayvanların tüm kötülüklerini iyileştirebilir. Bu acımasız kasaba aynı zamanda sevecen *Pashupati*, "hayvanların efendisi" olarak tapınılmış, o, dağların, ormanın, yağmurun

ve bulutların tanrısı olarak da yüceltilmiştir; girdapların, yankının o olduğu düşünülmüş, hâlâ da düşünülür ve denizlerde, kaynaklarda, mağaralarda ve ırmaklarda onun varlığı hissedilir.

Ve eğer Rudra'ya ait olan ve Rudra olan her şeye karşı dikkatli davranılırsa, o zaman "dehşet verici" Rudra "merhametli" Şiva* oluverir.

S

Sachmet (Sekmet)

"Alev" diye de adlandırılan Sachmet, Mısır tanrılarının en tehlikelilerinden biridir. Adının tercümesi "güçlü" anlamına gelir ve yanında da aynı güçte bir hayvan vardır: Aslan, Sachmet'in kendisi de bu yırtıcı hayvanın suretine bürünmeyi ya da en azından onun kafasını taşımayı çok sever.

Sachmet savaş tanrıçasıdır ve bu nedenle de eskiden – Eski İmparatorluk döneminde– boşuna kralın annesi kabul edilmemiştir. Eşi Ptah* ve oğlu Nefertum ile birlikte Memphis kentinde hüküm sürer. Korkunç hastalık ve salgınların acımasız ulaştırıcısının, özel alanı güzel kokular ve merhemler olan bir oğlan çocucuğuna nasıl sahip olduğunu, galiba kendisi de bilmiyordur.

Yıkıcı karakteri yüzünden, Re'nin* ateş püsküren gözü, Ureaus yılanı ile ilişkilendirilmesi, zaman zaman onunla bir tutulması normaldir. Onun yok edici güçleri, gerçekten güneşin yakıcı ışınlarına benzer. Sachmet savaşa gittiğinde, aynı onun gibi öldürücü oklarını atar ve onlarla düşmanlarının kalbini deler. Böyle anlarda bedeninden bir ateş topu çıkar, nefesi de yakıcı çöl rüzgârı gibidir. Önüne çıkanın vay haline!

Onunla ilgili yanlış bir imaj oluşmaması için, acılar ve hastalıkları getirebildiği gibi bunları herkesten daha iyi

iyileştirebildiğine de değinmek gerekir. "Güçlü" hem "Büyülü"dür, hem de büyü ve tedavi tanrıçasıdır. Hak ettiği tapımı görür, kurban sunuları ile gönlü hoş tutulursa, kendisinin –ya da kötü niyetli bir cinin– neden olduklarını geçersiz yapmak için, bütün bilgisini seve seve kullanır.

Sarasvati

Sarasvati, Kuzey Hindistan'da kutsal bir ırmak olduğundan, hem ufak hem zarif anlamına gelir ve bu ırmağın tanrıçasıdır. Eski Veda yazıları, şiddetle "dağların sırtlarını delen" onun "büyük" dalgalarını betimlediklerinden, rahatlıkla onun eskiden başka bir ırmakta yaşadığını düşünebiliriz. Biraz çılgın bir gençlik geçirdikten sonra, Sarasvati bilgelik ve güzel konuşma tanrıçalığına yükselmiştir –bunlar Brahma'ya* layık bir kız ve uygun bir eş olmak için gerekli özelliklerdir. Ayrıca müzikten hoşlanır, bu nedenle lotus çiçeğinde oturur halde vina (bir tür lavta) çalarken tasvir edilmekten hoşlanır. Diğer iki elinde –çünkü dört eli vardır– bir kitap ve tespih tutar.

Sati

—▷ Şiva

—▷ Parvati

Satürn (Saturnus)

Roma tanrısı Satürn, eski zamanlarda genel olarak tarım, meyve ağaçları ve egemenliğin oğlu Jüpiter'e geçmesinden önce şarapla da ilgilenir. Tohumları korur, bu nedenle onun asıl bayramı Saturnalia aralık ayında kutlanır, kışın ekin ekme

zamanından sonra Saturnalia'lar oldukça neşeli ve birkaç gün süren aynı karnavaldaki gibi sınıf farklarının ortadan kalktığı şenliklerdir –öyle ileri gidilir ki son gün köleler efendileri ile giysi ve rollerini değiştirirler.

Satürn'ün kölelerle bazı ortak özellikleri vardır, hatta bir biçimde onlardan biridir adeta, çünkü ayakları sürekli bağlıdır. "Başlangıçta" (yani Kronos'la* bir tutulmasından sonra) barışçıl bir tarım tanrısı değildir, aksine gündemde şiddet ve acımasızlığın olduğu başlangıçtaki kaosla yakından ilgilidir. Jüpiter onu tahtından indirip diğer tanrılarla birlikte iktidarı elde edince, Satürn'ün ayakları bağlanır. Latium'a kaçar (muhtemelen hoplayarak) ve orada Janus* tarafından dostça karşılanır. O zaman o bölgenin tümünde –ve özellikle Roma'da– "Altın Çağ" başlar ve ondan sonra Satürn orağından başka bir şeye gereksinim duymaz, çünkü artık ekinin ekilmesi değil, ürünün kaldırılması gerekir. Orak aynı zamanda küçümsenmeyecek bir silahtır ve tanrının karanlık ve kanlı "Yunan" geçmişini anımsatır.

Latium'da Satürn'e, altın çağı yaşattığı için, devlet hazinesi emanet edilmiş, hazine onun mabedine saklanmış ve tanrının onu iyi koruyacağı düşünülmüş.

Bunun yanısıra Satürn'ün bugün bile insanların çok iyi bildikleri bir özelliği vardı: Gezegen tanrısıdır. Satürn burcunda doğan insanların, tanrının en önemli karakter özelliklerinden birine sahip olduğu söylenir: Melankoli. Günümüzde neredeyse unutulmuş olan tanrı, her şeyin daha güzel olduğu dönemlerin muhtemelen yasını tutuyor olmalı –insanların onu layıkıyla yücelttiği ve her yerde neşe ve güneş ışığının egemen olduğu zamanların yasını.

Schamasch (Şamaş)

Schamasch –ya da Sümerler'in dediği gibi Utu– Mezopotamya'nın güneş tanrısıdır. İştar'ın erkek kardeşi, dolayısıyla ay tanrısı Nanna'nın* da kızıdır. Ama Schamasch güneşin sadece iyi taraflarını temsil eder; kavurucu, yakıcı, kurutucu, böylece olumsuz yanlarını ateş tanrısı Gibil gibi daha az sevimli olan tanrılara bırakmayı tercih eder. Schamasch ışık tanrısıdır, bu nedenle dünyada olup biteni görür ve aydınlatır: İyiyi de kötüyü de. "Hiçbir şey gizli kalmaz" özdeyişinde olduğu gibi hiçbir şey ondan gizlenemez, çünkü onun ışınları her yere girer ve her şeyi fark eder.

Bu nedenle yasa tanrısıdır. Kötülükleri cezalandırır ve genel olarak yasalara uyulmasını sağlar. Hatta Hamurabi yasalarının yaygınlaşmasında onun katkısı olduğu düşünülür. Aynı zamanda –babası Nanna* bu görevi ona devrettikten sonra– kehanetlerle de ilgilenir. Kâhinlere ihtiyaç duyulduğunda hep ona başvurulur ve koruyucu aziz olarak falcılar birliği onu yüceltir.

Ama Schamasch sadece yaşayanlara destek olmaz. Gökyüzündeki günlük gezisini tamamladıktan sonra, akşam denize girer ve ölüleri de aydınlatmak için bütün gece yeraltı ülkesinde dolaşır. Bu nedenle Akad adlarından biri de çevrildiğinde "Ölü ruhların güneşi" anlamına gelir.

Ertesi gün dağların arkasından çıkar, Schamasch'ın resimli tasvirlerinde işte bu anın yansıtılmasından çok hoşlanılır. Bu resimlerde alevler çıkararak yanan tanrının iki açık gök kapısından yükselirken sağ ayağını bir dağın üzerine nasıl koyduğu görülür. Bu arada elinde neden genellikle testereyi andıran bir şey tuttuğunu kimse pek iyi bilmez.

Her şeyi bilene karşı duyulan derin saygı ve güneş tanrısının harfi harfine "herkesin içini okuması" Schamasch'ın birçok Mezopotamya kentinde saygı görmesini sağlamış. En önemli tapım yerleri Larsa (güneyde) ve Sippar'daymış (ülkenin kuzeyinde); her iki yerde de tapınağına *Ebabbar*, "pırıl pırıl parlayan ev" denirmiş. Burada karısı Aja (daha doğrusu Sümerle döneminde Sudanga diye adlandırılmıştır) ile yaşamış ve ondan birçok çocuğu olmuştur. Ama ailesine ayıracak pek vakti olmamış, çünkü kanatlarının altına aldığı birçok insan ve tanrıya iyi niyetli bir danışman olarak hizmet vermiştir.

Korunanlardan biri de ünlü Gılgamış'tır. Sonsuz saygınlığa ve ölümsüzlüğe erişmek, canavar Huwawa'yı öldürmek ve daha birçok eylemi gerçekleştirmek için, kahraman Schamasch'ın kesin onayını aldıktan sonra yola çıkmıştır. Kahraman kral koruyucu tanrısına İştar'ın* isteği üzerine ülkeyi harap eden gökyüzü boğasının yüreğini kurban olarak sunmuş.

Serkin Rafin

Nijerya'da yaşayan Hausalar arasında herkes özellikle de tüm kadınlar öğle saatlerinde ırmaktan su almanın pek uygun olmayacağını, hatta çok tehlikeli olacağını bilir. Günün bu saatinde "Irmaklar Kralı" Serkin Rafin, aynı başka yerdeki ekin cinleri, Perun* ya da pyeriler gibi pek rahatsız edilmek istemezler. Buna aykırı davranışları, ırmak tanrısı, ruh hali doğrultusunda, söz konusu kişiyi suya çekip öldürerek ya da en azından onun bedenine girerek cezalandırır.

Onun canını sıkmamak için Hausalar –doğal olarak uygun saatlerde– düzenli olarak ona kurban sunarlar. En çok

sevdiği yiyecekler (su perileri ve perilerde de olduğu gibi) özellikle beyaz şeylerdir: Beyaz hayvanlar, yumurta, tereyağı ve daha birçok benzeri şeyler. Kumaş ya da kabuklu böcekler gibi yenmeyecek şeylerde de bu rengi tercih eder.

Bunlara uyan ve bu konularda onun istediğini yapan memnun kalır. Örneğin çocuk isteyen kadınlar güvenle Serkin Rafin'e başvurabilirler. Çünkü o büyük bir büyücüdür ve kısırlığa karşı en iyi büyü tariflerini bilir.

Yani ırmak tanrısı genelde insanlarla barış içinde yaşar. Sadece zaman zaman herhangi bir kadının bedenine girer, bu durum kadının elleri ve ayaklarının beyazlaşmasından kolaylıkla anlaşılır; ama onun bedenini terk eder etmez, el ve ayaklar yine eski rengine döner.

Seth

Geb* ve Nut'un* oğlu, Osiris* ve İsis'in* kardeşi olan Mısır tanrısı Seth bir yandan kraliyet gücünün tanrısal belirimidir, öte yandan da gerçek bir baş belası. Re'nin* güneş kayığında oturarak, kaba kuvvet uygulayarak, onun düşmanlarıyla savaşır ve tüm gücüyle tanrının istediği düzenin korunması için mücadele eder –bu doğal olarak firavunların da istediği bir şeydir. Onlara zor durumlarında sihirli güçleriyle yardım eder ve bu yolla sevgilerini almasa da saygılarını kazanmıştır. Onun adına çeşitli tapım yerleri inşa edilmiştir, bunların arasında özellikle Luxor'un kuzeyinde bulunan Nubt (ya da Yunanlılar'ın verdiği isimle Ombos) vardır.

Krallar ona yüzyıllar boyunca saygı göstermişseler de Mısır'ın köylü halkı bu tanrıyla pek barışamamıştır. Sıradan insanlar için o korku, huzursuzluk, kötü hava ve genelde tüm kötülüklerin simgesidir. Asıl yaşadığı yerin ıssız çöl,

köklerinin haydutlar ve yabancılar ve hayvanının da yaban eşeği olması boşuna değildir. O, azgın, öldürücü denizin ve metallerin de tanrısıdır; kemikleri demir cevheridir ve soluğunu dışarı çıkardığında topraktan kurtlar çıkar.

Bu kasvetli tanrının tam karşıtı, aydınlık bitki tanrısı, verimli Nil vadisi ve orada yaşayan terbiyeli ve iyi insanların hükümdarı, ayrıca sadık, istikrarlı ve akıllı kız kardeşi İsis ile evli olan kardeşi Osiris'tir.

Seth'in bir gün kıskançlığa kapılıp ona ait olan şeylere sahip olmak istemesine şaşmamak gerekir. Bir komplo düzenlemiş, Osiris'i** bir hile ile çok güzel bir sandığa girmeye ikna etmiş ve onun orada boğulmasını sağlamış. Kardeşine böyle bir şeyi yapanın –üstelik hayırsever kültür kahramanı olarak halkı tarafından sevilip sayılan birine– anlayışla karşılaşmayacağı kesin. Sadece yeğeni, Osiris'in oğlu Horus* tarafından dikkatle izlenip amansız bir savaştan sonra iğdiş edilmekle kalmamış, giderek insanlar arasındaki itibarını da kaybetmiş. Hatta firavunlar bile zamanla ona karşı tavır almış, bir süre sonra devlet düşmanı, dışlanmış, mutlak biçimde kötü biri olarak "tanımlanmış", vaktiyle sahibi olduğu tapınaklardan resmi ve adı çıkarılmıştır.

Shen Nong

Shen Nong ne yazık ki pek güzel değildir, –insan yüzlü bir sığır kafası, kaplan burnu ve bir yılanın gövdesine sahiptir– ama bu ona tanrı olarak Çin'de pek uzun bir görev süresi tanınmamasına neden olamaz. O kıvılcımlar saçan tanrı Vandi'nin oğludur ve Shun*, Yao* ve Huangdi gibi tanrılar iktidara gelene kadar, babasının ulağı ve temsilcisi olarak görev yapar.

Shen Nong toplam olarak yedi kuşak –bazıları yetmiş olduğunu söyler– boyunca "çiftçi tanrı" olarak insanlara hükmeder. Bu dönemi yarı vahşi yaratıklara, çiftçi olarak bilmeleri ve yapmaları gereken şeyleri öğretmek için kullanır: Başka şeylerin yanısıra, pulluğu icat eder ve himayesinde olanlara bunun nasıl kullanılacağını gösterir; yüz farklı türde tahıl ve yüz farklı sebze türü yetiştirir; pazarlama sistemini ve takas şeklinde yapılan ticareti uygulamaya sokar, herkesin hakkı olan şeyi elde etmesini sağlar.

Böylece, o güne dek göçebe yaşayan insanların yerleşik yaşama geçmelerini ve elleriyle çalışarak topraktan çıkardıklarıyla beslenmelerini sağlayacak temeli oluşturur.

Shiva (Şiva)

Şiva –Parameshvara ("En Yüce Tanrı"), Mahadeva ("Büyük Tanrı"), Pashupati ("Hayvanlar Tanrısı"), Bhairava ("Ürkütücü: Bir şekilde Kali'nin* "erkek karşılığı") ve Rudra* gibi sayısız başk adları vardır– Hindistan'ın en yüce tanrısıdır. O her şeydedir ve her şey ondadır. O bilinçli olarak dünyayı yaratır, korur ve mahveder ve tüm canlılar –buna diğer tanrılar da dahil– sadece onun kendi mutlak gücünden duyduğu sevinçle yarattığı sınırlı tasarımlardır. Vişnu'ya* tapanlar bu konuda çok farklı bir görüştedir, ama burada değinmemiz gerekmiyor. Hinduizm dahilindeki üçüncü büyük "mezhep"in Büyük Tanrıça Devi'nin* asıl "tanrı" olduğu görüşünde olması, kesinlikle yukarıda sözünü ettiklerimizle çelişmez, çünkü Şiva ve Devi mükemmel, kesinlikle ayrılmaz bir çifttir. Bu özellikle Şiva'nın sayısız topraklarının her birinde aldığı biçimle çok iyi yansıtılır: dikey olarak –aynı şekilde stilize edilmiş– yatay duran vulva'dan (*Yoni*) yukarı doğru yükselen

bir –stilize edilmiş– fallus (*Linga*) olarak.

Vişnu iyi eğitilmiş, terbiyeli, devleti koruyan bir tanrıyken Şiva her namuslu vatandaşın tüylerini ürpertecek her şeyi temsil eder: O Himalaya tahtında oturan anarşisttir, haddini bilmez, davranışları ölçüsüzdür, her türlü ahlakın ve geleneğin üstündedir, yabani ve ne yapacağı belli olmayan biridir. Ayrıca hiçbir zaman yıkanmaz, tümüyle keçeleşmiş, kısmen toplanmış Rastalı, lüleli saçlarıyla korkunç bir görüntüsü vardır; ölü yakma yerini çok sevdiğinden ve benzeri kötü yerlerde dolaşma alışkanlığı olduğundan, bedeni küllerle kaplıdır –sadece cinsel organını örten kaplan postu dışında üzerinde hiçbir giysi olmadığından özellikle dikkat çeker. Ama bunun yerine boynunu ve kollarını kobra yılanları ve insana ait kafataslarından yapılmış kolyeler süsler, içmek için de bir kuru kafa kullanır. Alnında hilal vardır ve saçlarından Ganga** fışkırır. Duruma göre iki ila on elinde mutlaka onun asıl sembolü olan üç çatallı kargı ve Nataraja "Dans Kralı" olarak Dionysos'a özgü dünyanın yaradılışı ya da yok edilişinin dansını yaparken kendi kendine eşlik ettiği, kum saati biçimindeki küçük bir davul vardır.

Başka bir şaşmaz sembolünü de karısı Parvati'ye* borçludur. Bir gün Himalaya'nın zirvesinde meditasyon yaparken karısı ihmal edildiğini hissettiğinden, onun arkasına geçmiş ve şaka olsun diye onun gözlerini kapamış. O anda dünya zifiri karanlığa gömülmüş, insanlar, hayvanlar ve bitkiler, gün ışığı olmadığından, sefil bir halde ölmeye başlamışlar. O zaman Şiva merhamete gelmiş ve o an alnına üçüncü bir göz açmış, ama bu göz alevler saçıyormuş, öyle ki Himalaya yanmaya başlamış. Parvati, kocasının yine normal gözleriyle bakması, alev saçan gözünü kapatması ve dağa

zarar vermemesi için kocasını aceleyle meditasyondan uyandırmaya çalışmış.

Zaten diğer zamanlarda da, öfkeye kapıldığında önüne çıkanı yıkıp yok eder –en önemli adlarından olan Hara "Tahrip edici" bu konuda ipucu verir. Onun başka bir özelliği, mavi boynu, bu son iddianın gerçekliğini ve aynı zamanda onun korkusuzluğunu etkili bir biçimde ortaya koyar.

Çok eskiden tanrılar bir *Rishi*, ölümsüz falcı, tarafından lanetlenmiş ve yaşlanmaları istenmiş, buna engel olmak için tanrılar, cinlerle birlikte Himalaya'nın tüm şifalı bitkilerini toplamış ve bir ölümsüzlük içeceği hazırlamak üzere, onları süt okyanusuna atmışlar.

Büyük bir denizi karıştırmak kolay bir iş değildir, bu yüzden karıştırıcı sopa olarak Mandara dağını ve ip olarak da dev yılan Vasuki'yi kullanmışlar. Bu yılanı dağın etrafına sarıp iki ucundan ileri geri çekerek sadece istenilen içeceği değil, birçok sevindirici şeyi de meydana çıkarmışlar – bunların arasında tanrıça Lakshmi* de varmış. Ama sonunda yılan Vasuki, sürekli çekiştirilmekten bıkmış ve öfkeyle çok miktarda öldürücü zehir akıtmış.

Bazı tanrılar ve cinler korkudan donup kalırken içlerinden daha kararlı olanlar kurtuluşu kaçmakta bulmuş. Vişnu hiçbir şey görmemek için elleriyle yüzünü kapamış. Sadece Shiva her zamanki gibi cesur ve korkusuz davranmış. Vasuki'nin zehirinin tüm dünyayı mahvedeceğini bildiğinden, kararlılıkla ağzını açmış ve öldürücü zehiri yutmuş.

Onun ne yaptığını gören Parvati, zehirin mideye inmesini engellemek için ellerini onun boynuna dolamış. Neler olup bittiğini kavrayan Vişnu –parmaklarının arasından

gözetliyebiliyormuş– eliyle ağzını kapamış (sonuçta Şiva zehiri tükürüp onu yeniden tehlikeyle karşı karşıya getirebilirmiş!). O zaman zehir Şiva'nın gırtlağında "hazmedilmiş" ve boynu parlak mavi bir renk almış –ve dünya ilk etapta kurtarılmış olmuş.

Ama Parvati kocasının bu işten ucuz kurtulmasına çok sevinmiş. Zaten onunla başından birçok şey geçmişmiş: Bir önceki yaşamında Sati olarak onun yüzünden ölmüş bile. O zamanki babası, kâhin Daksha, tüm tanrıları bir kurban törenine davet etmiş; pisliğinden ve herkesçe bilinen asosyal yaşama biçiminden hoşlanmadığından, ona kurbandan düşen payını vermemek için, sadece Şiva'ya bilerek orada yokmuş gibi davranmış.

Sati olayı öğrenince, kendi babasının kocasına yaptığı harekete öyle kızmış ki nezaket kurallarını hiçe sayıp istenmediği halde orada kalmaya karar vermiş. O ve Şiva başları dik, bindikleri hayvanın, beyaz boğa Nandi'nin üzerinde tören alanına girmişler. Ama Daksha o ana kadar sürdürdüğü kabalığını güler yüzle telafi etmek yerine, damadına dışarıdan gelen bir dilenci gibi davranıp ona inançlı bir Brahman'ın ölülerin küllerinde yuvarlanan ve pis şeylerle beslenen pis insanlarla ilgili ne düşündüğünü hissettirmiş. Babasının eşine yaptığı bu kaba hakarete dayanamayan Sati, kendini kurban ateşinin içine atmış ve yanmış. Ama bu olaydan önce içinden ettiği duada, bir sonraki yaşamında da onun karısı olmak için Şiva'ya yalvarmış.

Sati'nin kaybı Shiva'nın aklını başından almış. Duyduğu acıdan ve öfkeden kendini kaybedip önce tüm kurban yerini dümdüz etmiş, sonra üzülerek oradan uzaklaşmış. Yıllarca huzursuz bir halde dünyayı dolaşıp

kaybettiği sevgilisinin adını haykırmış –sonunda dünyadan elini ayağını çekip meditasyon yapmak için Himalaya'nın yalnızlığına sığınmış.

Bu epizot Şiva'nın özündeki ezeli karşıtlığı çok iyi ortaya koyar: O bir yandan kendini tamamen eşinin sevgisine –ve aşkına– verir ve kelimenin tam anlamıyla onsuz yaşayamayan mükemmel kocadır, öte yandan mutlak biçimde bir münzevi, meditasyonla daldığı derin düşüncelerden neredeyse kimsenin koparamadığı bir "Yoga tanrısı"dır. Özellikle son olarak değinilen özelliği, Sati'nin ölümünden sonra oldukça sorun haline gelir; çünkü Şiva dağlarda meditasyon yaptığı sırada, Taraka adında oldukça tehlikeli bir cin ortaya çıkmış ve sadece dünyayı değil, tanrıları da tehdit etmeye başlamış. Ve kader bu ya, onu yenilgiye uğratacak sadece bir kişi varmış: Şiva'nın oğlu.

Tanrılar çaresiz kalmış; Şiva'yı münzeviliği bırakıp bir oğlan çocuğu yapmaya nasıl razı edebilirler diye düşünüp durmuşlar. Çok şükür ki akıllarına, Sati'nin bu arada Himalaya'da Parvati olarak yeniden doğduğu ve büyüyerek güzel bir kız olduğu gelmiş. Şiva'ya yeniden erotik hazları anımsatacak biri varsa, bu da oymuş. Zaten o da Şiva'ya duyduğu sevgi yüzünden yıllarca nefsine eziyet etmiş –hem de öylesine acımasızca ki annesi sonunda çaresizlik içinde ona Sanskrit dilinde *Uma* ("Yo, yapma!") demiş, o günden sonra kendisine Uma denmesinin nedeni de buymuş.

Sonuç olarak Şiva'ya gönderilmiş, onun karşısına oturmuş, ona dikkatle bakıp sessizce hürmet etmiş. Beklemiş, hürmet etmiş, beklemiş hürmet etmiş, sonunda bir kez de olsa gözlerini açıp onu görüp doğal olarak onu sevmesi için beklemiş. Ama Şiva oturuyor ve kıpırdamıyormuş. Cinin

sürekli sorunlar yaşattığı tanrılar, ısrarla ne yapmak gerektiğini düşünmüşler ve sonunda bu olaya biraz yardımcı olmaya karar vermişler.

Aşk tanrısı Kama'yı Şiva'ya göndermişler. Ondan Şiva'yı çiçek oklarıyla vurmasını istemişler; ancak o zaman büyük Yogi uyanabilirmiş. Her şey planlandığı gibi gelişmiş. Okla vurulan Şiva gerçekten uyanmış. Ama meditasyon yaparken rahatsız edilmesine çok öfkelendiğinden, üçüncü gözünün tek bir bakışıyla Kama'yı bir öbek küle çevirmiş. Aynı anda nihayet özveriyle önünde oturan Parvati'yi fark etmiş –ve tanrıların amaçladıkları olmuş: Şiva anında ona âşık olmuş. İlk iş olarak münzeviliği bırakıp uzun zamandır herkes tarafından özlemle beklenen ve sonrasında kötü Taraka'yı yenen oğlu, Skanda'yı** doğurtmuş. Herkes çok mutluymuş –zavallı Kama'nın dışında. Çünkü o günden beri Kama çevrede bedensiz dolaşıp duruyor.

Shun

Çin gök tanrısı Yao*, yaşlanıp hükümdar olmaktan sıkılınca, onun yerini alabilecek uygun birini aramış ve seçimini ışık tanrısı ve avcı Shun'dan yana yapmış. İlk olarak ona bu tanrıyı öneren dünyanın dört yanındaki dağlara onunla ilgili söylenecek olumlu şeylerin ne olduğunu sormuş, onlar da onun bir körün oğlu olduğunu söylemişler: "Baba dik kafalı bir adam, anne küfürbaz bir kadın, erkek kardeş kibirli bir fil. Shun çocuk usluluğu ile onları kendine bağlamış."

Bu anlamlı bilgiden memnun olan Yao, Shun'u biraz daha sınamak istemiş. Ama Shun derinlik ve kanun levhalarının bulunduğu dünyanın giriş kapısını kendine bağımlı kılıp hiçbir zarar görmeden, cehenneme girip tekrar

çıkınca, gök tanrısı yeterince bilgi sahibi olmuş. Shun'a kendisinin yerine gökyüzünün egemenliğini üstlenip üstlenmeyeceğini sormuş. Shun önce nazlanmış, ama sonunda onaylamış ve Yao'nun tüm görevlerini devralmış. Bunun üzerine sürülerin koruyucularını ziyaret etmiş, dünyanın dört yönünde bulunan dağlara her beş yılda bir ziyaretini gerçekleştirmiş, ay arabasını verimlilik mücevheriyle yüklemiş, adil bir ceza yasası hazırlamakla uğraşmış ve arada şeytan Kongkong'u karanlığın deltasına göndermiş. Kısaca söylemek gerekirse: Bir gökyüzü tanrısı olarak yapması gereken her şeyi yapmış.

Shun iki eşiyle birlikte –bunlar Yao'nun kızlarıdır– nihayet güvenli koşullarda yaşıyor olmaktan muhtemelen çok mutludur, çünkü dünyanın dört yönündeki dağların inandırıcı bir biçimde belirttikleri gibi anne babasının evindeki gençliği pek iyi geçmemiştir. Annesi ona bilinmeyen nedenlerle tahammül edemez, ama her nedense kardeşi fil Xiang'ı daha çok severmiş. O da aynı şekilde kardeşinden nefret edermiş, bu nedenle ikisi –ve onlarla birlikte ihtiyar kör babası da–, Shun'dan kurtulmaya karar vermiş. Çok şükür ki ışık tanrısı iki karısına güvenebiliyormuş. Ve annesi bir gün ona kurnazca evin ambarını sıvamasını emredince, ikisi birden endişelenerek bu işi kuş şekline dönüşüp öyle yapmasını önermişler.

Shun ambarın üzerine oturur oturmaz, kardeşi ve annesi merdiveni altından çekmişler ve baba da evi ateşe vermiş. Bu üç kötü, büyük hayal kırıklığına uğramış, camdan dışarı uçtuğu için Shun'a bir şey olmamış.

O zaman yeni bir şey düşünmeleri gerekmiş ve gerçekten de kısa bir süre içinde daha önceki gibi şeytanca

bir plan hazırlamışlar. Annesi Shun'a kuyunun çamurlarını temizlemesini söylemiş, söz dinleyen uslu evlat karılarına danışmış. Daha kuyuya iner inmez, annesi, babası ve fil kardeşi kapağı kapatıp sonsuza dek bu sevimsizden kurtulduklarını düşünmüş. Hatta Xiang övünerek: "Bu yakışıklı genç soyluyu kuyuya kapatmak tamamıyla benim eserim. Sığırlar ve koyunlar anne ve babanın, samanlık ve ambar da anne ve babanın. Hançer, balta benim, arp benim, yay ve oklar da benim."

Ama kardeşinden kalacak mirasa vaktinden önce sevinmiş, çünkü Shun (karılarının önerdiği gibi) bir ejderha kılığına girip yeraltı geçitlerinden birini kullanarak kaçmış. Ve üçüncü öldürme denemesi de, Shun'un iki karısının akıllılıkları sayesinde başarısızlıkla sonuçlanmış: Kör baba Shun'u rahatça öldürebilmek için, sarhoş etmeye çalışırken, ona tam vaktinde bazı özel otlar vermişler, kova kova pirinç rakısı içmesine rağmen sarhoş olmamış.

Ve sonunda Shun yönetime gelince, babası ve kardeşini sürdürmüş –eğer bazılarının iddia ettiği gibi onları öldürtmediyse. Öyle ya da böyle, sonunda nihayet bu baş belalarından kurtulmuş ve gökyüzü tanrısı olarak yeni yaşamının tadını çıkarabilmiş. Ona en büyük mutluluğu, herhangi bir nedenle tüm ejdarhaların sevdiği Dong Fu yaşatmış: Ejderhalarla içten ilgilenir, onlara anlayış göstermeyi bilirmiş, eski bir metinde dendiği gibi "onların isteklerini iyice araştırıp meydana çıkarırmış". Bir diğer adı da "Ejderha Besleyen" olan Dong Fu, o zamana kadar azgın olan bu hayvancıkları ehilleştirmiş ve bunu yaparak çok sevdiği tanrısına büyük bir hizmette bulunmuş.

Sif

Altın saçlı Sif (ya da Siv) Thor'un karısıdır, daha önce bir kez daha evlenmiştir, 'Edda'da kadınların en güzeli diye övülür. Ayrıca namuslu ve terbiyelidir ve vaktiyle Loki'nin* onunla ilgili iddiasına kimse inanmaz: Sif onun sevgilisiymiş. Bu olayın geçtiği yer, Loki'nin hakaret içeren ünlü konuşmasını yaptığı ve orada mevcut bulunan tanrıça ve kadınların söz konusu olduğu gönül ilişkilerini kınadığı yemek törenidir.

Bunu yaparken kınamadığı tek kişi Sif'miş. Rahat bir nefes almış, dostça ona yaklaşmış ve teşekkür için Loki'ye bir bardak bal şarabı sunmuş. O zaman da ona ayrıcalıklı davranmasını, onun tek sevgilisi olmasıyla açıklamış.

Aslında gerçekte Loki onun peşine takılmış, sadık bir eş olan Sif de onu reddetmiş olmalı, çünkü bir gece gizlice onun yanına gidip o güzelim saçlarını keserek intikamını almış.

Thor karısını bu halde görünce, Loki'yi yakalamış ve derhal bunu telafi etmesini buyurmuş, aksi takdirde vücudundaki her kemiği kıracağını söylemiş. O zaman iğrenç Loki'nin cücelerden Sif için ince telli altın saçlar yapmalarını istemekten başka çaresi kalmamış. Yapılan güzel saçlarla Loki Thor'a gitmiş, altın saçlar Sif'e takılmış ve hemen uzamaya başlamış ve o zamandan beri hiç olmadığı kadar güzel olmuş.

Sin

—▷ Nanna

Skadi (Skadhi)

Skadi (adının "İskandinavya" ila bir bağlantısı olabilir) zaman zaman –dev Thjazi'nin kızı olduğundan– "dev tanrıça" olarak tanımlanan bir Kuzey Germen tanrıçasıdır. Vaktiyle, tarih öncesi dönemde Aslar onun babasını öldürmüş, babasını çok seven Skadi intikam yemini etmiş. Miğferini takmış, zırhını kuşanmış, tuhaf ama tüm ev aletlerini de bir arabaya yükleyip katilleri savaşa davet etmek üzere Asgard'a doğru yola koyulmuş.

Tanrılar onun gelişini görmüşler ve babasının ölümüne karşılık içlerinden birini eş olarak almasını önermişler. Ama garip bir koşul öne sürmüşler, istikbaldeki eşinin ayaklarından başka hiçbir yerini görmeyip seçimini öyle yapması gerekiyormuş. Diğer tüm dişi varlıklar gibi Skadi de gizliden Baldr'a âşıkmış ve onu ayaklarından (hiç şüphesiz zambağı andıran!) tanıyacağını umarak bu teklifi kabul etmiş. Tanrılar ayaklarına kadar kendilerini bir biçimde tanınmaz hale getirip sıraya dizilmişler ve Skadi de önlerinden geçmiş. Olağanüstü güzellikte bir çift ayağın önünde durmuş ve bağırmış: "Bunu alıyorum (seçiyorum), bu kesin Baldr'dır."

Ama ne yazık ki başarısız olmuş, çünkü bu kusursuz ayakların sahibi Baldr değil, Aslar'da esir olarak tutulan Vanlar tanrı ailesinden Njörd imiş (Hönir**).

Ama mesele hallolmamış, çünkü Skadi de oturumlar başlamadan önce, kendi açısından bir koşul öne sürmüş: Eğer Aslar'dan biri onu güldürmeyi başarırsa, bu işlem ancak o zaman geçerlilik kazanacakmış. Kaç tanrının şansını denediği ve Skadi'nin ifadesiz yüzüyle başarısızlığa uğradığı aktarılmamıştır; bilinen bu özel beceri isteyen işi sonunda başaranın Loki* olduğudur. Bu sefer alışılmışın dışında

davranıp bir kez olsun başkalarının değil, kendi canını yakmış. Bir ipin bir ucunu testislerine diğer ucunu da bir keçinin sakalına bağlamış.

Bunun sonucunda biri hareket ettiği anda ikisi birden acı içinde bağırıyorlarmış ve son olarak Loki bir de kendisini Skadi'nin kucağına pat diye atınca, o da artık kendini tutamamış ve kahkahayla gülmeye başlamış. Bununla tanrılarla arasındaki ittifak mühürlenmiş olmuş, Njörd ile evlenmesi gerekmiş –ve evlenir evlenmez sorunlar başlamış. Çünkü *o* dağlık vatanı Devler Ülkesi'nde oturmak istiyor, buna karşın *Njörd*'u da deniz çekiyormuş. İkisi de pes etmediklerinden, sonunda bir anlaşmaya varmışlar. Dokuz gece Devler Ülkesi'nde sonra üç gece de Njörd'un evinde kalacaklarmış.

Ama dağlarda geçirilen ilk dokuz günden sonra Njörd'un sabrı taşmış ve karısına şunları söylemiş:

"Sevmiyorum dağları, oralarda fazla kalamam,
dokuz gece yeter;
kuğunun sesi bana daha hoş geliyor
vahşi kurtların ulumasından."

Buldukları bu çözümden Skadi de kendisi açısından pek memnun değilmiş ve şöyle demiş:

"Deniz kenarında uykumu bozar
gaklayan kuşların sesi;
her sabah martı uyandırır beni
ormandan dönüşünde."

Bu ikisinin arasında bir anlaşma olmayacağı belli olmuş, evlilikleri başarısız kabul edilmiş ve Skadi çok sevdiği dağlarına geri dönmüş. Buradaki günlerini, ayağındaki hafif

kar ayakkabılarıyla ormanlarda kayarak, ok ve yayıyla avlanarak geçirir. Ve ayakkabılarıyla tam anlamıyla bütünleştiğinden ona "kar ayakkabısı tanrıçası" da denir.

Skanda

Skanda, Ganesha'nın* yanında Şiva'nın iki oğlundan biridir. Büyük tanrının babası kesin olarak bellidir; ama asıl anne diye kimin adlandırılacağı çok net değildir, çünkü Skanda'nın doğrusu sekiz annesi vardır. Bu olay şöyle gelişmiş.

Şiva** duyduğu üzüntü nedeniyle Sati için yaptığı meditasyonu bitirip Parvati* ile evlendikten kısa bir süre sonra, büyük tanrı bir kurbana davet edilmiş. Bu töreni düzenleyen falcılar doğal olarak eşlerini de birlikte getirmişler ve bu kadınlar güzellikleriyle göz kamaştırmış, öyle ki uzun zaman cinsel ilişkiden uzak olan Şiva boşalmış. Kurban ateşine gitmiş (belki biraz utanarak) ve ateş tanrısı Agni'nin bu kıymetli menileri saklaması için ateşe bırakmış.

Ama Şiva'nın menileri öyle güçlüymüş ki zamanla ateşin parlaklığı solmaya ve Agni de sağlığından endişe duymaya başlamış. Tanrılara bu konuyu iletmiş, onlar da onu Ganga'ya* göndermişler.

"Dinleyin, güzel tanrıça," demiş Agni ona, "ben Şiva'nın menilerini artık saklamayacağım, ama onu toprağa bırakırsam, o zaman toprak yanar. Onu *senin* alman gerekiyor, bunu yaparsan karşılığında soylu bir oğlun olacak."

Uzun kararsızlıktan sonra Ganga nihayet evet demiş ve meniyi kucağına saklamış. Onunla ilgilenmiş, korumuş ve vaat edilen çocuğu beklemiş, beklemiş, ama beş bin yıl boyunca ülkede hiçbir şey değişmeyince, bir parça hayrete

düşmeye başlamış. Brahma'ya* danışmış ve o da ona menileri bilinen bir ormana bırakmasını öğütlemiş; bunu yaparsa uygun bir zamanda çocuğu olurmuş.

Denildiği gibi yapmış, bir de bakmış yaklaşık on bin yıl sonra pırıl pırıl, güzel Skanda dünyaya gelmiş. Tesadüfen tam o anda ülker burcunun altı yıldızı, altı kız olan Krittika'lar, yani Pleiad'lar oradan geçiyormuş. Bebek Skanda gözlerini kocaman açıp onlara bakmış ve onlardan altı tane yüz almış. Ama sonra karnı acıkmış ve yüksek sesle bağırmaya başlamış. O zaman Krittika'lar altı kafası olan bu çocuğa acımış ve altısı birden onu emzirmeye başlamış.

Sahip olduğu dört yüzüyle her zaman her şeyi gören Brahma, bu arada Agni'ye Şiva'nın oğlunun doğumunu haber vermiş, bu olaya oldukça sevinerek Pleiad'ların çocuğu şımarttıkları dağlara çıkmak üzere yola koyulmuş. Yolda aynı şekilde bu olaydan haberdar olan Ganga'ya rastlamış ve ikisi çocuğun gerçekte kime ait olduğu konusunda bir kavgaya tutuşmuşlar. Aralarında uzlaşamayınca, bu arada Parvati ile birlikte aynı şekilde oraya gelen ve oğlunu hayran hayran izleyen Şiva'ya danışmışlar. "Bırakalım çocuk karar versin," demiş büyük tanrı. "Kime bakarsa, çocuk onun olsun."

Ama her şeyi anlamış olan Skanda, yogi güçlerini kullanarak kendini dört tane yapmış. Bir bedeniyle Şiva'ya, ikincisiyle Parvati'ye, üçüncüsü ile Agni'ye ve dördüncüsü ile Ganga'ya bakmış. O zaman Şiva oradakilere dönmüş ve şöyle söylemiş: "*Karttikeya* adıyla çocuk sizin olacak, onu sütünüzle besleyin Krittika'lar. *Kumara* olarak Ganga'nın oğlu, *Skanda* olarak Parvati'nin oğlu, *Guha* olarak benim oğlum ve *Mahasena* adıyla da ateş tanrısı Agni'nin oğlu olsun. O önemli bir yogi olacak ve bütün bu adlarıyla tanınacak."

Orada bulunan herkes, bu gerçekten adil olan karara çok sevinmiş, Şiva'yı övmüşler ve Skanda-Karttikeya-Kumara-Guha-Mahasena'yı tanrı ordusunun başkomutanlığına getirmişler. Tanrılar onu hediyelere boğmuş ve hatta Vişnu'nun "arabası" olan dev kuş Garuda, ona binek hayvanı olarak kendi oğlu olan bir tavuskuşu hediye etmiş. Bu şekilde donatıldıktan sonra (çok az sayıda adı olduğundan daha sonra Subrahmanya diye de adlandırılan) Skanda, sonunda uzun zamandır tanrılara bir hayli sorun yaşatan kötü cin Taraka'yı öldürmek üzere yola koyulabilmiş.

Sokar (Sokaris)

Mısır tanrılarının şahini çok sevdikleri açık, sadece Horus* onun kafasını taşımaz, aksine başlangıçta toprak ve bereket tanrısı olarak kabul gören Sokar bile hiçbir nedeni yokken de bunu taşır. Onun adına kutlanan bayramlarda Memphis'te ekinler ekilmeden önce, kayığa bir taş konarak tarlalar üzerinden geçirilirmiş. Bunu boyunlarında soğanlardan yapılmış çelenklerle insanlar izlermiş. Yaptıkları bu bereket büyüsü ile tanrının hayat veren gücünü ve etkisini tarlalarına geçirebileceklerini ve tarlaları bir sonraki gelişim süreci için "yükleyebileceklerini" ümit ederlermiş.

Daha sonra, muhtemelen mağara tapınağının hemen yanında başkentin mezarlığı oluştuğundan, görevi değişmiş ve Sokar mutlak ölüler tanrısı sorumluluklarını üstlenmiş. O andan itibaren Nekropolis'i korumak ve genel olarak ölülere hükmetmekle yükümlü olmuş. Bu görevi nedeniyle, öldürüldükten sonra aynı şekilde yeraltı ülkesinde hüküm süren Osiris ile yakın bir ilişkiye girmiş.

Ama Sokar aynı zamanda Path* gibi zanaatkârların tanrısıdır ve bu tanrıya dostça bağlıdır. Örneğin ikisi birlikte Eski Mısır'da "ağız açma" ritüelini gerçekleştirmiştir. Bu ritüelde bir heykele büyü yoluyla "can verilmiştir".

Soma

Veda yazılarında dendiği gibi "Kral Soma" kendisiyle aynı adı taşıyan (ne yazık ki henüz tam olarak belirlenememiş olan) ve suyundan her açıdan harikalar yaratan bir içkinin yapıldığı bitkinin tanrısıdır. Bu içki aklı uyarır, düşünceleri kanatlandırır, tüm zihinsel ve bedensel güçleri artırır, cesaret ve cinsel güç verir ve tüm hastalıkları iyileştirir. Ayrıca gerçek bir hayat iksiri olarak da kabul edilir.

Özellikle İndra* bu içki için çıldırır, ama Soma diğer tanrıların da "dostu ve koruyucusu" sayılır, Vedizme özgü kurban geleneğinde önemli bir rol oynadığından ölümsüzler ve insanlar arasında –ve özellikle de rahipler arasında, çünkü onlar bu içkiden içebilirlermiş– dostluk oluştururmuş.

Bu Soma içkisinin yaptıkları bir yana, tanrı Soma'nın bereket ile ilişkilendirilmesi çok doğal. O bitkilere, otlara, kısacası toprakta yetişen her şeye hakimdir. O her şeyin tohumdan çıkmasını, büyümesini, çiçek açıp olgunlaşmasını sağlayan yağmurdur –yani bir biçimde bitkilerin, hayvanların, insanların ve tanrıların can suyunun adeta kişileşmiş biçimidir.

Eski Hintliler'in de bildiği gibi, hayat veren nem, güneşin gücüyle yeniden gökyüzüne yükselir ve orada içenleri ölümsüzlüğe kavuşturan içki olarak ayın kasesinde toplanır. Bu kase dolduğunda, tanrılar bunu içer ve kalanını, ayın karanlık olduğu günlerde içen ölülere bırakırlar.

Vedizmin kurban gelenekleri demode olup Soma bitkisinin özellikleri unutulunca, Soma ay tanrısı sayılmış ve bu niteliği ile ona Chandra da denmiştir.

Subrahmanya

⟶ Skanda

Surya

Surya, Hindu güneş tanrısıdır, Mitra'nın* gözüdür, her sabah yeniden izlediği tan kızıllığı Ushas'a âşıktır. Çok fazla değişkenlik gösterir: Bir sonrasında nasıl bir kılıkta ortaya çıkacağını kimse bilmez–bir kuş, altın renkli bir kısrak, hatta bir araba olarak mı, yoksa sadece bir tekerlek olarak mı belli olmaz. Yuvarlak levhaların, özellikle tellerle bölünmüşlerse güneş sembolü olarak kabul edilmeleri boşuna değildir.

O da Ushas gibi, ortaya çıkışıyla insanlara mutluluk ve esenlik getirir, çünkü karanlıkla birlikte tüm kötülükleri, buna hastalıklar da dahil, uzaklaştırır. Surya, kendini genel olarak dört (ya da yedi) atın çektiği arabanın ayakta durarak iki elinde lotus çiçekleri ile tasvir ettirir. Eski Hindu tapınaklarından en ünlüsü olan Konarak tapınağı ona adanmıştır ve ona uygun olarak da "araba biçiminde" düzenlenmiştir.

Susanoo no Mikoto

Susanoo no Mikoto, Japon güneş tanrıçası Amaterasu ve ay tanrısı Tsukiyomi no Mikoto'nun* kardeşidir. O fırtına tanrısıdır ve oldukça sert, hoyrat biridir. Babası İzanagi* yeraltı ülkesinin kirliliklerinden kurtulmak için yıkanırken

burnunun temizlenmesiyle dünyaya gelmiştir. Susanoo, bunu söylemek gerekir, kötü bir karaktere sahiptir. Daha gökyüzünde yaşarken en sevdiği uğraşı, muhtemelen sadece kendisinin komik bulduğu, yapılabilecek tüm şakaları düşünmekmiş. Hedef aldığı özellikle kız kardeşiymiş ve her fırsatta onu kızdırırmış.

Amaterasu oldukça tatsız bir şakanın ardından mağarasına çekilip bunun üzerine dünya karanlığa boğulunca, diğer tanrıların sabrı kalmamış: Ceza olsun diye, Susanoo'nun el ve ayak tırnaklarını çekip o günden sonra onu muzipliklerini ölülere yapabildiği yeraltı ülkesine sürmüşler.

Ama itiraf etmek gerekirse, Susanoo'nun sadece kötü alışkanlıkları yoktur, o salgınların yayılmasını önler, tarımın koruyucusu ve genel olarak ziraat kahramanı sayılır –ama kötü karakteri onun iyi niteliklerini öne çıkarmaz, muhtemelen bu nedenle Japonya'da oldukça az sayıda marangoz kendisi için çalışır.

T

Tammuz

⟶ Dumuzi

Tanrı

⟶ Jahwe - Tanrı - Allah

Taranis

Taranis, Keltler'in çok korku uyandıran savaş tanrısıymış. Şimşek ve yıldırımla da ilgili olduğundan, birçokları için bir anlamda gök tanrısı sayılırmış. Bu bağlamda Keltler daha çok onun olumsuz, yok edici yönünü bilirlermiş, çünkü o fırtına sayesinde yeryüzüne verimlilik getirse de, bunun yanı sıra her şeyi mahveden doludan da o sorumluymuş.

Ona eski zamanlarda sunulan kurbanlar da kendisi gibi korkunç ve ürkütücüdür: Özellikle tahta sandıklarda onun için yakılan insanlar. Nihayet geçen zamanla birlikte daha mütevazı olmuş ve kurbanlık danalarla yetinmiş. Böylesi ilgilere uygun olarak kendisini zaman zaman obur bir canavar olarak tasvir ettirmiş; bunun yanısıra özellikle at suretini de beğenir. Çok az sayıda kitabe yazısı Taranis'i anımsatsa da, İngiltere'den Yugoslavya'ya kadar ona bir süre tapınıldığı ve

ondan korku duyulduğu tahmin ediliyor.

Onun sureti, etrafında bazı ilginç hayvanlarla, sağ elinde yarım güneş bursuyla, oldukça asık suratlı haliyle betimlendiği Gundestrup'un meşhur kazanındaki sakalı, "yarım" erkek olarak bilinir.

Tellus

Tellus, Yunanlı Gaia'nın* Romalı karşılığıdır, onun bilinen başka adı Terra Mater'in "Toprak Ana" işaret ettiği gibi o toprağın tanrıçasıdır. Bu haliyle bir yandan Ceres* gibi tarımla ilgili her şeyle ilgilenir, yani bitkilere ve hayvanlara verimlilik bağışlar. Tüm tohumları içine alır ve onları bağrında olgunlaştırır. Bu yüzden onun bayramı da, uyanan doğaya bolluk versin diye, ilkbaharda kutlanır, onun en çok beğendiği kurbanlık hayvan hamile inektir.

Fakat bunun dışında –Ceres'ten farklı olarak– sonuçta topraktır, üzerinde sadece "dikilen" bitkileri değil, *her* yaşamın gelişmesini sağlayan taşıyıcı elementtir.

Diğer taraftan ölüler de toprağa girdiğinden, Tellus onların ruhlarıyla, yani ölülerin ruhlarıyla yakın ilişki içindedir, ondan sürekli yeni yaşamlar ortaya çıktığından, yani doğa ve onunla birlikte tüm yaşayan varlıklar devamlı gençleştiğinden, bunu simgeleyen işaret olarak genelde Tellus ölümsüzlüğün simgesi diye boynunda bir yılan taşır. Tellus kendisini ya tahtta ya da çoğunlukla "iç dünyasına" dalmış halde betimletir. Zaman zaman etrafında dört tane şişman çocuk vardır, onlar kendi çocukları olarak gördüğü dört mevsimi simgeler.

Teutates

İsminden de anlaşıldığı gibi "Halkın Tanrısı" 'Asterix'ten bu yana yine Keltler'in en çok tanınan baştanrısıdır. Teutates'i adlandırmak o kadar kolay değildir, eski Romalılar bile bir yandan savaş tanrıları Mars*, diğer yandan barışçıl Merkür'ü* bir tutma konusunda oldukça duraksamışlardır. Görünümü hakkında kesin bir bilgi yoktur. Zaman zaman –Keltler'e ait bir göğüs zırhında tahminen Teutates'e ait bir maskenin gösterdiği gibi– kendini koç kafasıyla tasvir ettirir; genelde elinde bir mızrak, kafasında da bir miğfer vardır.

Yazıtlardan anlaşıldığına göre, Britanya'dan Steiermark'a kadar önemli bir rol oynadığı açık. Gerçi 'Asterix' ona insan kurbanlar verildiğini gizlemiş, bu kurbanlar yoksullar arasından, özellikle de savaş tutsaklarından seçilirmiş: Onlar boğuluncaya kadar su dolu bir kazanın içine batırılırlarmış.

Gerçi halk tanrısı olarak Teutates barış zamanlarında bile halkıyla ilgilenirmiş, bu sadece başlarına kötü bir şey gelmesin diye genel anlamda bir ilgi değilmiş, onlara –falcılar ve Omnia vasıtasıyla–, tüm çelişkili durumlarda doğru kararlar alabilsinler diye yardımcı olmaya çalışırmış. Keltler'in Teutates tarafından ne kadar iyi korunduklarını bildiklerini, onun mücevherler, özellikle kolyeler (Torques) ve "yaşamsal açıdan önemli" başka nesneler üzerindeki tasvirleri gösteriyor. Aynı şekilde tasvirlerde açıkça görülen bir şey var ki o da onun yaşayanların değil, ölülerin tanrısı olduğudur. O, savaşta ölen askerlerin yaptıklarına göre hareket edermiş, eylemlerinin değerli olup olmamalarına göre onların öbür dünyaya alınmasına ya da mahvolup gitmelerine karar verirmiş.

Tezcatlipoca

Ometeotl'ün* dört oğlundan biri olan Tezcatlipoca Aztekler'in en önemli tanrılarından biridir ve erkek kardeşi Quetzalcoatl** ile birlikte bugünkü dünyanın yaratıcısıdır. İsminin çevirisi "Tüten Ayna"dan da anlaşıldığı gibi, Quetzalcoatl gibi sevimli bir tanrı, onun gibi kendi içinde huzurlu biri değildir, sürekli bir çatışma içindedir, etrafa huzursuzluk yayar, yapabildiği her yerde kavga çıkarır. İsmi bedensel bir özelliğe –acayiplik anlamında değil– işaret eder, bir ayağının yerine lav taşından dumanı tüten bir ayna vardır, bu, onun büyük bir büyücü olduğunu gösterir ve onun mistik, sürekli değişen ruh haline işaret eder. Buna uygun olarak karanlığı ve geceyi, hayvanlardan da en çok jaguarı sever.

Hatta onunla çok kişisel bir yakınlığı vardır. Bir zamanlar Tezcatlipoca ilk dünyanın hükümdarıymış, halkı, sadece elleriyle ağaçları koparabilen devlerden oluşuyormuş. Ama günün birinde Quetzalcoatl bir sebepten dolayı onu bir sopayla denize itmiş, Tezcatlipoca tekrar dışarıya çıktığında, dev bir jaguara dönüşmüş. Birden çok sayıda jaguar türemiş ve bütün devleri iliğine kemiğine kadar yemiş, böylece ilk evren tamamlanmış.

Ometotl'ün dört oğlunun hepsi Tezcatlipocalar olarak bilinir, ayrıca "yönlerin renklerine" göre ayırt edilirler: Xipe Totec* kırmızı, Quetzalcoatl beyaz, Huitzilopochtli* mavi ve "esas" olan –Aztek ilişkileri açısından onun karanlık doğasına uygun olarak– siyah Tezcatlipoca'dır.

Thor

"Bir zamanlar Germen tanrılarının hepsi ziyafetteymiş, tanrıçaların hepsi şölendeymiş.

O sırada söylemiş, fısıldamış tanrılar,
kim dünyada en güçlü diye."

Odin'in* en soylu, Thor'un ise "büyük kavgalarda en güçlü" olduğu sonucuna varmışlar. Thor –veya Güney Germenler'in ifadesiyle Donar– gerçekten tüm tanrıların en güçlüsüdür, insanlar ve devler yanında hiç kalır. Yine de onun çok sayıda zaferini borçlu olduğu üç şeyden bahsetmek gerekir.

En önemlisi ve en bilineni Mjöllnir, "Parçalayıcı" denen meşhur çekicidir. Onu cüce Brokk yapmış, mucize bir özelliğe sahiptir, ne yöne veya ne kadar uzağa fırlatılırsa fırlatılsın fark etmez, hep hedefi vurur; bir de Bumerang gibi her zaman uslu uslu efendisine geri döner. Ayrıca Thor onu giysisinin altına saklayabilsin diye gerektiği kadar küçülebilir. Tek hatası tutulacak yerinin (bu konuda tüm eski kaynaklar aynı şeyi söyler) biraz kısa oluşudur.

Çekici tutmak için Thor'un ikinci bir büyülü alete ihtiyacı vardır: Bu da bir çift demir eldivendir. Sonuncu olarak, üçüncü büyülü alet bir kemerdir, Thor onu beline takar takmaz gücü ikiye katlanır. Bu şekilde donanmış haliyle pratik olarak tüm rakiplerinden üstündür, gerçekten de cinler, devler ve yılanlarla giriştiği tüm çarpışmalardan zaferi elde bulunduran tek kişi olarak çıkar. Fakat hiç kimse, eski Norveç skald şiirlerinde böyle geçer, onun *bütün* büyük kahramanlıklarını ezbere söyleyebilecek kadar bilge değildir.

Thor, Odin'in ve Frigg'in oğludur; altın saçlı Sif'le* evlidir, ondan Thrud adında bir kızı, Lorride adında bir oğlu vardır. Onlarla birlikte Thrudheim'daki Bilskirnir adlı sarayda oturur, bu 540 odasıyla o zamana kadar yapılmış en büyük saraydır. Orada kızıl sakallı dev Thor, çok sayıda öküzden

oluşabilen öğünlerini bir adamdan alır. Bunun dışında o çoğunlukla yoldadır ve genellikle diğer tanrılar adına, durup durup saldırılara geçen devlere haddini bildirmekle meşguldür. "Diş Çatırdatan" (Tanngniost) ve "Diş Gıcırdatan" (Tanngrisnir) adlı iki tekenin çektiği gürleyen arabasıyla yerde ve gökte hızla dolaşır ve her yanda adil olanı görür.

İnsanların bu kadar korku uyandıran bir tanrının olabildiğince yoluna çıkmamaya çalıştıkları zannedilir –oysa durum tam tersidir. Halk onu sınırsız sever, çünkü Thor tam istedikleri gibi bir adamdır– göze çarpmaz, sıradan ve toprağa bağlıdır, kendileri gibi içkiye dayanıklıdır. Eğer devlerin dövülmesiyle uğraşmıyorsa, onların çıkarları ile de ilgilenir: Mjöllnir'iyle bitkiler büyüsün diye toprağı havalandırır, evlerin eşiklerini kutsar, çekici ile hayır duasında bulunarak evlilikleri onaylar. Sınırlar çekilmiş, yargıç kararını vermiş, Run harfleri yazıta kazınmış olsa bile, olaya el koysun diye çağrılan yine odur.

Birçok yönüyle belgelenmiş bir gelenek, insanların Thor'a ne kadar çok inandıklarının ve onun kendilerini, kendilerinin de onu koruduğuna dair güven beslediklerinin kanıtıdır. Dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Harald Schönhaar tüm Norveç'e hakim olduğunda, birçok bey ve soylu sınırdışı edilmiş ve onlar ülkeden ayrılmak zorunda kalmışlar. Onlar evlerini ve Thor tapınaklarını yıkmışlar ve kolonları uzun gemilere binerken yanlarına almışlar. Yeni yurtlarına –İzlanda'da birçok şelalenin bulunduğu yer– vardıklarında, üzerinde Thor'un veya onun çekicinin tasvirlerinin bulunduğu destek kolonlarını suya atıp tam olarak nerede karaya çıkmalarının doğru olacağını sormuşlar. Böyle bir göçmenin oğullarından biri, babasına bu vesile ile,

eğer Thor onu buz denizine gönderirse, gerektiğinde kışı orada geçirmeye hazır olup olmadığını sormuş.

Ama Thor'un kendine tapanları bu kadar zor bir sınavdan geçirmeye niyeti yokmuş: Eski İzlanda dilinde içinde "Thor" sözcüğü bulunan ellinin üzerinde insan ismi, onun onları genel anlamda karaya çıkardığının ve yeni yerleşim yerlerini kutsadığının kanıtıdır. İnsanlar da ona olan minnetlerini diğer birçok şeyin yanısıra, içtikleri her içkiyi sembolik anlamda, parmaklarıyla içkinin üzerine çekiç işareti yaparak ona adamışlar.

Thor sahip olduğu ne varsa onlarla paylaşmaya her zaman hazırmış. Bir keresinde Loki* ile yoldayken, bir köy evine gitmiş, insanlara yük olmamak için, iki tekesini kestirmiş ve aileyi cömertçe yemeğe davet etmiş. Fakat onları önceden, hayvanlar ertesi gün yeniden canlanabilsin diye, bütün kemikleri sağlam halde hayvanların postlarının üzerine atmaları konusunda uyarmış. Fakat köylünün oğullarından biri, iliğini yemek için, incik kemiğini parçalamış, işte tekelerden biri bu yüzden o zamandan beri topalmış. Doğal olarak öfkeye kapılan Thor, iki oğul o andan itibaren hizmetkâr olarak kendisine eşlik edeceklerini açıkladıkları takdirde, tüm aileyi kökünden kurutmaktan vazgeçeceğini bildirmiş.

Hepsi beraber yolculuklarına devam etmişler ve akşamın geç vaktinde bir mağaraya gelmişler, mağara ertesi sabah "dev Utgard-Loki'nin eldiveni" olarak ortaya çıkmış, ama kendisini "Büyük Konuşmacı" Skrymir olarak tanıtmış ve eğer devlerin dünyasında kötü şöhrete sahip Thor'un olabildiğince çabuk ülkesinden kaybolduğunu görürse, mutlu olacağını söylemiş. Dost görünüp yolculara eşlik etmek istediğini söylemiş ve yolda akla gelecek her şeyi, onları geri

dönmeye ikna etmek için denemiş. Onların stok yiyecek çuvalını, bir daha açmasınlar diye iple bağlayıp sonra da uykuya yatınca, Thor da çekiçle önce kafasına, sonra omzuna, sonunda da şakaklarına bir darbe indirmiş. Dev uyanmış ve sadece kafasından bir tüyün düştüğünü görmüş. Öylece kaçıp gitmiş.

Thor ve adamları ise devin kalesine gelinceye kadar yollarına devam etmişler. Kalenin kapısı kapalı olduğundan, demir parmaklıkların arasından sıkışarak geçmiş ve içinde birçok büyük adamın ve Utgard-Loki'nin oturduğu bir salona gelmişler. Dev onları dostça karşılayacağına, Thor'un kısa boyuyla alay etmiş ve onun, hizmetkârlarının ve Loki'nin kendi adamlarıyla çeşitli alanlarda yarışarak boy ölçüşmelerini istemiş. Yaşamak için yemek yemekten çok hoşlanan Loki bu alanda yarışabileceğini bildirmiş, ama acı bir yenilgiye uğramış, çünkü rakibi sofraya konulan eti kemikleriyle beraber yutup üstüne de bütün içecekleri içmiş.

Thor içki içme yarışında kendini denemek istemiş. Dev içki içmek için büyük bir boynuz getirip şöyle demiş: "Bu boynuzu bir dikişte boşaltmak, iyi içici olduğunuzu gösterir. Birçokları bunu iki dikişte içebilir, ama hiç kimse bunu üç seferde içecek kadar yeteneksiz olamaz." Thor içtikçe içmiş, içkinin birazcık olsun azalmadığının farkına varmamış. Mahçup halde bir başka alanda yarışmak istediğini bildirmiş; bu sefer bir kediyi yerden havaya kaldırması gerekiyormuş. Kedi sırtını ayakları görünmez hale gelinceye kadar kamburlaştırdıkça kamburlaştırdığından, ne kadar uğraşırsa uğraşsın başarılı olamamış. O an Thor gerçekten çok sinirlenmiş ve güreşmek için oradaki herkese meydan okumuş. Utgard-Loki kendini beğenmiş bir tavırla sırıtarak

ilk olarak yaşlı dadısının başlamasını istemiş, o da mücadele etmiş ve sonunda büyük tanrıyı gerçekten dize getirmiş.

O an Thor pes etmiş ve yanındakilerle beraber süt dökmüş kedi gibi uyuyakalmış. Fakat ertesi gün yola koyulup kalenin kapısından dışarıya çıkacakları sırada, dev karşılarına çıkmış ve onlara bilgi vermiş. Mutlu bir şekilde onları kalenin kapısından yola koyarken onu her tür numara ile kandırdığını itiraf etmiş. Yemek stoklarının bulunduğu çuvalı demir halatlarla bağladığını, Thor ona üç kez vurduğunda, önüne derin kertikleri olan kayalar tuttuğunu söylemiş. Loki'nin yemek yarışındaki düşmanı ateşmiş, boynuzu ise, ucu denize açıldığı için, Thor'un içip bitirmesi olanaksızmış. Kedi yılanmış, sonuncu olarak yaşlı dadı da kişileştirilmiş yaşlılıkmış.

Nasıl çirkin bir şekilde aldatıldığını Thor duyunca, öfkeden çıldırmış halde çekicine sarılmış –ama dev çoktan kaçmış.

Thor'la yakınlık kuran Thrym adlı bir başka dev pek ucuz kurtulamamış. Mjöllnir'in kendi gibilere karşı kullanılan bir silah olduğunu biliyormuş, bir gece çekici çalmak için her yolu denemiş. Loki olanları anlamış, Mjöllnir'i tanrılar adına geri istemiş. Thrym bunun için fidye diye eş olarak Freyja'yı*, ayrıca güneş ve ayı istemiş, Germen tanrıları istemeyerek kabul etmişler. Bu durumu asla onaylamayan tanrıçaymış; hatta öyle öfkelenmiş ki boynundaki kolye terden kopmuş. Sonunda yine akıl veren Loki olmuş:

"Thor'a gelin duvağını bağlayın
parlayan mücevheri boynuna takın!
Kuşağındaki anahtarı şakırdayın şangırdasın,
hanım eteği ayaklarına kadar insin,

göğsünü değerli taşlarla süsle
ve saçlarını maharetle topuz yap."

Thor köpürüp böyle komik bir kostümü protesto edince, Loki onu şu sözlerle sakinleştirmiş:

"Böyle kaba kavgaları bırak Thor!
Asgard'da yakında buz devleri oturacak,
eğer senin çekiç yurdumuza, bize gelmezse."

Thor sonunda boyun eğmiş, kendini gelin gibi süsletmiş ve nedime gibi giyinmiş halde Loki eşliğinde düğünün yapılacağı Thrym'ün evine doğru yola koyulmuşlar. Ziyafette zarif "gelin" güçlü iştahı ile ilgi uyandırırken neredeyse plan suya düşecekmiş: Çünkü Thor kendisine hakim olamamış ve bütün bir öküzü, sekiz som balığını ve lezzetli yiyeceklerin tümünü yemiş, ayrıca üç fıça bal şarabını içmiş bitirmiş. Thrym gözlerine inanamış:

"Nerede böyle korkunç yemek yiyen gelin gördünüz?
Ben hiç ne böyle canavarca tıkınan kadın gördüm
ne de böyle muazzam bal şarabı içen bir genç kız."

Durumun tamamen farkında olan Loki, zavallı damada duyduğu hasretten sekiz gün yemekten içmekten kesilmişti, demiş. Fakat dev gelini öpmek istediğinde, ateş kırmızı gibi parlayan gözlerden ürkerek kaçmış. Thrym'e duyduğu özlemden güzel gelinin gözüne sekiz gece uyku girmedi, diyerek durumu yine Loki kurtarmış.

Devin kız kardeşi drahoma rica edip kendisi için de Freyja'nın yüzüklerini istediğinde, son bir kez daha kuşkulu bir durum ortaya çıkmış. Çünkü tam o sırada Thor'un çekici törenle içeriye getiriliyormuş, çekiçle geleneğe uygun olarak gelin kutsanıp evlilik gerçekleşecekmiş. Fakat Thor'un beklediği an gelmiş: Ayağa fırlamış, silahını savurmuş ve

devlerin bütün soyunu bir anda yutmuş.

Thot

Thot, güneş tanrısı Ra'nın* sağ elidir, Mısırlı tanrılar arasında en bilgilisi de odur. Kökeninin nereye dayandığı, genelde anlatıldığı gibi, Seth* farkına varmadan Horus'un spermini yuttuktan sonra, gerçekten Seth'in kafasından mı, yoksa dizinden mi doğmuştur, bilinmiyor. İsminin anlamı da belirsizdir. Kesin olan şu ki "gökyüzünün efendisi" olarak adlandırılır ve ay ile özdeşleştirilir. Thot ayı yakalar, onu söylendiği gibi "doldurur", ona zarar verir ama onu tekrar "iyileştirir".

Bu gezegenle olan yakın ilişkisi, ayın hareketleri ile ayrıntılı olarak ilgilenmesini, onun yörüngesini ve evrelerini hesaplamayı öğrenmesini sağlamış. Böylece hesap ve yazma sanatını, takvimi ve tarihsel dönemleri bulan, hatta iddia edilir ki insanların konuştukları dilleri bile düşüne düşüne bulan oymuş. Bu yüzden katipleri ve memurları koruyucu aziz olarak görevlendirilmesi mantıklı olmuş. Hepsi bu kadar değil, tüm kanunlar, ritüeller ve büyülü sözler de ona aitmiş. Ra'nın onu kendine vezir seçmesinde ve tüm Nil ülkesinde insanların ona tapmasında şaşılacak bir şey yok –öncelikle de Yukarı Mısır'ın onbeşinci bölgesinin başkenti Hermopolis'te.

Tahminlere göre onun ilk vatanı Nil deltasındadır, onun bilinen en çok sevdiği iki hayvandan biri olan ibis, Mısırlılar'ın çok kutsal saydığı, nemli bölgelerin tipik bir kuşudur. Heredotos'un verdiği bilgilere göre, insanlar onun her bahar Arabistan'dan Mısır'a gitmeye çalışan kanatlı yılanlarla savaştığına ve onları öldürdüğüne inanırlarmış, bu

yüzden de insanlardan büyük saygı görürmüş. Onların ibisi siyahmış, oysa Thot'a adanan beyaz tüylüymüş. Tanrı bu kuşu öyle severmiş ki o insan suretine büründüğünde hep ibis kafası ile ortaya çıkarmış.

Thot zaman zaman, aynı şekilde Mısırlılar'ca kutsal sayılan, sevdiği ikinci hayvan şebek suretine bürünürmüş.

Peşinden koştuğu birçok iş arasında Thot diğer tanrılara yardım edecek zamanı da bulurmuş. Böylece kocasının uzuvlarını yerden toplasın diye İsis'e yardım etmiş, Osiris* ilk kez yeraltına yerleştiğinde, herkesin bildiği gibi onun dostu olmuş. Hesap uzmanı olarak Osiris ona ölülerin ruhlarını sayma görevini vermiş. Bu konuda karar verecek duruma gelir gelmez, Osiris yeniden Thot'un akıllı önerilerine başvurmuş. Yani Thot'un genelde bilgelik tanrısı olarak bilinmesi bu nedenle gayet doğal.

Tiamat

——▷ Marduk

Tianfei/Tianhou

——▷Mazu

Tinia

Tinia, Etrüskler'in en yüce tanrısıdır ve Jüpiter'le olduğu kadar Zeus'la da olağanüstü benzerliği vardır. Onların yaptığı gibi o da öfkelenince etrafına şimşek yağdırır, onlarla ortak karakter özelliklerine sahiptir. Bu ikisinden farklı olarak zaman zaman traş olur ve ancak devamlı fırlatmaya hazır halde elinde tuttuğu şimşekten tanınır.

Yine de çok önemli bir noktada Tinia, Zeus ve Jüpiter'den ayırt edilir: Onlar salt gökyüzü tanrısı olduklarından, yeraltı ve ölümle bir ilgileri yoktur, Tinia daha çok, doğal olarak doğanın tüm devinimi, doğum, ölüm ve yeniden doğumla sıkı bir ilişki içinde olan bitki tanrılarından sayılır. Yeraltı ile kurulan ilişkinin gözle görülür ifadesi olarak onun bazı sunaklarında delikler vardır, sunulan bu deliklerden geçerek derinlere akarlar.

Tir

Tir, Ermeniler'in bilicilik, yazı ve bilgelik tanrısıdır. Rüyaları yorumlar, güzel sanatların ve rahiplerin koruyucu tanrısıdır. (Hıristiyan) Ermeni tarihçi Agathangelos, beşinci yüzyıldan, Erazamoyn'daki Tir mabedinin zamanında "Bilgelik Okulu" olarak bilindiğini söylemiştir.

Bilicilerle yakın ilişkisi, Tir'in biraz insanın yazgısı ile, bu yüzden de sonunda ölümle alakalı olduğunun işaretidir. Böylelikle insanları öbür tarafa götüren odur, Ermenistan'da bugün hâlâ kullanılan bir lanetin tercümesi şöyledir: "Yazıcı, götür onu!" –burada kastedilen yazı tanrısı Tir'den başkası değildir.

Tir bir de gezegen Merkür'le özdeşleştirilir, o da İranlı yazarlar tarafından zaman zaman yazıcı diye anılır.

Tlahuizcalpantecuhtli

"Şafak vakti evinin efendisi" Tlahuizcalpantecuhtli, Aztekler'in gezegen Venüs tanrısıdır, yine de bu isim altında çok sevimli olmasa da şirin bir tanrı hayali kuranın, işi zor demektir. Aksine o akla gelebilecek en korkunç, en öfkeli,

en tehlikeli tanrılardan biriymiş.

Bizim ülkemizden farklı olarak Meksika'da sabah yıldızı tam bir felaket olarak görülmüş, yeterince dikkatli olmayıp o saatlerde açık havada dolaşan birini ilk ışınlarıyla ağır yaralarmış.

Tlaloc

Tlaloc, Aztekler'in yağmur tanrısıdır ve zamanında Orta Meksika'nın en önemli tanrılarından biriymiş. "Sıcak bir ülkeye nem sağlayan" şeklindeki geniş anlamı bakımından Tlaloc'un kendi cennetinin olmasında şaşılacak bir şey yok. (Tlalocan adındaki bu sevimli ülke suda boğulmuşların, yıldırım çarpmışların, ayrıca frengi, cüzzam ve benzer hastalıklardan ölenlerin ülkesi olarak kalmış.) Tlaloc, Quetzalcoatl'ın* ateş yağmuruyla sonunu getirdiği üçüncü dünyanın efendisidir –oradaki insanlar benzer bir biçimde hindi, köpek ve kelebeğe dönüşmüşler.

Başlarına benzer şeyler gelmesin diye, Aztekler Tlaloc'un neşesini korumak için tüm güçleriyle çaba göstermişler. Onun merkez mabedi Huitzilopochtli'ninki* ile birlikte Tenochtitlán'ın merkez piramidindeymiş, herhangi bir sebeple tanrı çok kızmış, kuraklık başlatmışsa, onun onuruna küçük çocuklar suda boğulurmuş. Şayet Tlaloc'un kalbi yumuşamamışsa gözyaşlarının, en azından böyle olması umudu varmış, sempati büyüsüyle beklenen yağmuru getirmesi istenirmiş.

Diğer Aztek tanrıları gibi Tlaloc da gözlüğü andıran gözlerinin çerçevesi, kalın üst dudağı, jaguar dişleriyle bizim ideal güzel erkek hayalimize pek uymaz. Yine de payına bir kadın düşmüştür, hem de Chalchiuhtlicue "eteği yeşim" diye

sevimli bir adı olan bir kadın: O ırmakların ve durgun suların tanrıçasıdır. Dördüncü dünyanın kadın hakimi olan kişi de odur, sonraları uygun bir biçimde büyük bir selle batıp giden ve halkının balıklara dönüştüğü "su güneşi"dir.

Tlaltecuhtli

Aztekler'in yer tanrısı, başlangıçta adeta doymak bilmez keskin dişlerle dolu devasa dudaklı, dirseğinde, dizinde ve bedeninin diğer eklem yerlerinde kocaman ağzı olan çok çirkin çift cinsiyetli bir canavarmış.

Quetzalcoatl** ve Tezcatlipoca* canavarın görüntüsüne katlanamamışlar, dev yılanlara dönüşüp hemen Tlaltecuhtli'yi ikiye ayırmışlar. Diğer tanrılar ise sesli sesli inleyip bağıran ikiye bölünmüş zavallı yaratığa acımışlar. Onu teselli etmişler ve onun yeni yaratılmış hayvanların ve insanların tüm yiyeceklerinin kaynağı olduğunu açıklamışlar: Saçlarından ağaçlar, çiçekler, şifalı otlar, derisinden otlar, gözlerinden pınarlar, küçük göller ve su kuyuları, ağızlarından ırmaklar oluşmuş. Ayrıca burnundan ovalar ve sıradağlar meydana gelmiş. Böylece Tlaltecuhtli'yi biraz yumuşatmak mümkün olmuş, ama yine de zaman zaman eskisi gibi sesli sesli yakınarak kurbanlar istemiş. Bitki ve besin sağlasın diye, o insana özgü kan ve et gibi sunularla sakinleştirilmiş.

Toeris

Hakkında söylenecek pek fazla bir şey yoksa da, onun Mısırlılar'ın su aygırı tanrıçası olduğu atlanmamalı. İsmi "büyük" anlamını hak etmiştir, hipopotamın küçük bir hayvan olmadığı ortadadır.

Toeris kendini hep hayvan suretinde tasvir ettirirmiş, tam olarak dik durduğunda bir kadının kollarına ve göğüslerine sahipmiş. Son özelliğinin tamamen önemli bir nedeni var: Toeris gerçekte bir sütannenin işini yapar. Kadınlara doğumda ve meme emzirmede yardımcı olur. Bu yüzden beşikler, ayrıca yataklar ve diğer önemli ev eşyaları onun tombul resimleriyle süslenirmiş, insanoğulları her yaşta öncelikle felaketlerden korunsun diye.

Birçok su bendi inşa ederek insanlar suaygırını Nil'den uzaklaştırmışlar; peki zavallı Toeris'e ne olmuş?

Tokapcup-kamuy

"Günü Aydınlatan Tanrı", Japonya'nın ilk yerlisi Ainu'nun güneş tanrıçası olması doğal. Ay tanrısı Kunnecup-kamuy'la* evli olup onunla birlikte yeraltında oturur. Yine de orada karşılaşmaları, ay tanrısının tatil yapıp geceleyin karısının yanında kalması durumunda söz konusu olur. Fakat bu çok sık olmaz, çünkü ikisi de sorumluluklarının bilincindedir ve yaratıcı tanrı Kotan-kar-kamuy'un* verdiği görevleri özenle yerine getirirler. Tokapcup-kamuy insanların gündüzünü, kocası ise geceyi yönetir, genelde de bu konularda bir sorun yaşanmaz.

Bir keresinde kötü ruhlu bir tanrı Tokapcup-kamuy'un peşine düşmüş, sonunda onu yakalamış, onu tutsak etmiş. Tam o anda yeryüzünde hava kararmış, yorgunluk tüm canlıların üzerine çökmüş. İyi tanrılar güneş tanrıçasını kurtarmak için çok uğraşmışlar, ama sonuç başarısız olmuş; bu büyük cesareti Ainu'nun kültürlü kahramanı ve hocası Aynurakkur göstermiş. Anlık bir başarı gösterip güneş tekrar hemen parlasa da, kötü insanı kesin olarak yenilgiye uğrat-

ması için, sonuçta kahramanın altı uzun yıla ihtiyacı olmuş.

Bir keresinde Aynurakkur bile yardımcı olamamış: Tokapcup-kamuy kötü bir hastalığa yakalanmış ve ölmüş. Yeryüzüne korkunç bir gece çökmüş, hiçbir canlı evinden adımını dışarıya atamamış, kısa bir süre sonra yiyecek tükenmiş, tüm canlılar güçsüz düşmüş. İşe el koyabilecek tek kişi, bir zamanlar her şeyi yaratmış olan Kotan-kar-kamuy'muş: Kısa sürede güneş tanrıçasını yeniden diriltmiş ve her şey tekrar yoluna girmiş.

Tonacacihuatl, Tonacatecuhtli

—▷ Ometeotl

Tonatiuh

Tonatiuh, Aztek savaş tanrılarından biridir ve aynı zamanda Huitzilopochtli* gibi güneş tanrısıdır –zaten adı da "güneş" demek. Buna uygun olarak ışınlarla çevrili, silahlarını sallayan savaşçılardan tanınırmış. Savaş tutsaklarının kalbiyle yeterince ihtiyaçları görülen oldukça sevimsiz tanrılardan biriymiş, böylelikle onlara tapanların sayısı artsın ve kendilerine destek olabilsinler diye. O aynı zamanda bizim şimdiki beşinci dünyamızı idare ediyor. Elbette bu da bazı şeyleri açıklıyor.

Tork

Tork –oldukça çirkin betinlenmiş– Ermeniler'in hava tanrısı, yıldırım ve şimşeğin efendisi. Eğer o an yapılacak bir işi yoksa, büyük kaya bloklarını yerinden oynatır, tırnakları ile

keyfine göre biçimlendirir ve sonunda üzerlerine kartal ya da başka figürler çizer.

Fakat genelde yeterince meşguldür, yağmur ve fırtınadan sorumludur, böylelikle ülkenin verimliliğini güvence altına alır. İnsan için faydalı bu özelliğine rağmen Tork büyük bir öfkeye kapılabilir, o zaman onun etrafında olabildiğince büyük bir yay oluşturmak daha iyi olur.

Bir keresinde Karadeniz sahilinde düşman gemilerini görmüş, onlara baktığı sırada onlar çoktan geri dönüp kaçmaya başlamışlar bile. Henüz daha onlar onun etki alanında bulunduğundan, Tork hiddetten köpürmüş halde küçük dağ büyüklüğündeki kayaları toplayıp gemilerin arkasından fırlatmış, böylelikle onlardan bazılarını batırmayı bile başarmış.

Tsukiyomi no Mikoto

Japon ay tanrısı Tsukiyomi no Mikoto, İzanagi'nin** sağ gözünden oluşmuş, kız kardeşi Amaterasu* ise sol gözünden doğmuş, o sırada yaratıcı tanrı bedeninin kirlerini temizliyormuş. Amaterasu gibi Tsukiyomi'nin de büyülü bir aynası vardır, bu onun göstergesi sayılır. Gündüz gibi gece de ona babası tarafından hükmedeceği alanlar olarak verilmiş. Buna uygun olarak, kötü ruhlu erkek kardeşi Susanoo'nun* aksine, hakkında saygı uyandıran öykülerin anlatıldığı sakin bir tanrıdır –tabii ki o da sütten çıkmış ak kaşık değil.

Bir gün "zengin yiyeceklerin büyük yüce tanrıçası" Toyouke no Mikoto'yu ziyaret etmiş. Böyle bir tanrıçaya yakışır biçimde onu zengin çeşitlerden oluşan bir ziyafetle ağırlamış: Pilav, balık, pişmiş av eti ve birçok şey. Ay tanrısının dehşete kapılmasına sebep olacak şekilde tüm bu yiye-

cekleri ağzından kusarak çıkarmış ve ondan sonra servis etmiş. Öfkelenen ve iğrenen Tsukiyomi onu öldürmüş. Bu olay üzerine kız kardeşi Amaterasu öyle kızmış ki kendini sonsuza dek ondan ayırmış –böylece gece ve gündüz birbirinden ayrılmış.

Tuatha Dé Danann

"Halk" ya da "Halk Tanrıçası Danu" diye bilinen büyü uzmanı Kelt tanrılarıdır, bir zamanlar İrlanda'yı fethetmişler ve bugünkü İrlandalılar'ın ataları onları –Hıristiyan misyonerlerin yardımıyla peri tepelerine ve yeraltına sürgün edinceye kadar uzun zaman orada yaşamışlar.

Tyr

Tyr, Kuzey Germen tanrıları arasında en cesur, en yüreklisi olarak bilinendir ve bu yüzden savaş tanrısı mertebesine ulaşmıştır –bu Freyr* ile paylaşmak zorunda olduğu bir görevdir. Erkek kardeşi Thor'dan* farklı olarak akıllı olmakla kalmayıp daha az öfkeli olduğundan bilgedir de. Thor ve Freyja* gibi ona da haftanın bir günü, yani salı günü adanmış. Mahkemelerde duruşmalar özellikle bugün yapılmış, çünkü Tyr aynı zamanda adaletin koruyucusu ve savunucusuymuş.

Savaşçılar savaşa gitmeden önce onun yardımını garantilemeye çalışırlarmış, bunu belli büyülü ritüelleri yaparak, örneğin iki kez onun ismini telaffuz ederken tanrının işaretini kılıçlarına kazıyarak yaparlarmış. O zaman büyü etkili olurmuş, Tyr'ün koruması sayesinde, kendilerinin tüm tehlikelere karşı korunmuş olduklarını düşünürlermiş.

Tyr, dünyanın iyiliği için kendini bilinçli olarak sakat bıraktırarak diğer bütün tanrıların saygısını kazanmış ve

kendinden söz ettirmesini bilmiş. Loki, kadın dev Angrboda'dan Midgard Yılanı, Hel* ve Fenris Kurdu adında üç canavar çocuk sahibi olduğunda, Germen tanrıları kâhinler sayesinde bu üç çocuğun kendilerine üç büyük felaket getireceğini öğrenmişler. Bunun üzerine Odin* yılanı denize, Hel'i yeraltına atmış, bu şekilde onlardan kurtulmayı umuyormuş. Fakat kurdu Germen tanrıları büyütmüşler, ancak onun dişlerinden korktukları için Tyr'ü ona her gün yiyecek vermekle görevlendirmişler.

Kurt büyüdükçe büyümüş, tanrılar gittikçe artan bir endişeyle kehaneti ve bu canavarın başlarına getireceği felaketi düşünmüşler. Bir gün hayvanı sıkı sıkı bağlayarak olası kötülüğü önceden etkisiz hale getirme kararı vermişler. Kurt kolayca zincirleri kırdığından, ilk iki deneme başarısız olmuş. İşte o zaman uzman cücelerin tekrar gelmesi gerekmiş, kedinin gürültüsünden, kadının sakalından, dağın köklerinden, ayının sinirlerinden, balığın sesinden ve kuşun tükürüğünden mucize bir ip yapmışlar, ipek bir kurdela kadar yumuşak, aynı zamanda inanılmaz dayanıklıymış ve bu ipe Gleipnir adını vermişler.

Tanrılar onlara çok teşekkür etmişler, büyük bir gölün ortasında bulunan bir adaya gitmişler ve kurda gelsin diye seslenmişler. Diğer iki sefer olduğu gibi ona ipi göstermiş, gücünü kanıtlaması için ondan tekrar ricada bulunmuşlar, o gönüllü olarak ricalarını yerine getireceğini ve ipi parçalayacağını söylemiş. İpin göründüğünden daha güçlü olduğunu eklemişler. İnce şeyi gördüğünde kurt küçümsercesine şöyle demiş: Eğer böyle kuvvetli bir zinciri ikiye bölersem takdire değer bir şey yapacakmışım gibi geliyor bana; oldukça zayıf görünmesine rağmen, eğer işin

içine hile ve aldatmaca karışmışsa, bundan ben sorumlu olmam." (Cümle kurma konusunda da pek yeterli değilmiş doğrusu.)

Tanrılar onu iyice ikna etmeye çalışmışlar, her ne kadar böyle bir ihtimal yoksa da (hiç zorlanmadan parçaladığı demir zincirlerden sonra), ipi parçalayamasa bile, onu yine özgür bırakacaklarını söylemişler. Fenris Kurdu durumdan şüphelenmiş ve bir Germen tanrısının verilmiş söz karşılığında rehin olarak sağ kolunu ağzına sokması koşulunu öne sürmüş.

Tanrılar zor durumda kalmışlar, kurdu asla serbest bırakmak gibi bir niyetleri olmadığından, koşulu yerine getirmek hiçbirinin aklına yatmamış. O anda Tyr öne çıkmış ve korkusuzca kolunu canavarın ağzına koymuş. Fenris Kurdu sükunet içinde karşı koymaksızın kendini bağlatmış ve tekrar özgür kalmak için tüm gücünü kullanmış. Kurt zincirlerinden kurtulmak için uğraşıp tepindikçe, Gleipnir direnmiş, böylelikle kurt yakalanmış ve tutuklu kalmış.

"O anda", 'Edda Metinleri'nde böyle yazar, "–elini kaybettiği için Tyr hariç– hepsi kahkahalar atmış."

U - Ü

Ülgen

Altaylar'da yaşayan Tatarlar bilirler ki Ülgen zamanında dünyayı ve insanları yaratmış olan en yüce tanrıdır. Özünde iyi ve cömerttir –yaşamından kendini sorumlu tuttuğu kötü ruhlu rakibi Erlik'in tuzağına düşmesi nedeniyle galiba bazı konularda biraz saftır.

Çünkü dünyayı yaratmayı aklından bile geçirmediği bir gün, Büyük Okyanus'ta yüzmekte olan insan biçiminde bir parça çamur görmüş. Madem ki gördüğüm şey insana benziyor, ona gayet güzel can verebilirim, diye düşünmüş kendi kendine –ve böylece üfleyerek ona yaşam vermiş. Başlangıçta bu şekilde doğmuş olan Erlik gerçekten iyi davranışlar sergilemiş, Ülgen de onun sadık bir dostu ve yardımcısıymış. Zamanla Erlik'in asıl kötü ruhu açığa çıkmış, günün birinde Ülgen'in sabrı onunla ilgili olarak tükenmiş. Onu yeraltına sürgüne göndermiş, orada Erlik o zamandan beri şeytan olarak bulunuyor ve ara sıra öfke nöbetine tutulduğunda, Ülgen de gerektiği şekilde işe el koyuyor.

İlk canlı varlığı dünyaya getirdikten sonra, Ülgen yeryüzünü yaratması gerektiğini düşünmüş, ama çok düşündüğü halde bunu nasıl yapacağını bir türlü bilememiş. O anda "ilk doğan kişi" yoluna çıkmış, Ülgen ona planının

ne olduğunu sormuş. Yanıt "yeryüzünü yaratmak" şeklindeymiş. O zaman Ülgen sinirlenmiş ve Ülgen olarak kendisi bunu yapamazken Erlik'in hiç yapamayacağını söyleyerek Erlik'e şiddetle karşı çıkmış!

Erlik, bunun için gerekli malzemenin nereden alınacağını en azından bildiğini şu şekilde açıklamış: Okyanusun dibine dalmış ve bir dağla geri gelip onu Ülgen'e uzatmış. Fakat gizlice dağın bir bölümünü ısırıp ağzının içinde saklamış. Nihayet yeryüzü yaratıldıktan sonra, bunu gizlice tükürmüş, bundan da yeryüzündeki bataklıklar ve işe yaramaz bölgeler meydana gelmiş.

Bu sefer de insanların yokluğu hissedilmiş, böyle olunca Ülgen hemen yedi erkek yapmış, bu güzel bir eylem olduğundan onlara hemen yedi tane de ağaç eklemiş. Sonunda sekizinci bir erkeği de yaratıp adına Maidere demiş. Onun da bir ağacı olmuş. Sonra Ülgen mutlu halde yoluna devam etmiş. Yedi yıl sonra o arada neler olup bittiğini görmek için bakmaya gitmiş, büyük bir şaşkınlıkla ağaçların hızla çoğalmış, insanların sayısının ise aynı kalmış olduğunu görmüş.

Maidere'ye gidip bu şaşırtıcı olayın sebebini sormuş. Maidere ona samimiyetle orada bir kadının eksik olduğunu söylemiş. Ülgen bu bilgece yanıta çok sevinmiş ve onu bu meseleyi bizzat ele almakla yetkili kılmış. Kadın tamamlandığında, Maidere tanrısal yaşam soluğunu üflesin diye Ülgen'i alıp getirmek istemiş. Kendisi yokken eserinin başına bir şey gelmesin diye, ıslıkla bir köpeği çağırıp ondan dişi varlığa iyice göz kulak olmasını istemiş.

Maidere henüz yola çıkmadan, felaket yaratmak için fırsat kollayan Erlik gelmiş. Bir vaatle köpeği kandırmış ve

henüz daha can bulmamış kadına yanaşmış. Onun burun deliklerine flütle yedi farklı ses üflemiş, kulaklarını dokuz telli bir çalgıyla kaşımış. Altay Tatarları kadınların yedi ayrı ruh ve dokuz ayrı huya sahip olmasının sebebini buna bağlarlar.

Maidere, Ülgen'le geri döndüğünde ne olduğunu anlamış, köpeğe Erlik'e neden engel olmadığını sormuş. "Benim için yazın çok sıcak, kışın çok soğuk olmayan bir kürk bulacağına söz verdi" diye süklüm püklüm yanıt vermiş köpek. O zaman Maidere armağanı olumsuz hale getirip tüm köpekleri o andan itibaren insanlar tarafından kötü muamele görsünler diye lanetlemiş.

Ungud

Avustralya tanrıları arasında "Gökkuşağı Yılanı" belki de en çok seyahat edebilenmiş, ona tapan her halk, aslında onu "Midinj", "Ambidji", "Bulanj" –ya da "Ungud" gibi isimlerle bilir. Hakkında yayılan söylentilerin kısmen birbirini tutmasıyla ilgilidir bu.

Gökkuşağı Yılanı'nın başlangıcı yoktur ve ölümsüzdür; ayrıca düş zamanında kötülük tanrısı Djinimin'i şişlemiş, onun ölüp kasılması yüzünden –Pundjell** tarafından düz ve farksız yaratılmış– toprağın altını üstüne getirmiş, bu sayede ancak bugünkü görünümüne kavuşmuş; aynı şekilde onun henüz daha kendisi değil Gunmangur** olduğu bir dönem varmış. Asıl fizyonomosi ile Ungud yalnızca tıp adamlarına görünür; yine de bilindiği kadarıyla hem erkek hem dişidir, alt yarısı aşağıya işaret eden yüzüyle kadın, üst kısmı ise yukarıya bakan yüzüyle erkektir, her iki bölüm bu şekilde "insanlardan farklı olarak", çocuklarını döllerler.

Ungud'un "tıpkı bir deniz ineği" gibi zaman zaman uzun dişleri, bir at gibi uzun saçları, vatoz gibi kafasında boynuzları ve uzun kuyruğu vardır –bunlarla çift cinsiyetli varlık, şaşırtıcı bir biçimde Çinliler'in ejderhasına benzer. Arandalar böyle olağandışı şeylerden haberdar değildir ama "aynı sonsuz gençlik gibi" yılanın bunun için kırmızı olduğunu bilirler.

Gökkuşağı Yılanı sadece gökyüzünde değil, aslında her akarsuda yaşadığından, her zaman onun olası saldırılarına karşı dikkatli olunması önerilir. Örneğin tehlike olasılığı yüksek yerlere saçların içinde bir bıçakla yaklaşmak iyi bir tedbir sayılır. Yine de birinin başına felaket gelir, Ungud tarafından yutulursa, en azından erkeğin/kadının karnından insan bıçağını kullanarak dışarıya çıkmanın bir yolunu bulur.

Böyle bir belanın üstesinden gelmiş talihliler, anlatıldığı kadarıyla özellikle kısa boylu olmalarından tanınırlarmış.

Zaman zaman söz konusu olan oburluk saldırılarına rağmen Gökkuşağı Yılanı'nın olumlu eylemleri çok daha fazladır, sadece dünyaya, çok istekli olmasa bile, şimdiki biçimini vermekle kalmamış, insanlara ve cinlere hayat vermiş, ayrıca balıkları ve yıldızları yaratmıştır. Bunlara ek olarak –günümüze kadar– her tıp adamına önsezili ve telepatik yetenekler bağışlayan kuvarstan yeni bir beyin elde ettiren odur. Yılan sert kıvrımları sayesinde açık açık daha fazla kuvars kristali bıraktığından ve büyülü beyinler gerektiğinde bunları sudan dışarıya fırlattığından, sıradan ölümlüler zaman zaman bunları bulabilir. Böyle güç istiflenmiş kutsal emanetler, üzerinde bulunduğu kişiyi tüm kötü etkilerden korur ve buna uygun olarak bunlar büyük saygı görürler.

Uranos

Gökyüzü tanrısı Uranos, tüm Yunanlı tanrı soyunun atasıdır, öz annesi Gaia* ile evlidir. Böyle evliliklerin birçok riski içinde barındırması nedeniyle, başına gelecekleri bilse, herhalde bunu aklından bile geçirmezdi diye düşünmek mümkün.

Başlangıçta Gaia ile çok iyi anlaşıyormuş –arka arkaya çocuk doğurdukları biliniyor–, ama çok geçmeden ilk sorunlar baş göstermiş; çocuklarının bazıları fazla talihli değilmiş. Örneğin Kyklop'lar tek gözlü devler, Hekatonkheir'ler yüzkollu ve elli kafalı canavarlarmış. Uranos'un bu özürlü doğumlara nasıl tepki verdiğini Hesiodos şöyle anlatıyor:

> "Birçoğu toprağın ve gökkubbenin evliliğinden doğdu,
> ama hiç kimse onlar kadar doğduğu günden başlayarak
> baba nefreti görmedi. Ne zaman bir çocuğu olsa,
> hemen toprağın bağrına gizledi, bir daha da
> gün ışığına çıkartmadı ve yaptığı kötülükten mutluluk duydu."

Anneler her zaman nasılsa, Gaia da çok sayıdaki canavarcıkların hepsini sevmiş –ne kadar çok sayıda ya da çok yetersiz organları olursa olsun. Onları öz babalarının deyim yerindeyse mağaraya kapatması onun hiç hoşuna gitmemiş, küçük yavrularının haline çok üzülmüş. Böyle olunca kocasına olan sevgisi sona ermiş, oğullarını etrafına toplamış, elbisesinden hemen bir tırpan yaptırmış ve şöyle demiş:

> "Siz, benim oğullarım, korkunç babanın oğulları,
> emirlerime uyun!
> Hepimizin babası kötü günahının cezasını çeksin!
> Çünkü önce *o*, tüyler ürperten şeyler yaptı!"

Çocuklar annelerinin kendilerinden ne beklediğini

anladıklarında dehşete kapılıp susmuşlar –Kronos* hariç. O, reddedilen kardeşlerinin intikamını almaya hazır olduğunu bildirmiş ve Gaia'nın, Uranos'un şaşıracağı bir durum olmayacağını, nihayetinde düşmanlığı ilk başlatanın o olduğu yönündeki bahanesini tekrarlamış.

Gaia mutlu halde oğlunu yanına alıp ne yapması gerektiğini ona açıklamış. Bir sonraki gece Uranos Gaia'nın yatağına gelip karısının yanına uzandığında, Kronos "sol elini mağaradan" çıkarmış, sağ eliyle tırpanı tutmuş, "sivri dişleriyle gözlerini dikerek hiç duraksamadan öz babasının hayalarını kesip arka tarafa boşluğa doğru fırlatmış."

Kesilen yerden fışkıran kan, Gaia'nın rahmine akmış ve bundan daha sonra birçok çocuk doğmuş: yılan saçlı Erinys'ler, sevimli Nympha'lar ve devler. Erkeklik organından da Aphrodite* oluşmuş.

Ushas

——▷ Surya

Utu

——▷ Schamasch

V

Varuna

Eskiden Veda zamanlarında Varuna Hindistan'ın en önemli tanrılarından biriymiş. Gökyüzü tanrısı olarak parlayan gözünün yardımıyla güneşi, çok sayıdaki gözcüsünü, yıldızları, tüm dünyayı görür, buna uygun olarak da her şeyi bilirmiş. Ayın geceleri parlamasıyla ilgilenir, yeryüzünü güneşe halı diye serer, üzerine de hava koyarmış. Dağları sabit kılar, denizlerin taşmasını engellermiş. Onun talimatına göre nehirler akar, yağmur yağar, güneş açarmış. Canlılar arasında hukuk ve düzenin korunmasına da dikkat edermiş –sonraları Yama* gibi kötü adamları ilmiği ile yakalamış ve onların cezalandırılmalarını sağlamış. Sözün kısası: Kozmik düzenin ve gerçeğin tanrısıymış (bu yüzden insanlar onun adına yemin etmekten hoşlanırlarmış)– bu onun Mitra* ile birlikte yürüttüğü bir görevmiş. Ayrıca Mitra ile iyi ilişkiler içinde olduğundan, çoğunlukla onunla birlikte "çift tanrı" oluştururmuş: Mitravaruna.

Varuna yağmura hakim tanrı olarak eskiden beri su ile yakın ilişki içindedir, böylelikle kötü insanları ödemle cezalandırmayı sever. Tanrılar daha sonraları Varuna'dan her yönüyle suların hakimi olmasını rica etmişler: "Dünyanın tüm suları," demişler, "ve onların kocası okyanus sana itaat

edeceklerdir. Ve sen ay gibi küçülüp büyüyeceksin." Varuna onların ricasını kabul etmiş, ayrıca Brahma* onu batı yönünün koruyucusu ilan etmiş. Varuna baştanrı olarak vaktini doldurmuş, diğerleri onun görevlerini üstlenmişler, ayrıca gittikçe önemi azaldığı için bu yeni görevler onu olduğundan meşgul göstermeye yarıyormuş.

Böylece o da, kaplumbağasına veya timsahına binerek şarap tanrıçası olan karısı Varuni veya diğer eşlerinden biriyle eğlenerek –ya da geçmiş parlak günleri hüzünle anarak az çok mutlu olmaya çalışmış.

Venüs

Roma'da ilk Venüs mabedinin inşaatı, önemli ölçüde eşini aldatan yaşlı kadınlardan kesilen para cezalarıyla karşılanmıştır. Bu arada Venüs, en azından ilk zamanlarda, eski İtalya'nın bahar ve bahçe tanrıçasıymış ve Yunanlı kız kardeşi Aphrodite gibi asla her erkeğin peşinden koşmazmış. Eşini aldatma konusu zaten onu ilgilendirmiyormuş, çünkü diğer Roma tanrıları gibi o da aslında bekarmış.

Aslında o zinadan çok, baharda bahçe bitkilerinin yeşermesi, büyümesi ve meyve ağaçlarının çiçek açıp meyve vermesi ile ilgilenmiş –buna uygun olarak da onun adına yapılan bayram baharda kutlanmış. Bunun yanısıra kendi adıyla anılan akşam yıldızının tanrıçası olarak tanındığından, bu yıldız gökyüzünde belirir belirmez, sunakta ona pırasa ve sarmısak armağan edilirmiş.

O Roma'ya geldiğinde şartlar değişmiş, dolayısıyla onun karakteri de –çünkü Baküs gibi önce gerçek bir kül kedisi yaşamı sürdüren tanrıça, aşk tanrıçası olarak yavaş ama istikrarlı bir kariyer yapmış, nihayetinde de insanların

kalbinde kalıcı bir yer edinmiş. Ona bakire gelinler, yaşlı kadınlar kadar fahişeler de tapmış.

Venüs Roma'da sadece sevenlerle değil, temizlikle ve buna bağlı olarak sağlık ve güzellikle de ilgilenmiş. Bu yüzden o, *Venüs Mefitis* olarak bir kükürt tanrıçasıdır, eskiden ondan temizlik amacıyla tütsü ya da ılıca şeklinde faydalanılırmış. Ayrıca mabedinin Roma'nın en büyük atık su kanalında bulunduğu *Venüs Cloacina* olarak Roma'nın temiz olmasıyla ve böylece salgın hastalıklardan uzak kalmasıyla da ilgilenirmiş.

Böylece mersin ağacının çiçeği olan tanrıça Sonsuz Kent Roma için birçok yönden faydalı olmuş, bu da onun en sevilen tanrıçalardan biri olma mertebesine ulaşmasına fazlasıyla katkı sağlamış.

Verethraghna

Verethraghna, eski İranlılar ve Ermeniler tarafından tapınılan (orada Vahagn adıyla) zafer tanrısıymış; Mitra* ile yakın ilişki içindedir, bunu hukuk ve gerçeğin sürekli olarak (ya da çoğunlukla) üstün olmasını sağlayarak yapar. Eski bir Ermeni kasidesi onun oluşumundan şöyle söz eder:

> "Doğum sancıları içindeydi hem gökyüzü hem toprak,
> hem de erguvan rengi deniz doğum sancıları içinde;
> denizdeki doğum sancıları, kırmızı renkli minik sazı
> duygulanarak tutmuş,
> sazın içinden duman çıkmış,
> sazın içinden alev çıkmış,
> alevden bir oğlan çocuğu fırlamış,
> ateşten saçları, alevden de sakalları varmış,
> minik gözleri birer güneşmiş."

Çocuk büyüdüğünde, Herakles gibi arka arkaya kahramanlıklar yapmış, ateşli tanrı özellikle her tarafta ejderha öldürmesiyle isim yapmış, ona şükredilmiş ve adına ilahiler söylenmiş.

Verethraghna farklı suretlerde birçok tanrı şekline girmeyi sever, böylece dinin kurucusu Zerdüşt'ün karşısına arka arkaya on farklı biçimde çıkmış, bunların arasında altın boynuzlu boğa, kızgın dişi deve, yaban domuzu, yırtıcı kuş ve "küçük topukları olan on beş yaşında delikanlı" da varmış.

Armağan olarak Zerdüşt'e, onu korusun diye yırtıcı bir kuşun tüyünü getirmiş. İyi yürekli Ahura Mazda* kendisi açısından Zerdüşt'e, zafer tanrısına nasıl tapınılacağını, yani sağanak yağmur veya kızartılmış koyunla tapınmak gerektiğini açıklamış.

Verethraghna'nın tutkunları tanrılarını kızgın dişi deve veya küçük topuklu erkek çocuk yerine güçlü bir erkek domuzla özdeşleştirmeyi tercih etmişler–bu suretiyle ve bu ismiyle (Wahram veya Bahram) öyle sevilmiş ki Sasani savaşçılarından ve hükümdar ailesinden gelen kişilere onun adı verilmiş.

Vesta

Vesta'ya çok uzun süre tapınılmıştır, çünkü o Roma'nın en eski tanrıçalarından biridir. Yunanlı kız kardeşi Hestia gibi ocak tanrıçasıdır.

Ondan farklı olarak, her evin somut anlamda her bir ocağı yerine, kutsal ateşi sönmeyecek olan büyük devletin ocağı ile ilgilenirmiş. Ateş yandığı sürece Roma ve Romalılar iyi demekmiş, Vesta onların sağlık, mutluluk ve geleceğinden sorumluymuş.

Bu değerli ateş sürekli yansın diye, tanrıçanın, zorla elde ettikleri göreve başlamalarından on yıl geçmemiş, en az otuz yıl bu işi yapacak olan altı Vestali ve rahibesi bu ateşle uğraşırlarmış. Onlara kayıtsız şartsız bekaret emredilmiş, biri bu yasağı delerse canlı canlı duvara gömülür veya bir uçuruma atılarak öldürülürmüş.

Vesta bütün her şeyle ilgili olduğundan, her bir kurbandan payına düşeni alırmış, ona koruyucu tanrı olarak özellikle tapan meslek grupları varmış. Özellikle ocak konusunda önemli bir rol oynayan fırıncılar ve onlarla birlikte onlara malzeme temin eden değirmenciler bu meslek gruplarından sayılırmış.

Tanrıçaları için yapılan ve 9 Haziran'da kutlanan bayram nedeniyle hayvanlarını, yani eşeklerini menekşe ve kolye gibi dizilmiş ekmeklerle süslerlermiş, çünkü eşek onlara sadece un çuvallarını taşımakla kalmaz, aynı zamanda değirmeni de döndürürmüş.

Ayrıca Vesta'nın mabedi Roma'daki en eski kült yapıymış, orada tanrıçanın hiçbir tasvirine rastlanmazmış (eski zamanlarda tanrıça *hiçbir yerde* tasvirini yaptırmazmış), aksine orada hep sadece kutsal ocak varmış –gerçi bunu da herkes bilmezmiş; Ovidius şöyle yazmış: "Uzun zaman Vesta'nın bir kült tasviri vardır diye aptalca bir inancım vardı, / ta ki yuvarlak binadan başka bir şey olmadığını öğreninceye kadar."

Viracocha

—▷ Pachacamac

Vişnu

Hindistan'ın en yüce diğer tanrısı Şiva* ile karşılaştırılınca, Vişnu hukuk ve düzende zirve olarak adlandırılabilir. Zümre düzeninin koruyucusudur, özellikle de Brahmanlar'ın ayrıcalıklarının ve kralın gücünün koruyucusudur –kısacası: O egemen güçlerin tanrısıdır. "Salt" tanrı olarak bakıldığında ise Şiva'nın tam tersidir: Ondan farklı olarak kendisi ile bireysel ben'i (Atman'ı) ve evren arasında her zaman yok edilemeyen bir fark vardır. Vişnu dünyayı *yaratmıştır*; o dünya değil*dir*. Aşkın, mesafeli, kayıtsız bir tanrıdır.

Bu duruma uygun olarak diğer Hint tanrılarının aksine bir binek hayvanı olan kuş-insan Garuda'nın dışında bir *uyku*-hayvanı da ardır: Dev yılan Şesha veya Ananta. Karısı Lakshmi* ayaklarına masaj yaparken o zamanının çoğunu Şesha'nın üzerinde uzanarak geçirir, dinlenir. Bir ara uykuya daldığında, sahip olduğu her şeyle dünya görünmez olur, yeniden uyandığında göbeğinden bir lotus çiçeği çıkar. Onun içinde kaybolan dünyayı yeniden oluşturan, yani asıl yaratma işini halletmekle ilgilenen tanrı oturur: Brahma*. Bu bağlamda Brahma, Vişnu'nun öz oğul olarak gördüğü tek "meşru" oğuldur, çünkü Lakshmi ile olan evlilikten çocuğu yoktur.

Vişnu'yu dört kolundan tanımak mümkündür, kollarında bir deniz kabuğu, çakra adında disk şeklinde bir silah, bir sopa ve bir lotur tutar. Vişnu genelde yaşamını yatarak geçirse de, insanlık ve tanrılar dünyası adına bazı yararlılıklar göstermiştir. Bazı cinler gökyüzünde veya yeryüzünde dolaplar çevirdiklerinde tanrılar çaresiz kalırlarsa, Vişnu'ya gidip akıl danışırlar.

Eğer durum gerçekten *çok* kötü ise ve iyi bir öğüt de

yeterli olmuyorsa, tanrının bizzat kendisi yardıma koşmaya karar verir. Şiva'nın yapacağı gibi kendi kimliği ile değil – ama en azından avatar olarak veya vücut bulmuş halde "aşağıya inme" şeklinde: Kendini uygun bir anneye doğurtur, yeryüzünde gerekli sayıda yıl geçirir ve bu yaşamın akışı içinde söz konusu meselenin halledilmesi işiyle ilgilenir.

Vişnu'nun şimdiye dek bu şekilde dünyaya ne sıklıkla indiği, kesin olarak bilinmez: Onun "on avatarı" meşhurdur, bilinen şimdiye kadar bunlardan dokuzunun görünümüne bürünmüş olduğudur.

İlk olarak Vişnu balık (Matsya) olmuş, insanın atası Manu'yu tufandan kurtarsın diye. O daha çok küçükken o onu büyük balıklardan korumuş ve beslemiş, o iyi bir bakımla hızla büyürken hayatta kalması için gittikçe daha büyük sulara bırakılmış. Minnet borcu olarak gelecek tufana karşı Manu'yu uyarmış, bir kayık yapmasını istemiş ve seçilmiş birkaç bilge ile (eşleriyle) birlikte kayığa binmişler. Sonra Matsya kendinde bir boynuz çıkartmış ve Manu'ya kayığı boynuzuna bağlamasını emretmiş ve bu şekilde Hindu kayığını Himalaya'nın en yüksek tepesine çekmiş. Sular çekildiğinde, hiçbir canlıdan eser kalmamış –Manu'nun kayığındaki birkaç insan hariç.

Vişnu'nun ikinci avatarası kaplumbağaymış (Kurma), tanrılar süt okyanusunu çalkalarken (bu konuyla ilgili olarak Şiva maddesine bakınız), Mandara dağını çalkalama sopası olarak kullanmışlar. Fakat dağ bu iş için uygun bir altyapıya sahip olmadığından, zamanla gittikçe derine kaymış ve tamamen sütün dibindeki tortuya gömülme tehlikesi baş göstermiş. O zaman Vişnu kaplumbağa görüntüsüne bürünmüş, okyanusun dibine dalmış ve önemli girişiminin

başarıyla sonuçlanması için dağı sırtına almış.

Dünya oldukça kötü iki cin tarafından terörize edildiğinden, üçüncü olarak Vişnu bir domuza dönüşmüş (*Varaha*). Bu iki cinden biri olan Hiranyaksha'nın her taraftan taşacak şekilde okyanusu kırbaçlamak hoşuna gidiyormuş. Deniz tanrısı Caruna'dan* yardım istenmiş, Vişnu domuz suretinde deniz kıyısına gelmiş, ama Hiranyaksha onu gördüğünde, o da onun gibi öfkeliymiş, yeryüzünü tutup yeraltına koşmuş. Ama Vişnu işin peşini bırakmamış. Cinin peşine düşmüş, bin yıl savaştıktan sonra onu öldürmüş, yeryüzünü sapasağlam ait olduğu yere getirmiş.

Dördüncüsü: Hiranyaksha'nın erkek kardeşi Hiranyakashipu ise hayattaymış ve Vişnu'ya karşı sonsuz nefret duyguları besliyormuş. Birkaç bin yıl boyunca Brahma'ya yakarışta bulunmak için münzevi olarak yaşamış, sonunda o, onun bir arzusunu yerine getirmeye hazır olduğunu bildirmiş. Asıl derdi ölümsüzlüğü Brahma ona vermek istememiş; o zaman kurnaz cin, ölümün onu ne yerde ne gökte, ne insan, ne hayvan ne tanrı elinden, ne gece ne gündüz, ne dünyevi ne de tanrısal bir silahla, ne evde ne de dışarıda bulmasını istemiş. Bu sayede kendini yaralanmaz kılmış ve böylece Vişnu ile savaşa hazır hale gelmiş.

Alınyazısı bu ya, Hiranyakashipu'nun Prahlada adında, Vişnu'yu her şeyden çok seven bir oğlu olmuş. Hiranyakashipu onu önce bu saçmalıktan vazgeçirerek bir bilge öğretmene götürmüş; fakat o vazgeçmek yerine Vişnuizme dönünce, cin daha kolay yollara başvurup kötü yetişmiş oğlunu hemen öldürmeyi denemiş. Ama nafile.

Vahşi filleri üstüne saldırtsa da, zehirli yılanları yatağına soksa da veya kafasını soktuğu evi ateşe verse de –

Vişnu, himayesindeki genci tüm zor durumlardan kurtarmış.

Bir akşam Hiranyakashipu'nun sabrı tükenmiş ve oğluna şöyle haykırmış: "Sürekli gözyaşı döktüğün Vişnu nerede? Acaba burada mı?" diyerek verandada bulunan direğe doğru gitmiş. O anda direk patlamış ve içinden yarı aslan yarı insan bir canavar çıkmış. Hiranyakashipu'yu yakalamış, onu dizlerine yatırıp pençeleriyle onun göğsünü parçalamış. Böylece cin arzuladığı biçimde ölmüş: Ne gece ne gündüz, tam şafak vakti; ne evde ne dışarıda, verandada; ne yerde ne gökte, Vişnu'nun dizleri üzerinde. Onu öldüren ne insan ne hayvan ne tanrıymış, bir insan-aslan olan *Narasimha*'ymış, bunun için hiçbir silah kullanmamış, sadece pençeleriymiş kullandığı.

Cüce Vamana suretinde Vişnu, beşinci olarak, cinlere kaptırdıkları üç dünyaya kavuşsunlar diye tanrılara yardımcı olmuş. Bu amaçla cüce boylu çoban genci suretinde cinlerin kralı Bali'ye gitmiş ve ondan mütevazı biçimde üç adım büyüklüğünde bir ülke istemiş. Bali küçük delikanlıyı sevimli bulmuş ve cömertçe onun arzusunu yerine getirmiş. Diğer cinler görmek için neşeyle toplanmışlar. Vamana bir adım atmış ve böylelikle –gerçekte o Vişnu'ymuş!– ülkenin tüm toprağını ölçmüş.

İkinci adımla gökyüzünü katetmiş. Şöyle bir durup Bali'ye üçüncü adımı nereye atacağını sormuş. O zaman Bali geriye sadece kendi bedeninin kaldığını söylemiş. O anda Vamana ayağını onun kafasına koymuş, tepinerek yoldaşlarıyla beraber onu yeraltına göndermiş, bu sayede üç dünya yine tanrılara kalmış, ama cinler o andan itibaren yeraltında yaşamak zorunda kalmışlar.

Vişnu'nun altıncı görüntüsü *Paraşurama*'ymış veya

"baltalı Rama", bu suretiyle o 21 savaşta gittikçe arsızlaşan ve rahip kastı Brahmanları gittikçe baskı altına alan tüm savaşçı kastıyla muharebe etmiş ve onları mahvetmiş.

Vişnu'nun en ünlü avatar'larından biri yedincisi büyük cin Ravana'nın galibi kral oğlu *Rama*'dır. Bir entrika nedeniyle Rama karısı ve sadık kardeşi Lakshmana ile (Vişnu'nun "kısmi görüntüsü") doğduğu kenti terk eder ve ormanda yaşar.

Bir gün on tane kafası olan Ravana uçarak geçerken, Rama'nın karısı dünya güzeli Sita'yı görmüş ve o anda ona âşık olmuş. Yaşlı bir çingene suretine bürünmüş, yumuşak kalpli prenses ona sadaka verirken Ravana onu kaçırmış. Umarsız Rama hemen takibe başlamış. Ravana, Sita ile zaptedilemez bir ada olan, Hindistan'ın güney ucundaki Lanka'ya yerleşmiş.

Rama ise, kendisinin –çok onurlu yollarla değil– tahta çıkmasına yardımcı olduğu maymun kralının ordusundan destek almış. Maymunlar Lanka'ya bir köprü yapmışlar, Rama Ravana'yı dövüşe davet etmiş, onu yenmiş ve sevgilisi Sita'yı kurtarmış. Sonra onunla doğduğu kente geri dönmüş, orada uzun yıllar örnek olabilecek, bilge, iyi yürekli hükümdar olarak idareyi elinde tutmuş.

Vişnu'nun sekizinci ve belki de en ünlü, en sevilen görüntüsü *Krişna*'dır, inek çobanlarının arasında büyüyen kral oğludur. Annesinin erkek kardeşi acımasız kral Kamsa'ya biliciler tarafından kız kardeşinin sekizinci oğlu tarafından öldürüleceği söylenmiş, onların hiçbirinin kayda değer yaşa ulaşmamasıyla bilinçli olarak ilgilenmiş; sekizinci çocuk Krişna ise geç kalınmadan kentten çıkarılmış ve inek çobanı bir karı-kocaya büyütülmek üzere verilmiş.

Krişna sadece çok yakışıklı bir genç olmakla kalmayıp bütün kızların kalbini kazanmış, sonunda bilicilerin söylediği gibi Kamsa'yı öldürmeden ve bu sayede dünyayı büyük bir alçaktan daha kurtarmadan önce bazı mucizeler yaratmış, birçok kahramanlıklar yapmış. Rama gibi o da sonraları örnek bir kral olmuş; ayrıca o meşhur felsefi didaktik şiir 'Bhagavadgita'nın "yazarı" olarak bilinir.

Dokuzuncu avatar *Gautama Buda* olmalı; Vişnu bu görüntüyü cinleri ve kurtarılamaz körleri "yanlış öğreti" (Budizmin) sayesinde kesinlikle doğru yoldan ayırmak ve cehenneme attırabilmek için seçmiştir. Vişnu yanlılarının onurunu kurtarmak için onlardan sadece küçük bir bölümünün bu –Buda ve onun taraftarları için can sıkıcı olan– saçmalığa inanacakları herhalde söylenmiş.

Sonuncu ve onuncu avatar hiç görünmemiş. Yani ileride karşımıza çıkacak Vişnu'nun görüntüsü *Kalki*'dir: Eskiden, insanlar yanlış ve kötü olduklarında, paradan ve güçten başka bir şey düşünmediklerinde, kadınları, çocukları ve inekleri öldürdüklerinde, Brahmanlar'a saygılarını yitirdiklerinde, Vişnu güzel, pırıl pırıl parlayan beyaz bir atın sırtında çektiği kılıcıyla yere inecektir. Sonra kötü karakterli yaratıkların kökünü tamamen kazıyacak; disiplin ve düzenin sağlanacağı, insanlar arasında eski çağlardan öncekinde olduğu gibi barışın hüküm süreceği yeni bir çağ başlayacaktır.

Vulcanus

⟶ Hephaistos

Vucub Hunahpú

⟶ Hunahpú

W

Wakan

⟶ Manitu

Wotan

⟶ Odin

X

Xiwang Mu

Genellikle "batının ana imparatoriçesi" diye anılır, aslında onun ismi "batı imparatorunun annesi" demektir, Çin'in ölümsüzlük tanrıçasıdır ve kral sarayı Zhou'nun atasıdır.

Kocası doğunun prensi Dong Wanggong, birçok peri ve dahi de böyle yüce bir şahsiyete yakışır şekilde Kunlun dağlarının periler ülkesindeki dokuz katlı yeşimden bir sarayda oturur. Sarayının çevresi gerçekten cennet gibidir: Burada sadece yeşimden bir göl yoktur, aynı zamanda özellikle rahmetlilerin şeftali ağaçları da vardır. Bu ağaçlar sadece üç bin yılda bir meyve verir; o zaman meyveler toplanır ve armağan edildikleri kişiye ölümsüzlük bağışlarlar.

Bu cennet bahçesinde her kim suç işlerse, bunu hayatıyla öder, başka sözlerle ifade etmek gerekirse: Yeryüzüne biz insanların arasına gönderilir, orada erkek (ya da kadın), cezasını çektikten sonra, tekrar periler ülkesine eski konumuna geri dönebilmesi için, onun önce ölmesi sonra yeniden doğması gerekir.

Güzel sarayına uygun olarak Xiwang Mu da perileri gibi hoş ve sevimliymiş –en azından bugün böyle olduğu söyleniyor. Onun bedeni varlığını bugüne dek görmüş olanların sayısı çok azdır; bu seçilmiş insanlardan biri de

Han-İmparator Wudi'ymiş, milattan önce ikinci yüzyılda yaşamış. Bir gün üç mavi kuş taht salonuna girmiş, imparatorun danışmanı Wudi'ye batı imparatorunun annesinin pek muhterem ziyaretini bu şekilde haber verdiğini açıklamış. Gerçekten de tanrıça yedinci ayın yedinci günü gelmiş, zengin öğle yemeğini imparatorla yemiş, o arada üç mavi kuş en seçkin yemekleri sofraya koymuşlar ve ayrıca en sonunda değerli şeftalilerden dördü ona armağan edilmiş.

Diğer zamanlarda da batı imparatorunun annesi binek hayvanıyla, turna ya da huma kuşuyla yeryüzüne iner, seçkin hükümdarlara bilgisini aktarsın, insanların mutluluğu için bunlar yazıya geçirilsin diye.

İlk zamanlarda gerçi Xiwang Mu güzel bir kadın olarak görülmezmiş –hatta tam tersi düşünülürmüş. O zaman yeşimden yapılmış saray, güzel ormanlardan, sevimli perilerden kimsenin haberi yokmuş, Xiwang Mu'nun yeşim dağı Yushan'da bir mağarada yaşadığı, leopar kuyruğu, kaplan dişleri, her yanı saçak saçak saçları olan, olağanüstü bir biçimde havlamayı ve ıslık çalmayı bilen, çok çirkin karma bir hayvan olduğu zannediliyormuş.

O, hastalıklar ve salgınlarla ilgili ruhları ve cinleri gözetlemekten sorumludur, eski bir inanca göre şeftalilere değil, ölümsüzlük otuna sahiptir. Her zaman şeftali ağacının odunundan yapılmış bir sopası vardır, inanışa göre bununla kötü ruhları kovar, bu yüzden de bu sopa şamanların simgesidir. Zaman zaman kocası onu mağarasında ziyaret eder, bundan başka tanrıça, bizim bir cadı ile ilgili hayallerimizle benzerlik taşıyan bazı garip hayvanlarla da sıkı bir ilişki içindedir: Yani önce güneşte oturan üç ayaklı karga, sonra dans eden bir kara kurbağa ve onlar için

ölümsüzlük otunu havanda döven ay tavşanı, bir de dokuz kuyruğu olan bir tilki gelir.

Xiwang Mu başına sürekli olarak çifte baltalı bir tür taç takar, bu taç üzerindeki tasvirlerinden tanınması da pek olası değildir. Acaba genç midir, güzel midir, yaşlı mıdır, çirkin midir, sonuçta bunun bir önemi yoktur, çünkü tanrıça dış görünümünü tahminen istediği gibi değiştirebilir. Kesin olan şu, Çin'de bugün bile çocuklara doğum günlerinde üzerinde Xiwang Mu'nun resmi bulunan kartlar armağan etmek hoşa giden bir şeydir, nedeni de ölümsüzlük tanrıçasının lütfuyla onların uzun yaşamalarını sağlamaktır.

Xipe Totec

O, Zapotek-Toltek-Aztekler'in bahar, verimlilik ve özellikle yenilen bitkilerin tanrısıdır, isminin tercümesinden anlaşılacağı üzere "Bizim Derisi Yüzülmüş Tanrımız"dır, kuşkusuz zavallı bir adamdır. Ama her yıl taze taze yüzülmüş derisiyle kendisine kurban edilmiş insanları giydirmesi aşırı bir şeydir. Bir tanrının kendi gücüyle yeni bir deri yapma yeteneğine sahip olması gerekir –sahip olamıyorsa işi abartmadan çok çabuk istifa edebilmelidir.

Xochiquetzal

"Quetzal kuşunun tüyü çiçeği" şeklindeki sevimli ismiyle tanrıça seks ve güzelliğin koruyucu azizesi olarak Aztekler'in az sayıdaki neşeli tanrılarından biridir. Başlangıçta yağmur tanrısı Tlaloc'un* karısıymış, ama kara Tezcatlipoca* onu kaçırmış ve cazibesi nedeniyle onu aşk tanrıçası yapmış. Kiminle karşı karşıya olduğunuzu hemen anlamanız için

genellikle alnına çiçeklerle ve quetzal kuşunun zümrüt yeşili tüyleriyle süslü bir bant takar.

Bedensel aşkın dışında bu konuyla sıkı sıkıya ilişkili doğurganlıkla da ilgilidir. Yani kadınların hamile kalmasıyla ilgilidir, bu tehlikeli dönemde onlara eşlik eder ve sonunda doğum anında onların yanında yer alır.

Bunun dışında Xochiquetzal'a dokumacıların koruyucu tanrısı ve bir de "evle ilgili ustalıkların" tanrıçası olarak tapılır.

Y

Yama

Yama, Hintliler'in ölüm, ruh, ata ve hastalık tanrısıdır. Güneyde oturur. Binek hayvanı mandadır, silahları, bir değnek ya da bir sopa ve kurbanlarını yakaladığı bir ilmiktir.

Yama'nın ödevleri, ruhları ve ataları yönetmekle, onların karmasına uygun olarak canlı varlıkları hastalıklarla mahvetmek veya onların hakkından gelmekle sınırlı değildir; ayrıca kötü insanları ölümle cezalandırmak en yoğun etkinlik alanıdır. Onlar uzun bir yürüyüşten sonra kor gibi sıcak gölgesiz çölden geçerek onun ölüler ülkesine geldiklerinde, onları tahtta huzuruna çağırıp mahkeme eder ve (bizim ülkemizdekinden farklı olarak kesinlikle belirli bir süre) 28 cehenneminden birinde ikamete mahkum eder.

Örneğin 28 numaralı cehennem, hayatı sürdürmek için gerekli parayı harcamakta bile çok cimri davranan veya borcunu ödememiş herkes için ayrılmış; onlara burada kesintisiz olarak iğne ile işkence edilir. 11 nolu cehennem ise kor gibi demir bir kafesten oluşur ve hırsızların ikamet yeridir.

Yama bu görevlerle yeterinden fazla çalıştığından, onu ağır işlerden kurtarıp yetkilerini kullanan Chitragupta isimli bir sekreteri ona yardımcı olar. Onun görevlendirmesiyle

dünyada hep yeni kurbanlar arayan bir hizmetli ordusunu Yama elinde bulundurur. Onun kenti Yamapuri'deki bir binada başka hizmetliler, her bir canlının yaşam süresini, günahlarını ve erdemlerini tartarak hesaplamakla uğraşırlar.

Elbette Yama'nın bin sütunun taşıdığı görkemli bir sarayı vardır. Orada karısı Yami, iki köpeği, dev gibi dört gözlü, geniş burunlu, kahverengi hayvanlarla oturur. Onlar ölüler ülkesine giden yolu gözetlerler, boş zamanlarında yeryüzünde doğruyu görmek için orada her tarafı dolaşırlar.

Bir zamanlar, her bir taşın içlerinden birini simgeleyeceği, gökyüzüne uzanacak, taştan yapılacak bir sunağı kendi türlerinden binlercesiyle birlikte yükselterek kendileri için cenneti garantilemek isteyen köpek cinler varmış. Cinlerin aklından ne geçtiğini gören İndra*, bir Brahman suretine bürünmüş ve kendisi için de bir taş eklemiş. Gökyüzüne uzanan merdivcenin tamamlanmasına yakın, tanrıların kralı kendi taşını çekip çıkarmış –ve kale tamamen çökmüş. Birçok cin yeryüzüne düşmüş ve örümceğe dönüşmüş; ama onlardan ikisi yükseklere uçmuş ve Yama'nın cehennem köpekleri olmuş.

Yao

Yao, Çinliler'in gökyüzü tanrılarından biridir ve aynı zamanda efsanevi Xia hanedanının kurucusu mitik imparatorlardan biridir. Onun görevlendirmesiyle güneş annesi çok eski zamanlarda yıldızları yaratmış, güneş ve ayın hareketini düzenlemiş ve insanlara güneş takvimini armağan etmiş; bizzat kendisi onların hareketini ölçen ilk kişiymiş, bu sayede takvimin yaratıcısı olmuş. Yaşlandıkça Yao kendisi çekildikten sonra yeryüzü ve gökyüzünün iktidarını kimin

üstleneceğini düşünmeye başlamış.

Özet olarak ağzında bakla ıslanmayan biri olarak gördüğü kendi öz oğlunun böyle zor bir görevin üstesinden gelemeyeceğini düşünmüş ve dünyanın dört bir yerindeki dağların tavsiyesi üzerine nihayet ışık tanrısı Shun* aklına gelmiş. Onu üç yıl boyunca denedikten ve sonuçtan memnun kaldıktan sonra, ona fırsat tanıma ve resmi görevlerine alıştırmak için önce kısa bir süre birlikte yönetimi ellerinde tutmuşlar, sonra gökyüzünden düşmüş. Üç yıl süren hükümdarsız dönemden sonra, o sırada tam bir sükunet hüküm sürerken Shun, Yao'nun ardılı olarak iktidarı ele almış.

Yi

Çinliler'in av tanrısı Yi'ye insanlık yayın tanıtımını borçludur; faydalı aleti Yi aslında kendisi bulmamış, tersine tamamlanmış ve kırmızı cila sürülmüş, beyaz yelekli oklarla dolu okluğuyla yayı gökyüzü tanrısından armağan almış. Elbette bu hediyenin tamamen gereksiz bir nedeni yokmuş, çünkü o zamanlar dünyada gerçekten kötü olaylar yaşanıyormuş. Bunlardan biri –bu ilk bakışta gerçekten korkunç ve kötü bir şey olmalı!– ufukta her gün on güneşin birden aynı anda doğmasıymış, birleşen ışınlarıyla bitkileri, otları, tahılları ve ağaçları öyle kuruturlarmış ki, insanlar yaşamlarını neyle sürdüreceklerini bilemezlermiş. Ayrıca çok çeşitli canavarlar huzuru bozuyormuş, onların arasında Ejder Kafası, Keski Diş, Büyük Yaban Domuzu ve Uzun Yılan da varmış.

Yi, kırmızı cilalı yayın sayesinde onların zararlı çalışmalarına engel oluyor, gökyüzü tanrısının beklentilerini boşa çıkarmıyormuş: Keski Diş'i çiçek tarlalarında öldürmüş, Bü-

yük Yaban Domuzu'na bir dut ağaçlığında ateş etmiş, güneşler gibi diğerlerinin canını da hedefi şaşırmayan vuruşlarıyla almış.

İşini bitirdiğinde kendini ejderha öldürme işine vermiş ve bu konuda gerçek bir ustalığa ulaşmış. Bununla yetinip başarısının keyfini süreceği yerde Yi bu zaman zarfında öylesine av delisi olmuş ki inanılmaz kötü bir hata yapmış ve bundan dolayı sonunda gökyüzü tanrısının gözünden düşmüş: Üç bacaklı güneş kargasından sonra Xiwang Mu'yu* hedef alıp vurmuş!

Bazı metinlerin iddiasına göre, acaba Yu bu suçtan dolayı mı öldürülüp bu şekilde canından olmuştur veya göksel bir varlıktan bekleneceği gibi acaba başka bir şekilde mi yaşamını sürdürmektedir –bunu ancak tanrılar bilir.

Yu

Yu (Yü şeklinde söylenir) Çinliler'in eski bir yeryüzü tanrıçasıdır, kendisinde sadece iki cinsiyeti birleştirmekle kalmaz, aynı zamanda inanılmaz ölçüde çok yönlü olduğu da söylenebilir. Başlangıçta yeryüzünde kaos hakimken, ilk tufanda suları gökyüzüne kadar yükseltmiş ve yeryüzü insanları karanlıkta yaşarken tek başına düzeni sağlamakla uğraşmış bir tanrıçadır.

Ayı suretinde kayalara uçurumlar açmış, yılan suretinde ovalar yapmak için çukurlar kazmış. Sonra ilk tufanı belli yollara kanalize etmiş, böylece sadece ırmakları ve denizleri yaratmamış, Çinli köylülerin o zamandan beri onu örnek alarak tarlalarını suladığı sulama kanallarını da oluşturmuş, aynı zamanda üzerinde insanların, hayvanların ve bitkilerin yaşayıp büyüyebileceği kuru kara parçaları da yapmış. Kara

ile su arasındaki ilişkiyi dengeli hale getirmek için mucizevi bir şekilde sahip olduğu yeşimden bir mezura kullanıyormuş:

Bir gün Ejderha Geçidi dağını düzgün bir şekilde oymakla meşgulken, derin bir mağaraya ulaşmış. Merakla içeri girmiş, bir türlü sonunu bulamadan koşmuş durmuş. Sonunda öyle karanlık olmuş ki yoluna devam edebilmek için bir meşale yakmak zorunda kalmış. Orada bir yaban domuzuna benzeyen ve ağzında pırıl pırıl parlayan bir inci taşıyan bir hayvan görmüş. Onun önünden de havlayan bir köpek koşmaktaymış. Yu şaşkın halde, etraf gittikçe aydınlanıncaya kadar ikisinin peşine düşmüş. O sırada hayvanlar birden insan suretine bürünmüşler. Onların önünde de aynı şekilde insan yüzüne sahip ama bedeni yılan gibi olan bir tanrı duruyormuş. O, Yu'ya bir açıklama yapmadan mezurayı hediye eden kişiymiş.

Böylece o hem karayı hem suyu ölçmüş, sabahın erken saatlerinden geç saatlere kadar yoğun bir biçimde çalışmış. İşin en zor kısmını tamamladığında, bununla yetinmemiş, ölçülemeyen balta girmemiş ormanların muhtelif yerlerini aydınlatmış ve av tanrısı Yi'yi* insanlara et temin etmekle görevlendirmiş. Yorulmak bilmeden tüm dünyayı dolaşmış ve sonunda her şey hayal ettiği gibi olduğunda kendisine gerekli görünen her işe el atmış. Bütün bu sıkıntılı işler sırasında tırnaklarını kaybetmiş, ama o kendisiyle gurur duymuş.

Yaratma işinin yorğunluğunu atlattıktan sonra, sonunda kendisini uzun yıllar zarar gören ailesine –bizzat kendisinin diğer yarısı– adayabilmiş.

Yum Cimih

Mayalar'ın "ölüm tanrısı", Hunhau, Ahpuch veya Cizin isimleriyle "değersiz biri" olarak bilinir. Ölüm tanrısı olarak görevi –omurgası gibi– ne deri ne ete sahip olan yüzüne resmen yazılıdır. Bunun sonucu olarak da, sürekli olarak dişlerini gösterir ve kesik bir ölü kafası ve burnu vardır. El ve ayak eklemlerinde olduğu kadar başka yerlerinde de, her yana korku ve dehşet yayan çıngıraklar ve kaynana zırıltıları vardır. Bu sempatik tanrının en sevdiği hayvanlar baykuş ve köpektir.

Yum Cimih sadece rahmetlilerden sorumlu değildir, aynı zamanda veba ve başka korkunç salgınlarla da ilgilidir. Doğal olarak Mayalar ondan çok korkarlarmış, yine de onu durmadan tasvir etmekten bu korku onları ilginç bir biçimde alıkoyamamış.

Çok iyi bilinmeyen sebepler yüzünden, asılarak ölen insanlar üzerinde Yun Cimih'in bir gücü yoktur; onlar genelde boğazı sıkılarak öldürülenlerin tanrıçası İxtab'ın cennetine alınırlar. Bu da Yucatán'da kendini asarak intiharın zaman zaman rağbet görmesi sonucunu doğurmuş.

Z

Zeus

Zeus, Yunanlılar'ın en yüce tanrısıdır, tanrıların ve insanların babasıdır. Karlarla kaplı Olimpos'ta taht kurmuş halde, ülkesine bakar, duaları dinler, kötülük yapanları cezalandırır ve eğer öfkeliyse –bu yeterince sık yaşanan bir şeydir–, yağmur, şimşek ve yıldırımı boşaltması için Aigis'in havayla ilgili bulutlarını silkeler. Bunun yanısıra o kendisini aile ile ilgili ne varsa her şeyden sorumlu hisseder. İnsanların konukların hakkını korumasıyla, karı-kocaların bir arada olmasıyla, evin barkın korunması, şans ve mutluluk dolmasıyla ilgilidir. Hem de bizzat kendisi evlilikte dikiş tutturamazken Zeus'un aileden yana çıkması, belki de onun, yumuşak bir ifadeyle söylemek gerekirse, sağlıksız ilişkiler içinde büyümüş olmasıyla ilgilidir: Babası Kronos'un* öz çocuklarını yemek gibi olumsuz bir özelliği vardır. Çünkü bir bilici ona, çocuklarından birinin kendisini tahtından edeceğini ve sonsuza kadar sürgüne göndereceğini söylemiştir.

Hem eş hem kız kardeş olan Rheia'nın, bebeklerinden birkaçının Kronos tarafından bir hamlede yutulduğuna şahit olmasından sonra, son kez hamile kaldığında anne-babasının da yardımıyla bir plan yapmış. Minik Zeus'un doğumundan kısa bir süre önce onun yerine uzunca bir taşı kundaklayıp

sözde bebeği kocasına uzatmış, o da doğru dürüst bakmadan (bu arada da elbette deneyim sahibi olmuş!), bebeği devasa ağzına atıp mideye indirmiş.

Rheia derin bir nefes alarak, Kronos bu hazmı zor yemekten sonra uykuya dalınca, fark ettirmeden çok uzaklara Girit'e gitmiş ve orada İda Dağı'ndaki bir mağarada çocuğunu dünyaya getirmiş. Birkaç sevimli orman Nympha'sı doğumda ona yardımcı olmuş, ona bir başka mağaranın yolunu göstermişler, kocasına döner dönmez, orada çocukla ilgileneceği, çocuğun korunup bakılacağı sözü verilmiş ona.

Gerçekten de periler Zeus'a özenle bakmışlar ve harika bir şekilde büyümesi için ellerinden geleni yapmışlar: Arılar ona bal, güvercinler ona çok uzaklardan tanrıların cennet yemeğini getirmişler ve bir kartal ona ölümsüzlük nektarını sunmuş. Zeus küçük bir keçiden süt emmiş, keçinin ismi Amelthea imiş, Zeus onunla ayrıca istediği zaman neşeli oyunlar oynayabiliyormuş.

Böyle bir olay sırasında Amaltheia oyunun heyecanı ile kafasını bir ağaç gövdesine öyle kötü çarpmış ki bir boynuzu kırılıvermiş. Hemen Nympha'lardan biri olan Melissa oraya gelmiş ve yaraya çok değerli bir merhem sürmüş. Zeus suçluluk duyguları içinde ona bakıyormuş, yardımından dolayı ona öyle müteşekkir kalmış ki sonunda kırık boynuzu yerden alıp ona vermiş ve şöyle demiş:

"Benim keçime büyük bir sevgiyle baktığın için, bu boynuzu sana veriyorum. Şu andan itibaren istediğin her şey anında gerçekleşecek."

Zeus böyle sevgi dolu bir ilginin sonunda yakışıklı, güçlü, sakallı yetişkin bir erkek olduğunda, günün birinde acımasız babasından intikam almak için yollara düşmüş.

Önce onu (bazılarının aktardığına göre kesici bir alet yardımıyla), kendisinin yerine yuttuğu taşla birlikte kendinden önce doğmuş beş kardeşini tekrar tükürmeye zorlamış; sonra onu savaşa davet etmiş.

O ve erkek kardeşleri o esnada baş tanrılar, Kyklop'lar ve üç Hekatonkheir tarafından desteklenmişler, Kronos ise Titanlar tarafından. Hesiodos'un sözlerini yorumlarsak, savaşın kaderini belirleyen çarpışma gerçekten korkunç olmuş:

"Besleyen toprak için için yanarak
her yanda bağırıyor, her yanda sonsuz ormanlar yangında
yok oluyor.
Her yerde ülke yanıyor, okyanusun suyu
ve engin deniz yanıyor."

Hekatonkheir'ler –Zeus'un amcaları da olurlar– sonunda zaferin elde edilmesini sağlamışlar, çünkü onlar, her birinin elli kafası ve yüz kolu sayesinde üç yüz kaya parçasını yalnız başlarına bir anda yerinden oynatabilirlermiş. Bu sayede onlar Titanlar'ı Tartaros'a sürgün etmiş, en nihayetinde de sonsuza dek zincire vurmuş. Kronos da aynı şekilde yeraltına sürgün edilmiş ve Zeus yeni hükümdar olarak zafer kutlamaları eşliğinde Olympos'a taşınmış.

Gerçi sonradan kendisini yüz kafalı alev saçan ejderha Typhon'a karşı savunmak zorunda kalmış, ama o bu düşmanı da zorlu çarpışmalarda yenmiş ve bunun üzerine herkes tarafından tanrılar ve insanlar üzerinde mutlak tanrı olarak görülmüş.

Her ne kadar Zeus çifte standardı bulan kişi değilse de, en azından bunun en kararlı savunucusudur. Çünkü ailenin ve evliliğin savunucusu olarak ortaya çıkar, ama kendi

yaşamındaki sayısız olaya bakınca bu durum onu hiç ilgilendirmez. İlk karısı Metis'i, kendisine esaslı bir örnek olan babasını izleyerek, yedikten ve Athena'yı** zorunlu olarak bizzat kendisi doğurduktan sonra, sonunda öz kız kardeşi Hera'ya* sonsuza dek bağlanıncaya kadar birçok kez evlenmiş. Hera ile evliliğinden Ares*, Hephaistos*, Eileithyia ve Hebe doğmuş.

Çok sayıdaki çocuklarının sayısını muhtemelen kendisi de bilmez, çünkü onun zayıf tarafı (sevimli oğlanları saymazsak) açık açık kadınlardır: Tanrıçalar, Nympha'lar veya insan soyundan genç kızlar, hiç kimse onun karşısında güvencede sayılmaz. Aldatılan zavallı karısı Hera aşırı kıskanç olduğundan, her seferinde amacına ulaşmak için türlü numaralar çevirmek zorunda kalır.

Fenike Kralı'nın kızı Avrupa'ya rahatça sahip olabilmek için, boğa suretine bürünerek onu Girit'e kaçırmış. Aynı şekilde kral kızı olan Danae'yi altın yağmur damlası biçiminde hamile bırakmış. Leda'ya kuğu olarak sahip olmuş, bunun üzerine zavallı kız hemen iki yumurta yumurtlamış; bu yumurtaların birinden daha sonra güzel Helena çıkmış.

Zeus gerçekte Hera'yı her zaman bu yöntemlerle kandıramamış. Örneğin tanrıça onun Tebai Kralı'nın kızı Semele ile ilgilendiğini fark edince, onun bütün planlarını suya düşürmüş: Hera Semele'nin kulağına, Zeus'un gerçek suretinde kendisine görünmesini ondan istemesini fısıldamış. Saf kız öneriyi yerine getirmiş ve tanrıların babası ona kendisini bir sürü yıldırım ve başka tanrısal ateş topları şeklinde gösterince, Semele onun şimşek ışınlarından biri yüzünden yanıp bir avuç küle dönüşmüş.

Bir başka sevgili İo söz konusu olunca –aksilik bu ya,

o Hera'nın bir rahibesidir– Zeus yine metamorfoza başvurmuş, bu kez konuya gerçekten farklı bir boyut kazandırmış: Karısı onu güzelle yakaladığında, kendini değil şimşek hızıyla *onu* bir ineğe dönüştürmüş. Ama yeterince çabuk davranamamış, çünkü Hera ineğin kim olduğunu anlamış ve gerçek niyetini gizleyerek Zeus'tan ineği kendisine armağan etmesini istemiş. Zeus kendini ele vermemek uğruna elinden ne gelir? İstemeden onun arzusunu yerine getirmiş.

Hera ineği bir çayırlığa götürüp yüz gözlü Argos'u başına bekçi diye dikmiş –zaten böyle bir gözetleme söz konusuyken herhangi bir şey olması olanaksız.

Aşk delisi Zeus sevgilisinden bu kadar çabuk vazgeçmeyi aklından geçirmemiş elbette, Hermes'i İo'nun otladığı, Argos'un da ona bekçilik yaptığı yere göndermiş. Hermes sihirli çubuğunu alıp bununla Argos'u anında uyutmuş, ta ki mutlu mutlu kestiren Argos'u tehlikesizce öldürünceye kadar –o zaman Zeus İo'sunu (hâlâ daha inek biçimindedir) nihayet kollarına alabilmiş.

Bu arada Hera neler olup bittiğini hemen öğrenmiş: Öfkeden kudurmuş halde özellikle kötü bir at sineğini İo'nun başına bela etmiş, sinek zavallı hayvana inanılmaz işkence etmiş. Acıdan bunalmış ve biraz kendini kaybetmiş halde İo yorgunluktan ölmüş halde Mısır'a varıncaya kadar bir kıtadan diğerine koşmuş.

Bu noktada Hera kocasının ısrarlı ricaları üzerine onunla ilgilenmez olmuş, Zeus onu yine bir kadın haline getirmiş ve her şeye rağmen mutlu son şeklinde amacına ulaşmış: Onunla birlikteliğinden, sonraları Mısır Kralı olacak Epapos doğmuş.

Zeus'u kolaylıkla komik ve cahil biri durumuna

düşürecek bu kadar çok insani yön, onun otoritesine ve saygınlığına bir zarar vermemiş –hatta tam tersi olmuş. İnsanlar onun öfkesinden korkmuş, onun gücüne, bilgeliğine, yeteneğine, adalet ve düzenle ilgilenmesine hayran kalmış, onun yani Titanlar'ı yenen birinin kişiliğinde güçlü ve mücadeleci erkekliğin büyük örneğini görmüşler. Onun onuruna her dört yılda bir olimpiyat oyunları yapmışlar.

Ayrıca Delphoi'nin yanısıra antik dönemin en kutsal kehanet merkezi ona adanmış: Ona ait çok eski bir kült yeri olan Dodona'da bir meşe ağacı varmış, Zeus ağacın hışırtısıyla kehanet işleriyle uğraşırmış. Tanrı ayrıca, babasının çok uzun zaman önce kendisinin yerine yuttuğu ve tekrar kustuğu taşı da buraya getirmiş.

Zhang Zaowang

"Sürü Kralı Zhang" Çinliler'in popüler bir sürü tanrısıdır. O, her evde büyük bir sadakat ve saygı görür; ayın bütün hilal ve dolunay dönemlerinde onun tasvirine kurbanlar verilir, çünkü yılda bir kez, onikinci ayın sonuna doğru gökyüzü tanrısına "onun" ailesinin yıl boyunca nasıl davrandığını ayrıntılı olarak rapor etmek için gökyüzüne gider. Bu belgenin olabildiğince olumlu olması için önce sürü tanrısı Zhang iyi bir ruh haline büründürülür.

Bu amaçla yola çıkmadan bir gece önce ona et, tatlı pirinç köftesi ve şarap verilir –ayrıca son olarak korumasına aldığı kişiler hakkında sadece tatlı sözler söylesin diye bal da verilir. Sonra cemaati ona iyi yolculuklar dilerken önce tasviri, sonra kısa bir mektup ateşe atılır. En son olarak da Zhang'ın gökyüzüne çıkan yolunu aydınlatsın diye ateş çarkı yakılır.

Onikinci ayın otuzuncu gününde Zhang Zaowang her eve geri döner; yeniden havai fişekler atılır, tanrının yeni bir tasviri asılır ve hoş geldin mesajı yakılır.

Aksi gibi Zhang'ın gelenek bekçisi ve erdem yargıcı gibi davranması tam olarak parlak bir ironidir; onun geçmişine bakacak olursak, zorunlu olarak yaşlı Gerhardt-Bonmot'u anımsarız: "Geyiklerin en sert eleştirmenleri / eskiden kendileri de öyleydi."

Önceki yaşamında Zhang insanmış; akıllı olduğu kadar erdemli bir karısı varmış, onunla barış içinde yaşamış ve büyük bir mal varlığı oluşturmuş. Sonra dünya güzeli bir kıza delicesine âşık olmuş, onun yüzünden karısını terk etmiş, karısı da üzgün bir şekilde baba ocağına geri dönmüş. Zhang aptalca davranışının bedelini kısa bir süre sonra ağır bir biçimde ödemiş. Birkaç ay içinde mutluluk sona ermiş; önce tüm zenginliğini kaybetmiş, sonra bu yüzden genç metresi onu terk etmiş. Bu yetmezmiş gibi gözleri gittikçe kör olmuş ve ondan sonra dilenci olarak kıt kanaat yaşamını sürdürmüş.

Böyle ülkenin içinde dolaşırken günün birinde rastlantı sonucu terk ettiği karısının oturduğu eve gelmiş. Kapıyı çalıp biraz yiyecek bir şeyler istediğinde, kadın onu hemen tanımış, onu içeri almış ve en sevdiği yemeği ona ikram etmiş. Daha ilk lokmada önceki mutlu yaşamını anımsamış ve gözyaşlarına boğulmuş. O anda sadık karısı yüksek sesle şöyle demiş: "Bay Zhang, Bay Zhang, gözlerinizi açınız!"

Denileni yapmış ve büyük bir şaşkınlıkla tekrar görebildiğinin farkına varmış. Çok kötü oyun oynadığı karısını gördüğünde o kadar utanmış ki o anda ocakta kor halindeki ateşin içine atlamış. Gerçi karısı onu kurtarmaya çalışmış, onu bacağından yakalamış, ama ateş onu yutmuş

ve Bay Zhang kömürleşmiş.

O zamandan beri ocaktan külü almaya yarayan alete "Bay Zhang'ın" denir. Bayan Zhang ise ocağın üzerine bir anma levhası asmış, o zamandan beri onun ıslah olmuş kocasına Ocak Kralı diye tapınılır.

Özden SAATÇİ-KARADANA

1959'da İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Berlin/Almanya'da tamamladıktan sonra 1979-1983 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu.

1986'dan beri Mimar Sinan Üniversitesi'nde Almanca okutmanı olarak çalışmaktadır.